

RUIMTE OM TE LEVEN

DE HISTORIE VAN EEN FAMILIEBEDRIJF UIT OSS

NEGENTIG JAAR IN BEWEGING

1922

2012

HENDRIKS BOUW EN ONTWIKKELING

Ruimte om te leven
De historie van een familiebedrijf uit Oss

Negentig jaar in beweging

1922 - 2012
Hendriks Bouw en Ontwikkeling

RUIMTE OM TE LEVEN

DE HISTORIE VAN EEN FAMILIEBEDRIJF UIT OSS

NEGENTIG JAAR IN BEWEGING

LEO HOEKS

UITGEVERIJ VEERHUIS

1922 - 2012

HENDRIKS BOUW EN ONTWIKKELING

INHOUDSOPGAVE

• Negentig jaar Hendriks	7	• Paard en wagen	61
• Een bouwer uit Oss	9	• Groei en organisatie	62
• Goede tijden, slechte tijden	9	• Vos en Govers	65
• Oss bouwt	12	• Bouwen in eigen beheer	67
• De Woningwet van 1901	13	• Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds	70
• Woningnood	15	• Geografische splitsing	70
• De bouw als bedrijfstak	18	• De vestigingen Uden en Den Bosch	71
• Het stereotype beeld van de bouwvakker	20	• Uden	72
• De werkomstandigheden van de bouwvakker verbeteren	23	• Den Bosch	75
• De wereld van de bouw in verandering	24	• De splitsing in 1984	76
• De eerste generatie 1922 - 1954	27	• De bouwhausse voorbij	78
• Het begin	27	• Van Kontaktraad naar Ondernemingsraad	78
• De familie	30	• Het kanaalcomplex de Elzenburg	82
• De oorlogsjaren	36	• De opening	83
• De wederopbouw	36	• De gebouwen	84
• De vijf gebroeders Hendriks	39	• Ruwaard	87
• De ondernemer	41	• 10000 van Hendriks en 50000 woning voor St. Willibrordus	88
• De gemeente Oss	43	• Leerlingenbouwplaats	89
• 1954: een markant jaar	45	• Concurrentie in Oss en regio	94
• De tweede generatie 1954 - 1987	47	• De zonnewoningen in Oss	96
• Een dilemma	47	• Het Hendriksgevoel I	97
• De Combinatie Hendriks	48	• Ervaringen	102
• Schaalvergroting	50	• Sfeer op de bouwplaats	105
• Samenwerking met 's-Hertogenbosch en Uden	51	• De uitvoerder en de ambachtsman	106
• Arbeidsbesparend bouwen	52	• De derde generatie 1987 - 2012	109
• De mobiele kraan	59		

• Werken in een familiebedrijf	109
• Beginperiode	110
• Organisatiestructuur	110
• Hendriks Projectontwikkeling	112
• De Bossche School in Oss	116
• Viering van veertig jaar betrokkenheid	117
• Met twee benen op de grond	119
• Niets menselijks is Hendriks vreemd	123
• Bouwen toen en nu	124
• Van bouwen naar ontwikkelen	126
• Het jubileumjaar 2002	130
• Hendriks Jong Talent	132
• Ondernemer van het jaar 2008	134
• Het Hendriksgevoel II	135
• Hendriks bepaalt mede het aanzicht	140
• (Oud) gedienden	141
• Tante Leen kan het poetsen niet laten	144
• De smid	145
• Waarom is het bedrijf zo succesvol	147
• Een historisch verlies	150
• Steeds weer pionieren: Dome-X	153
• De vierde generatie onderweg	154
• Op reis met de klant Ontzorgen via Co-creatie	161
• Procesgang	162
• Klantreis	162
• Vinden	162

• Keuzebegeleiding	162
• Kopersbegeleiding	162
• Servicebegeleiding	162
• Houvast	163
• Van ketenintegratie naar netwerksamenwerking	163
• Het 'modulair' optimaliseren van de werkprocessen	164
• Vroegtijdig samenwerken	164
• Liever netwerksamenwerking dan ketenintegratie	167
• De meerwaarde van BIM	167
• Hendriks maakt met BIM een digitale slag	168
• BIM-brains	168
• Betere communicatie	169
• Ketendigitalisatie	169
• Strijp-R in 4D	169
• Nawoord	171
• Aanpassen is noodzakelijk	173
• Overzicht Hendriks bouwprojecten	174
• Omzetten Hendriks Bedrijven vanaf 1972	182
• Lijst van jubilarissen	184
• Verantwoording	190
• Lijst van geïnterviewden	191
• Geraadpleegde literatuur	192
• Over de auteur	193
• Organogram	195
• Colofon	196

NEGENTIG JAAR HENDRIKS

De woningbouw in ons land wordt na invoering van de Woningwet in 1901 voor het eerst structureel aangepakt door de oprichting van woningbouwverenigingen. De overheid gaat de bouw van woningen voor minder draagkrachtigen financieel ondersteunen. De woningnood en het grote tekort aan goede woningen zijn hier debet aan. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog, ja zelfs tot eind jaren zeventig, zal de woningnood in ons land duren.

In de periode na de oorlog, die bekend staat als de wederopbouw, gaat Hendriks Bouwbedrijf zich toeleggen op sociale woningbouw. Het bedrijf wordt er groot door.

Dagelijks begeven zich honderden bouwvakarbeiders uit Oss en omgeving naar bouwplaatsen van 'd'n Hendriks'. Zij gaan aan het werk in Oss, Den Bosch, Uden en andere plaatsen in het Brabantse. Generaties bouwvakarbeiders hebben hun brood verdiend op de steigers van dit bouwbedrijf. In de woningbouw van ons land is de naam Hendriks al decennia lang een begrip. Negentig jaar Hendriks spreekt daarom tot de verbeelding. Complete stadsdelen van Oss en 's-Hertogenbosch zijn met Hendriks' woningen bebouwd. Beuningen, Nijmegen, Uden en Wijchen, om maar een paar namen te noemen, zijn gemeenten waar het bedrijf zijn 'bouwsporen' zichtbaar heeft achtergelaten. De arbeidsbesparende bouwmethoden van Hendriks waren tot op het Ministerie van Volkshuisvesting in Den Haag bekend. Daarom mocht er altijd meer gebouwd worden dan het voorgeschreven aantal. Elke gemeente bleek gebaat met Hendriks als bouwer.

Het bedrijf begon in de vorige eeuw als een traditionele bouwer waarbij de nadruk lag op woningbouw. Hendriks is tegen-

woordig geen traditionele bouwer meer, maar is getransformeerd tot een bouwende ontwikkelaar. De ontwikkeling van bouwprojecten speelt in het bedrijfsproces nu een prominente rol. Daarna is het de beurt aan de bouwer. Waar men voorheen sprak van een aanbodmodel is nu sprake van een vraagmodel. De klant staat immers centraal.

Geschiedenis is er niet om te bewijzen, maar ze vertelt. Dat zeiden de oude Romeinen al. Jubilea zijn er om gevierd te worden en zeker wanneer het gaat om een bedrijfsgeschiedenis die het honderdjarig bestaan reeds in het zicht heeft. Bij een jubileum hoort een boek. In deze publicatie wordt het verleden van dit bouwbedrijf uit Oss gereconstrueerd. Het bevat een reflectie op drie generaties ondernemen, waarbij de meest in het oog springende ontwikkelingen in beeld worden gebracht. Verschillende mensen zijn onmisbaar gebleken bij het tot stand komen van dit jubileumboek. Lambert Hendriks sr. en Lambèr Hendriks dank ik voor hun gastvrijheid, hun openhartigheid tijdens de vele gesprekken en het ter beschikking stellen van het archief- en beeldmateriaal. Medewerkers, oud-medewerkers en bekenden van het bedrijf heb ik mogen spreken. Deze interviews leverden mij waardevolle informatie op en leidden vaak tot hilarische anekdotes over de bouwwereld. Ilse van der Pas is mijn contactpersoon binnen Hendriks Bouw en Ontwikkeling geweest. Ik heb nimmer tevergeefs een beroep op haar gedaan, waarvoor mijn dank.

De auteur

Oss, december 2012

EEN BOUWER UIT OSS

De geschiedenis van het bouwbedrijf Hendriks begint in Oss in de jaren twintig van de vorige eeuw.

In negentig jaar bouwen en ontwikkelen is dit familiebedrijf in drie generaties uitgegroeid tot een toonaangevende bouwonderneming in het zuiden van Nederland.

In 1922 wordt het fundament gelegd voor het latere bouwbedrijf met het begin van een eenmanszaak in metsel- en timmerwerken. In de na-oorlogse jaren van wederopbouw en woningnood maakt het bedrijf een uitzonderlijk grote groei door. Hendriks specialiseert zich in de bouw van woningwetwoningen. Vanaf de jaren tachtig is er niet echt sprake meer van woningnood. In plaats van kwantiteit krijgt de kwaliteit van wonen steeds meer aandacht. Hendriks Bouwbedrijf volgt deze ontwikkeling.

Naast bouwen wordt het ontwikkelen van woonprojecten een nieuwe visie.

De aandacht verschuift meer en meer naar de woonvraag van mensen. Ook de utiliteitsbouw krijgt meer aandacht hoewel de kracht en kwaliteit van Hendriks de woningbouw blijft.

Goede tijden, slechte tijden

Met ongeveer 12.000 inwoners was Oss omstreeks 1920 een provinciestadje in de noordoostelijke hoek van de provincie Noord-Brabant. Dit deel van Brabant, dat ligt op de grens van rivierklei en zand, behoort van oudsher tot het Maasland waarvan Oss traditioneel de hoofdplaats was. Hoewel Oss al sinds 1399 stadsrechten bezit, heeft het pas de laatste vijftig jaar de allure ontwikkeld die eigenlijk bij een stad hoort. In de praktijk was Oss lange tijd niet meer dan een knooppunt in het omliggende agrarische platteland; een groter oord ten opzichte van de omliggende dorpen en gehuchten.

In de jaren twintig en dertig staan fabrieken, boerderijen en woonhuizen nog door elkaar in het centrum van Oss.

De opkomende boter- en vleesverwerkende industrie zorgt vanaf 1870 voor een overgang van een agrarische gemeenschap naar een industriestad. In nauwelijks één generatie transformeert de overwegend agrarische en ambachtelijke bevolking tot arbeiders die hun brood verdienen in de fabrieken van Oss. Deze snelle overgang heeft verstrekende sociale gevolgen gehad. Door de industriële ontwikkeling groeit de bevolking bestendig van vijftien-duizend rond 1930 naar een verdubbeling in 1960.

In de tijd tussen de twee wereldoorlogen (1918-1940) is er in Nederland aanvankelijk sprake van licht economisch herstel, maar later ook van een diepe economische crisis. Vooral na 1929 zal de crisis zich wereldwijd verspreiden. Tot aan het einde van de Tweede Wereldoorlog is er veel armoede in het Maasland. Er is sprake van een verpauperde bevolking die voor het merendeel in slechte behuizingen woont met belabberde hygiënische toestanden. Daarnaast bezit Oss in die tijd een bedenkelijke reputatie op het gebied van criminaliteit, die een treurig hoogtepunt vindt in de jaren twintig en dertig.

72 flats aan de Noorderplas in Den Bosch.

Na de oorlog wordt Oss als kerngemeente aangewezen. Het kan gaan profiteren van de regionale economische ontwikkeling. Door de groei van de industrie komt Oss langzaam uit haar economisch en sociaal isolement. Dit is nodig vanwege de relatief grote structurele werkloosheid, de geringe welstand en het lage verzorgingsniveau. Oss ontwikkelt zich vanaf de jaren vijftig verder als industriestad en regionaal centrum. Het ondergaat een ware metamorfose. Het onderwijs voor Oss en omstreken wordt uitgebreid en er komen nieuwe verkeersverbindingen tot stand. Door de industriële expansie vestigen zich er steeds meer mensen, vooral van buiten de regio. Al die nieuwkomers moeten wonen. In 1969 wordt de veertigduizendste inwoner verwelkomd. Nieuwe woonwijken zijn nodig.

Ondanks de industriële toename wordt Oss aan het begin van de jaren zeventig opnieuw getroffen door bedrijfssluitingen en fusies. Het betreft vooral de grote werkgevers in de vleesverwerkende industrie. De werkloosheid loopt snel op. Een paar

jaar later is ook in de bouwsector sprake van een dalende conjunctuur. Voor bouwbedrijf Hendriks is deze recessie een moeilijke fase in zijn bestaan geweest. Uit gesprekken met betrokkenen uit die periode blijkt dat de directie zich ernstig zorgen maakte. Aanzienlijke ontslagrondes zijn onvermijdelijk. De omzetten

In 1969 wordt in Oss de veertigduizendste inwoner verwelkomd. Nieuwe woonwijken zijn nodig.

van Hendriks laten in de jaren 1977-1979 een daling zien ten opzichte van 1975. De zorgen van de directie lijken daarom gerechtvaardigd. Doordat bouwvereniging St. Willibrordus in 1977 een opdracht voor de bouw van 188 woningen in de huursector naar voren haalt is de kou voor Hendriks evenwel uit de lucht.

Na een aanvankelijke opleving in het begin van de jaren tachtig wordt de economie opnieuw door een recessie getroffen, met als dieptepunt het jaar 1982.

De oorzaak hiervan ligt al in de jaren daarvoor, als de tweede oliecrisis inzet. Een andere reden betreft de hoge loonkosten die in de jaren zeventig zijn afgedwongen, waardoor ons land als exportland te duur is. De bouwsector valt nagenoeg stil. Weer volgen er ontslagen, ook bij Hendriks: zowel kantoorfuncties als op de bouwplaats. De crisis is heftig maar gelukkig van korte duur. Dat deze stagnatie het bouwbedrijf Hendriks niet echt in het hart heeft geraakt blijkt uit de omzetten. In het begin van de jaren tachtig zien we het volgende beeld. De totale omzet in 1981 bedraagt 39,5 miljoen gulden. In 1982 stijgt de omzet met 9,2 procent ten opzichte van het jaar daarvoor en in 1983 met 4,6 procent vergeleken met 1981. De recessie is dan al weer voorbij.

De economische crisis die vanaf 2007 opnieuw diep ingrijpt en zijn oorsprong vindt in een wereldwijd falend financieel

Door de invoering van de Woningwet in 1901
komt er structuur in de woningbouw van Nederland.

systeem, is hardnekkig en moeilijk in te dammen. In ons land komt in 2008 een einde aan een jarenlang aanhoudende hoogconjunctuur. De economie heeft zelfs met een krimp te maken en een langdurige recessie dient zich aan. Naast de kredietcrisis is er eveneens sprake van een crisis binnen de eurozone waarbij de nog jonge munteenheid sterk onder druk komt te staan. De bouwwereld wordt als bedrijfstak hard getroffen door

Gebroeders Hendriks N.V.
bouwt in de periode
1960-1980 alleen al in Oss
meer dan zesduizend sociale
huurwoningen en vele
honderden koopwoningen.

deze teruggang. De geldcrisis zorgt voor een zeer behoedzaam opererende bankensector waardoor de woning- en utiliteitsmarkt stagneert. Deze twee markten zijn echter wel essentieel voor continuïteit

Betonstorten verdiepingsvloer.

van de bouwsector. De intensiteit van de economische en financiële crisis is thans nog niet geheel te overzien en ook de lengte ervan laat zich moeilijk inschatten.

Oss bouwt

De gemeente Oss besluit direct na de oorlog tot stadsuitbreiding. De schrijnende woningnood, die overigens in heel Nederland heerst en nog tientallen

St. Willibrordus

In navolging van de Woningwet wordt in 1911 in Oss woningbouwvereniging St. Willibrordus opgericht. Al in 1913 wordt in het centrum aan de Boterstraat de eerste sociale woningbouw opgeleverd gevolgd door nieuwbouw aan de Vierhoek (1918). Na de Eerste Wereldoorlog vindt uitbreiding van sociale woningbouw plaats in de nieuwe wijk Kortfoort. Tot 1921 zijn daar 217 woningen gebouwd. Door de toenemende vraag naar woningen als gevolg van de uitbreidende industrie, besluit in 1928 St. Willibrordus 42 woningen aan de Arendstraat te bouwen. De bouwondernemer die de woningen zal gaan bouwen is afkomstig uit Vught. Dat zet kwaad bloed bij de plaatselijke aannemers.

93 flats aan de Singel 1940-1945 in Oss.

jaren zal duren, dwingt het gemeentebestuur tot maatregelen. In 1947 zijn al 322 woningen in aanbouw. In opdracht van de gemeente worden tot in de jaren vijftig bijna elfhonderd nieuwe woningen

gebouwd, onder andere in de Vlashoek, de Vogelwijk, Roofvogelwijk, Zeeheldenbuurt en de Schadewijk.

Vanaf 1964 verrijzen de eerste woningen in de nieuwe wijk Ruwaard. De bouw van deze stadsuitbreiding, met een capaciteit van ruim twintigduizend bewoners in zuidwest Oss, duurt ruim tien jaar.

Daarna staat eind jaren zeventig de laatste grote nieuwbouwwijk Ussen in Oss-Noord op het programma. Met de bouw van die wijk zijn de grootste woningbouwprojecten in de gemeente afgerond. De jaren daarna gaat het niet meer om uitbreiding van omvangrijke woonwijken maar om inbreiding binnen de stadskern en de realisering van kleiner opgezette bouwplannen. De Oijense Zij is daar een voorbeeld van.

In 2004 start de bouw van de nieuwe wijk Piekenhoef in de voormalige gemeente Berghem. Door de stagnerende economie aan het eind van het eerste decennium en de in het slot vallende woningmarkt, wordt deze wijk echter niet in één keer gebouwd maar in meerdere fasen.

Waar nodig zal pas op de plaats gemaakt worden.

De vijftigduizendste Osse inwoner wordt in 1988 begroet. In 2011 telt de stad 57.000 burgers. De totale gemeente telt

dan ruim 84.000 inwoners aangezien Oss vanaf 1994 is uitgebreid met de voormalige gemeenten Berghem, Megen ca, Ravenstein en Lith. De gemeente Oss omvat nu bijna geheel het gebied dat we kennen onder de naam Maasland.

Drie generaties Hendriks bouwers hebben in de opbouw en ontwikkeling van de gemeente Oss elk een substantieel aandeel gehad, waarbij de nadruk ligt op de periode 1960-1980. Gebroeders Hendriks N.V. bouwde in die twintig jaren alleen al in Oss meer dan zesduizend sociale huurwoningen met daarnaast nog vele honderden koopwoningen. De wijk Ruwaard is daar een voorbeeld van. De grondlegger van het bedrijf, Bijs Hendriks, bouwde in de jaren vijftig met name in de Roofvogelwijk en de Schadewijk. De derde generatie onder Lambèr Hendriks bouwt in de wijk Ussen, de herstructurering van de Schaepmanlaan in de Ruwaard, de nieuwe wijk Piekenhoef en daarnaast nog meerdere inbreidingsplannen in de stadskern.

De Woningwet van 1901

Aan het einde van de negentiende eeuw komt de overheid tot het besef dat er in Nederland iets moet gebeuren aan de

Aan het einde van de jaren
zeventig, als de ergste woningnood voorbij is,
komt er meer aandacht voor de kwaliteit
van het wonen.

erbarmelijk slechte woontoestanden van arbeiders en armen. Verbetering van de volkshuisvesting is bittere noodzaak omdat gebrekkig wonen grote negatieve gevolgen heeft voor de volksgezondheid. De rijksoverheid gaat zich voor het eerst begeven op het terrein van bouwen en wonen om paal en perk te stellen aan de uitwassen van de particuliere bouwbedrijvigheid en woningexploitatie.

Als in 1901 de Woningwet wordt aangenomen krijgen gemeenten de mogelijkheid iets te doen aan krotbewoning en kunnen zij eisen stellen aan de bouw van woningen. Door invoering van deze wet worden op velerlei terreinen maatregelen genomen. Hierbij moeten we denken aan bouwverordeningen, bestemmingsplannen, bouwtoezicht, overheidssubsidies en het tegengaan van grondspeculatie.

Een belangrijk aspect van de nieuwe wet is de mogelijkheid om zogeheten bouwverenigingen op te richten die met overheidssteun woningen kunnen bouwen. Deze verenigingen (toegelaten instellingen) krijgen de mogelijkheid om met rijkssteun woningen te bouwen met relatief lage huren die bedoeld zijn voor minder draagkrachtigen. Ook particuliere bouwers kunnen rekenen op geldelijke steun van de overheid.

Door de invoering van de Woningwet komt er langzaam maar zeker structuur in de woningbouw van ons land. Vanaf 1906 zijn gemeenten verplicht een bouwverordening op te stellen waarin – naast bouwtechnische eisen – ook stedenbouwkundige voorschriften zijn opgenomen, evenals regels voor het gebruik en slopen van gebouwen.

Als gevolg van een wijziging in de Woningwet in het begin van de jaren

twintig zijn gemeenten voortaan ook verplicht een ambtenaar aan te stellen die toezicht houdt op de naleving van wettelijke voorschriften die gelden voor de bouw en de volkshuisvesting.

Direct na de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) voert de overheid een premiestelsel in voor iedereen die woningen wil bouwen. Dit betekent een toename van het aantal sociale huurwoningen. De parti-

culiere woningbouw blijft echter nog een tijd achter vanwege de schaarste aan grondstoffen en bouwmaterialen, de sterk gestegen prijzen en de stijgende rente op hypotheek. Aannemers bouwen nauwelijks vanwege deze kostenstijgingen. Ter illustratie: hout kost in 1914 f37,50 per m³ (17,03 euro) en in 1918 f110 per m³ (49,95 euro). Voor bouwstaal betaalt men in 1914 nog 8 gulden per kg (3,63 euro). Vier jaar later bedraagt dit 49 gulden per kg (22,25 euro).

Als de economie vanaf 1920 voor korte tijd weer aantrekt, wordt de rijksbijdrage voor sociale woningbouw na het aanvankelijke succes enige jaren daarna stopgezet. Waarschijnlijk was dit vanwege de hoge kosten voor de overheid. In latere jaren zijn daar nieuwe regelingen voor in de plaats gekomen. De woningcorporaties verliezen daardoor terrein, maar de particuliere bouwondernemingen gaan daarentegen weer meer aan de slag.

Iedereen die woningen wilde bouwen kon voor subsidie in aanmerking komen en wel tot een maximum van 2000 gulden (908 euro) per woning met een maximale inhoud tot 450 m³.

In de tweede helft van de jaren twintig worden de 'Algemene Voorwaarden voor den bouw van woonhuizen met Rijks-

De ambachtsman

De wereld van de bouw is bij uitstek de wereld van de ambachtsman. De bouwplaats wordt traditioneel bevolkt door een aantal ambachtlieden waaronder de metselaar, timmerman, elektricien, loodgieter, ijzervlechter, tegelzetter, stukadoor en schilder. Onmisbaar op elke bouwplaats zijn de voormannen en uitvoerders. Er is altijd een aantal opperlieden en sjouwers dat als het ware de vaklieden logistiek ondersteunt. Bij het bouwproces zijn verder werkvoorbereiders, calculators en inkopers betrokken. Bij grotere projecten komen daar projectleiders en ander administratief en ondersteunend personeel bij.

steun', ook wel 'Rijksvoorschotten uit 1927' genoemd, vastgesteld. Deze rijksvoorschotten zijn bedoeld ter uitbreiding van de subsidiemogelijkheden. Enige jaren daarna volgen de 'Technische grondslagen van bouwverordeningen'. Deze grondslagen gaan over de berekening en voorschriften van bouwconstructies. Ook de toenemende eisen van comfort en het gebruik van nieuwe bouwmaterialen worden hierin vastgelegd.

Woningnood

Hoewel de term woningnood vooral wordt gebruikt voor het tekort aan woningen na de Tweede Wereldoorlog, bestaat er in Nederland ook na de Eerste Wereldoorlog in 1918 een groot tekort aan geschikte woningen. Direct na die oorlog

bereikt de sociale woningbouw met overheidssteun een hoog niveau. In 1920 komen in ons land circa twintigduizend nieuwe woningwetwoningen met rijks-subsidie tot stand. Aanvankelijk zet de industrialisatie door, ook in Oss. De economische crisis van de late jaren twintig en jaren dertig haalt daar een streep door. De werkloosheid stijgt dan enorm en de woningproductie blijft opnieuw ver achter.

Door de schaarste aan woningen ontstaan er onhoudbare woontoestanden. Grote gezinnen die soms met meerdere huishoudens in één kleine miserabele behuizing wonen. Er is veel krotbewoning en de hygiënische situatie is vaak ver beneden elk aanvaardbaar niveau.

Tijdens de wederopbouwperiode in de jaren vijftig wordt de woningnood tot volksvijand nummer één in Nederland verklaard.

In Oss is de situatie ernstig. In de omliggende dorpen is het vaak nog slechter gesteld, aangezien de meeste kleine gemeenten armlastiger zijn dan het grotere Oss.

De woningnood na de Tweede Wereldoorlog wordt vooral veroorzaakt door de oorlog zelf. De bouw van huizen kwam vrijwel stil te liggen en er was veel oorlogsschade aan woningen, vooral in de steden. Ook de toename van de bevolking (de zogeheten babyboom) vraagt om nieuwe woningen. In de naoorlogse tijd is het de gewoonste zaak van de wereld

om bij iemand 'in te wonen'. Ook dan komt het nog veelvuldig voor dat meerdere gezinnen één woning delen. Tijdens de wederopbouwperiode in de jaren vijftig wordt de woningnood tot volksvijand nummer één in Nederland verklaard. In betrekkelijk korte tijd worden veel huizen gebouwd. Maar dat is onmiskenbaar niet voldoende in die jaren. Kwantiteit ging in deze wederopbouw-

periode boven kwaliteit omdat er simpelweg 'gewoond' moest worden. Aan het einde van de jaren zeventig, als de ergste woningnood voorbij is, komt er meer interesse voor de kwaliteit van het wonen. Nieuwe aandachtvelden binnen de volkshuisvesting zoals stadsontwikkeling, planologie, woningverbetering en kwalitatieve woonbehoefte doen steeds meer opgang.

Paard en wagen was tot begin jaren tachtig in gebruik op de bouwplaats.

De bouw als bedrijfstak

Tot 1940 worden huizen in het algemeen gebouwd door kleine lokale bouwondernemingen die zich vooral toelagen op woningbouw. In die tijd is het mogelijk een bouwbedrijf te starten zonder vooraf grote investeringen te doen. Het grondwerk, metsel- en timmerwerk, loodgieterwerk en schilderwerk wordt over het algemeen gedaan door verschillende

bedrijven of vaklieden die zich laten inhuren. Tijdens een korte bouwhausse in de jaren 1921-1925 proberen velen een bouwbedrijfje op te zetten. De meesten verdwijnen ook weer snel als de economische situatie enige jaren later verslechtert. Na de oorlog, in de jaren vijftig en zestig, ontstaan in Nederland grote bouwondernemingen door fusies en verregaande samenwerking. Zij leggen zich toe op

grote woningbouwprojecten en utiliteitsbouw verspreid over het hele land.

Een kenmerk van de bedrijfstak is dat werk wordt aangenomen volgens het principe van de openbare en niet-openbare aanbesteding. Bij een openbare aanbesteding maakt een opdrachtgever bekend dat hij een opdracht wil laten uitvoeren. Aannemers brengen daarop een offerte uit. Deze offerte, ook wel aanbidding genoemd, bevat onder andere de prijs waarvoor de aannemer de opdracht denkt te kunnen maken. De laagste inschrijver krijgt eenvoudigweg de opdracht (de gunning). Het verschil met een niet-openbare aanbesteding is dat na inschrijving circa vijf aannemers overblijven die voor het maken van een aanbidding geselecteerd worden. Ook de zogeheten 'onderhandse aanbesteding' komt veelvuldig voor. Het betreft dan doorgaans kleinere opdrachten waarvoor een beperkt aantal (meestal vijf) aannemers wordt uitgenodigd. Door wetgeving van de Europese Unie zijn de aanbestedingsrichtlijnen voor opdrachtgevers vertaald in nationale wetgeving. Het doel hiervan is dat organisaties en instellingen die met publiek geld omgaan zoals gemeenten, provincies

linksachter Jos Hymans, rechtsvoor Bert de Haan.

De bouw met de bekende 'schaftkeet' op de voorgrond. Jaren zeventig.

en rijksoverheid, aanbestedingen doen volgens vastgestelde richtlijnen. Publiekrechtelijke organisaties moeten immers verantwoording afleggen voor hun uitgaven.

Het stereotype beeld van de bouwvakker

Mensen die in 'de bouw' werkzaam zijn kiezen voor een beroep dat zware lichamelijke eisen stelt en zich voor het grootste deel in de buitenlucht afspeelt. In het Nederlandse klimaat betekent dat veelal ongunstige weersomstandigheden. De werkdag van de bouwvakwerker begint vroeg en lange reistijden

zijn niet ongevoel. Bouwvakwerkers hebben van oudsher het imago van rauw en ongepolijst: een mannenwereld. Het werk in de bouw is behalve zwaar en rauw zeker niet ongevaarlijk. Vooral vroeger was dit een gegeven. Omdat er in de bouw in zijn algemeenheid destijds weinig sprake was van lange dienstverbanden, ontstond er nauwelijks een band met het bedrijf waarvoor men werkte. De bouwvakker had de naam iemand te zijn die weinig loyaliteit toonde tegenover zijn werkgever en die voor een kleine loonsverhoging al snel geneigd was om op de steiger van een andere aannemer

te gaan staan. Op de bouwplaats waren de sociale vaardigheden van de mensen over het algemeen niet de sterkst ontwikkelde kwaliteit. De omgang met elkaar was tamelijk onbehouwen, direct en kort. De wereld van de bouwplaats vormt immers de mensen die er werkzaam zijn. De bouw kent een eigen groepscultuur met eigen beroepscode. De verhouding tussen ambachtslui (zoals metselaar en timmerman) en de uitvoerder was veelal ambivalent.

Kou, regen of de zomerhitte: de bouwvakker moet veelvuldig in slechte omstandigheden zijn werk verrichten. Op

Hard werken en een korte schaft.

de bouwplaats is het hard werken met weinig pauzemomenten. Door de zware omstandigheden komt vroegtijdige uitval veel meer voor dan in andere bedrijfstakken.

Een kenmerk van de bouwvakker is dat hij zijn eigen gereedschap meebrengt, waar verder niemand gebruik van mag maken. Voor de timmerman is dit zijn gereedschapskist en voor de metselaar de emmer met zijn troffel, handveger, metselkoord en voegspijker.

In vroeger tijden bestonden er op de bouwplaats voor het personeel weinig (sanitaire) voorzieningen. De 'keet' diende

als plaats waar men kon schaften en zijn rustmoment kon nemen.

In de eerste uitgave uit 1969 van *De Fundering*, het contactblad tussen directie en personeel van bouwbedrijf Hendriks, wordt onder de kop 'Uit het leven gegrepen' een appèl gedaan op het fatsoenlijk gebruik van de schafkeet door de mensen op de bouwplaats.

'Kom op jongens', riep Piet, onze 19-jarige opperman naar zijn kameraden. 'We gaan vlug naar de keet, anders hebben we geen plaatsje meer'. Het ploegje toog naar de keet, stoeiend als jonge honden en stormde de

Een bouwvakker heeft zijn eigen gereedschap.

schaftkeet binnen, zocht een goed plaatsje op en pakte hun broodtrommeltje uit. Piet pakte met een breed gebaar een boterham in de hand en legde zijn bemodderde voeten op het tafeltje, om ook deze in de rust te laten meedelen. Na een goede hap te hebben genomen, werd deze weer met kracht uitgespuugd. 'Verdomme, al weer kaas', tierde hij en smeed het restant van zijn boterham onder de tafel. (...) Even later was het weer tijd om op te stappen. Piet zei tegen zijn makkers: 'Ik kom direct, nog even naar de wc'. Hij nam de krant mee die hij die morgen nog net uit de brievenbus had kunnen trekken en trok de toiletdeur achter zich dicht. Piet deed datgene waarvoor hij was gekomen en merkte toen dat de rol leeg was. Maar papier is papier, dus een stuk krant bewees naast het verschaffen van nieuws ook nog andere diensten. Omdat hij niet meer naar de schafkeet terug kon stopte hij de rest van de krant ook maar in de wc-pot. Dit is een willekeurig, uit de duim gezogen verhaaltje... of toch niet? Moeten wij als wij dit baldadig stukje lezen, misschien in onszelf de 'Piet' zien van dit verhaaltje? Misschien wel, maar is het dan niet de hoogste tijd om zelf beginnende hierin verandering te brengen? Als iedereen de keet inkomt zoals hij bijvoorbeeld thuis binnenkomt, dan mag na de schaft gerust een vreemde, per ongeluk, de keet binnenkomen zonder er de

nek te breken over de rommel die is achtergelaten. Werkt dus allen mee uw keten netjes te houden... HET KAN...

Zonder exemplarisch te hoeven zijn geeft deze anekdote een beschrijving van het imago van de bouw en de bouwvakker in het bijzonder. Als dit een aandachtspunt is in de eerste uitgave van het contactblad, dan zegt het ook iets over de directie die kennelijk gesteld was op fatsoensnormen.

De bouwvakker had vroeger de naam van iemand die geen 'nee' zei tegen drank. Het pannembier, vlaggenbier of kapfeest is een traditie waarbij het bier rijkelijk kan vloeien. Dit gebruik komt voort uit

Het pannembier,
vlaggenbier of kapfeest is
een traditie waarbij het bier
rijkelijk kan vloeien.

een oude gewoonte waarbij de opdrachtgever trakteert op bier bij het bereiken van het hoogste punt van een gebouw. Het is een traditie die echter steeds meer vervaagt en nu meestal nog slechts als een formaliteit wordt afgedaan. De bouwvakvakantie werd jaarlijks luidruchtig ingeluid met het zogeheten 'bouwvakkersbal'. Op de laatste werk-

Foto links: Harry van de Wetering.

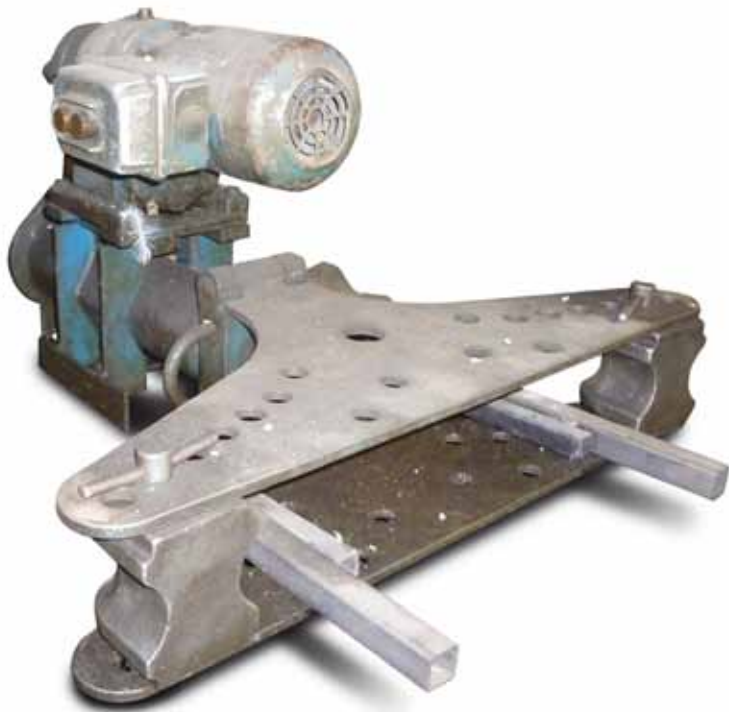
Hoogste punt, pannembier.

dag werd tot het middaguur gewerkt. Daarna begaf men zich massaal naar het café, waar drank overvloedig vloeide. De bouwwereld lag dan in het gehele land voor enige weken stil. In de jaren na de oorlog betrof dit slechts één vakantie-week, later twee en drie weken. Ook dit gebruik is door de vakantiespreiding in de bouw voor een groot deel verdwenen.

De werkomstandigheden van de bouwvakker verbeteren

Als in de jaren zeventig meer oog ontstaat voor de arbeidsomstandigheden op de werkvloer, hetgeen in 1983 resulteert in ARBO-wetgeving, verandert geleidelijk het beeld van de traditionele bouwvakker. De wet wil in eerste aanleg veiligheid en welzijn van arbeiders op het werk te bevorderen. De 'bouw', die tot dan toe

als traditioneel en conventioneel bekend staat, gaat zich als bedrijfstak steeds meer bezighouden met innovatieve ontwikkelingen. Er komt meer belangstelling voor veiligheid op en om de bouwplaats. Het welzijn van de werknemer krijgt meer aandacht door mechanisatie waardoor het zwaarste lichamelijke werk wordt verlicht. Tot in de jaren zestig sjouwde een opperman de stenen op zijn schouder de steiger op. Daarna doen de bouwlift en de bouwkraan steeds meer hun intrede. Bepaalde delen van het productieproces worden gemoderniseerd of verlicht. Zo halveert bijvoorbeeld het gewicht van de traditionele zak cement van vijftig naar vijftwintig kilo en verdwijnen de zware betonstenen. In de huidige tijd wordt metselspecie kant en klaar vanuit een centrale aangevoerd waardoor de betonmolen geleidelijk van de bouwplaats verdwijnt.

Hydraulisch buigapparaat voor stalen buizen.

In het verbeteren van de arbeidsomstandigheden liep bouwbedrijf Hendriks al sinds de jaren zestig voorop ten opzichte van de gemiddelde aannemer. De noodzaak van goede verhoudingen met het personeel werd al vroeg ingezien. Het leidde eind jaren zestig al tot een zoge-

In het verbeteren van de arbeidsomstandigheden liep bouwbedrijf Hendriks al sinds de jaren zestig voorop.

heten 'Kontaktraad' als voorloper van de ondernemingsraad. De bedoeling van deze raad was dat medewerkers mee konden praten en inspraak kregen in een aantal bedrijfsorganisatorische zaken. De werkomstandigheden op de bouwplaats kregen hierdoor in elk geval aandacht.

Hoewel het werk in de bouw nog altijd zwaar is, zijn de omstandigheden waar- onder gewerkt wordt aanzienlijk verbeterd. CAO-afspraken, de oprichting van de Stichting Bedrijfsgezondheidsdienst voor de Bouwnijverheid in 1972 en later

de ARBO-wet liggen daaraan ten grondslag, evenals de verdere professionalisering van de bouwbranche zelf.

De wereld van de bouw in verandering

Het beeld dat van de bouwwereld bestond is dat van een behoudende bedrijfstak

waar vernieuwingen niet snel hun intrede deden. Tot op zekere hoogte is dit een juist beeld. De bouw was de plaats waar de ambachtsman zijn werk deed in een proces dat lange tijd relatief weinig aan verandering onderhevig was. In de jaren tachtig en negentig verandert het karakter van de bouw. Enerzijds doordat er steeds meer aandacht is voor de werkomstandigheden op de bouw, doorgevoerde mechanisatie en de invoering van prefabsystemen en halffabricaten. Anderzijds doordat bouwbedrijven anders en beter georganiseerd zijn. Lange dienst-

verbanden bij een werkgever zijn daardoor niet ongebruikelijk geworden. Zo huldigt Hendriks tweejaarlijks medewerkers die dienstverbanden kennen van 12,5 jaar tot 45 jaar of soms zelfs nog langer.

Traditioneel hadden bouwbedrijven in vroeger jaren veel specialistische ambachtslieden in dienst. In onze tijd besteden bouwbedrijven veel werk uit aan gespecialiseerde onderaannemers. De komst van de zzp'er (zelfstandige zonder personeel) heeft de bouwplaats definitief veranderd. De aloude bouwvakker zoals die vroeger de bouwplaats bevolkte, vindt men er nauwelijks nog. Een timmerman die deuren en ramen afhangt is er bijvoorbeeld niet meer te zien doordat kozijnen compleet met deur en raam erin op de bouw arriveren. Een ander nieuw verschijnsel zijn de bouwmanagementbedrijven. Zij begeleiden en coördineren bouwprojecten vanaf de start tot en met oplevering. Voor de uitvoering van de projecten worden aannemers en zzp'ers ingehuurd aangezien zij zelf geen bouwvakkers in dienst hebben .

Kraanmachinist Gerrit Richters.

DE EERSTE GENERATIE: 1922-1954

Onder het onzeker economisch gesternte van de vroege jaren twintig begint Lambertus Johannes Hendriks in Oss in alle eenvoud zijn eenmanszaak voor metselwerken. Dit bedrijf vormt de basis voor de solide familie-onderneming die in 2012 zijn negentigjarig bestaan beleeft. Inmiddels voert de derde generatie Hendriks al weer vijfentwintig jaar de directie en dient een vierde generatie zich voorzichtig aan.

Het begin

Lambertus Johannes Hendriks, in zijn omgeving Bijs genoemd, wordt op 5 oktober 1893 in Oss geboren als zoon van een landarbeider. Op 18 oktober 1918 trouwt hij met Petronella Hendrika van Dijk, afkomstig uit het naburige Berghem. Zij is daar geboren op 6 oktober 1895. In de huwelijksakte staat dat Bijs arbeider van beroep is. Waarschijnlijk heeft hij zich later tot metselaar omgeschoold, een vak dat destijds in de praktijk geleerd kon worden. Mettertijd bekwaamt hij zich ook in het timmermansvak en heeft hij zichzelf de meeste onderdelen van het bouwen in de praktijk eigen gemaakt. Het exacte begin van de bouwonderneming laat zich moeilijk vastleggen aan gezien Bijs Hendriks zich als metselaar laat inhuren, allerlei klussen aanneemt en pas geleidelijk de overgang maakt naar het zelfstandig ondernemerschap. Er is een origineel document bewaard gebleven waarin hij voor het eerst zelfstandig de bouw van een woning in Oss aanneemt. De aannemingsovereenkomst is 'bezegeld' op 21 augustus 1922

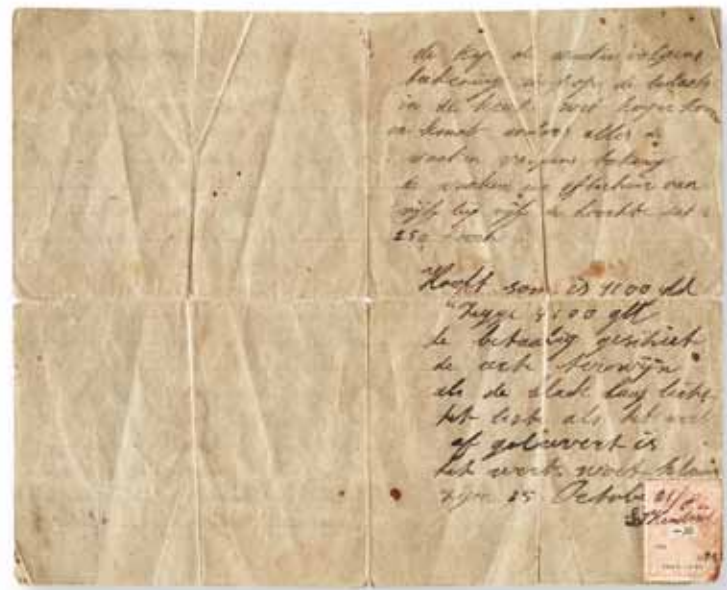

De originele overeenkomst uit 1922 voor de bouw van een woonhuis aan de Berghemseweg in Oss.

en houdt de bouw in van een 'burgerwoning' aan de Berghemseweg met zogeheten Mansarde-kap. In Brabant wordt dit woningmodel ook wel de Franse- of gebroken kap genoemd. Het betreft een type woning dat in die jaren veel voorkomt en waarvan er nu nog steeds volop bewoond worden. Deze

aanbesteding wordt beschouwd als het begin van negentig jaar Hendriks Bouwbedrijf.

De overeenkomst is eenvoudig van opzet en laat zien dat er destijds nauwelijks voorwaarden gesteld werden aan de bouw van een woning. Slechts de bouw zelf en de opleveringsdatum zijn

Voor- en achterzijde van de originele overeenkomst uit 1922.

Transcriptie originele overeenkomst 21 augustus 1922

Oss 12 augustus 1922

De ondergeteekende klaart de hebben aangenomen een nieuw woonhuis op den Berchemseweg met bij leveren van alle materiaale be halve het ferf werk en daar bij de gebrijke waal steenen klak en zement en scherb zand de sbeezie de maaken drie zand een klak een achste zement en een kelder de maaken 170 diep in goedesbeezie en steen het hout zewaar volgens teekening de vloer moete zijn kamers blank vloer gang en keuken teechels volgens opgaaften de kap de maaken volgens teekening de po(m)p te belaatse in de keuken met kopere kranen en hendl anders alles de maaken volgens teekening de maaken een achterhuis van vijf bij vijf de hoochte dat is 250 hooch.

Hoof som is 4100 gld
zegge 4100 gld
de betaling geschiet
de eerste termijn
als de blak laag licht
het leste als het werk
afgelevert is
het werk moet klaar
zijn 25 October 1923

bezegeld op 21/8/1922
L.J. Hendriks

Vertaling in hedendaags Nederlands

Oss, 12 augustus 1922

De ondergetekende verklaart te hebben aangenomen de bouw van een nieuw woonhuis aan de Berghemseweg, met bijlevering van alle benodigde materialen behalve het schilderwerk.

Bij de bouw zullen bakstenen van het waalformaat gebruikt worden, alsmede kalk, cement en metselzand. Ten behoeve van de specie dient een mengverhouding in acht genomen te worden van drie delen zand, een deel kalk en een achtste deel cement.

Tevens dient er een kelder gemaakt te worden van 170 cm diep, te bouwen met goede kwaliteit specie en stenen.

Het houtwerk dient de zwaarte en uitvoering te hebben zoals op tekening is aangegeven.

Wat betreft de vloeren: in de kamers van blank hout; in de gang en de keuken uitgevoerd in tegels volgens opgave.

De kapconstructie is te vervaardigen volgens tekening.

De waterpomp dient in de keuken te worden geplaatst, voorzien van koperen kranen en een zwengel.

Het overige dient volgens tekening te worden uitgevoerd, zoals ook een achterhuis met een oppervlak van 5 x 5 meter en een hoogte van 2,50 meter.

De hoofdsom bedraagt 4100 gulden, zegge eenenveertighonderd gulden.

De betalingstermijn is als volgt. De eerste termijn bij het gereedkomen van de balklaag, de tweede termijn bij oplevering.

Het werk moet opgeleverd worden op 25 oktober 1923.

Getekend op 21 augustus 1922
L.J. Hendriks

expliciet vermeld. Het contract vermeldt dat het huis gebouwd wordt voor een prijs van 4100 gulden, nu zo'n 1860 euro. Het 'werk klaar moet zijn 15 oktober...', staat er verder in. Het jaartal is door het opgeplakte zegel weliswaar niet zichtbaar, maar het ligt voor de hand dat de woning op 15 oktober 1923 is opgeleverd. In de opdracht wordt verwezen naar een bestektekening. Het huis in kwestie aan de Berghemseweg is in de loop van de jaren tachtig gesloopt om plaats te maken voor appartementen.

Bijs Hendriks kwam niet uit een familie van ondernemers. Toch begint hij een eigen bedrijf. In de jaren twintig is het vrij eenvoudig om aannemer te worden. Men heeft nauwelijks startkapitaal nodig en personeel wordt niet in dienst genomen maar per werk ingehuurd. Dat was toen de gewoonte. Arbeidswetgeving en -voorwaarden bestonden nauwelijks. Bovendien is er in die tijd een groot aanbod van arbeiders die graag willen werken, zodat het weinig moeite kost de juiste mensen te vinden. Zo eenvoudig

als het is om een bedrijf te starten, zo moeilijk is het om in die jaren een bedrijf voort te zetten en verder uit te bouwen in een economisch klimaat dat alsmaar verslechtert. Ook voor Bijs Hendriks zijn die vooroorlogse jaren erg moeilijk en onzeker. Hard werken en de prijzen zijn laag. Zeker in de wintermaanden, als er vaak lange tijd niet gebouwd kan worden, zijn de tijden zwaar. Aanvankelijk blijft het bij een eenmansbedrijf. Pas na de Tweede Wereldoorlog groeit de aannemer als de wederopbouw

De eerste woning die Bijs Hendriks in Oss heeft gebouwd stond aan de Berghemseweg.

De oude bestelbus van aannemersbedrijf L.J. Hendriks & Zn in de jaren vijftig.

op gang komt. Dan is er sprake van een aannemersbedrijf in traditionele zin met enige tientallen mensen in dienst. Bijs Hendriks begint in 1922 onder de naam L.J. Hendriks & Zn, aannemers van metselwerken.

De familie

Na hun huwelijk gaan Bijs Hendriks en zijn vrouw op het Schaijksveld, nummer 14b wonen, een buurtschap in het oostelijk deel van de gemeente Oss. Zij krijgen tien kinderen: vijf jongens en vijf meisjes. Het oudste kind, dochter Adriana (Sjaan), wordt in 1920 geboren en het jongste kind Adriaan in 1935. De vijf zonen komen allemaal in de bouwwereld terecht.

Van de vijf dochters wordt uiteindelijk alleen Lenie, geboren in 1927 en zesde kind uit het gezin, in het bouwbedrijf werkzaam. Zij is in 2012 op 85-jarige leeftijd inmiddels al 54 jaar actief als interieurverzorgster. Nog dagelijks maakt

Op de plaats waar Bijs Hendriks in 1922 zijn eerste woning bouwde staat nu een appartementencomplex.

zij haar gang naar het hoofdkantoor aan de Kanaalstraat 12 in Oss.

Door de heersende economische malaise en de armoede op het Brabantse platteland is er in de jaren twintig en dertig nauwelijks sprake van bouwactiviteit. Bijs Hendriks kan in die tijd het hoofd boven water houden door allerlei kleinschalige metsel- en timmerwerken aan te nemen. Kennelijk biedt Oss en omgeving voor hem niet voldoende werk, want begin oktober 1923 vertrekt het gezin, dan met twee kinderen, voor korte tijd naar Sint-Oedenrode om daarna naar het dorp Son te verhuizen. In die omgeving ziet Hendriks mogelijk meer werk. Hij heeft er als onderaannemer gewerkt

De kinderen Hendriks in 1936. Van Rechts naar links: Sjaan, Henk, Betsie, Leo, Nellie, Lenie, Marietje, Lambert, Wim en Adriaan in een 'bakstoel'.

aan de bouw van de sigarenfabriek van Willem II in Valkenswaard.

Weer of geen weer: een aantal bouwvakkers uit Oss dat voor Hendriks aan de uitbreiding van deze fabriek werkt, pendelt dagelijks met de fiets van Oss naar Valkenswaard.

Het is niet duidelijk waarom, maar toch keert het gezin – inmiddels is het derde kind geboren – op 4 december 1924 al weer terug in Oss. Zij gaan opnieuw wonen in het buurtschap Schaijksveld. In de jaren daarna bouwt Bijs Hendriks op het adres Schaijksveldstraat nummer 20 zijn eigen woning.

Bijs Hendriks en zijn vrouw
Petronella Hendriks – van Dijk in 1943.

Luchtfoto van de Roofvogelwijk in Oss
midden jaren vijftig. De wijk waar Bijs Hendriks
na de oorlog zijn eerste woningen voor de
gemeente Oss bouwde.

Boven: Bijs Hendriks, vooraan tweede van links met hoed.
Bijs werkt hier aan de sigarenfabriek van Willem II in Valkenswaard.

Rechts: Het ouderlijk huis aan de Schaijksveldstraat in Oss.

De familie Hendriks was met tien kinderen een groot gezin zoals dat in de jaren van het 'Rijke Roomsche Leven' gewoon was in het katholieke Brabant. Gelovige mensen die hun vertrouwen

er thuis kaart gespeeld, soms aan vier tafels tegelijk als er vrienden en vriendinnen meekwamen. 'Dan zat het huis vol met mensen, dat kwam geregeld voor'. De familie heeft altijd een onder-

tief gezien niet slecht vergeleken met vele andere gezinnen in hun omgeving. Maar er waren geen extra's in het grote gezin. Het leven was erg sober in die jaren.

Lambert Hendriks: 'Mijn moeder was een trots mens en je kunt zeggen dat zij thuis de baas was, overigens zonder dominant te zijn. Dat is ook niet verwonderlijk met tien kinderen. Als wij aangaven verder te willen komen in het leven dan werd dat door mijn ouders en vooral door mijn moeder gestimuleerd en gewaardeerd. Dat gold voor ons allemaal. Moeder moedigde ons aan om verder te leren en kansen te grijpen. Zo wilde zij niet dat mijn zusters in de fabrieken van Oss gingen werken. Het fabrieksleven met zijn eigen cultuur, dat vond zij maar niks gedaan. Vader was een man die ontzettend hard werkte en binnen zijn bedrijf de baas was. Daar was zijn wil wet!

Vader deed alles zelf en was een vakman.

Voor ons, om het vak te leren, is hij een strenge leermeester geweest en de woorden *iets niet kunnen* bestonden voor hem niet.

in God stelden en hun zondagsplicht in acht namen. De jongens werden misdienaar of lid van het kerkkoor. Een hecht gezin en levendig bovendien, waar in huis iedereen welkom was, zoals blijkt uit de verhalen van dochter Lenie en zoon Lambert. Op zondagmiddag werd

linge hechte band gehad. Ze overlopen elkaar niet dagelijks, maar als het nodig is kan ieder een beroep doen op de anderen.

In die vooroorlogse jaren van crisis en schrijnende armoede ging het de familie Hendriks in materieel opzicht rela-

Bijs Hendriks had een
buitengewoon vertrouwen
in de medemens en dat
wist men.

Zeker in de crisisjaren was het erg moeilijk om aan het werk te blijven en een gezin met tien kinderen te onderhouden. Ik heb groot respect voor mijn ouders dat ze door heel hard werken een bedrijf hebben opgebouwd in die zware jaren. Vader deed alles zelf en was een vakman. Voor ons, om het vak te leren, is hij een strenge leermeester geweest en de woorden 'iets niet kunnen' bestonden voor hem niet. Je deed het gewoon! De oplevering van een werk en later woningwoningen deed hij altijd zelf. Daar mocht niks aan mankeren en als het niet in orde was werd er niet opgeleverd. Ik heb dat zelf ondervonden. Zelfs de wekelijkse loonzakjes die ik later mocht klaarmaken werden door hem gecontroleerd. Het moest allemaal perfect in orde zijn.'

Bijs Hendriks was een man met een grote sociale inborst. Hij had een buitengewoon vertrouwen in de medemens en dat wist men. Hij heeft veel goed gedaan en daar is soms door mensen ook wel misbruik van gemaakt. Lambert: 'Hij zat zo in elkaar dat hij zijn laatste centen weggaf als er een

beroep op hem werd gedaan'. Een voorbeeld daarvan is dat hij een van zijn werknemers zijn laatste geld gaf toen die in een strenge winter net na de oorlog vader was geworden en geen geld had om kolen voor de kachel te kopen. Op de vraag van zijn vrouw 'en wij dan?', reageerde Bijs: 'Och, wij hebben genoeg hout liggen, dat gebruiken wij dan wel'. De werknemer in kwestie kon zijn kolen kopen en alsnog voor zijn kind zorgen.

onderaannemer was moest hij zijn geld nog beuren om ons uit te kunnen betalen. Toen heeft ie het maar uit eigen zak voorgeschoten en ons in het café op een borreltje getrakteerd'.

Hoe hij óók was ervoer Lambert (Bijs) Megens, een neef. Al in 1936 werkte hij voor Bijs Hendriks en het vak van metselaar leerde hij in de praktijk bij zijn oom. Hij vertelde dat hij een keer op de steiger van oom Bijs 'een draai om zijn

Je hoefde je echt niet af te laten leiden door
'n meidje van een jaar of achttien dat langs de bouw
liep, dan was 't: "*Hé jonge, komde host mi die stiejn*".

Frans Gijsbers, een opperman die al voor de oorlog voor Bijs Hendriks werkte, zei in een gesprek uit 1980 dat in het personeelsblad werd opgetekend: 'Toen ik voor het eerst bij Bijs kwam werken kregen we op het eind van de week uitbetaald. Het was in Nijmegen, maar op een vrijdag had Bijs de aannemer nog niet gezien en omdat hij zelf

oren kreeg' omdat hij iets niet goed deed. Hij was toen al een getrouwd man. 'Je hoefde je echt niet af te laten leiden door 'n meidje van een jaar of achttien dat langs de bouw liep, dan was 't: "*Hé jonge, komde host mi die stiejn*", waarbij zijn blik al genoeg voorspelde', aldus Bijs Megens.

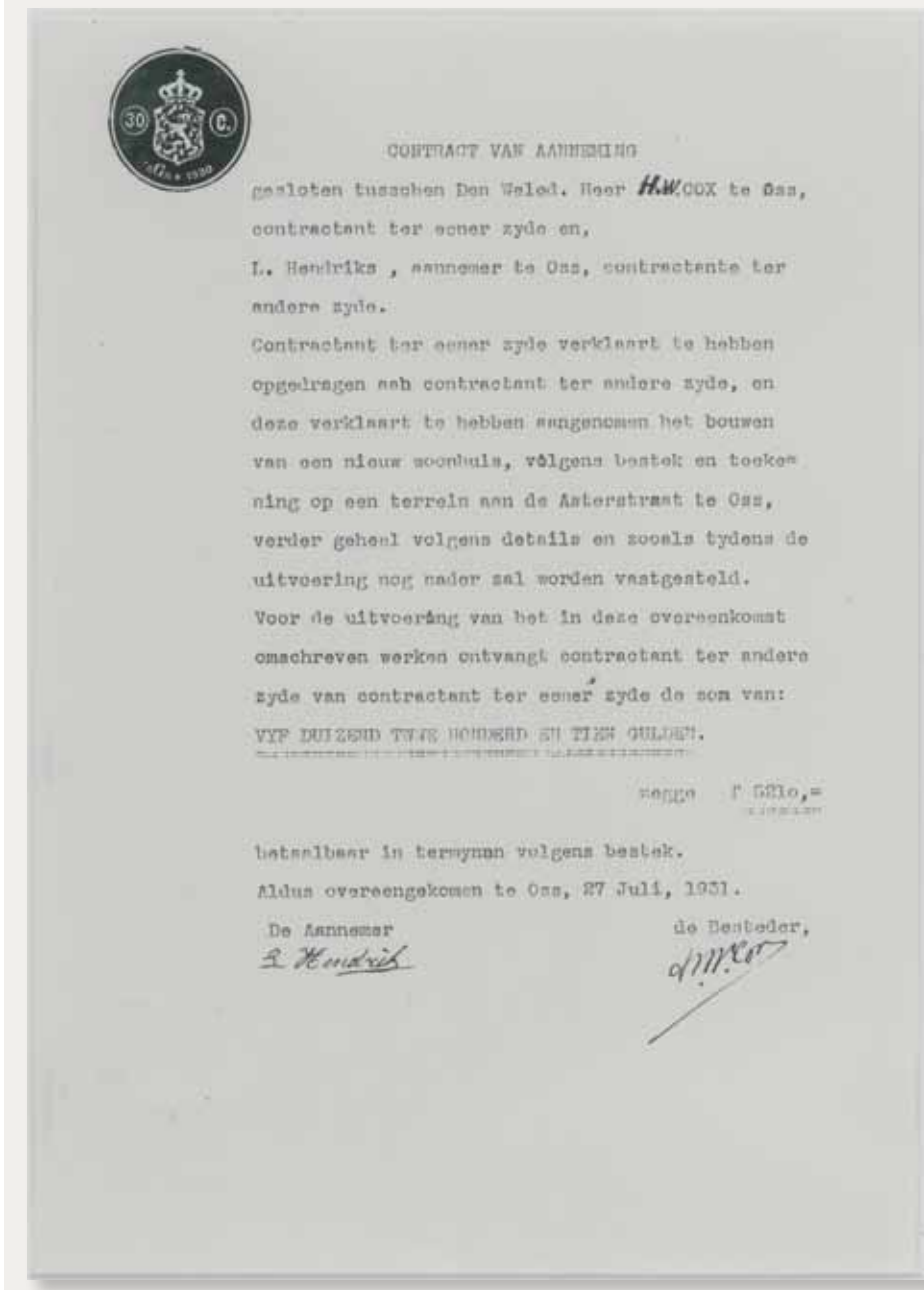
De oorlogsjaren

Als in mei 1940 de Tweede Wereldoorlog uitbreekt, valt de bouwwereld in Nederland korte tijd later zo goed als stil. Alleen voor wie met de Duitsers wil samenwerken zijn er nog opdrachten te verdienen. Bijs Hendriks heeft nooit werk voor de bezetter willen aannemen, hoe moeilijk de oorlogsjaren ook zijn geweest. Bouwbedrijven die zich wel committeerden aan de Duitse bezetter konden na de oorlog in sommige gevallen rekenen op straf. 'Bunkerbouwers' werden zij genoemd. Het ging over het algemeen

De twee broers hebben
in Duitsland en passant
kans gezien om stempels
te 'bemachtigen' waarmee
identiteitspapieren vervalst
konden worden.

om de bouw van verdedigingswerken en de aanleg van vliegvelden. Hendriks heeft zich, zoals veel Nederlanders, door de oorlog heen gesleept.

Toen zijn oudste zonen Henk en Leo in de loop van de bezetting een oproep kregen om zich te melden voor de Duitse Arbeitseinsatz, meldde Bijs zich vrijwillig aan om samen met zijn jongens in Duitsland te gaan werken. Zijn zonen waren in die tijd nooit ver van huis geweest en Hendriks wilde de jongens niet alleen laten. Hij was bang dat ze het daar in dat verre en vreemde Duitsland niet zouden redden. Als hij merkt dat de twee

Opdracht uit 1931.

zich daar wel doorheen slaan komt hij na een paar weken opgelucht naar huis. De twee broers hebben in Duitsland en passant kans gezien om stempels te 'bemachtigen' waarmee identiteitspapieren vervalst konden worden. Hierdoor raakten zij in Oss zijdelings bij de illegaliteit betrokken met alle risico's van dien. Het moet voor de familie Hendriks een tijd zijn geweest die de nodige spanningen met zich bracht.

De wederopbouw

Als de oorlog in het zuiden in september 1944 voorbij is, blijkt er een enorme schade te zijn. Vooral de plaatsen Veghel, Heesch, Nuland en Geffen hebben te lijden gehad van de strijd tussen Duitsers en geallieerden. De gevechten rondom de bevrijding van Den Bosch hebben veel schade aangericht. Huizen en boerderijen zijn verwoest en dat betekent werk voor de aannemerij.

Wim van der Leest met paard en wagen op de bouw. Jaren zeventig.

L. J. HENDRIKS & Zn.
AANNEMERS VAN METSELWERKEN
SCHAIJKVELDSTRAAT 20 - OSS

NAAM *L. J. Hendriks* No. *11*
 Loon: *52,3* uur à f *0.35* = f *18.38*
 Overwerk of premie f *3--*
 Vacantiebon f *0.80*
 Loonbelasting . . f *1.35*
 Ziekenfonds . . . f *--*
 Uitbetaald bedrag f *20.03*
 Datum *5 DEC 1946*

Loonzakje van Lambert uit 1946. Hij heeft die week 52 uur gewerkt en verdient daarmee 20,03 gulden (9,08 euro).

Direct na de bevrijding is er nauwelijks sprake van wederopbouw omdat er een groot tekort is aan alles. Pas in april 1948, als het Marshallplan in werking treedt, wordt het aanzienlijk beter en komt er geld vrij om de bouwactiviteiten echt te stimuleren.

De wederopbouw biedt nieuwe mogelijkheden voor bouwbedrijven. Zij profiteren van het feit dat er simpelweg gebouwd moet worden. Voor aannemer Bijs Hendriks betekent de wederopbouw een ommekeer in zijn bedrijf. Er worden opdrachten binnengehaald in 's-Hertogenbosch, Veghel, Schijndel en Oss. Doordat er steeds meer werk aangenomen wordt, komen er meer mensen in dienst

waaronder in 1948 timmerman en later rayonleider Nol Govers. Frans van Erp, Frans Gijbers, en anderen zijn dan al jarenlang trouwe werknemers.

In 1945 komt zoon Lambert als vijftienjarige bij zijn vader in dienst als leerling-metselaar. Zijn eerste werk is de bouw van woningwetwoningen aan de Graafsebaan in Den Bosch.

Een stille getuige hiervan is een loonzakje van 5 december 1946. Lambert heeft die week ruim 52 uur gewerkt voor 20,03 gulden (9,08 euro).

Lambert over de wederopbouw: 'Direct na de oorlog was er vrijwel niets. Geen bouwmaterialen, geen hout, cement,

Direct na de oorlog was er vrijwel niets.

Geen bouwmaterialen, geen hout, cement, stenen en toch moesten wij er iets van maken.

stenen en toch moesten wij er iets van maken. We kregen opdrachten van de provinciale overheid en bouwden of herstelden boerderijen en woningen. Voor

één hele boerderij kreeg je tien zakken cement en wat kalk. Je kunt je voorstellen dat de kwaliteit van zo'n bouwwerk dan ook niet alles was, maar het kon niet anders. We hebben het een keer meegemaakt dat we bij de verbouwing van een boerderij in Nuland 's morgens bij aankomst een paard zagen staan dat met zijn hoofd buiten de muur stond. De muur was zo zwak dat het dier er een gat in had geduwd'.

De vijf gebroeders Hendriks

Henk is de oudste van de vijf broers Hendriks, tweede in het gezin en geboren in Oss op 12 november 1921. Hij helpt als jongen mee in het bedrijf van zijn vader.

Na de oorlog, als er volop werk is in Nederland, werkt Henk als metselaar. Vanaf 1949 is hij zelfstandig aannemer. Hij knapt onder meer boerderijen op die oorlogsschade hebben geleden. Wanneer daartoe aanleiding bestaat werkt hij samen met zijn vader. Afhankelijk van het werk dat wordt aangenomen steekt men elkaar de helpende hand toe. Henk zal van 1954 tot 1984 samen met Lambert het bouwbedrijf Gebr. Hendriks N.V. leiden. Zijn zoon Hans is beoogd opvolger. Henk overlijdt in 2011.

Leo wordt als vierde kind geboren op 4 september 1924 in Son. Het gezin Hendriks is een jaar eerder verhuisd

De broers en zussen Hendriks tijdens het feest 40 jaar betrokkenheid van Lambert in 1995. Van links naar rechts: Nellie, Marietje, Lambert, Lenie, Henk, Wim, Betsie, Sjaan en Adriaan.

van Oss naar Sint-Oedenrode, trekt daarna verder naar Son maar keert dan weer terug in Oss. Leo werkt zoals zijn andere broers al op jonge leeftijd mee in het bedrijf van zijn vader. Hij wordt later uitvoerder in de Combinatie Hendriks. In de jaren zestig start hij een eigen bouwbedrijf en bouwt onder andere woningen in de Schadewijk te Oss en in Berghem. In 1964 overlijdt hij op veertigjarige leeftijd aan een ongeneeslijke ziekte.

Jo van Erp.

Tot 1963 blijft hij naast zijn drukke werk als
bouwondernemer over de studieboeken gebogen en rondt
nog de opleidingen Grond-, Water- en Wegbouwkunde,
bedrijfsorganisatie en tariefcalculatie af.

Lambert wordt op 13 december 1930 in Oss geboren. Hij is de derde zoon en het achtste kind in het gezin. Lambert komt als vijftienjarige in dienst bij zijn vader. Na een jaar ulo-onderwijs kiest hij voor het metselaarsvak. Dat vak leert hij deels in de praktijk en deels op de avondambachtsschool in Oss. Als hij noodgedwongen zijn vader moet opvolgen en hij samen met zijn broer Henk het bedrijf voortzet, schoolt hij zich verder door naast zijn werk nog jarenlang avondonderwijs te volgen. Hij neemt bouwkundige lessen bij een architect in Oss en behaalt het middenstandsdiploma en handelskennis. Nog voor zijn militaire diensttijd slaagt hij voor het gezellen-diploma metselen. Als de diensttijd erop zit studeert Lambert voor het aannemers-diploma, een fel begeerd papier in die tijd omdat het een pittige studie is. Hij moet er wel een paar avonden per week voor naar Den Bosch fietsen. Tot 1963 blijft hij naast zijn drukke werk als bouwondernemer over de studieboeken gebogen en rondt nog de opleidingen Grond-, Water- en Wegbouwkunde,

bedrijfsorganisatie en tariefcalculatie af. In 1956 trouwt Lambert met Marietje Brands uit Berghem. Zij krijgen twee kinderen, Lambèr (1959) en José (1963). Zijn zoon Lambèr wordt als zijn opvolger beschouwd.

Wim is de negende in het gezin en wordt op 3 maart 1933 geboren. Hij kiest niet voor het vak van metselaar maar wordt timmerman in het bedrijf van zijn vader. Na het overlijden van zijn vader blijft Wim als uitvoerder werkzaam onder zijn broers Henk en Lambert. Als in 1968 de vestiging in Uden start wordt Wim daar als directeur aangesteld. Na de bedrijfssplitsing van 1984 blijft Wim Hendriks in de vestiging Uden actief. Hij overlijdt in maart 2006.

Adriaan is de jongste van de tien kinderen en wordt geboren op 15 september 1935. Als kind doet hij allerlei klusjes in het bedrijf van zijn vader, zoals ook zijn oudere broers voor hem deden. Iedereen in het gezin draagt immers zijn steentje bij. Adriaan is de man die

kiest voor het schildersvak. Hij volgt daarvoor een huisschildersopleiding in Boxtel. In het begin van de jaren zestig begint hij in Berghem een eigen schildersbedrijf annex verf- en behangwinkel. Doordat het bouwbedrijf van zijn broers Henk en Lambert uitgroeit tot een grote, toonaangevende aannemer in het zuiden van Nederland kan ook Adriaan zijn schildersbedrijf verder uitbouwen tot een succesvolle onderneming. Het was wel geen vanzelfsprekendheid maar het lag vaak voor de hand dat Adriaan het schilderwerk voor de woningbouwprojecten van zijn twee broers aannam.

Adriaan overlijdt in 2001. Zijn schildersbedrijf is dan enige jaren eerder al in andere handen overgegaan.

De ondernemer

Ondernemen en zaken doen vóór de oorlog en in de jaren van de wederopbouw was van een geheel andere orde dan in de huidige tijd. Het leven stond in het teken van werken. Vrije tijd was een schaars goed. Werkweken van zestig

Foto linksboven: Jo van Erp.
Linksonder: Herman Duijs.

uur waren gewoon. Een kleine bouwondernemer deed het meeste werk zelf. De eisen die aan de bouw van een woning werden gesteld waren laag. Zo maakte Bijs Hendriks zelf de bouwtekeningen en blauwdrukken voor zijn klanten. Daar kwam geen architect aan te pas. Als voor de oorlog een opdrachtgever voor rijkssubsidie in aanmerking kwam, vroeg Hendriks deze zelf aan. Lambert hierover: 'Het gebeurde meermaals dat de opdrachtgever uit het subsidiebedrag ook nog een deel opeiste voor de inrichting van zijn nieuwe behuizing. Dat bedrag, meestal een paar procent van de bouwsom, of wel zo'n 150 tot 200 gulden (68 tot 90 euro) moest dan wel ergens op terugverdiend worden. Mijn vader ging dan 's morgens eerder aan het werk en kwam 's avonds later thuis'.

De bouwwereld staat weliswaar bekend als een ongepolijste wereld, maar voor Bijs Hendriks was het van belang dat er in de omgang met de opdrachtgever sprake moest zijn van betrokkenheid en samenspraak. De persoonlijke band tus-

Op maandagochtend kon men aan de voetsporen zien of de opdrachtgever op de aangeharkte bouwplaats was geweest. Dat vond mijn vader belangrijk.

sen principaal en aannemer was voor hem cruciaal om tot een goed resultaat te komen. Hij zag hier al vroeg de betekenis van in. Deze aanpak wordt, samen met het leveren van kwaliteit, een van zijn handelsmerken. Een filosofie die binnen het familiebedrijf vandaag de dag nog steeds een leidraad is voor directie en medewerkers.

Kwaliteit van het werk stond voor Bijs Hendriks voorop. Zoon Lambert geeft als voorbeeld dat het op zaterdagmiddag 'gewoon was dat ze de bouwplaats in orde brachten en aanharkten terwijl het andere personeel al naar huis was vertrokken voor het vrije weekend. Op maandagochtend kon men dan aan de voetsporen zien of de opdrachtgever op de bouwplaats was geweest. Dat vond mijn vader belangrijk'.

In het algemeen kan gezegd worden dat de eerste twintig jaren van het bouwbedrijf L.J. Hendriks & Zn. gekenmerkt worden door kleinschaligheid. Een klein bedrijf zonder echt vast personeel, waarin vooral de oudste zonen Henk en Leo

hun vader al op jonge leeftijd meehelpen. Ook de andere, jongere kinderen worden door vader ingeschakeld om allerlei hand- en spandiensten te verrichten. Zo vertelt Lambert dat hij als twaalfjarige 'op een woensdagmiddag met een handkar vol met steigerpalen de spoorwegovergang in Oss niet over kon, zo zwaar was hij beladen'. Toevallige passanten moesten hem helpen de overkant van het spoor te bereiken. Lambert: 'Het werk was zwaar toen, maar het was gewoon in die tijd en we zijn er niet slechter om geworden'.

De gemeente Oss

Wanneer de gemeente Oss na de oorlog besluit tot de realisatie van uitbreidingsplannen kan aannemer Hendriks daarvan meeprofiteren. Langzaam maar zeker verandert de kleinschaligheid in een vol-

wassen bouwonderneming. Het eerste werk dat L.J. Hendriks & Zn voor de gemeente Oss aanneemt is de renovatie van 85 sociale huurwoningen in de wijk Kortfoort. Voor het bedrag van 92.000 gulden (41.748 euro) blijkt Hendriks op 24 augustus 1950 de laagste inschrijver en wordt hem de opdracht gegund.

Deze aanbesteding markeert het begin van een succesvolle samenwerking met de gemeente Oss en woningbouwvereniging St. Willibrordus, het latere BrabantWonen.

Burgemeester Godefridus (Frits) Delen van Oss deelt de jonge Lambert mee dat zijn vader die ochtend het werk gegund is, wanneer deze als dienstplichtig militair gelegerd is in de buurt van Eindhoven en een lift krijgt van de toevallig passerende burgemeester. 'Pa, daar staat

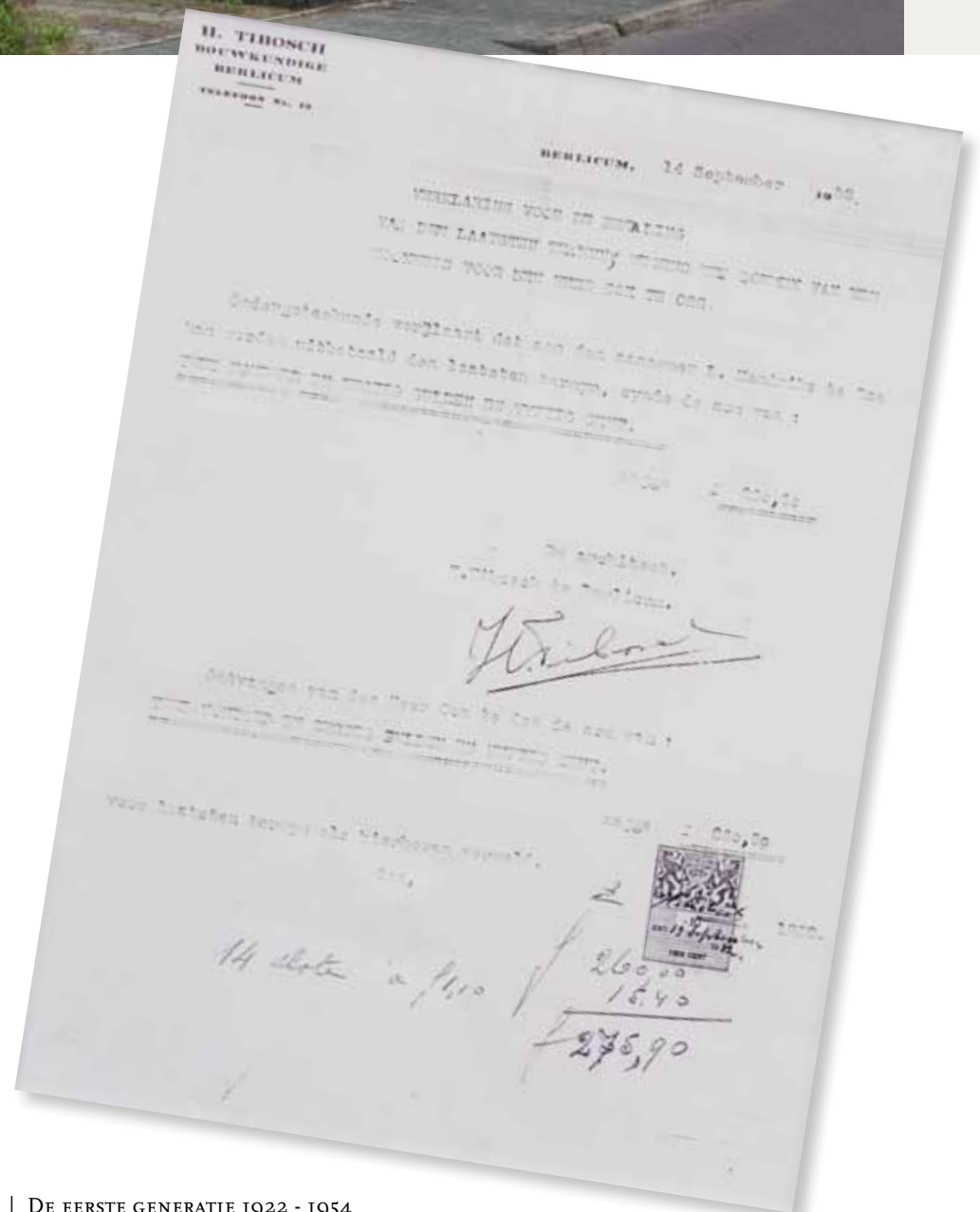

Woningen aan de Condorstraat in de roofvogelwijk van Oss, gebouwd in het begin van de jaren vijftig door Bijs Hendriks.

geloof ik een Ossenaar te liften en die moeten we meenemen', zegt een zoon van de burgemeester.

Na het onderhoud in de wijk Kortfoort volgt renovatie in de Vierhoek en de bouw van woningwetwoningen aan de Sperwerstraat, Condorstraat en Havikstraat in de nieuwe Roofvogelwijk. Deze naoorlogse woningen, die inmiddels meerdere malen zijn gerenoveerd, worden ook nu nog bewoond en behoren tot de oude woningvoorraad van BrabantWonen. Lambert: 'Mijn vader was toen al bezig om zo veel mogelijk arbeidsbesparend te werken. Ik heb dat van hem meegekregen en dat heeft ons uiteindelijk geen windeieren gelegd. Het was de basis waardoor wij later grote contingenten woningen konden bouwen'.

Oplevering uit 1932.

...plechtig-
driks" onthulde in de hal
van het kantoorgebouw het
borstbeeld (foto) van haar
man, de stichter van het
bedrijf, wijlen de heer L. H.
Hendriks, die zijn eerste
werk aannam voor 1.400
(thans loopt de omzet in de
miljoenen). Namens de con-
tractraad droeg de heer Har-
ry Vos het bronzen beeld
— staande op een sokkel
over aan de hoofdirectie.
De familie Hendriks, alame-
de een grote deputatie van
het personeel was hierbij
tegenwoordig. De heer Vos
memoreerde de moeilijke
jaren (crisis en oorlog) van
het bedrijf Hendriks en
prees het grote door-
zettingsvermogen van de
stichter, op wie, aldus de
heer Vos, volledig het de-
vies „Luctor et Emergo“
(Ik worstel en kom boven)
van toepassing was.

● Na de onthulling werd
Oma Hendriks nog in de
blaemen gezet. Zij was de
grote steunpilaar voor haar
man en kinderen, die zon-
der veel woorden, maar in
daadwerkelijke zin groot
zijn geworden en een gezond
bedrijf hebben weten op te
bouwen. Namens de familie
Hendriks sprak de oudste
zoon een kort dankwoord
aan het personeel voor het
zinnvolle cadeau, waarop de
familie Hendriks met recht
trots kan zijn. Ook de ont-
d. Broek, die een voortreffe-
lijke gelijkemis in het beeld
heeft weten te leggen, werd
door de voorzitter van de
contractraad, de heer M.
Koppenhol, geprezen.

★

**DE VOETBAL HEEFT
WEER GEROLD** op velden
die goed bespeelbaar wa-
ren. TOP bracht de halve-
winst mee naar Oss, speel-
de 0-0 gelijk, wat in het
verleden tegen Helmond
meer is voorgekomen. Maar
goed, het kostbaar punt is
binnen. Ook de A-junioren
speelden tegen Helmond ge-
lijk (1-1).

● Wat de derdeklassers be-
treft, OSS'20 en Margriet
kregen resp. van ODC en
Gestel flink voor de broek.
Beide werden royaal ver-
slagen. Het vonnis over
OSS'20 werd in een tijdsbe-

stek van 6 minuten voltrok-
ken. Deze nederlaag bete-
kent voor de geel-blauwen
dat de kampioenskanalen
enigzins zijn gedaald.

● In de vierde klas B stij-
gen voor HVCH daarentegen
de kampioenskanalen.
UDI werd met lege handen
naar Uden teruggezonden.
Een mooie prestatie voert
de Heschenaars. Nulandia
bleef ook de baas over het
bezoekende Prinses Irene.
Nooit Gedacht behoefde niet
uit te rukken; de wedstrijd
tegen Irene werd afgelast.
Berghem Sport moest in
Heeswijk met een gelijkspel
genoegen nemen.

● Het gelijkspel dat Deso
in de eerste klas onderafde-
ling behaalde tegen de kop-
loper is zeer verdienen-
de wedstrijd, al kreeg
de wedstrijd een minder
prettig slot. Er viel een
klap langs de lijn en de
scheidsrechter die een pe-
nalty toekende aan DSV,
werd na afloop door de
sterke arm begeleid naar
de auto. Cito schijnt van
slag te zijn en verloor in
Vinkel, Herpinia en DAW
deden wat van hen werd
verwacht: ze wonnen beide.
Ruwaard was goed op schoot
en stuurde SDDL met lege
handen naar Demen-Dieden

● Iets heel anders: M
ders uit Herpen moeten
aan denken dat het cons-
tatiebureau voor z
zingen van dokter Bak
dinsdag een uur vroeger
(13 uur).

**IN CAFÉ HANENBER
TE HAREN** toonde he
Oijense OVC zaterdag de
spelregels behoorlijk onde-
de knie te hebben. Het won-
de verenigingsprijs van de
spelregelwedstrijd, georga-
niseerd door de scheids-
rechtersvereniging Oss en
Remstrenken, 2. Macharen, 3.
Ravenstein, 4. Litta, 5. SBV
(Haren), en 6. Uijsses uit
Megen. Spelleider was de
heer J. v. Toorn. Individu-
eel kwam de Ravensteiner
J. v. d. Linden het beste
voor de dag. Het panel (5
scheidsrechters) kende hem
het maximaal aantal punten
(45) toe. Bravo!

● Ter gelegenheid van de
80.000e abonnee bij het Bra-
bants Dagblad kreeg het ge-
hale personeel met hun da-
mes in De Kentering een
feestavond aangeboden. De
Orse band The Con-
stellations had de eer de
feestavond mede op te luis-
teren.

LOEPKIJKER

1954: een markant jaar

Het jaar 1954 markeert voor het bouw-
bedrijf een bijzonder jaar. Door scherp
te begroten haalt het bedrijf steeds meer
opdrachten binnen en kan het een sprong
vooruit maken. Er volgt een gestage uit-
breiding want er is volop werk. Deze
gunstige ontwikkeling wordt echter wreed
verstoord door het vrij plotseling overlij-
den van de grondlegger van het bedrijf.
Bijs Hendriks, die zich vanaf 1922
gedurende 32 jaar uitzonderlijk had
ingespannen om zijn eenmansbedrijf
uit te laten groeien tot een volwaardig
aannemersbedrijf, overlijdt op 26 juni
1954 na een ziekbed van enige weken
op zestigjarige leeftijd. Voor de zo
hechte familie Hendriks betekende
het plotseling overlijden van de *pater
familias* een grote tegenslag en een
enorm verlies. Meer dan dertig jaar van
zeer hard werken onder vaak moeilijke

omstandigheden met veel tegenslagen,
begon nu immers eindelijk zijn vruchten
af te werpen. Het mocht echter niet zo
zijn dat Bijs Hendriks het latere succes
van zijn bedrijf heeft mogen meemaken.
Een buitengewoon trieste gebeurtenis.
Hendriks leidde zijn bedrijf met groot
overwicht. Daarom was zijn overlijden
ook zakelijk gezien een groot verlies.
Hij was het gezicht van het bedrijf en
was van alles wat er binnen het bedrijf
gebeurde volledig op de hoogte. Hij bezat
bovendien een enorme ervaring in de
bouwwereld. Die kennis viel nu plotse-
ling weg.
Als in 1970 het nieuwe kantoorpand aan
de Kanaalstraat in Oss wordt geopend en
ter gelegenheid daarvan een borstbeeld
van Bijs Hendriks wordt onthuld, spreekt
Harry Vos namens het personeel zijn

Krantenbericht over de
onthulling van het borstbeeld van grondlegger
Bijs Hendriks in het nieuwe kantoorpand aan
de Kanaalstraat in april 1970.

waardering uit over de pionier van het
bedrijf: 'Laat onze gedachten teruggaan
naar de stichter van ons bedrijf, die in
een zeer moeilijke tijd de moed en de
pioniersgeest bezat om een bedrijf te
stichten(...). Dat de stichter van dit bedrijf
met ontzagelijke moeilijkheden heeft
te kampen gehad, denk maar even aan
crises en oorlog. (...) Bewondering, zeer
grote bewondering hebben wij voor deze
man die velen van ons goed gekend heb-
ben. Hij immers presteerde het toch maar
weer steeds ondanks enorme tegenslagen
altijd weer als overwinnaar uit de strijd
te komen'.

DE TWEEDE GENERATIE: 1954-1987

Het jaar 1954 is in meerdere opzichten bijzonder in de geschiedenis van bouwbedrijf Hendriks.

Na het overlijden van zijn vader wordt zoon Lambert, die dan nog thuis woont, met zijn 23 jaar bijna letterlijk van de ene op de andere dag bedrijfsopvolger. Hij gaat de aannemerij namens zijn moeder leiden.

Een dilemma

Vader heeft het bedrijf in 32 jaar met veel inspanning opgebouwd. Na de oorlog is het uitgegroeid tot een volwassen aannemersbedrijf. Met circa dertig mensen in dienst en verschillende werken in uitvoering krijgt Lambert als jongeman een grote verantwoordelijkheid op zijn schouders. Deze taak durft hij aan. Voor hem staat vast dat het bedrijf door moet gaan.

Alhoewel hij in het bedrijf van zijn vader al een leerschool van bijna veertien jaar achter zich heeft en als uitvoerder zelfstandig projecten heeft geleid, is het aansturen van een bouwonderneming van een andere orde. Dan zijn andere kwaliteiten vereist dan alleen kennis van het bouwproces. Daarin mist hij nog de ervaring. Vader Hendriks was niet alleen zijn leermeester en mentor maar ook 'de baas' van het bedrijf. Hij was bovendien een vraagbaak voor de jonge Lambert. Vader Bijs Hendriks zag ook binnen zijn bedrijf erop toe dat alles goed geregeld was, zowel voor de opdrachtgever als voor het personeel.

De huidige Willy Andriessenstraat in de Schadewijk.

Jan de Rooijstraat in de Schadewijk. Deze huizen maken deel uit van de eerste opdracht van 42 woningen voor de gemeente Oss van de Combinatie Hendriks in 1954.

Baas

Aan het begrip 'baas' heb ik nooit een bepaalde betekenis gegeven. Er waren gewoon twee bazen, Henk en ik. Er was een 'Baas Henk' en een 'Baas Lambert'. Dat is altijd zo gebleven, zeker bij de ouderen. Ik heb me steeds als een van de mensen van het bedrijf gevoeld. Ik heb altijd veel met de mensen op het werk gepraat. Hoe zullen we 't doen? Daar kwamen altijd goede dingen uit. Die bracht je weer over op anderen. Als we er pratend niet uitkwamen, probeerden we het uit. Desnoods op zaterdag. Je komt in de bouw zo veel tegen waarvan je denkt: 'hoe los je dat op? Hoe kan het beter en efficiënter? Als we het hadden uitgeprobeerd, bleek het soms in de helft van de tijd te kunnen'.

Lambert Hendriks

Nu stond zijn zoon er alleen voor. Met dit besef en de vraag hoe het nu verder moet, zoekt Lambert voor raad en advies contact met burgemeester Frits Delen. Hij is vanaf 1946 eerste burger van Oss en kent het bedrijf van Bijs Hendriks. Het goede verloop van de renovatie van woningwetwoningen in de wijken Kortfoort en Vierhoek enige jaren daarvoor, speelde hierin mee. De burgemeester wist dat er kwalitatief prima werk was geleverd. Bovendien kent Lambert de familie Delen aangezien de twee zonen van de burgemeester, net als hij, actief zijn in de verkennerij in Oss.

Burgemeester Delen en directeur Keulemans van Publieke Werken van de gemeente adviseren Lambert om mee te doen met de aanbesteding van een nieuwbouwproject voor 42 woningen in het nieuwe plan Schadewijk. Het ging onder meer om woningen aan de Jan de Rooijstraat en de Willy Andriessenstraat. Dit advies sterkt Lambert in zijn overtuiging om na het overlijden van zijn vader het aannemersbedrijf

De bouw van 42 woningen in Oss werd in 1954 gegund aan Lambert Hendriks waarbij 'ter plekke' tussen hem en Henk de Combinatie Hendriks werd opgericht.

zelfstandig voort te zetten. Met zelfvertrouwen gaat hij dan ook aan de slag met de aanbesteding.

De Combinatie Hendriks

Op advies van mevrouw Hendriks-van Dijk, de weduwe van Bijs Hendriks, wordt op de avond vóór de aanbesteding van zaterdag 7 augustus 1954 een bijeenkomst georganiseerd om de offerte te bespreken die Lambert zal gaan uitbrengen voor de 42 woningen. Hierbij is zijn broer Henk aanwezig alsmede een oom

(Johannes van Erne) uit Utrecht die ook in het aannemersvak actief is. Gedrieën leggen zij hun aannemingsprijs op tafel voor de bouw van de 42 woningen in Oss. De dag erna zal op het gemeentehuis van Oss blijken dat Lambert met 372.000 gulden (ruim 168.000 euro) de laagste inschrijver is en zijn broer Henk de op één na laagste. Het werk werd gegund aan Lambert Hendriks en, zoals hij het zelf verwoordde, 'ter plekke' werd tussen hem en Henk de Combinatie Hendriks opgericht. De bouw van de woningen in het plan Schadewijk is het eerste gezamenlijke project van de twee broers Hendriks. Vanaf die tijd in 1954 werken Henk en Lambert in één bouwbedrijf samen. Dit vormt de start van een zeer succesvolle familieonderneming.

Burgemeester Delen kwam gedurende de bouw van de 42 woningen elke dinsdagochtend, nog vóór de wekelijkse vergadering van burgemeester en wethouders, persoonlijk naar de bouwplaats om poolshoogte te nemen van de bouwvoorwaarden. Delen was over het algemeen

Gietbouwsysteem.

beter op de hoogte van de voortgang dan zijn wethouder Ties van Esch, die bouwzaken in zijn portefeuille had.

In het eerste jaar van de Combinatie Hendriks worden circa tachtig woningen opgeleverd, voor het merendeel gebouwd

in de Schadewijk in Oss. De burgemeester heeft in de continuïteit van opdrachten een aanzienlijke rol gespeeld. Delen was voor de Combinatie een stimulator in het verwerven van opdrachten voor het gemeentelijk woningbedrijf en woningbouwvereniging St. Willibrordus. Zijn

opvolger Louis Jansen zou het bedrijf in zijn jaren als burgemeester van Oss (1963-1980) eveneens een warm hart toedragen. Delen en Jansen zijn in Oss burgemeester geweest in een tijd van woningnood en woningtekort. Zij hadden groot belang bij een goede aanne-

De Combinatie Hendriks heeft tot 1 februari 1961 bestaan en is daarna omgezet in de naamloze vennootschap Gebroeders Hendriks.

mer. Oss ontwikkelt zich onder Delen en Jansen van een slaperige provincieplaats met een achterstand op sociaal en cultureel gebied tot een moderne gemeente die zich aanpast aan de tijd.

Schaalvergroting

Vanaf hun eerste samenwerking zijn de broers Henk en Lambert gaan werken aan schaalvergroting van de onderneming. Zij specialiseren zich, met het oog op de alom heersende woningnood, in de sociale woningbouw. Deze strategie biedt het bedrijf ongekennde kansen. De toekomst zou bewijzen dat deze keuze een juiste was; het bedrijf is er groot door geworden. Door zich te concentreren op de sociale woningbouw raakt de utiliteitsbouw echter achterop. In de jaren van de grote woningbouwcontingenten wordt relatief weinig aandacht geschonken aan de bouw van scholen, winkels, kantoren en fabriekshallen. De utiliteitsbouw zal na de grote bouwhausse vanaf de jaren tachtig meer aandacht krijgen. De woningbouw zal evenwel de specialiteit en kwaliteit van het bedrijf blijven.

De fundering is gelegd. Het begin van een groot woningbouwcontingent.

Door de heersende woningnood specialiseert Hendriks zich in de sociale woningbouw.

De Combinatie Hendriks bouwt tot begin 1961 circa 420 woningen met name in Oss, Berghem, Den Bosch, Grave, Schijndel, Uden en Veghel. In die jaren is er tevens een beperkt aantal utiliteitsprojecten opgeleverd. Gemiddeld zijn er in die eerste jaren zo'n negentig medewerkers

in dienst. De Combinatie Hendriks heeft tot 1 februari 1961 bestaan en is daarna omgezet in de naamloze vennootschap Gebroeders Hendriks.

Door de groei die het bouwbedrijf doormaakt wordt in 1958 aan het Industriepark-Oost in Oss een nieuwe werf met

Van 1964 tot en met 1968 levert Hendriks Bouwbedrijf 2585 woningwetwoningen op.

Een nieuwbouwwijk in Oss in de jaren zestig.

timmerwinkel en kantoor in gebruik genomen. Daarvoor was er een bescheiden kantoor met opslagplaats aan de Roodborststraat gevestigd. Voor de komende jaren zal deze nieuwe locatie voldoen. Ondanks een uitbreiding zal deze plek echter al na tien jaar weer te klein blijken.

Samenwerking met 's-Hertogenbosch en Uden

Als Lambert eind jaren vijftig via een advertentie in het vakblad Cobouw meedingt met een aanbesteding in Den Bosch, is dat het startsein voor een langdurige relatie met die gemeente en de woning-

Dankzij het arbeidsbesparend bouwen, dat eind jaren vijftig al vorm begint te krijgen, wordt het bedrijf de bouw van grote woningcontingenten in Den Bosch gegund.

corporaties aldaar. De Combinatie Hendriks is de laagste inschrijver. Dankzij het arbeidsbesparend bouwen, dat in die tijd al vorm begon te krijgen, haalt het bedrijf in de komende jaren in Den Bosch de bouw van grote woningcontingenten binnen.

Naast opdrachten voor de gemeente Den Bosch verwerft de N.V. Gebroeders Hendriks in 1960 voor de Stichting Volkshuisvesting in Uden de opdracht voor de bouw van 25 sociale huurwoningen. Deze opdracht is het begin van een intensieve samenwerking met de gemeente Uden. De opdrachten in 's-Hertogenbosch en Uden leiden een aantal jaren later tot nevenvestigingen in die gemeenten. Vanaf 1962 komt de nadruk dan ook te liggen op de gemeenten Oss, Den Bosch en Uden. Deze gemeenten hebben enorm kunnen profiteren van Hendriks' predikaat 'arbeidsbesparend bouwer' en hebben daardoor honderden woningen extra aan hun voorraad kunnen toevoegen. Van 1964 tot en met 1968 worden in totaal nog eens 2585 woningwetwoningen

opgeleverd. Het personeelsbestand omvat dan circa 320 medewerkers per jaar. In de periode 1968 tot en met 1971 worden vervolgens 3253 woningen opgeleverd met een jaargemiddelde van circa 1046. De productie wordt in die jaren snel opgevoerd met een personeelsbezetting van gemiddeld 412 werknemers. Het arbeidsbesparend bouwen laat zich dan echt gelden en werpt zijn vruchten af. Het totaal aantal opgeleverde sociale huurwoningen vanaf 1954 tot 1971 bedraagt maar liefst 6703 stuks. In die zeventien jaren worden daarnaast nog verschillende utiliteitswerken opgeleverd, waaronder een fabriekshal in Oss, een basisschool in de Ruwaard en de bouw van het eigen Kanaalcomplex op het industrieterrein Elzenburg.

Arbeidsbesparend bouwen

Arbeidsbesparend bouwen is een steeds weer terugkerend begrip in de geschiedenis van bouwbedrijf Hendriks. Na de oorlog bedacht grondlegger Bijs Hendriks al manieren om zo efficiënt mogelijk en daardoor kostenbesparend woningen te bouwen. De gedachte hierachter was tweeledig. Enerzijds werd bespaard op bouwkosten waardoor de prijs voor de opdrachtgever daalde. Anderzijds kon op deze wijze voor de aannemer uiteindelijk toch een goede marge bereikt

Gietbouwsysteem.

worden door het volume op te hogen. De woningnood werd in de wederopbouwperiode door de rijksoverheid tot volksvijand nummer één verklaard. Direct na de oorlog stelt de regering in haar beleid vast dat per jaar minstens 65.000 nieuwe woningen gebouwd moeten worden. Dit lukt vooralsnog niet. Pas rond 1960 wordt een productie van 80.000 woningen per jaar bereikt. Tot 1962 worden in Nederland een miljoen woningwetwoningen gebouwd, een aantal dat in 1979 oploopt tot zelfs twee miljoen nieuwe woningen.

Om in aanmerking te komen voor de bouw van woningwetwoningen stelt de overheid stringente eisen aan de bouwwereld. Een daarvan is dat er zoveel mogelijk arbeidsbesparend gebouwd moet worden: efficiënt en kostenbesparend. Veel en zo goedkoop mogelijk bouwen in een kort tijdsbestek, is het motto in die tijd. Daartegenover staat dat de rijksoverheid bereid is de sociale huursector krachtig te subsidiëren. Het Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid ontwikkelt daarvoor in het begin van de jaren zestig een systeem met daarin diverse

Metselkoning

Als Lambert een metselploeg over zich heen kreeg die hem vertelde dat het tarief niet te halen viel, offerde hij gerust een zaterdagmorgen op om in de praktijk aan te tonen dat het wel kon en hij legde dan vlot een paar duizend stenen weg. Weliswaar diende de voltallige ploeg dan ook aanwezig te zijn. Een halve dag was genoeg.

Piet van Heesch,
oud-inkoper

Gietbouwsysteem.

categorieën van arbeidsbesparend bouwen. Een bouwonderneming wordt in een bepaalde categorie ingedeeld, afhankelijk van het aantal arbeidsbesparende maatregelen dat het kan nemen. De beloning bestaat er uit dat het ministerie de bouwonderneming een bonus toekent door het toegewezen contingent met een bepaald percentage op te hogen. Er mogen dan dus extra woningen gebouwd worden. Voor de opdrachtgever, doorgaans een gemeente, en de bouwonderneming is dit een aantrekkelijke optie. Hoe hoger de categorie, des te

meer woningen een bouwbedrijf mocht bouwen.

Wat houdt arbeidsbesparend bouwen nu precies in? Allereerst betreft dit het praktisch en logisch benaderen van een bouwproject. Arbeidsbesparend bouwen is samen in bouwteamverband met opdrachtgevers, architecten en projectleiders bekijken waar besparend gewerkt kan worden. Arbeidsbesparend bouwen is slim, intelligent en inventief omgaan met bouwprojecten. Om minder afhankelijk te zijn van derden worden bij arbeidsbesparend bouwen zoveel mogelijk

onderdelen van het bouwproces met eigen mensen binnen de onderneming uitgevoerd. Vanuit die gedachte beschikt Hendriks in de tijd van de grote woningbouwprojecten over een eigen betonfabriek, timmerfabriek, loodgieterij annex smederij en materieeldienst. Hier komen we nog op terug. Tenslotte betekent arbeidsbesparend bouwen dat alle aspecten van het bouwproces systematisch onder

Arbeidsbesparend bouwen is
slim, intelligent en inventief
omgaan met bouwprojecten.

de loep worden genomen om te bezien wat er eenvoudiger en goedkoper kan, zonder afbreuk te doen aan de kwaliteit. Dit kan gaan over een bepaalde maatvoering van een woning, waardoor materialen goedkoper ingekocht kunnen worden zoals balk- en kaphout. Funderingen maken met een bekisting die hergebruikt kan worden of zelfs een andere manier van kozijnen stellen. Andere voorbeelden zijn het gebruik in de jaren zestig van prefabwanden en het gietbouwsysteem, waarbij complete wanden voor woningen van gietbeton

Lambert Hendriks en burgemeester Louis Jansen van Oss.

Gedeelde belangen

De gemeente heeft geweldig van hem geprofiteerd in de jaren zestig en zeventig. Jarenlang hebben we zowat twee keer zoveel gebouwd dan we eigenlijk mochten. Lambert had een goed bouwsysteem ontwikkeld. We lagen altijd voor op de toewijzingen. Den Haag is er altijd mee akkoord gegaan. Het ministerie had er ook een belang bij. Dat moest elk jaar cijfers produceren en die aantallen konden ze mede door zaken als Hendriks halen. Hij heeft daar de gemeente een grote dienst mee bewezen.

Oud-burgemeester Louis Jansen van Oss over Lambert

werden gemaakt. Het levert Hendriks in de bouwwereld de naam van 'gietbouwer' op. Woningen worden letterlijk in beton gegoten. Gietbouw is een methode die oorspronkelijk uit Denemarken afkomstig is en die het bedrijf zich na veel inspanning eigen heeft gemaakt. Hendriks is de eerste Nederlandse woningbouwer die het systeem in de laagbouw toepast.

Oud-directeur Joop van den Broek van woningbouwvereniging St. Willibrordus in Oss en jarenlang (1970-1991) direct betrokken bij de ontwikkeling en uitvoering van woningbouwprojecten met bouwbedrijf Hendriks, zegt over het arbeidsbesparend bouwen: 'In het begin

van de jaren zestig was Hendriks nog een bouwbedrijf waar paard en wagen op de bouwplaats in gebruik waren. Dat vonden mensen destijds al vreemd en ouderwets. Aan de andere kant is het

het meedenken in grote lijnen maar ook zijn aandacht voor details. Als er in een bepaalde tijd voor ons geen woningcontingenten beschikbaar waren dan probeerde Lambert via een ander ministerie

Hendriks is de eerste Nederlandse woningbouwer die het gietbouwsysteem in de laagbouw toepast.

bedrijf groot geworden doordat Lambert in zijn denken anderen altijd een slag voor is geweest. Hij heeft veel werk binnengehaald met zijn besparende methode. Het is zijn zeer grote persoonlijke betrokkenheid geweest bij alle bouwprojecten,

dan Volkshuisvesting in het kader van de regionale werkgelegenheid werk binnen te halen. Dan werd het argument van behoud van werkgelegenheid in de regio Oss gebruikt om bouwprojecten toch van start te laten gaan. En daarin slaagde hij'. Het is evident dat naast het streven van behoud van werkgelegenheid hierin ook bedrijfsbelangen een rol hebben gespeeld.

Door de eisen die het Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid destijds stelde aan een bouwonderneming om arbeidsbesparend te werken bleven bouwondernemers scherp en attent. Bouwbedrijf Hendriks heeft dan ook altijd veel tijd en energie gestoken in allerlei besparende methoden. Arbeids- en kostenbesparende wijzen van werken krijgen ook in de huidige tijd veel aandacht. Medewerkers worden gestimuleerd om ideeën in te brengen. Het is een tweede natuur van het bedrijf. Jaarlijks belooft de directie de bedenker van een goed idee. Sinds 2005 is daarvoor 't Lèmpke ingesteld, een prijs voor het beste idee.

Foto links: Gietbouwsysteem.

Foto rechterpagina: Robert van Dinteren ontvangt uit handen van Lambert Hendriks 't Lèmpke voor het beste idee van 2008.

Jaarlijks belooft de directie
de bedenker van een goed idee
met 't Lèmpke.

In de jaren zestig levert de besparende bouwmethode Hendriks de eretitel 'arbeidsbesparend bouwer' op en wel in de hoogste categorie die mogelijk is. Dit predikaat werd toegekend op 2 januari 1964 middels circulaire M.G. 64-1 van het Ministerie van Volkshuisvesting en Bouwnijverheid. Deze hoogste categorie was goed voor een bonus van 64 procent op elk te bouwen contingent woningen. Een toegekend contingent van honderd woningen leverde in de praktijk 164 woningen op. Zowel opdrachtgever als bouwer waren hier uitermate content mee. In een tijd van grote woningnood was het geen toeval dat opdrachtgevers en bouwer Hendriks met zijn certificaat 'hoogste categorie' elkaar vonden. Het feit dat Hendriks bekend stond om zijn kwaliteit en in staat was snel woningen op te leveren, heeft bij de gunning van opdrachten een grote rol gespeeld. In de regio was bouwbedrijf Hendriks bovendien een van de weinige aannemers die over dit predikaat kon beschikken. Wellicht is dit certificaat maatgevend geweest voor opdrachtgevers. De behoefte aan woningen was zo groot dat er niet echt sprake hoefde te zijn van concurrentie. Gemeenten, zoals Den Bosch dat soms wel vijftienhonderd woningen per jaar toegewezen kreeg, verdeelden de aantallen gelijkelijk tussen aannemers die in staat waren grote woningprojecten te kunnen bouwen. Om zulke grote projecten tot een goed einde te brengen had men elkaar soms nodig. Er was dan ook

In overleg met Munsters te Erp is het idee geboren om de wielen van de mobiele kraan te vervangen door een onderstel op rupsbanden van een Leopardtank.

eerder sprake van samenwerking dan concurrentie. 'Concurrentie onder aannemers bestaat in de bouwwereld alleen tot het moment van de aanbesteding. Nadat het werk is gegund drinkt men een glas met elkaar en gaat men weer over tot de orde van de dag. Dan is er weer sprake van samenwerking wanneer het zich aandient', zegt Joop van den Broek, oud-directeur van bouwvereniging St. Willibrordus.

De mobiele kraan

Een onderdeel van de arbeidsbesparende methoden op de bouwplaats is het gebruik van een mobiele bouwkraan. Als Hendriks in de jaren zestig bouwopdrachten in Den Bosch aanneemt is dat meestal in gebieden buiten de stadskern met een ondergrond van rivierklei. Vaak zijn dat oude rivierlopen van de Maas. Hendriks' kwaliteit is efficiënt en snel bouwen. De productietijd van wo-

Project aan de Simon Stevinweg in Den Bosch. De mobiele kraan met het onderstel op rupsbanden van een Leopard tank.

ningen is relatief kort en gaat continu door mits de bouwplaatsen redelijkerwijs bereikbaar blijven. Het Nederlandse regenklimaat zorgt ervoor dat de bouwplaats in het uitbreidingsplan 'de Slagen' in Den Bosch al vanaf het begin snel verandert in een onbegaanbare kleivlakte waar de bouwtijd veel hinder van ondervindt. In Den Bosch wordt voor het eerst

De ‘bouwkraan op rupsen’
werd een doorslaand succes.

De bouwwereld stond er
indertijd van op zijn kop.

gewerkt met gietbouw- en prefabsystemen en dat maakt het gebruik van bouwkranen noodzakelijk. Deze kranen moeten zich kunnen verplaatsen. Maar als de bouwput in een smurrie van klei en water verandert is dit een probleem.

Lambert en zijn mensen zoeken naar een oplossing in overleg met Munsters Machinefabriek te Erp, in de volksmond Broer Munsters genoemd. Het is een bedrijf waar al langer zaken mee wordt gedaan. Volgens Broer Munsters is er ‘maar één oplossing voor het probleem en dat is een bouwkraan op een rupsonderstel’. Daar is toen het idee geboren om de wielen van de mobiele kraan te vervangen door een onderstel op rupsbanden. Het wordt het onderstel van een Leopardtank. ‘Als dat te realiseren is bestel ik bij deze de kraan, want de woningen zullen hoe dan ook gebouwd moeten worden’, was het stellige antwoord van Lambert. De eerste kraan wordt in primitieve en experimentele vorm in 1969 in gebruik genomen. Het prototype wordt eerst uitvoerig getest en steeds weer verbeterd totdat het voldoet

aan de eisen om er zware gietbouw- wanden mee te verplaatsen. Het was een bouwkraan met veel kinderziekten. Overdag werd hij ingezet voor het verplaatsen van wanden en het storten van beton. In de avonduren, en vaak ook op zaterdag en zondag, was men dan bezig met reparatie en onderhoud. Dit type kraan is nu – naast de mobiele kraan, de railkraan en de truckkraan – nog altijd een vast onderdeel op grote bouwplaatsen. De ‘bouwkraan op rupsen’ werd een doorslaand succes. De bouwwereld stond er indertijd van op zijn kop. Munsters ontwikkelde in de jaren daarna zwaardere

en efficiëntere bouwkranen die berustten op het oorspronkelijke idee van de rupskraan.

Hendriks heeft door vernieuwend denken over het gebruik van mobiele kranen op een slechte ondergrond niet alleen meegewerkt aan meer efficiëntie op de bouwplaats, maar ook aan het bedrijfs- succes van Munsters. Vermeldenswaard is dat een van de bouwers van de rupskraan Leo Spierings uit Oss was, destijds werkzaam bij Munsters in Erp. Hij bouwde jaren later in Oss een succesvol bedrijf op van bouwkranen onder de naam Spierings Kranen.

Vette klei

Zo oud als ik ben en zolang ik in de bouw zit – en dat is al vanaf mijn veertiende – heb ik zoiets nog niet meegemaakt. Het is dan ook bar en boos in Den Bosch-Noord. De vette klei zuigt je gewoon de bodem in.

Jo Raaymakers

Met paarden heb je
's morgens geen last
van startproblemen en
ze slippen niet in
de modder.

Paard en wagen op de bouw.

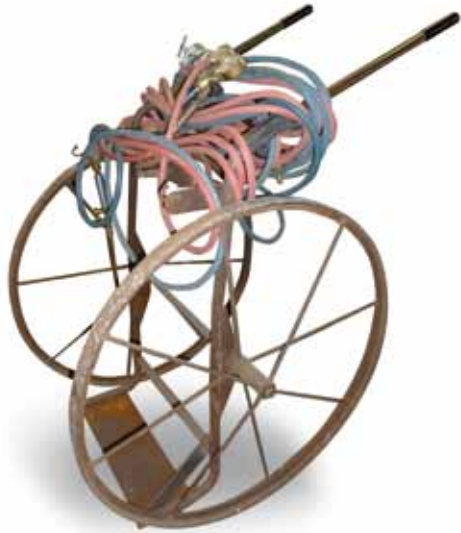
Paard en wagen

Een ander fenomeen dat op de bouwplaatsen te zien was, is het transport met paard en wagen. In een tijd van mechanisering en de uitvinding van de bouwkraan op rupsen is het gebruik van het paard een bijzondere verschijning. Het contrast met het gebruik van een mobiele kraan en paard met wagen kan op het eerste gezicht niet groter zijn. Toch past deze keuze binnen het idee van efficiënt bouwen: slim en effectief, innovatie zonder de *best practice* uit het verleden te vergeten. Daar waar tractoren

en vrachtwagens al snel vast lopen in de kleimodder en het opgespoten zand van de bouwplaats, brengt het paard de oplossing. Een paard kan zich immers gemakkelijker verplaatsen op moeilijk terrein en is uitermate geschikt voor het vervoer van lichtere bouwmaterialen zoals kozijnen, steigermateriaal en wat dies meer zij. Zo werd bijvoorbeeld metselspecie op een centrale plaats 'gedraaid' en met paard en wagen naar de speciekuipen gebracht. Op de vraag of paard en wagen uit zuinigheid werden ingezet antwoordde Lambert eens: 'Nee, je hebt 's morgens geen last van startproblemen en ze slip-

pen niet in de modder'. Een paard is altijd inzetbaar hetgeen bij een dieselmotor niet altijd vanzelfsprekend is. Voor de verzorging van het dier was er destijds in de nabijheid van de bouwplaats altijd wel een weiland te vinden. Paarden worden voor het eerst ingezet bij de bouw van 78 woningen in de Aawijk te 's-Hertogenbosch.

Frans van Erp, die al aan het eind van de oorlog als opperman in dienst komt, verruult in de jaren zestig zijn werk van steigermaker voor dat van voerman. Als paardenliefhebber is hij er erg tevreden

Pensioenregeling

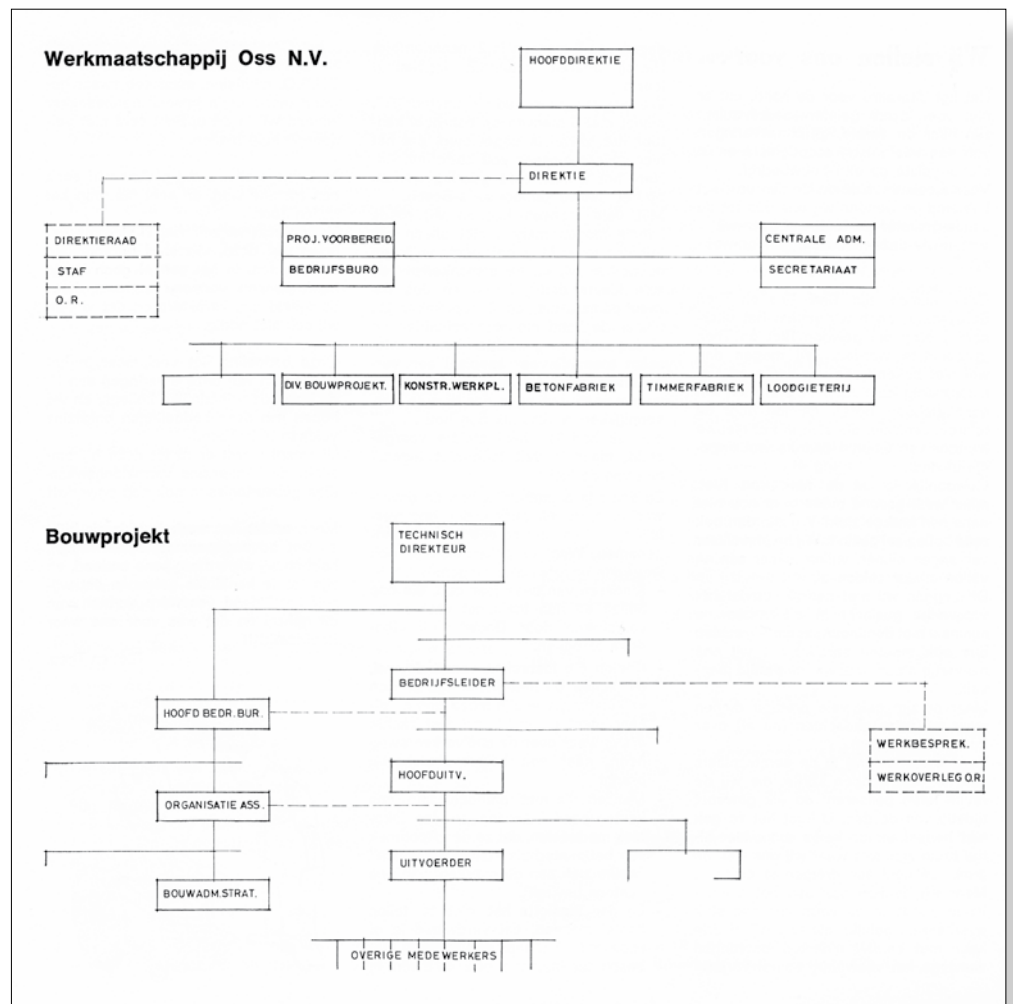
We schrijven 1966. Weinigen zullen dit nog weten. Er was enig gemor onder het kantoorpersoneel (circa twaalf personen) omtrent loon- en pensioenopbouw. Een heuse staking dreigde. De Gebroeders Hendriks (Henk en Lambert) wisten dit als volgt te tackelen. We gingen met de bus een toer maken langs alle bouwprojecten die we destijds onderhanden hadden. Afgesloten met een goed diner en een lekker glas bier, bleef er van onze eisen/wensen niet veel meer over. Opslag kregen we niet; wel nog een aanvullende pensioenregeling van ongeveer zeshonderd gulden op jaarbasis. Helaas hebben we verzuimd om een indexering hiervoor af te spreken, zodat dit op het einde van de loopbaan nog niet veel zoden aan de dijk zette.

Piet van Heesch,
oud-inkoper

mee. Paard en wagen blijven tot begin jaren tachtig een vertrouwde verschijning op de werken van bouwbedrijf Hendriks.

Groei en organisatie

Tussen 1960 en 1970 maakt Gebroeders Hendriks N.V. een stormachtige ontwikkeling door. Meerdere zaken liggen hieraan ten grondslag. De wederopbouw en enorme woningnood is de achtergrond waartegen het succes van de onderneming gezien moet worden. Maar dat niet alleen. De sleutel tot succes heeft ontegenzeggelijk te maken met ondernemersgeest, inventiviteit, doorzettingsvermogen, durf en geluk. Het predikaat 'arbeidsbesparend bouwen' in de hoogste categorie waarin zoveel tijd en energie is geïnvesteerd, vloeit zonder meer hieruit voort. Maar er is nog meer voor nodig. Succes heeft ook veel persoonlijke componenten waarbij de omgang met opdrachtgevers en medewerkers binnen het bedrijf van doorslaggevende betekenis is. We doelen hier op de menselijke maat. Dit begrip omvat alles wat

Organisatieschema van Gebr. Hendriks NV in de jaren zeventig .

In de jaren zestig voetbalt Gebr. Hendriks tegen de gemeente Den Bosch. Op de foto onder andere herkenbaar: Nol Govers, Lambert Hendriks, Wim Hendriks, Adriaan Hendriks, Hans Hendriks, Henk Hendriks en Jo Vos.

binnen menselijke vermogens en geaardheid ligt om succes te bestendigen. Lambert hierover: 'Alleen kun je niets. Je hebt de juiste mensen nodig en sámen moet je het doen! Het gaat er om dat je mensen aan je weet te binden'.

De schaalvergroting en groei die in de jaren vijftig inzet, zijn in organisatorische zin te overzien. Maar als enige jaren daarna in de regio grote bouwprojecten in beeld komen waar honderden woningen per jaar gebouwd moeten worden, vraagt dit in bedrijfsorganisatorische zin een andere aanpak. Het werk blijft niet meer beperkt tot Oss maar verplaatst zich onder meer naar Cuijk, Grave, Den Bosch en Uden. Dit betekent dat er naast een dagelijkse stroom van honderden bouwvakarbeiders op de bouwplaatsen ook in de technische voorbereiding, de uitvoering en de administratie een andere aanpak vereist is.

De broers Henk en Lambert Hendriks zijn mensen die het vak van aannemer in de praktijk, bijna letterlijk 'op de steiger', hebben geleerd. Daar liggen hun groot-

ste kwaliteiten. Zij zien zich in de eerste plaats als 'bouwers', maar beseffen tegelijk dat daardoor de (interne) organisatie onvoldoende aandacht heeft gekregen. Dit is niet verwonderlijk aangezien het adagium in die tijd was: 'bouwen, bouwen, bouwen'. Op dat vlak lagen im-

**Alleen kun je niets.
Je hebt de juiste mensen
nodig en sámen moet je het
doen! Het gaat er om dat
je mensen aan je weet
te binden.**

mers de kansen waarop het bouwbedrijf succesvol heeft ingezet.

Uit verslagen van vergaderingen uit de jaren zestig en zeventig waarbij dit thema aan de orde komt, blijkt dat de interne

organisatie een probleem vormt. Het besef leeft dat de directie bestaat uit mensen die zich primair 'bouwers' voelen. De organisatie zelf verdient aandacht in relatie tot de groei.

Een 'platte' organisatiestructuur, waarin de lijnen kort zijn tussen directie en werknemers, is werkbaar als de grootte van de onderneming nog overzichtelijk is met een kleine kern van technisch en administratief personeel. Echter, zo'n model is niet te handhaven met enige honderden werknemers in dienst. De directie op haar beurt wil nauw betrokken blijven bij alle aspecten van het bedrijf, vooral bij het bouwproces. Dan wordt de overdracht van taken het probleem! De taakverdeling tussen de broers Henk en Lambert is historisch gegroeid. Zij hebben beiden directe bemoeienissen met het bouwproces zoals inkoop, calculatie, uitvoering, etc. Daarnaast is Lambert het gezicht naar buiten. Het is evident dat ondernemers die aan de wieg hebben gestaan van hun bedrijf de regie in eigen handen willen houden en zo mogelijk over alles willen beslissen. In

een groeiende organisatie is dit echter op den duur niet te handhaven en zal overdracht van taken en bevoegdheden moeten plaatsvinden. In de loop van de jaren komt er met behulp van externe bureaus meer structuur in de bedrijfsorganisatie, zij het dat dit proces niet gemakkelijk tot stand komt. Bevoegdheden en taken moeten immers gedelegeerd worden. Er ontstaat een organisatiestructuur die in die tijd gangbaar is in de bouwwereld en voor de omvang van het bouwbedrijf volstaat.

De structuur van het bedrijf zal in de toekomst een regelmatig terugkerend onderwerp van gesprek zijn. In een onderneming die zich blijft ontwikkelen en zich steeds op het pad van innovatie blijft begeven, zijn veranderingsprocessen in feite een vanzelfsprekendheid.

Vos en Govers

Behalve de broers Hendriks zijn Jo Vos en Nol Govers voor de groei van het bedrijf belangrijk geweest. Vos komt in 1960 in vaste dienst als financiële man en rechterhand van de directie. Hij verricht

Foto boven: Afscheidsreceptie van Nol Govers in 1986. Foto daaronder: Afscheidsreceptie van Jo Vos in 1990.

al sinds 1946 via het administratiekantoor Parapax werkzaamheden voor Bijs Hendriks. Na 1954, in de tijd van de Combinatie Hendriks, worden zijn bedrijfscontacten intensiever hetgeen leidt tot een lang dienstverband als financieel directeur. Tot aan zijn pensionering in 1990 geldt Jo Vos als vertrouwenspersoon van de directie.

Nol Govers is al vanaf 1948 voor Hendriks

werkzaam. Begonnen als timmerman wordt hij in de loop van de jaren bedrijfsleider van het rayon Oss. Hij leidt niet alleen de grote bouwprojecten aldaar, waaronder de wijk Ruwaard, maar ook deels projecten in Den Bosch. In 1986 gaat hij met pensioen. Vos en Govers zijn twee medewerkers die met de organisatie van het bedrijf meegroeien. In feite zijn zij mensen van het eerste uur. Zonder andere – hier niet genoemde – medewerkers tekort te willen doen, zijn zij beiden enorm waardevol voor bouw-

Aqua Ducis, Den Bosch.

bedrijf Hendriks geweest. Ze hebben aan het succes ervan meer dan een substantiële bijdrage geleverd. Bij hun afscheidrecepties geeft de directie dan ook blijk van hun grote waardering voor deze twee pioniers. Jo Vos, die van alles binnen het bedrijf op de hoogte was, droeg niet geheel onverdiend de bijnaam 'superJoker' en van Govers werd gezegd dat hij met Hendriks 'getrouwd' was.

Bouwen in eigen beheer

De bouw van woningwetwoningen in de gesubsidieerde sector maakt van Hendriks een groot bouwbedrijf. Toch wordt aan het eind van de jaren vijftig ook de eerste stap gezet in 'bouwen in eigen beheer', de voorloper van de projectontwikkeling. De eerste niet-woningwetwoningen worden in opdracht van Zwanenberg en Organon in Oss gebouwd. Als de contingenten in de wijk Ruwaard beschikbaar komen, is Hendriks contrac-

tueel verplicht naast huurwoningen ook tegelijkertijd een hoeveelheid verkoopwoningen voor eigen risico te bouwen. Een aantal van tweeëndertig verkoopwoningen stelt Hendriks voor problemen. Men heeft geen idee of deze woningen wel ooit verkocht zullen worden en ze vormen daardoor een bedrijfsrisico. Slim ondernemerschap brengt de oplossing. Lambert Hendriks komt met een grote werkgever in Oss voor deze woningen een huurtermijn van vijftien jaar overeen, met na afloop van de termijn het recht van koop door de huurder. Dit levert Hendriks een huurgarantie op. Na vijftien jaar worden de woningen succesvol verkocht. Deze strategie is succesvol gebleken en elk risico kon op deze manier worden ingedamd. In de jaren daarna worden meer woningen in eigen beheer gebouwd. Vanaf de jaren zestig volgen opdrachten van institutionele beleggers zoals het

Aan het eind van de jaren vijftig wordt ook de eerste stap gezet in 'bouwen in eigen beheer', de voorloper van de latere projectontwikkeling.

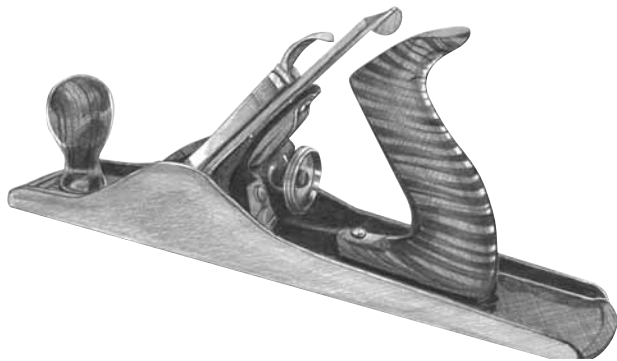
Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (ABP), AKZO, het Philips Pensioenfonds en projectontwikkelaars. De ontwikkeling in eigen beheer krijgt nu ook meer gestalte. In de Ruwaard worden naast huurwoningen ook premie-koopwoningen gebouwd.

De bouwhausse in de sociale huursector maakt eind jaren zeventig geleidelijk plaats voor projectontwikkeling. De overheid trekt zich meer terug uit de gesubsidieerde woningbouw nadat de strijd tegen de woningnood grotendeels is gewonnen. Institutionele beleggers, projectontwikkelaars, bouwondernemers en woningcorporaties vormen een bonte mengeling van organisaties die de overheid bij de volkshuisvesting gaan helpen. Corporaties bouwen over het algemeen in het goedkopere huursegment. De institutionele beleggers bouwen de duurdere huurwoningen of zijn actief in de koopsector.

Luchtfoto van de Schadewijk midden jaren vijftig. Op deze foto staan de 42 woningen die de Combinatie Hendriks in 1954-1955 als eerste opdracht voor de gemeente Oss heeft gebouwd. De verharde weg links op de voorgrond is de huidige Singel 1940-1945.

Het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds

Het pensioenfonds BZN, dat later opgaat in het ABP, geeft in 1969 aan Hendriks opdracht voor de bouw van achtentwintig koopwoningen aan de Kaarderstraat in Oss. Een jaar later bouwt Hendriks voor het ABP in de gemeente Vught eenenveertig woningen. Bij de oplevering van 101 huurwoningen in het plan Raam-Melle te Uden in mei 1972, spreekt de hoofd-directeur van het ABP, mr. dr. N. Wiarda zijn vreugde uit over Gebr. Hendriks als nieuwe bouwer voor het pensioenfonds. Wiarda is te spreken over de geleverde prestatie en laat weten dat ‘een en ander toe kan leiden dat een nieuwe opdracht in het verschiet ligt’. Het ABP bouwt in Uden vanwege de goede relatie met de gemeente, en deze op haar beurt weer een goede verstandhouding heeft met Gebr. Hendriks. Peter Vossen, in de jaren zeventig en tachtig ambtenaar vastgoed Zuid-Nederland van het ABP en als zodanig betrokken bij bouwprojecten in Uden en Oss, zegt hierover: ‘Het ABP was voor zijn woningbouwprojecten af-

Vestiging Hendriks Den Bosch aan de Hervensebaan.

hankelijk van de relatie die het had met een gemeente. In Uden was die goed en daarom hebben we daar met Hendriks gebouwd. In Oss was die relatie in het begin niet goed en zonder de inbreng van Lambert Hendriks bij de gemeente was het ABP waarschijnlijk in Oss niet aan woningbouw toegekomen’.

Voor dit pensioenfonds voert Hendriks in verschillende gemeenten, waaronder Den Bosch, tot in de jaren negentig

grote bouwopdrachten uit in de huur- en koopsector. Peter Vossen is positief over de samenwerking tussen het ABP en bouwbedrijf Hendriks. Zakelijk ging het fair, soms pittig en op het menselijk vlak was er sprake van een goede verstandhouding.

Geografische splitsing

In tijden van groei speelt acquisitie, overleg en organisatie een steeds belang-

De gemeente Den Bosch toont zich in 1976 opgetogen met de vestiging van Hendriks binnen haar grenzen voor de realisering van nieuwe wijken.

rijkere rol. Deze taken liggen bij Lambert. Hij is de man die het bedrijf representeert, opdrachten binnenhaalt en onderhandelingen voert met gemeenten, provinciale directies, woningbouwcorporaties en projectontwikkelaars. Lambert is vanaf het begin het gezicht naar buiten. Steeds meer van zijn tijd gaat op aan acquisitie in de ruimste zin van het woord. Zijn directe betrokkenheid bij het bouwproces wordt daardoor noodzakelijk

minder, terwijl daar juist zijn hart ligt. Toch zal deze situatie in wezen voor hem zo blijven.

Als Henk in de jaren zestig wegens ziekte na een langdurige periode van afwezigheid geleidelijk aan weer terugkeert binnen het bedrijf, begint hij met een woningproject in Berghem. Hij wil, zoals Lambert, zelf projecten doen. Deze mogelijkheid wordt hem geboden. Later zal hij zich concentreren op projecten in Uden, wat mede een reden is geweest om daar ook een vestiging te openen. Lambert neemt als vanzelfsprekend de hoofdvestiging in Oss voor zijn rekening. Deze wordt een aantal jaren later uitgebreid met de vestiging Den Bosch. Hoewel Hendriks Bouwbedrijf formeel één onderneming is, kunnen we spreken van een geografische afsplitsing die uiteindelijk zal overgaan in een zakelijke scheiding.

De vestigingen Uden en Den Bosch

De start van vestigingen buiten Oss in Uden en 's-Hertogenbosch betekent opnieuw een sprong voorwaarts in de ge-

schiedenis van bouwbedrijf Hendriks. Het argument om in deze plaatsen een aannemerij te starten is niet ingegeven door de geografische afstand tussen Oss en Uden of Den Bosch, maar is gebaseerd op het beleid dat gemeenten op dit terrein voerden. De politiek was erop gericht om de plaatselijke aannemers zoveel mogelijk te betrekken bij de lokale woningbouw, in dit geval de bouw van woningwoningen. Indien dit beleid strikt zou worden doorgevoerd, dan had dit als consequentie dat Gebroeders Hendriks in gemeenten als Den Bosch en Uden niet langer in aanmerking kon komen voor de bouw van sociale huurwoningen. Politiek versus dagelijkse werkelijkheid! Als antwoord op deze ontwikkeling opent eind 1968 de vestiging Hendriks Bouwbedrijf Uden N.V. De wens van Henk Hendriks om in Uden zelf woningprojecten uit te voeren valt daarmee samen. In januari 1976 volgt de opening van de vestiging Hendriks Bouwbedrijf N.V. Den Bosch.

Door in deze gemeenten een vestiging te openen blijft Hendriks toegang houden

Prominenten op de bouw.

tot deze lokale markten en heeft men zekerheid mee te kunnen dingen naar opdrachten. Hier sneed het mes aan twee kanten. Gemeenten hadden immers goede ervaringen met het bouwbedrijf. Ze waren erg gebaat met een aannemer die het predikaat ‘arbeidsbesparend bouwer’ voerde en daardoor altijd 64 procent extra woningen mocht bouwen. De (woning)nood was tenslotte hoog: er móest gebouwd worden.

De zelfstandig opererende vestigingen in Uden en Den Bosch waren kleiner van opzet dan de vestiging in Oss. Het voordeel van deze geografische opdeling is dat de lijnen binnen de organisaties korter zijn en er sneller beslissingen genomen kunnen worden. Waar nodig maken de drie bouwbedrijven gebruik van elkaars expertise en werken zij samen indien gewenst. De drie vestigingen Oss, Den Bosch en Uden zijn zelfstandige werkmaatschappijen die ondergebracht zijn onder de paraplu van de holding Hebema NV.

Pietje

Het zakendoen met stukadoor Pietje van der Heijden had altijd iets bijzonders, bijvoorbeeld de uitbesteding van 690 woningen. Het was bij mijn weten het grootste woningbouwproject dat we ooit bouwden. Er werd gewerkt in twee stromen. Het bouwtempo lag op twaalf tot vijftien woningen per week. Iedere week riepen we om een ‘vrachtwagen’ stukadoors. De prijsonderhandelingen waren steeds zeer scherp. Eens, na een paar keer aanzetten, riep Pietje: ‘Ik zal akkoord gaan maar denk erom, dat ik het er flintertjedun op zal smeren’.

Piet van Heesch,
oud-inkoper

Uden

De gemeente Uden was, evenals Oss na de oorlog, door het rijk aangewezen als groeikern. Ze bood hierdoor enorme mogelijkheden voor bouwondernemingen. Onder leiding van de slagvaardige Gerard Schampers, burgemeester van 1964 tot 1987, stoomt Uden op in de vaart der volkeren. De gemeente Uden is in die

de gemeente ligt en voor veel werkgelegenheid zorgt, heeft hier zonder meer aan bijgedragen. Hendriks heeft de mogelijkheden in Uden voortvarend aangepakt. De samenwerking met de gemeente Uden dateert al vanaf 1960, maar met de komst van Schampers worden de contacten intensiever. Het is ook deze Udense burgemeester geweest die zich

**Burgemeester Schampers wilde de werkgever
uit Oss graag voor Uden behouden. Hendriks was immers
goed voor 64 procent extra woningen als bouwer in
de hoogste categorie.**

jaren uitgegroeid van een rustiek Brabants dorpje tot een moderne plaats in 2012 met ruim 35.000 inwoners. Uden heeft een groot verzorgingsgebied. De nabijheid van de vliegbasis Volkel, die binnen

heeft ingezet om in zijn gemeente een nevenvestiging van Hendriks te beginnen. Schampers had er alle belang bij en wilde de werkgever uit Oss graag voor Uden behouden. Hendriks was immers

GEBR. HENDRIKS BOUWBEDRIJF N.V.
 te Oss, Kanaalstraat 12, tel. 04120-25430

vraagt voor directe indiensttreding

ALL-ROUND BEDRIJFSLEIDER BETONFABRIEK

Gegadigden moeten in het bezit zijn van vereiste diploma's of minstens een gelijkgedige opleiding hebben genoten. Degenen die deze functie reeds in de p hebben uitgevoerd verdienen absolute keur. Een drukke doch prettige werkring hierbij aangeboden welke een geheel dig karakter zal krijgen binnen onze tie.

Sollicitaties worden ingewacht van een schriftelijke sollicitatie geschreven, vergezeld van pe adres Kanaalstraat 12, Oss neelszaken.

TOT DAN.

Kwartalbijeenkomst fa. Hendriks Oss

No.	Naam:	Vak:	
1.	P. Coort	T2	geen
2.	C. Thielen	T2	geen opmer.
3.	B. Vossenber	T2	ziek, 4 opdr. a
4.	F. v. Erp	Gt1	geen map ingeleverd
5.	A. vd. Elst	Gt1	1 opdracht achter
6.	F. Werts	M2	2 opdrachten achter
7.	J. Reuvers	M2	2 opdrachten achter
8.	P. v. Beers	M2	geen opmerkingen
9.	B. Vogel	M2	3 opdrachten achter
10.	J. Megens	M2	2 opdrachten achter
11.	H. Kuijs	T1	geen opmerkingen
12.	G v.d. Anker	T1	2 opdr. achter
13.	J. Korsten	T1	1 opdracht achter
14.	A. de Jong	M1	3 opdrachten achter
15.	F. Von	T2	heeft map niet dagelijks ingevuld
16.	M. v.d. Over	T1	geen opmerkingen-zwakke leerling
17.	J. Hurkens	M1	2 opdrachten achter
18.	J. Mulders	T1	5 opdrachten achter, levert map niet regelmatig
19.	J. Brulx	T1	aandacht voor afhangen - balklagen

Algemeen :

per 12-3-1973 P. Janssen - ander beroep.

dag 1 augustus 1973.

INSCHRIJVINGSBLIJET.

De ondergetekende(n) Gebr. Hendriks Bouwbedrijf N.V. verbindt (verbinden) zich als hoofdelijk Oos, Industriepark Oost 1, verbindt (verbinden) zich als hoofdelijk schuldenaren tot aanneming van :

- 48 woningwoningen met bijbehorende bergingen en
- 27 garageboxen, ontworpen door :
- Architekten- en Ingenieursbureau Sterenberg N.V., ter Apel
- Architektenbureau P.V. en H.P.F. de Graaf, 's-Hertogenboach
- Architektenbureau H.L. Mens en J.G. Pruyn, Vught
- volgens :
- Bestekno. SHN 1
- Nota van inlichtingen no. 1
- Nota van inlichtingen no. 2
- Nota van inlichtingen no. 3
- Nota van inlichtingen no. 4
- Situatietekening SHN 1
- Bestektekeningen SHN 1 blad 1 d.d. 22-11-1968
- SHN 1 blad 1A dd. 23-10-1968
- SHN 1 blad 1A dd. 23-10-1968
- SHN 1 blad 2 t/m 7 en 14 d.d. 21 juli 1969
- SHN 1 blad 18 d.d. 14-5-1968
- SHN 1 blad 19 d.d. 14-5-1968
- SHN 1 blad 20 d.d. 14-5-1968
- SHN 1 blad 21 d.d. 14-5-1968
- De prijzen voor deze werken bedragen volgens :
- 26 woningen type 51 A
- 6 woningen type 51 D
- 16 woningen type 55 A
- Tuinmuren
- Bouwkundige voorzieningen
- Bouwkundige voorzieningen

24 mei 1969

Administratie woningbedrijf aan Industriepark Oost
 Ruime vestiging bouwbedrijf
 Hendriks aan Kanaalhaven

(Van een onzer verslaggevers)
 OSS, 24 mei. — Uitgroei van het bedrijf en toekomstplanning hebben ertoe geleid dat Bouwbedrijf Gebroeders Hendriks NV te Oss zijn vestiging aan het Industriepark Oost gaat verlaten en nog voor het einde van dit jaar zijn nieuwbouw aan het Burgemeester Deikenkanaal

betrakt. De geprojecteerde nieuwbouw behelst een kantoorpand van twee verdiepingen, een timmerfabriek, en betonfabriek en een garage. Verwacht wordt dat het personeelsbestand, nu 350 man verdeeld over de concentraties Oss, Den Bosch, Uden, na uitvoering van de plannen geleidelijk aan zal uitgroei tot 500 man. De nieuwbouw vergt een investering van naar raming anderhalf tot twee miljoen gulden.

Aluminium

De nieuwbouw, waarvan de fundering voor het kantoorpand gereed is, is gesitueerd aan de Kanaalstraat tussen Striker Boats en de houtopslagplaats van Heymans. Het ontwerp is van het architectenbureau De Graaf uit Den Bosch. Het nieuwbouw krijgt een lengte van een breedte van een eroot aan

055
 TEL.
 194

De fundering kantoorgebouw Gebr. Hendriks aan de Kanaalhaven is. De gebouwen park Oost woningbouw broodrus voor de eeniging bedrijf. D een par

ASSISTENT-BEDRIJFSLEIDER TIMMERFABRIEK

Gebr. Hendriks Bouwbedrijf NV,
Kanaalstraat 12, Oss. Tel. (04120) 2 54 30.

vraagt voor haar moderne timmerfabriek

assistent- bedrijfsleider

Gegadigden moeten t.z.t. in staat zijn de gehele leiding, zowel technisch als administratief (calculaties e.d.), van de huidige bedrijfsleider over te kunnen nemen.

*

Schriftelijke sollicitaties met vermelding van opleiding en verlangd salaris worden gaarne verwacht op bovengenoemd adres t.a.v. de directie.

goed voor 64 procent extra woningen als bouwer in de hoogste categorie.

De vestiging in Uden gaat op 30 december 1968 officieel van start op het industrieterrein aan de Loopkantstraat. Vestigingsdirecteur wordt Wim Hendriks, broer van Henk en Lambert en tot die tijd uitvoerder binnen het bedrijf in Oss. Formeel blijft Henk aan de vestiging Oss verbonden, maar hij verlegt zijn aandacht naar Uden waar hij met Wim – bijgestaan door een technisch en een commercieel adjunct-directeur – de onderneming leidt. Voordat de vestiging in Uden van start gaat, heeft Hendriks in de gemeente Uden al ruim zevenhonderd sociale huurwo-

De vestiging Uden heeft in de vijftien jaar dat het onderdeel uitmaakt van Bouwbedrijf Hendriks een belangrijk aandeel gehad in het succes van de onderneming.

ningen opgeleverd voor de Stichting Volkshuisvesting. De naam 'Hendriks' is er dus al een begrip. De vestiging Uden heeft in de vijftien jaar dat het onderdeel uitmaakt van Hendriks Bouwbedrijf in die gemeente,

maar ook daarbuiten, een belangrijk aandeel gehad in het succes van de onderneming. In de gemeente Cuijk wordt in die jaren nog een bouwbedrijf onder de naam Hendriks Cuijk gestart. Een scheiding der wegen vindt in 1984 plaats als Henk en Lambert besluiten elk zelfstandig verder te gaan.

Den Bosch

Uit een naoorlogse volkstelling blijkt dat Den Bosch een tekort van 2500 woningen telt. De woningcorporaties en de gemeente gaan voorvarend aan de slag om de ergste woningnood aan te pakken. In Brabant start midden jaren vijftig het zogenaamde 'continubouw Brabant'. Dit betreft een samenwerking tussen een aantal Brabantse steden dat met hulp van de provincie de woningnood in de provincie aanpakt. Den Bosch

is een van die steden waar men in 1957 van start gaat met de uitvoering van dit plan.

De eerste opdracht voor Henk en Lambert Hendriks te 's-Hertogenbosch in 1960 is de bouw van 78 woningen in de Aawijk. De prijs is scherp gesteld en de kwaliteit van het project is goed. De echte doorbraak voor de Osse aannemer in Den Bosch komt met de bouw van 146 en 39 woningwetwoningen in 1963. Daarna gaat het snel. Een jaar later is Hendriks goed voor 242 woningen in Den Bosch. In 1965 is de wijk de Kruiskamp aan de beurt met 199 huizen. De Kruiskamp wordt een grote afnemer van Hendriks woningen. In vijf jaar tijd realiseert het bedrijf daar tot 1970 een diversiteit van 1026 wooneenheden, bestaande uit eengezinswoningen, huizen voor minder validen en bejaardenwoningen.

In de nieuwe wijken
worden ook scholen, winkels
en andere utiliteitswerken
opgeleverd.

Aan de totstandkoming van nieuwe Bossche wijken zoals de Hambaken, de Slagen en later woonwijken als de Haren, de Donk en Maaspoort-Noord heeft Hendriks een belangrijke bijdrage geleverd. De Hambaken is goed voor 1200 woningen, in de Slagen bouwt Hendriks 388 woningen en in de Haren worden tot 1975 ook nog eens 1184 woningen opgeleverd. Sinds de vestiging Hendriks Den Bosch in 1976 van start is gegaan, zijn er in zo'n vijftien jaar bijna vijfduizend woningen alleen al in die stad opgeleverd, inclusief woningen voor ouderen die in het kader van een leerlingenbouwplaats worden gerealiseerd. Hendriks bouwt in die periode in Den Bosch meer dan woningen. In de nieuwe wijken worden ook scholen, winkels en andere utiliteitswerken opgeleverd. Het bouwbedrijf pakt in de stad tevens de renovatie van woningen aan.

Bij de voorbereiding van de nieuwbouw, die in 1976 wordt geopend, is per 1 januari 1975 Jos Walta benoemd tot bedrijfsleider van Gebr. Hendriks N.V. Den Bosch.

Bij de opening van de Hendriks-vestiging aan de Hervensebaan zegt de Bossche wethouder Wagemakers: 'Als ik u een goede raad mag geven, neem dan Neduco (gietbouwer) over. Ik ben ervan overtuigd dat de Bossche raad dan zal zeggen, we zijn weer thuis, laat Hendriks maar bouwen in Maaspoort'. De gemeente Den Bosch toonde zich opgetogen met de vestiging van Hendriks binnen haar grenzen hetgeen de continuïteit in de realisering van de nieuwe wijken zeker stelde. Het is dezelfde wethouder Wagemakers die nog in 1971 bouwbedrijf Hendriks onder druk zette, op straffe van een boete, om in Den Bosch-Noord ten minste 432 woningen op te leveren. De woningproductie in de stad moet namelijk hoger, vindt hij. Hendriks levert er in de wijken Hambaken en Kruiskamp in dat jaar twee meer op dan het gewraakte aantal. Van een boete is geen sprake.

De splitsing in 1984

Aan het begin van de jaren tachtig wordt er door de broers Henk en Lambert gesproken over een mogelijke bedrijfsop-

volging. De vraag is hoe deze in de toekomst vorm moet gaan krijgen. De derde generatie Hendriks komt immers langzaam in beeld. Henk is dan een vroege zestiger en Lambert een vijftiger die de ambitie heeft om nog een tijd lang door te willen gaan. Formeel is de bedrijfsopvolging geen

Foto links: Lambert Ceelen.

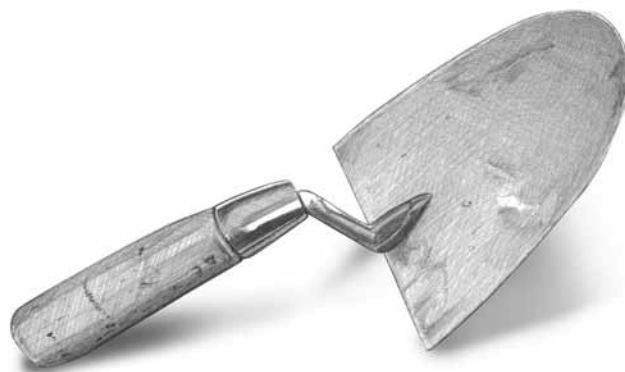
opmaken. Binnen afzienbare tijd zal de huidige directie zich 'wegens gevorderde leeftijd' terugtrekken. Op de tweede plaats is de opvolging door beide zonen voorzien, waardoor een betere continuïteit wordt gewaarborgd.

Zowel in het belang van de twee neven als in het belang van het voortbestaan van het familiebedrijf, kiezen Henk en Lambert voor een constructie die in de praktijk al langer bestaat. De geografische splitsing tussen Oss en Uden wordt nu ook een zakelijke splitsing. De broers Hendriks hebben dertig jaar lang in goede verstandhouding met elkaar gewerkt. Zij hebben samen succesvolle tijden beleefd maar ook de minder plezierige momenten gedeeld. Samen met werknemers van het eerste uur hebben zij het bedrijf gemaakt tot wat het is.

Zoals al eerder ter sprake kwam is Lambert in de rolverdeling het gezicht naar buiten geweest. In het algemeen was hij de meer vooruitstrevende ondernemer. Henk is de ondernemer die hechtte aan de continuïteit van het be-

probleem aangezien Henk en Lambert beiden een zoon hebben die daarvoor in aanmerking kan komen. Hans, zoon van Henk, is al een aantal jaren in dienst van het bedrijf en Lambert, zoon van Lambert, studeert nog bouwtechnische bedrijfskunde aan de HTS. Beide neven hebben ambities om een leidende rol in

het bedrijf te gaan spelen als de opvolging een feit is. Uit het jaarverslag van 1983 blijkt dat Henk en Lambert hebben besloten 'na dertig jaar prettige samenwerking de afzonderlijke bedrijven aan elk hunner toe te delen'. Aan deze beslissing liggen twee motivaties ten grondslag, zo kunnen we uit het jaarverslag

De vraag naar sociale huurwoningen stijgt niet echt explosief meer. Daarvoor in de plaats neemt de vraag naar premiekoopwoningen en vrije sectorwoningen toe.

drijf en daardoor minder risico wilde nemen. Lambert zegt hierover dat er daardoor een soort evenwicht bestond tussen de twee broers wat het bedrijf wellicht ten goede is gekomen.

De verschillende werkmaatschappijen die nu nog ressorteren onder een beheermaatschappij worden per 1 januari 1984 ontvlecht. De vestiging in Uden gaat over in handen van Henk Hendriks, zijn zoon Hans gaat de vestiging in Cuijk leiden. In de jaren negentig gaat Hendriks Bouwbedrijf Uden een fusie aan met Coppelmans, een bouwondernemer uit Eindhoven. De twee bedrijven gaan verder onder de naam Hendriks-Coppelmans. In het verdere verloop van dit boek zal de vestiging in Uden buiten beschouwing blijven. Ook de kleinere vestiging in Cuijk, die vanuit Uden werd aangestuurd, komt hier niet meer ter sprake.

Vanaf 1984 heeft Lambert de directe leiding over de vestigingen Oss en Den Bosch, waarbinnen ook nog de timmer-

fabriek en Hendriks Installatietechniek gevestigd zijn. Het bedrijf gaat werken onder de naam Hendriks Bouwbedrijven Oss, 's-Hertogenbosch.

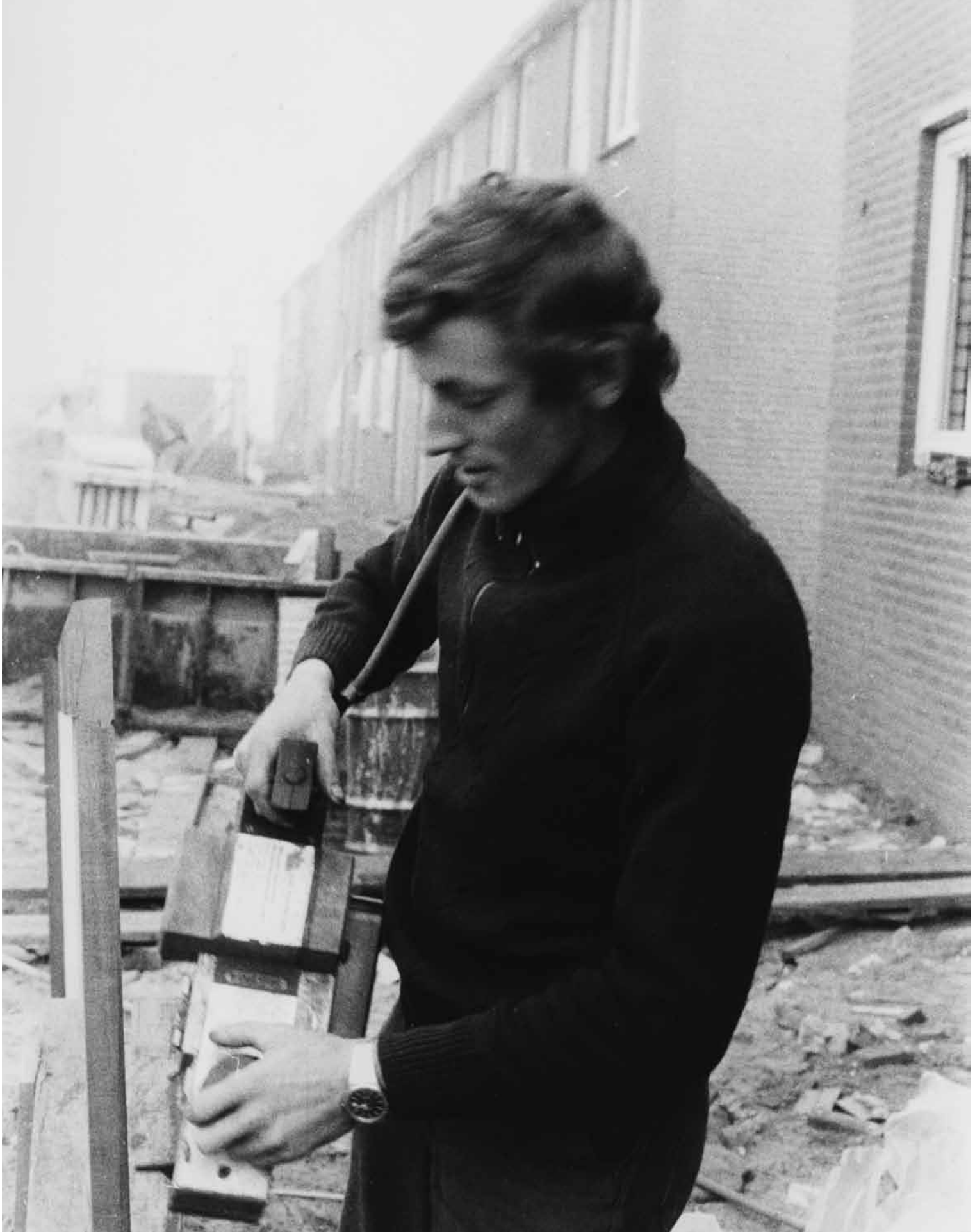
De bouwhausse voorbij

Aan het eind van de jaren zeventig is de ergste woningnood in ons land gelenigd en ontstaat een verschuiving van kwantitatief naar kwalitatief wonen. Er komt meer aandacht voor de woonomgeving en het comfort dat een huis kan bieden. De vraag naar sociale huurwoningen stijgt niet echt explosief meer. Daarvoor in de plaats neemt de vraag naar premiekoopwoningen en vrije sectorwoningen toe. Voor bouwbedrijf Hendriks is dit een signaal om zich niet meer alleen te concentreren op de sociale huursector. De utiliteitsbouw krijgt meer prioriteit. Het bedrijf gaat zijn aandacht eveneens richten op projecten in de premiekoop en vrije sector. De projectontwikkeling krijgt daardoor een groter aandeel in de conti-

nuiteit van de onderneming. Het bedrijf gaat zelf investeren in vastgoed: gronden en bestaande gebouwen aankopen en deze verder in nieuwe projecten ontwikkelen. Steeds vaker wordt samenwerking met collega bouwondernemingen gezocht om omvangrijke, complexe projecten in bouwcombinaties te realiseren. Bovendien zijn de woningen en wijken die gebouwd werden in de jaren vijftig en zestig inmiddels toe aan onderhoud en renovatie. Hendriks zal zich in de jaren tachtig ook gaan toeleggen op dit aspect van het bouwproces.

Van Kontaktraad naar Ondernemingsraad

De eerste stappen in het kader van medezeggenschap worden op 18 september 1969 gezet met de oprichting van de Kontaktraad, de voorloper van de ondernemingsraad (OR). Het initiatief om tot een raad te komen gaat uit van de directie. Zij ziet het belang in van een goed contact met de medewerkers op alle niveaus

Timmerman-gezel Frans van Erp.

in een tijd dat er door de groei van de onderneming veel ontwikkelingen gaande zijn. Het is ook de tijd dat zich grote maatschappelijke veranderingen aandienen en de roep om inspraak en medezeggenschap binnen bedrijven steeds luider wordt. Het contactblad krijgt de toepasselijke naam *De Fundering* en blijft als zodanig verschijnen tot 1992. Al in 1950 werd de eerste Wet op ondernemingsraden aangenomen. Het ontbrak

Een volgend agendapunt betrof de inwendige mens, namelijk een 'kantine met frituurgelegenheid' en het plaatsen van koffie- of soepautomaten op de bouwplaatsen.

in deze wet echter aan formele bevoegdheden voor ondernemingsraden. De vakbonden hielden een dikke vinger in de pap en eisten alle medezeggenschap voor zichzelf op. Alleen personen die lid waren van de vakbonden konden in de ondernemingsraad van een bedrijf gekozen worden. Deze wet heeft dan ook niet het beoogde resultaat gehad. Dit leidde in 1971 tot een nieuwe Wet op de Ondernemingsraden. Als gevolg van de invoering

van deze wet wordt de Kontaktraad in december 1972 opgeheven om plaats te maken voor een eerste, gekozen ondernemingsraad. In een extra uitgave van *De Fundering* van februari 1973 wordt stilgestaan bij de opheffing van de Kontaktraad en de verkiezing van de nieuwe OR. Ruim 85 procent van de kiesgerechtigde werknemers brengt zijn stem uit op door hen gestelde kandidaten. Opvallend in het contactblad is de op-

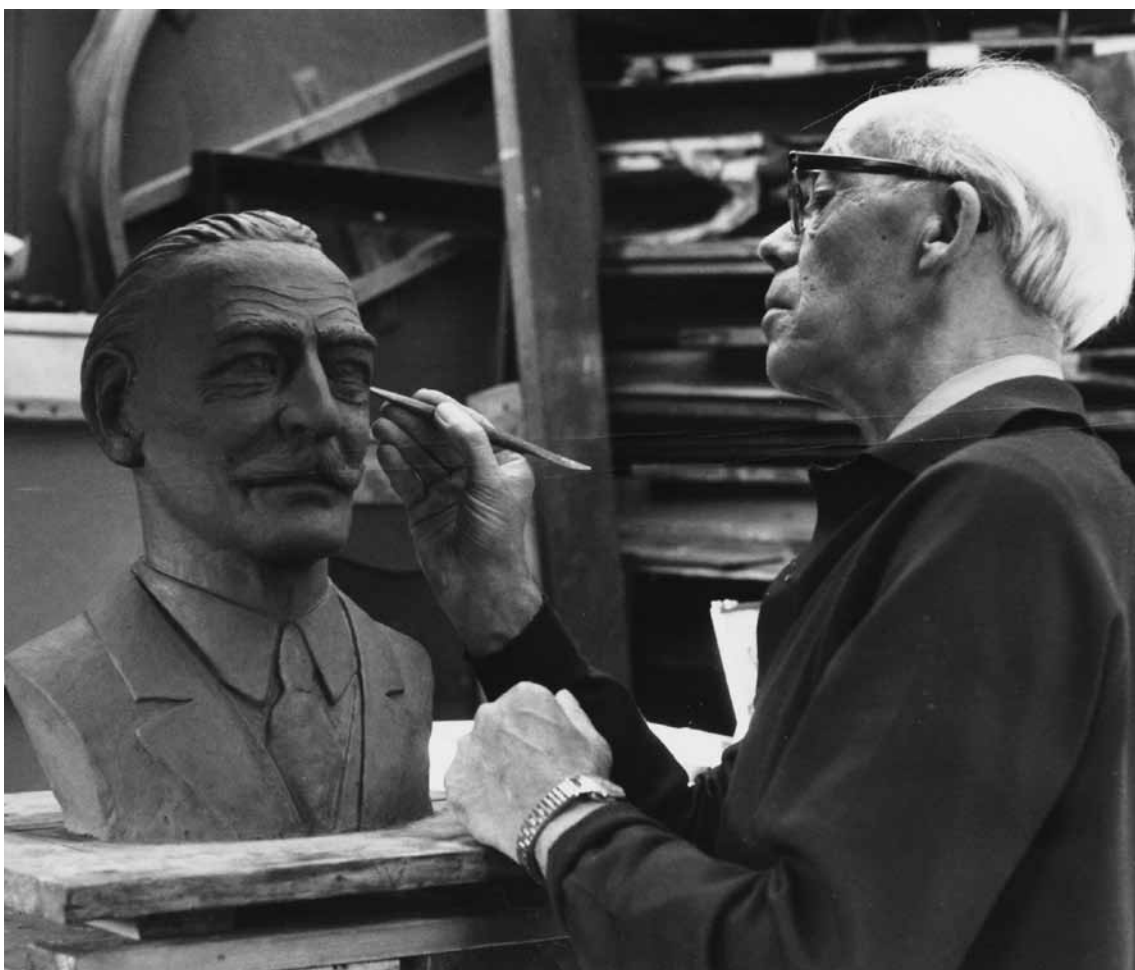
merking 'dat het een veelvoorkomend verschijnsel is, dat iets nieuws over het algemeen de werknemer in de bouw niet raakt, maar dit nieuwe, een ondernemingsraad, sprak in sommige afdelingen van ons bouwbedrijf de werknemers wel degelijk aan, getuige de vele borden met verkiezingsleuzen welke her en der waren opgehangen'. De scheidende Kontaktraad bestond uit J. Raaymakers, H. Janssen, P. de Vries, R. Damen, P. Kerkhof, M. Koppenhol en directeur Lambert Hendriks als voorzitter. Zij wordt opgevolgd door de gekozen leden: J. Raaymakers, J. van Leur, J. Welts, L. Megens, A. van Haaren (allen lid CAO), P. van den Hurk (lid timmerfabriek), H. ter Braak (lid betonfabriek), B. Baars (lid leidinggevend personeel) en P. Kerkhof (lid administratief personeel). Zoals de wet voorschrijft wordt de OR voorgezeten door een lid van de directie. Wederom neemt Lambert het voorzitterschap op zich. In de eerste vergadering wordt door een vakbondsafgevaardigde gemeld dat deze nieuwe ondernemingsraad de eerste officiële in het rayon Zuid-Oost Brabant is. Hendriks liep met deze primeur voorop. Agendapunten toen waren onder andere de 'petitie winterklok', waarbij het ging om in de winter in plaats van half acht een kwartier later met het werk te beginnen. De kwestie had te maken met het werken in daglicht in de wintertijd. Een ander onderwerp was de vorming van OR-leden via cursussen. Een volgend agendapunt betrof de inwendige mens, namelijk een 'kantine met frituurgelegenheid' en het plaatsen van koffie- of soepautomaten op de bouwplaatsen. Aandacht voor de mens en het welzijn van de werknemers stond in 1971 dus al op de agenda.

Kantoorpand aan de Kanaalstraat 12 omstreeks 1970.

Het kanaalcomplex de Elzenburg

Als in de jaren zestig de groei van het bouwbedrijf gestaag doorzet wordt het bedrijfskantoor en de werf aan het Industriepark-Oost al snel te klein. Door de toename van het aantal opdrachten komt er meer en meer personeel in dienst: calculators, werkbegeleiders en ander ondersteunend en administratief personeel. De bedrijfsfilosofie om het werk met zoveel mogelijk eigen mensen uit te voeren en de te kleine huisvesting voor het kantoorpersoneel zorgen ervoor dat de directie midden jaren zestig een bedrijfsterrein aankoopt nabij de nieuw aangelegde haven in Oss. Het industrieterrein krijgt de naam Elzenburg, vernoemd naar het vroegere landgoed met akker- en weidegebied aan de noordoostkant van de gemeente Oss. Vanaf de jaren zestig ontstaat daar een heus industrieterrein met een haven dat via een kanaal een aansluiting krijgt op de Maas. Het kanaal draagt de naam van burgemeester Delen, de man die na het overlijden van Bijs Hendriks in 1954 er aan heeft bijgedragen dat er continuïteit

Ties van den Broek werkt aan het borstbeeld van Bijs Hendriks dat een geschenk is van de medewerkers bij de opening van het nieuwe kantoor aan de Kanaalstraat.

kwam in de woningbouwproductie van de Combinatie Hendriks en de schaalvergroting tot stand kon komen. Het terrein dat Hendriks aankoopt is gelegen aan het einde van het Delenkanaal.

De opening

In april 1970 vond, zoals het *Brabants Dagblad* berichtte, een intieme plechtigheid plaats. ‘Oma Hendriks onthulde in de hal van het nieuwe kantoorgebouw het borstbeeld van haar man, de stichter van het bedrijf, wijlen de heer L.J. Hendriks’.

Het borstbeeld is een cadeau van het personeel. De maker is Ties van den Broek uit Oss.

De familie Hendriks is het personeel zeer erkentelijk voor dit cadeau. Het borstbeeld siert nog altijd de entree van het kantoor aan de Kanaalstraat.

Het kanaalcomplex is al bijna anderhalf jaar in gebruik als op dinsdag 3 november 1971 burgemeester Louis Jansen van Oss de officiële opening verricht en na de onthulling van het nieuwe bedrijfsembleem de woorden uitspreekt: ‘Wij wandelen met groot vertrouwen achter u

aan. U hebt getoond goede ondernemers te zijn. Wat tot stand is gebracht door hard werken, inventiviteit, nemen van risico’s, goed plannen en menselijk optreden

woordiger van het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds waarvoor Hendriks woningen bouwt in Oss, Den Bosch en Uden. In het welkomstwoord tot zijn

“Wij wandelen met groot vertrouwen achter u aan. U hebt getoond goede ondernemers te zijn”, aldus burgemeester Jansen van Oss in 1971.

dwingt respect af en strekt tot voorbeeld’. De reden om het complex pas anderhalf jaar na ingebruikname officieel te openen, lag in het feit dat nu pas de twee fabrieken volledig waren ingericht en afgewerkt. Men wilde de genodigden de volle werking van het nieuwe bedrijf tonen. Bij de opening zijn het college van burgemeester en wethouders van Oss en Den Bosch aanwezig, evenals Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant en de Provinciale Directie voor de Volkshuisvesting. Er zijn ook besturen van enkele woningcorporaties present, alsmede een vertegen-

gasten excuseert Lambert zich voor het gebruik van een ‘spiekblaadje’ omdat hij zegt beter te kunnen bouwen dan in het openbaar te spreken. Met name dankt hij de heren Jo Vos en Nol Govers voor hun inzet voor het bedrijf, respectievelijk als financiële man en als hoofduitvoerder op de grote bouwprojecten.

Het oude kantoorpand en de werf aan het Industriepark worden in het voorjaar van 1970 overgedragen aan woningbouwvereniging St. Willibrordus, die er tot 1982 zijn kantoor en werkplaats vestigt. Het gebouw heeft nog altijd een

sociale functie en doet nu dienst voor de Stichting Maatschappelijke Opvang Verdihuis.

De gebouwen

Bedroeg de totale bedrijfsoppervlakte van de vestiging aan het Industriepark 2430 m², het nieuwe Kanaalcomplex wordt geopend in 1969 en beslaat een totale oppervlakte van 27.000 m². Het nieuwe industrieterrein Elzenburg is dan nog een grote kale vlakte rondom het Delenkanaal en volop in ontwikkeling om de komende jaren tot wasdom te komen. De nieuwe timmerfabriek en

De timmerfabriek krijgt bij de opening de naam ‘De Elzenburg’ mee en begint met de fabricage van kozijnen en deuren.

betonfabriek die op het terrein worden gebouwd, passen in de filosofie om zo veel mogelijk in eigen beheer te produceren. Ze krijgen een oppervlakte van

respectievelijk 2705 en 2000 m². Aan de betonfabriek worden een smederij en loodgieterij toegevoegd. De loodgieterij is de voorloper van het latere Hendriks Installatietechniek dat in 1978 een zelfstandige BV wordt. Er wordt ook een garage ingericht voor het onderhoud van rollend materieel. Het nieuwe, moderne kantoorgebouw bestaat uit twee verdiepingen met elk een oppervlakte van 475 m², voldoende om

alle medewerkers die niet direct op de bouwprojecten actief zijn te huisvesten. Als onderdeel van het arbeidsbesparend en efficiënt bouwen is het nu voortaan mogelijk om in eigen beheer kozijnen te produceren en geprefabriceerde betonelementen te maken die de traditioneel gemetselde muren in de laagbouw vervangen. De productiecapaciteit die de timmer- en betonfabriek bieden, geven tevens de mogelijkheid om werk voor

De betonfabriek aan de Kanaalstraat.

externe opdrachtgevers uit te voeren. De concurrentie in de bouwwereld was met andere woorden voortaan welkom om hun timmerwerken en prefab-beton-elementen door Gebroeders Hendriks te laten produceren. De timmerfabriek krijgt bij de opening de naam 'De Elzenburg' mee en begint met de fabricage van kozijnen en deuren. In de tijd dat Hendriks woningen in series

van honderden tegelijk bouwde, is de fabricage van kozijnen in eigen beheer een geweldige vinding. Het voordeel is niet alleen de gunstige prijs van de kozijnen door deze zelf te maken, maar ook de efficiency die er vanuit gaat. De timmerfabriek levert in het begin uitsluitend voor de eigen bouwprojecten en later ook aan derden. De capaciteit van de fabriek bedroeg tussen de 12.000 en 14.000 kozijnen per jaar. Een bereke-

ning leert dat in de fabriek in totaal ruim vijfhonderdduizend kozijnen moeten zijn geproduceerd. Een tweede product dat vanaf 1986 uit de timmerfabriek komt is het scharnierdak, ook wel doosdak genoemd. Het is een toepassing van Hendriks in het kader van efficiënt bouwen. Na een grondige aanpassing van de machines en de installatie, produceert Hendriks in serie prefabdaken die kant en klaar op de bouwplaats

Na een grondige
aanpassing van de machines
en de installatie, produceert
Hendriks in serie
prefab-daken die kant en
klaar op de bouwplaats
afgeleverd en gemonteerd
worden.

afgeleverd worden. Het dak is voorzien van isolatiemateriaal, dakramen en panlatten. Met behulp van een mobiele kraan en enige timmerlieden kunnen op deze manier minstens zes en mogelijk acht woningen per dag van een compleet dak voorzien worden. Per jaar werd in De Elzenburg maar liefst 170.000 m² meter dak geproduceerd.

Daarnaast produceert De Elzenburg binnenspouwbladen voor de betonbouw en wanden voor houtskeletbouw.

Het financiële bedrijfsresultaat loopt in het begin van het nieuwe millennium achter bij de verwachtingen. Dit wordt geheel op het conto geschreven van de timmerfabriek, die verliesgevend is geworden vanwege teruglopende orders en toenemende concurrentie. De directie neemt daarom het besluit om na bijna 35 jaar De Elzenburg te sluiten. De timmer- en kappenfabriek was sinds 1978 een zelfstandig bedrijf binnen de

Het plaatsen van een scharnierdak dat als prefabsysteem afkomstig is uit de timmerfabriek in Oss.

Afwerken van kozijnen in de timmerfabriek De Elzenburg.
Op de foto van links naar rechts Henk de Best en Frans van Lieshout.

Metselwerk

Toen ik met Lambert Hendriks op een woningbouwproject in de Ruwaard liep en we stilstonden bij een muur waar duidelijk kleurverschil in de stenen zat, zei ik tegen hem: 'Lambert, jij bent toch ook metselaar geweest. Zie je niet dat de metselaar de stenen van deze muur niet heeft gemengd zodat je nu twee verschillende kleuren ziet. Lambert zei verder niets. Toen ik een uur later op de plek terugkwam stond de muur er niet meer. Dat was ook Lambert. Dat was zijn eer te na'.

Joop van den Broek
*oud-directeur woningbouwvereniging
St. Willibrordus*

Sloop van de timmerfabriek De Elzenburg in 2009.

holding en heeft tot aan de sluiting in 2004 steeds aan gemiddeld dertig tot veertig medewerkers werk geboden. De sluiting en ontmanteling van de timmerfabriek, alsmede het sociaal plan voor de 49 medewerkers kost Hendriks twee miljoen euro, een bedrag dat rechtstreeks op de winst van 2003 drukt.

De betonfabriek is jarenlang een aanjager geweest in de systeembouw. In het begin werd zelfs in een tweeploegendienst gewerkt. Kant en klare beton-elementen worden als onderdelen van woningen op de bouwplaats aangevoerd en gemonteerd. In 1978 wordt de betonfabriek als

zelfstandig bedrijf in de holding opgenomen. Ook voor de betonfabriek geldt in wezen hetzelfde als voor de timmerfabriek. Door een teruglopend bouwvolume en afnemende orders wordt dit onderdeel eveneens een verliespost binnen het bedrijf. Vijf jaar na de verzelfstandiging wordt dit bedrijfsonderdeel gesloten en maakt het voortaan deel uit van de Hendriks-geschiedenis. In de voormalige betonfabriek is thans de materieel-dienst ondergebracht. De timmerfabriek wordt uiteindelijk gesloopt in 2009. Het bedrijfsterrein aan de Kanaalstraat biedt mogelijkheden voor nieuwe initiatieven, en die zullen er komen.

Ruwaard

Vanaf 1958 is er in Oss al sprake van een groot uitbreidingsplan dat de naam Ruwaard moet krijgen. Het betreft een volledig nieuw stadsdeel in het zuidwesten van de gemeente, dat goed is

Feestgeschenk van f 10.000

Hendriks bouwde 1000 huizen voor St.-Willibrordus te Oss

(Van een onzer verslaggevers)
OSS, 13 mei. — Bouwbedrijf Hendriks N.V. te Oss heeft gisteren de 1000ste woning die zij heeft gebouwd voor woningbouwvereniging St. Willibrordus opgeleverd. Het bouwbedrijf behoeft nog maar een opdracht voor 61 woningen te krijgen, of het maakt in Oss (in totaal) 2500 woningen vol! Kerstgeen, de 1000ste woning — was genoemd mijlpaal — was bedoeld voor St. Willibrordus — was bedoeld voor een feestelijk aanleiding voor een feestelijk aanleiding van een 50-tal gemiddeld, meest in de „feestwoning“ Van Veldekestraat 16 in de Ruwaard, daarna in café-restaurant. De Lievevaderkamp. Bij deze gelegenheid schonk het bouwbedrijf een bedrag van f 10.000 aan de woningbouwvereniging.

Aan de Van Veldekestraat had officieel de oplevering plaats. Directeur L. Hendriks overhandigde de sleutel van de 1000ste woning aan voorzitter B. van Buel van de woningbouwvereniging. Deze plechtigheid werd bijgewoond door fractievoorzitters uit de raad, leden van de raadscommissies voor volkshuisvesting en stedenbouw, en reorganisatie woningbedrijf en woningbouwvereniging, leden van het college van B. en W., andere gemeentelijke functionarissen, architecten en artsen.

In vijf jaar

In de Lievekamp ging de heer M. Kopperhol namens de directie in bouwbedrijf Hendriks was directie in op de bereikte mijlpaal. Nadat op de bereikte mijlpaal in april 1964 was aangekomen, in de maand mei werd het nieuwe complex de Thorbeckestraat en de Ruwaard in Oss opgeleverd. Het bouwbedrijf heeft nu nog 61 woningen te bouwen. Het bouwbedrijf heeft nu nog 61 woningen te bouwen.

Lambert Hendriks overhandigt aan voorzitter Bernhard van Buel de sleutel van de 1000e woning die Hendriks Bouwbedrijf voor bouwvereniging St. Willibrordus in Oss heeft gebouwd.

voor meer dan 20.000 bewoners. Het nieuwe stadsdeel Ruwaard wordt weer onderverdeeld in een aantal wijken. Behalve scholen en een aantal winkelvoorzieningen zullen er tevens faciliteiten voor sport, ontspanning en maatschappelijke functies gerealiseerd worden. Het bisdom stelde zelfs de bouw van tien kerken in de nieuwe wijk in het vooruitzicht. De secularisatie en ontkerkelijking die zich in de jaren zestig begint af te tekenen is er de oorzaak van dat die kerken er uiteindelijk niet zijn gekomen. Hendriks haalt het eerste project van 375 woningwetwoningen binnen waarvan 132 eengezinswoningen in de Staatsliedenbuurt. Het volgende complex bestaat uit nog eens 147 eengezinswoningen en tenslotte 96 flatwoningen. Deze woningen vallen binnen een continu-bouwplan van drie jaar, maar worden al in een tijdsbestek van twee jaar opgeleverd. In maart 1964 start Hendriks met de bouw. Op 7 oktober van dat jaar ontvangt de familie Geurts als eerste gezin in de

nieuwe wijk reeds de sleutel van hun nieuwe woning aan de Thorbeckestraat 9. De familie betaalt dan 91 gulden huur per maand (circa 41 euro). Tien jaar later betaalt de huurder voor dezelfde woning 61 procent meer: 146,40 gulden per maand, nu ruim 66 euro. De krant schrijft in 1974 over tien jaar Ruwaard: 'In juli 1968 verscheen een artikel in het Brabants Dagblad waarin opnieuw melding werd gemaakt van de arbeidsbesparende 'Hendriks-bouw' die Oss honderden woningen extra gaf. De gebroeders Hendriks bouwden liefst 1200 woningen in het plan Ruwaard tussen de jaren 1964 en 1968, hoofdzakelijk woningwetwoningen. De Ruwaard kreeg toen dan ook de naam Hendriks-wijk'. Een hele generatie bouwvakarbeiders uit Oss en omstreken heeft in dienst van bouwbedrijf Hendriks aan deze wijk gebouwd. Oud-werknemers vertellen nu nog met trots dat zij aan dit project mee hebben mogen werken.

1000e van Hendriks en 5000e woning voor St. Willibrordus

Uit handen van Lambert Hendriks ontvangt voorzitter Bernhard van Buel van woningbouwvereniging St. Willibrordus op 13 mei 1969 de sleutel van de duizendste woning aan de Van Veldekestraat nummer 16 te Oss. Hij ontvangt er tevens een cheque als cadeau bij ter waarde van tienduizend gulden 'ter verfraaiing van de Ruwaard'. Hendriks bouwt vanaf 1964 in slechts vijf jaar tijd duizend woningen voor de woningbouwvereniging. Het markeert een mijlpaal in de ontwikke-

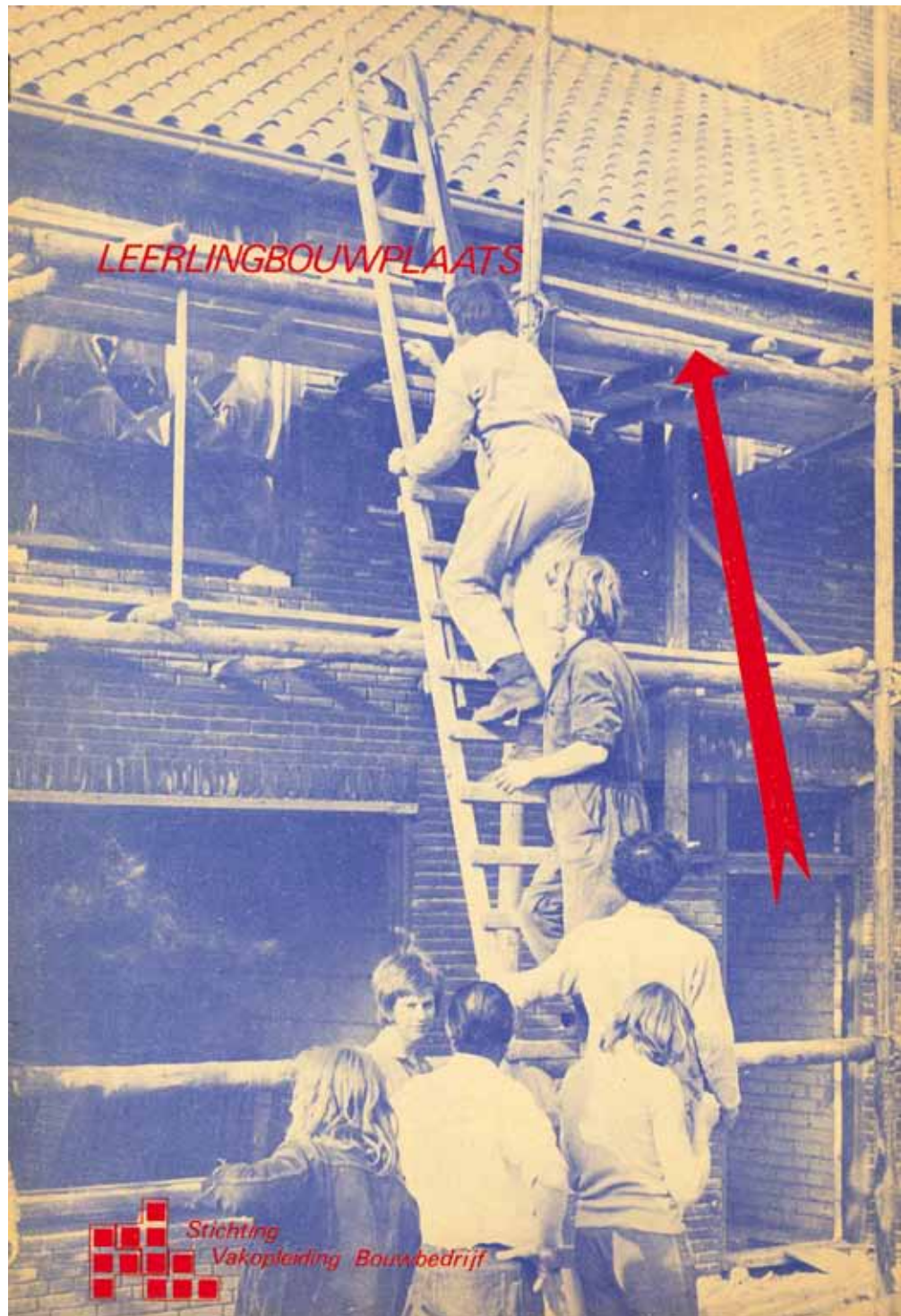
Bouwbedrijf Hendriks

is trots en blij belangrijk te hebben kunnen bijdragen aan een van de eerste levensbehoeften in de maatschappelijke orde: het bezit van een woning.

ling van het nieuwe stadsdeel Ruwaard. Namens de directie van Hendriks sprak M. Kopperhol de woorden uit dat het bouwbedrijf 'trots en blij is belangrijk

te hebben kunnen bijdragen aan een van de eerste levensbehoeften in de maatschappelijke orde: het bezit van een woning'. De duizend opgeleverde woningen bestonden uit woningwettwoningen, woningwetflats en bejaardenwoningen. Koppenhol merkte die dag tijdens een etentje voor de genodigden in De Lievekamp op: 'Als wij hier in Oss op allerlei manieren niet de juiste geest hadden kunnen vinden, dan was het een open vraag geweest of wij hier in zo'n prettige sfeer met elkaar aan deze dis hadden gezeten'. Dit citaat geeft een beeld van de goede verstandhouding die er bestond tussen Hendriks, de gemeente Oss en de woningbouwvereniging. De cheque van tienduizend gulden onderstreepde deze samenwerking nog eens.

Op 12 april 1972, precies zeventien jaar nadat Henk en Lambert Hendriks begonnen met de eerste bouwopdracht voor de gemeente Oss in de Schadewijk, overhandigt Lambert Hendriks de sleutel van de woning aan de Tollensstraat 59 in de Ruwaard. Dan wordt de vijfduizendste woning van de bouwvereniging opgeleverd. De familie Liem is hier de eerste huurder. Amper drie jaar nadat de duizendste door Hendriks gebouwde woning in de Ruwaard wordt opgeleverd, komt de woningvoorraad van St. Willibrordus op vijfduizend woningen. Het gemeentelijk woningbedrijf heeft

Brochure Stichting Vakopleiding Bouwbedrijf over de leerlingen bouwplaats.

intussen zijn kleine woningvoorraad aan de bouwvereniging overgedaan. Ook het merendeel van deze gemeentewoningen is door Hendriks gebouwd.

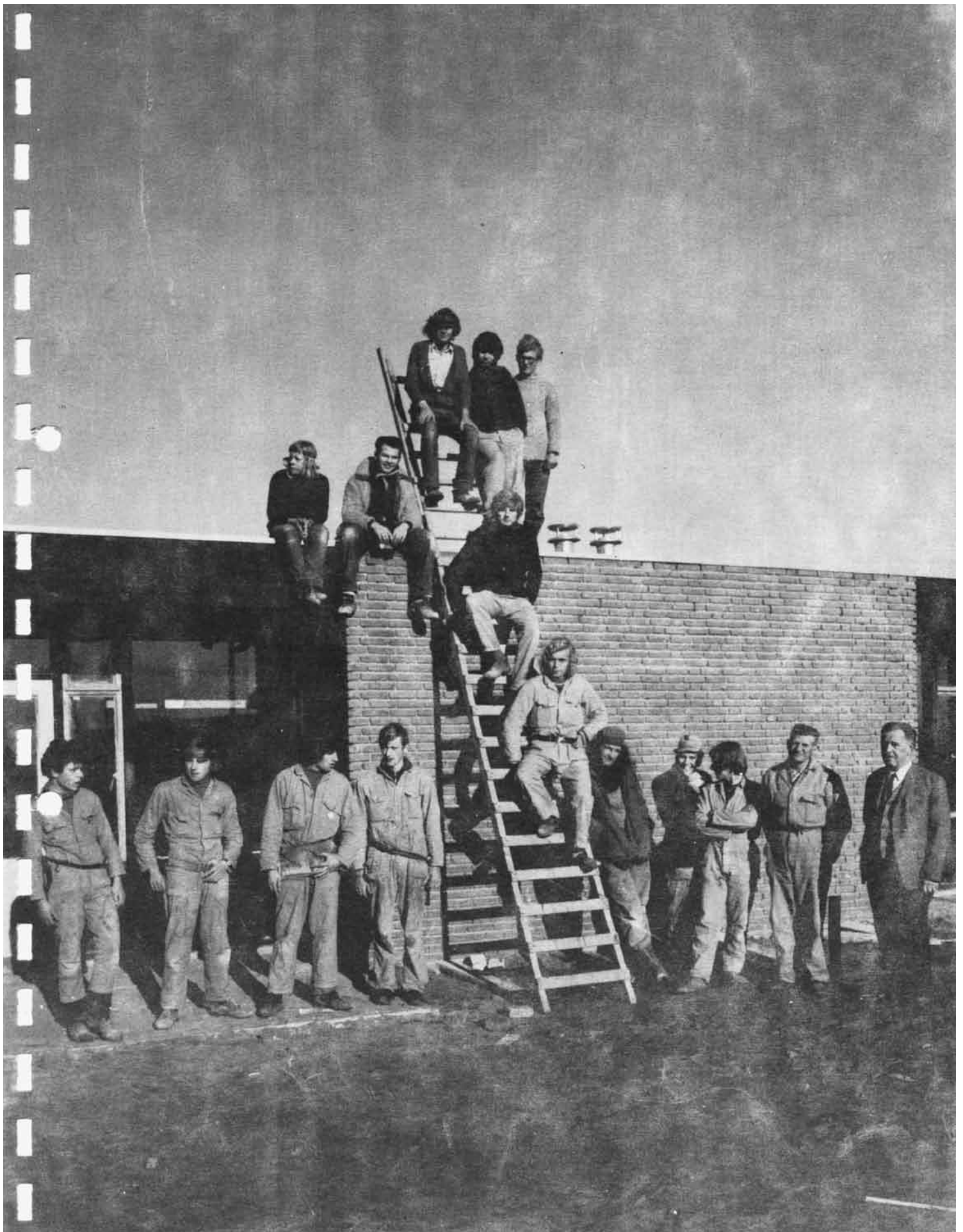
Leerlingenbouwplaats

Al in de tijd van grondlegger Bijs Hendriks kregen jongemannen die timmerman of metselaar wilde worden de kans en mogelijkheid om bij hem het vak in de praktijk leren. De basisbeginselen van

het timmer- of metselvak waren destijds in de dagelijkse praktijk nog te leren in het bijzijn van een ervaren vakman. Menigeen is zo in het timmermansvak geraakt of metselaar geworden. Maar wilde men verder komen in het vak dan was extra opleiding via de ambachtsschool en aanvullende avondstudie noodzakelijk. In verschillende plaatsen in het land wordt in de jaren zestig geëxperimenteerd met een zogeheten leerlingenbouwplaats. Het is een initiatief van verschillende bouwbedrijven en de Stichting Vakopleiding Bouwbedrijf om jonge mensen praktijkervaring in de bouw op te laten doen via een eigen bouwplaats. Ook bouwbedrijf Hendriks speelt hierin een rol, temeer daar het bedrijf al van oudsher een opleidingstraditie kende. Vanaf 1965 stelt de directie een opleidingscoördinator aan en worden er regelmatig voorlichtingsavonden voor ouders en leerlingen in het technisch onderwijs gehouden om jongens te interesseren

Piet van Alphen, projectleider leerlingen bouwplaats.

Voor dit project konden via de Gewestelijke Arbeidsbureaus en de Stichting Vakopleiding zestien jeugdige werklozen worden aangetrokken. Deze jongeren krijgen zo een kans zich het vak eigen te maken.

Piet van Alphen krijgt voor deze leerlingbouwplaats twee assistenten: een gezeltimmerman en een gezeltmetselaar. Van Alphen zegt over het project dat hij graag met jeugdigen werkt. Het vraagt wel 'aanhoudende zorg en aandacht', maar daar staat zoveel wederzijds groeiend begrip en waardering tegenover, dat er voor hem eigenlijk winst geboekt wordt, 'zowel op het vaktechnische als op het persoonlijke vlak'. Na korte tijd vormen de jongens een zo hechte groep dat niemand moet proberen er een vinger naar uit te steken. Van Alphen illustreert wat het leiden van een leerlingbouwplaats met zich mee kan brengen. Met een volwassen 'hakker' die wordt ingehuurd om leidingsleuven te maken en daarin fouten maakt, krijgen de jongens – om een eufemisme te gebruiken –

'een behoorlijk meningsverschil'. De hakker trekt namelijk de opdracht van de leermeester in twijfel. Met veel tact en een goed gesprek kan hij de twee partijen weer bij elkaar brengen.

**Na korte tijd vormen
de jongens een zo hechte
groep dat niemand moet
proberen er een vinger
naar uit te steken.**

Een leerling die er steeds op wordt gewezen dat hij vooral de kozijnankers niet moet vergeten, ziet in zijn ijver het verschil tussen kozijnen en profielen over het hoofd. Het kost hem de grootste moeite zijn verankerde profielen te verwijderen. Een andere leerling die vergeet de spouwankers aan te brengen en daarop wordt gewezen en geleerd

hoe hij zo'n fout kan corrigeren, plaatst de ankers alsnog, helaas aan de kamerkant van de binnenspouw. Piet van Alphen merkt hierover op 'dat je in het begin overal op moet letten, maar na korte tijd corrigeert ieder elkaar echter in de beste harmonie. Alle jongens gaan het werk helemaal als van henzelf zien'.

Het initiatief van de bouw van vijftien bejaardenwoningen door leerling bouwvakarbeiders in Orthen kan rekenen op een werkbezoek van de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, ir. W. F. Schut. Op 23 januari 1969 komt de minister naar Den Bosch en bezoekt de leerlingbouwplaats aldaar. Het programma van die dag laat een strak en kort schema zien. Het hooggewaardeerd ministerieel bezoek duurt van half twaalf tot kwart over twaalf. Adjunct-directeur Koppenhol van Hendriks geeft in tien minuten een toelichting op het project en Zijne Excellentie de Minister brengt twintig minuten door op de bouwplaats. Hij is de eerste minister die een bouwproject van Gebroeders Hendriks

Kolomboormachine met bandaandrijving, waarmee gaten in staal geboord konden worden.

bezoekt en zal zeker niet de laatste blijken te zijn. Het project in Orthen wordt uitgevoerd door acht leerling-timmerlieden, zeven leerling-metselaars en een opperman. Opdrachtgever is woningbouwvereniging St. Lambertus uit Den Bosch. De aanneemsom in 1968 bedraagt 457.760 gulden (207.702 euro). Na Orthen volgt in 1971 in dezelfde wijk andermaal de bouw van nog eens zesentwintig bejaardenwoningen door vijftien leerlingen. Dit keer voor woningbouwvereniging Patrimonium uit Den Bosch. In 1973 worden nogmaals in Den Bosch vierenveertig bejaardenwoningen door zeventien leerlingen gebouwd. In 1974 is de gemeente Lith aan de beurt met acht bejaardenwoningen door twaalf leerling- bouwvakarbeiders.

De leerlingenbouwplaats als zodanig stopt in 1975 aangezien er geen objecten meer voorhanden zijn om mee door te gaan, ondanks intensief overleg met de stichting Vakopleiding Bouwnijverheid. De oorzaak hiervan ligt in de conjunctuurdaling die in 1975 inzet. De directie betreurt het dat er geen opleidingsplaats meer is omdat zij de waarde van een

goede scholing onontbeerlijk vindt. Het is een kwestie van beider belang voor zowel bedrijf als werknemer. In feite zijn bij Hendriks altijd via technische scholen en later de stichting REVABO leerlingen het bedrijf ingestroomd om praktijkervaring op te doen, zij het niet op aparte leerlingenbouwplaatsen maar op de reguliere bouwplaatsen.

Concurrentie in Oss en regio

Is er in de jaren van de grote woningbouwprojecten in Oss sprake geweest van concurrentie onder aannemers? Oss kent van oudsher immers relatief veel aannemersbedrijven. Lambert Hendriks benadrukt dat er in zijn tijd 'nergens in de regio kwalitatief betere aannemers gevestigd waren dan in Oss.

*stand overleving
d.d. 13/11/19*

Plan bezetting objecten den Bosch Noord.

Functie	234 Woningen "Hambaken"	202 Woningen "Hambaken"
Timmerlieden	24	25 = 49
metsellieden & opperlieden	23	14 = 37
sjoewers ^{1/2*}	12	11 = 23
Betonwerkers *	8	-- = 0
stratenmakers	--	2
Stellours *	4	-- = 4
Voegers	3	3 = 6
Kranmachinisten *	3	-- = 3
tegelszetters	3	1 = 4
vloeren & merkers	3	-- = 3
Schilders	1	11 = 12
loodgieters	2	3 = 5
elektriciens	5	4 = 9
Stucadoors	--	16 = 16
pannendekkers	2	-- = 2
	<u>93</u>	<u>90 = 183</u>
Witvoerdeurs	3	4
Incubators 2		
Bedrijfs leiders 1		

* in de plan bezetting zijn de vloeren en de daken niet meegenomen. 26 woningen werden in september 1925 overgenomen.

Nergens in de regio waren kwalitatief betere aannemers gevestigd dan in Oss. Zij beconcurrerden elkaar scherp maar konden ook goed met elkaar samenwerken.

projecten en daar richten anderen zich dan weer op. De woningbouw via projectontwikkeling alsmede bouwen in eigen beheer komt in de jaren zestig en zeventig nog relatief weinig voor. Het wordt pas jaren later een algemeen voorkomend verschijnsel wanneer projectontwikkelaars zich massaal op de woningmarkt begeven. Het bouwbedrijf Van Eijkelenburg in Rosmalen was gespecialiseerd in woningbouw en bezat net als Hendriks het predikaat 'bouwer in de hoogste categorie'. In zekere zin gold dit familiebedrijf als een concurrent van Hendriks in Den Bosch. Maar de omvang van de woningcontingenten in Den Bosch was zó groot – soms wel vijftienhonderd woningen per jaar – dat één bouwbedrijf de projecten alleen niet binnen de gestelde termijnen kon realiseren. Ook hier is eerder sprake van samenwerking dan van concurrentie.

Het familiebedrijf Van Eijkelenburg, dat in 1924 als timmerbedrijf begon, verliest in 1998 haar zelfstandigheid en gaat over in andere handen.

Zij beconcurrerden elkaar scherp maar konden ook goed met elkaar samenwerken'. Omdat het bestrijden van de woningnood speerpunt is van overheidsbeleid en er nu eenmaal veel gebouwd moet worden, heeft men elkaar veeleer nodig dan elkaar onnodig te beconcurreren. De woningbehoefte in de jaren zestig en zeventig is dermate groot dat bedrijven

wel moeten samenwerken om in die behoefte te kunnen voorzien. De woningcontingenten hebben betrekking op gesubsidieerde woningbouw. Die opdrachten gaan in de regio Oss meestal naar Hendriks. In deze regio is Hendriks immers de enige bouwer in de hoogste categorie. Hendriks op zijn beurt besteedt minder aandacht aan utiliteits-

De zonnewoningen in Oss

De wereldwijde oliecrisis van 1973 deed de belangstelling voor alternatieve energie toenemen. Er kwam geld beschikbaar voor wind- en zonne-energie. Als uit metingen blijkt dat de omgeving van Oss een van de plaatsen in ons land is waar per jaar de meeste zonnuren voorkomen en het minste regen valt, krijgt deze gemeente in 1975 de primeur om zogeheten zonnehuizen te bouwen. Hendriks bouwt in opdracht van bouwvereniging St. Willibrordus, het Bouwcentrum en TNO in Delft vier speciale zonnewoningen. Deze huizen maken deel uit van een landelijk experiment van twaalf van dit soort woningen waarbij de straling van de zon gebruikt wordt als aanvullende energiebron. De huizen zijn aangesloten op een gewoon luchtverwarmingssysteem. Uiterlijk zijn de woningen een bijzondere verschijning omdat de daken een bijzondere hellinghoek van 60 graden hebben. Ze bestaan voor een groot gedeelte uit zonnecollectoren die de zonnestraling moeten opvangen waarna de opgewekte energie over

de woning verdeeld kan worden. Hendriks bouwt de woningen voor 65.000 gulden per stuk. Er worden twee typen gebouwd waarmee men een energiebesparing van twintig tot veertig procent hoopt te bereiken. Kennis van alternatieve energie is er nog nauwelijks in het midden van de jaren zeventig. Er wordt vanuit gegaan dat de alternatieve energie zorgt voor een besparing van 2800 m³ gas per jaar. In

Minister Gruijters liet zich informeren over zonne-woningen in Oss

(Van een onzer verslaggevers)

OSS — Minister J. Gruijters van Volkshuisvesting heeft zich gistermorgen in Oss uitvoerig laten informeren over de zonnewoningen die onlangs aan de Berghemseweg zijn gereed gekomen. Na een kopje koffie in een van de bouwketen begaf de minister, die vergezeld was van de Amerikaanse ambassadeur in ons land, Tang Ki, zich naar een van de vier zonnewoningen, waar hij onder andere door de heer Van Heel van het Bouwcentrum Rotterdam, dat samen met de woningbouwvereniging St.-Willibrordus en het TRO in Delft de zonnewoningen heeft gerealiseerd, uitvoerig werd geïnformeerd over het systeem van de zonnewoningen.

Directeur J. van de Broek van de woningbouwvereniging gaf vervolgens een toelichting over de voorwaarden waaraan de toekomstige bewoners moeten voldoen en over de huur die de woningen zullen vergen. Daarnaast kreeg de minister van Volkshuisvesting ook informatie over de kosten van de woningen en over de eerste meetresultaten van de warmte-energie, die door de zon wordt opgewekt. De minister bleef op dit werkbezoek

goed geïnformeerd te zijn, en volgens directeur Van de Broek van de woningbouwvereniging was hij beslist enthousiast over dit voor Europa unieke systeem. De D'66-minister liet wel blijken dat het regeringsbeleid er op gericht zal zijn energie-besparende projecten te stimuleren. En dat geldt ook, zo bleek volgens de heer Van de Broek voor de zonne-energie-woningen, mits dit systeem een succes blijkt. Overigens is eergisteren een groep wetenschapsmensen uit alle delen van de wereld die in Aken een congres over zonne-energie bij-

woont, naar Oss gekomen om eveneens een kijkje te nemen in de zonnewoningen, die binnenkort bewoond worden.

1975. Zonnewoningen aan de Berghemseweg.

1975 kost een kubieke meter gas overigens nog maar 25 cent (11 eurocent). Minister Hans Gruijters van Volkshuisvesting komt op 29 mei 1975 naar Oss om zich te laten informeren over dit 'zonnewoning-experiment'. De minister laat zich vergezellen door de Amerikaanse ambassadeur in Nederland die kennelijk ook interesse heeft in dit Nederlandse project. Het gezelschap krijgt een rond-

Bri

M

U

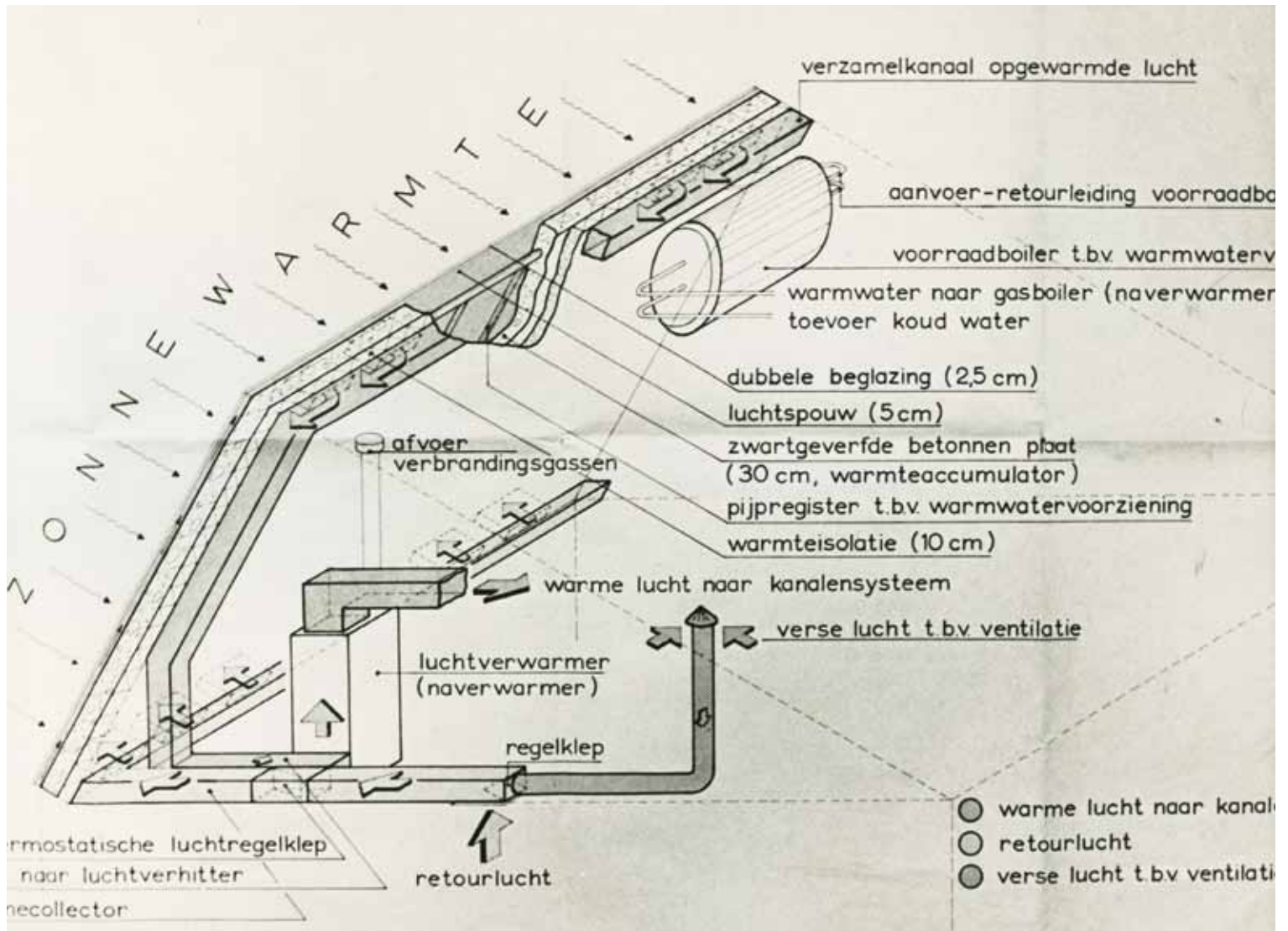
OS
werk
ben
schri
Berg
gewe
ren /
van
sen.
dewa
chris

„W
dat
gezie
pries
van
ieder
feest
heeft
staan
te es
kant
bias
vari
biad
hem
bou
kom
En

A

E

Kennis van alternatieve energie is er nog nauwelijks in het midden van de jaren zeventig.

De werking van de zonnewoningen, de techniek achter de zonnepanelen.

leiding met uitleg over het energiebesparend concept. Volgens Joop van den Broek, directeur van St. Willibrordus, was er zelfs belangstelling van wetenschapsmensen uit alle delen van de wereld die juist op dat moment in Aken een congres over zonne-energie bijwoonden en derhalve naar Oss waren gekomen om de zonnewoningen met eigen ogen te zien.

In de praktijk van alledag bleek het systeem met zonnecollectoren niet goed te functioneren. De kennis over de toepassing van zonne-energie in woningen stond nog in de kinderschoenen. In de jaren negentig zijn de collectoren vervangen door een normaal pannendak en was het experiment ten einde.

De zonnehuizen in Oss, die nog altijd staan aan de Berghemseweg, maken deel

uit van de wijk Schadewijk-Oost. Dit woningplan was goed voor in totaal 357 huizen in de huur- en koopsector en is in de jaren 1974 en 1975 in zijn geheel door Hendriks gebouwd.

Het Hendriksgevoel I

In het begin van de jaren zeventig wordt de doelstelling van het bedrijf opnieuw geformuleerd. Dit doel wijkt niet af van

Lambert Hendriks en zijn moeder Petronella Hendriks-van Dijk in de jaren tachtig bij een hulding van jubilarissen.

wat gangbaar is bij een private onderneming, namelijk het streven naar een gezond en plezierig bedrijf dat gericht is op continuïteit en dat als onderneming streeft naar winst om die continuïteit te waarborgen. Het gaat er niet zo zeer om hoe die uitgangspunten geformuleerd zijn maar hoe deze in praktische zin gestalte krijgen. De directie was hierin vooruitstrevend – nog weinig gebruikelijk in de bouwwereld in die tijd – en heeft dit als volgt omschreven. Een medewerker moet zich thuis voelen bij Hendriks, het bedrijf moet zich betrokken voelen bij zijn medewerkers; een goede werksfeer, een goede teamgeest en goede werkomstandigheden zijn van het grootste belang voor beide partijen; loon naar werk door persoonlijke beoordeling van medewerkers; bepalingen uit de CAO worden als minimum gezien; persoonlijke ontwikkeling wordt bevorderd en gewaardeerd door een bijdrage in studiekosten en interne promotie; overleg en inspraak worden als waardevol en noodzakelijk

gezien voor een goede en evenwichtige besluitvorming op elk gebied; veiligheid maakt een wezenlijk onderdeel uit van het sociaal beleid. De bedrijfsdoelstelling heeft in de praktijk zijn uitwerking

Het ‘Hendriksgevoel’ oftewel het ‘Blauw Bloed-gevoel’.

gekregen getuige de ervaringen van, al dan niet gepensioneerde, medewerkers. Uit gesprekken met deze personen die in de jaren zeventig en tachtig binnen Hendriks werkzaam zijn, ontstaat een beeld van wat we ‘het Hendriksgevoel’ noemen. Anderen binnen het bedrijf noemen dit ook wel het ‘Blauw Bloed gevoel’ (blauw naar de bedrijfskleuren). Het Hendriksgevoel is in feite de toepassing van het human-resource managementprincipe waarbij de werknemer een centrale rol heeft binnen de organisatie.

Dit gevoel ontstaat al in de tijd dat Henk en Lambert Hendriks de directie vormen en komt voort uit een praktische benadering van de doelstelling zoals die hiervoor omschreven is. Een wij-gevoel wordt gecreëerd door problemen (in de ruimste zin) die er in het werk zijn op te laten lossen door de mensen die er zelf bij betrokken zijn. Dat het hier om een bekende theorie uit de organisatiekunde gaat hebben zij zich waarschijnlijk nooit afgevraagd. Zo bracht Lambert zijn ideeën niet alleen ten uitvoer maar legde hij deze neer bij zijn mensen om dan gezamenlijk tot een oplossing te komen. Teamgeest is het begrip dat hier past. De betrokkenheid van medewerkers wordt er door vergroot. Daar koppelde hij nog aan vast dat de uiteindelijke kwaliteit van het product de beste reclame is. Een klantgericht uitgangspunt dat grondlegger Bijs Hendriks in zijn tijd al hanteerde. Een ander aspect dat het Hendriksgevoel versterkt, is het sociaal beleid van het

Het jaarlijks visconcours trekt altijd veel deelnemers.

Rond 5 december wordt voor de kleine kinderen van alle werknemers het Sinterklaasfeest gevierd.

bedrijf. Dit is er op gericht dat werknemers het gevoel hebben dat zij met een werkgever te maken hebben die serieus met zijn mensen omgaat. In de minder fijnbesnaarde wereld van de bouw is dit geen onbelangrijk gegeven en kweekt dit vertrouwen. Elke medewerker, werkzaam op kantoor of op de bouwplaats, krijgt de kans zich te ontplooiën en kan promotie maken. Er zijn studiefaciliteiten voor medewerkers die vooruit willen. Daar kan nog het volgende aan toegevoegd worden. Bij jubilea van personeel wordt er stevast gehuldigd en uitgebreid gevierd. De weduwe Hendriks (oma Hendriks genoemd) heeft tot op hoge leeftijd de jubilarissen van het bedrijf gehuldigd, een taak die zij tot in de jaren tachtig op haar nam. Er zijn jaarlijks personeelsfeesten of uitstapjes en rond 5 december wordt voor de kleine kinderen van alle werknemers aandacht aan het Sinterklaasfeest besteed. Het jaarlijkse visconcours voor de medewerkers dateert al vanaf de tijd dat Hendriks aan de Kanaalstraat is

Een greep uit het fotoarchief.
Hendriks zet met regelmaat de vele
jubilarissen en medewerkers die afscheid
nemen in het zonnetje.

Het jaarlijkse visconcours voor de medewerkers dateert al vanaf de tijd dat Hendriks aan de Kanaalstraat is gevestigd en trekt altijd veel deelnemers.

Jaarlijkse voetbalwedstrijd tussen Hendriks Oss en Hendriks Den Bosch om 't Gouw Slufke.

gevestigd en trekt altijd veel deelnemers. Maar ook in moeilijke tijden zoals bij ziekte en bij overlijden van medewerkers en oud-medewerkers laat dit familiebedrijf zijn betrokkenheid en sociale gezicht waardig zien.

In vroeger jaren stond het leven veel meer in het teken van werken dan in deze tijd. Vrije tijd had een andere betekenis. Dat er na het werk ook nog een leven bestond liet Bouwbedrijf Hendriks zien door jarenlang met meerdere elftallen een trouwe deelnemer te zijn van de zomeravond-bedrijfsvoetbalcompetitie (NAVO) in Oss. Uit alle geledingen van het bedrijf – waaronder ook de directie – speelden voetballiefhebbers na werktijd hun partijtjes en dat leverde in die tijd nog menig kampioenschap op.

Cohesie binnen de onderneming is voor de directie een vast element van beleid. Men vindt het van groot belang dat medewerkers zich verbonden voelen met het bedrijf en zelf 'het Hendriksgevoel' ervaren en uitdragen. Hieronder volgen enige ontboezemingen van werknemers die representatief zijn voor het bedrijf in de

't Gouw Slufke. Trofee van de jaarlijkse voetbalwedstrijd tussen de vestigingen Oss en Den Bosch. Ruud Kops, alias Kôpke.

jaren van grote groei waarin dit gevoel tot uitdrukking komt. In het volgende hoofdstuk laten we de huidige generatie aan het woord over hoe zij het 'Hendriksgevoel' beleven.

Ervaringen

Harrie van de Wetering komt in 1970 als timmerman in dienst bij Hendriks. Vooraf is hij min of meer door zijn omgeving gewaarschuwd dat Hendriks

Omdat bedrijfsautomatisering in die tijd voor de meeste mensen een onbekend terrein is, krijgt Pansier binnen het bedrijf al snel de bijnaam ‘het computermènneke’.

niet bepaald een bedrijf is waar het goed werken is. Tot zijn gedwongen afscheid in 1990 wegens arbeidsongeschiktheid heeft hij in al die jaren met een goed gevoel zijn werk bij het bouwbedrijf gedaan en spreekt hij met klem het beeld tegen dat door zijn omgeving destijds werd opgeroepen. Hij behoort nu tot de zogeheten ‘HOMMERS’ (Hendriks Oud Medewerkers) een club van oud-medewerkers die elkaar nog enige malen per jaar in Hendriks-verband ontmoeten. Van de Wetering, die ook nog jarenlang lid is geweest van de centrale ondernemingsraad, is vol lof over Lambert Hendriks als zijn hoogste baas: ‘Een man waar je altijd terecht kon als er iets was en iemand met een groot sociaal gevoel; een man die gewoon ‘goedemorgen’ zei tegen zijn mensen op de steiger en die je met zijn voornaam kon aanspreken als de omstandigheden dat toelieten’.

Ook zijn oud-collega, metselaar Sjef Pasoor met dertig dienstjaren bij Hendriks, is iemand die erg positief spreekt over het bedrijf. Hij is, zoals Harrie van de

Wetering, jarenlang lid geweest van de centrale ondernemingsraad en in die hoedanigheid heeft hij zich ook een beeld kunnen vormen van het functioneren van het bedrijf. De meeste jaren werkte hij in tarief met zijn metselploeg in Den Bosch in wijken als de Hambaken, Kruiskamp en de Reit. Hij heeft er in die dertig jaar nooit over gedacht om naar een andere baas te gaan omdat volgens hem de onderlinge verhoudingen en sfeer in dit familiebedrijf zo goed waren.

Herman Duys, gepensioneerd metselaar, heeft met ruim veertien jaar weliswaar minder dienstjaren maar spreekt evenals zijn vroegere collega’s positief over zijn werkgever. ‘Het is een goed bedrijf met een groot sociaal gevoel voor de werknemers’. Ook bij hem krijgt Lambert als ‘baas’ een bijzondere plaats.

Bert Pansier komt in september 1968 het bedrijf binnen op een manier zoals dat paste in een tijd waarin het schrijven van een sollicitatiebrief nog vrij ongebruikelijk was. Pansier, die met een MULO-

diploma op zak een vervolgopleiding zou gaan volgen, werd door Jo Vos, de financiële man destijds, gevraagd om bij Hendriks op de administratie te komen werken. Hij ging op dit aanbod in en is vierenzeventig jaar later nog immer actief in dienst.

Pansier is de man die na zijn militaire dienstitijd in 1972 zich als eerste binnen het bedrijf gaat verdiepen in automatisering. Een vreemde eend in de bijt in een bedrijf waar tot dan toe volledig analoog gewerkt wordt. Omdat bedrijfsautomatisering in die tijd voor de meeste mensen een onbekend terrein is, krijgt Pansier binnen het bedrijf al snel de bijnaam ‘het computermènneke’. Hij doet werk waar nog niemand zich dan ook maar iets bij kan voorstellen.

Als een van de positieve waarden van Hendriks ziet Pansier de referenties die het bedrijf heeft opgebouwd door de jaren heen. Waarom kiezen opdrachtgevers voor Hendriks als bouwer? De benadering en bejegening van potentiële klanten en de kwaliteit van geleverd werk is hierin van doorslaggevende betekenis.

Wat hij daarbij benadrukt is de bijzondere betrokkenheid van de directie bij de werknemers en omgekeerd ook de band van het personeel bij het bedrijf. 'Dat is een rode draad in de geschiedenis van Hendriks', volgens Pansier.

Hij is achttien jaar als Lambert Hendriks Piet van Heesch in 1964 in dienst aanneemt. Van Heesch begint als tariefcalculator. Als jongen van achttien stond hij – in het begin met knikkende knieën – achter de metselploegen en timmerlieden op de steiger om te bepalen welk tarief er aan een bepaald werk gekoppeld moest worden. Een functie waar je het eens moest zien te blijven met je baas en de mensen op de bouwplaats. Een tussenspositie die niet altijd makkelijk moet zijn geweest. Hij komt later in het bedrijf als

inkoper meer tot zijn recht omdat hij dan in een handelsfunctie terecht komt, iets wat hem goed ligt. Tot zijn pensionering in 2009 zal hij dit werk bijna vierenveertig jaar doen. Naast inkoper is Piet van Heesch nog een kortstondige periode verantwoordelijk geweest voor het functioneren van de smederij.

Lambert ontfermt zich over Van Heesch en van hem leert hij het vak van inkoper. Samen doen zij de onderhandelingen over prijzen met onderaannemers en de inkoop van materialen voor de bouw. Met name de prijsonderhandelingen met het schildersbedrijf van broer Adriaan Hendriks is telkens weer een spel dat Lambert en Piet maar ook de tegenpartij Adriaan en Peter van Tooren met verve spelen.

Bij zijn veertig-jarig jubileum in 2004 hebben collega's van Piet berekend dat hij in dertig jaar inkoop meer dan één miljard gulden uitgaf. Piet van Heesch spreekt in het personeelsblad in 2004 zijn respect uit voor Lambert Hendriks, 'voor wat hij bereikt heeft en wat hij daar in zijn leven voor heeft moeten doen'.

Piet Ketelaars is 17 jaar als hij in 1964 bij zijn enige werkgever in dienst komt. Hij reed in zijn eerste half jaar met paard en wagen op de bouw rond voor steigerbouwers, timmerlieden en metselaars. Hij spreekt in een interview uit 1989 als hij vijftientig jaar in dienst is over een gemoedelijke sfeer. In vroeger tijden gingen in de schafkeet de stoelen nog wel eens aan de kant en werd er een partijtje geworsteld. Er werden geintjes gemaakt en onderling grappen uitgehaald tijdens het werk. 'Dat kon allemaal in die tijd', aldus Ketelaars. Het metselvak leerde hij in de praktijk door gewoon aan te pakken. De zekerheid die hij bij bouwbedrijf Hendriks had is voor Piet Ketelaars een belangrijke factor geweest om er te blijven. Hij is een tevreden man.

Van links naar rechts: Henk Hendriks, Lambert Hendriks, Hans Hendriks en Lambert Hendriks.

Vakantiezegels

De eeuwige discussie onder bouwvakkers in de hele bouwwereld over vakantiezegels speelde bij Hendriks minder. Mannen als Van de Wetering, Duys en Pastoor, die jarenlang op de steiger hebben gestaan, hebben de ervaring dat alles omtrent de veelbesproken zegels goed geregeld was binnen het bedrijf. 'Als er al iets niet in orde was en je trok aan de bel dan was het een week daarna opgelost. Op het gebied van arbeidsvoorwaarden hadden we niks te klagen, het was goed geregeld bij Hendriks'.

voorkomen. Ondanks het zware werk was de sfeer op de bouwplaats bij Hendriks goed. Het was een gewoonte om geintjes uit te halen met collega bouwvakkers. Een regelmatig terugkerende grap is het

mensen. Hij vertelt over de tijd dat hij voor Hendriks Onderhoud werkzaam was met een voor hem preciaire belevenis tijdens een opdracht:

Oud-medewerkers

zitten vol met anekdotes.

Herman Duys krijgt opdracht om in een woning in de wijk Ussen een lekkage te gaan repareren. Als hij aanbelt, 's ochtends om acht uur, wordt geopend door de vrouw des huizes – nog gehuld in nachtkleding – en krijgt hij de uitnodiging binnen te komen. De vrouw in kwestie, die Duys kende van de wekelijkse bingo-avond in Oss, nodigt hem uit alvast de trap op te komen om de lekkage te aanschouwen. Maar Duys wil dit niet. Als de vrouw hem voorgaat naar boven, staat zij schaars gekleed en in gewaagde pose op de overloop in een poging Herman te verlokken op haar avances in te gaan. 'Ik wist me geen raad en dacht, wat overkomt me nou! Ik ben direct weggegaan en heb het verhaal aan mijn chef Riny van den Broek gemeld. Samen zijn we naar de woning teruggegaan en toen zag de vrouw verder van haar toenadering af. Je maakt wat mee zo nu en dan', aldus een nog steeds verbouwereerde Herman Duys toen hij dit relaas deed.

De lange dienstverbanden en ervaringen van werknemers geven een beeld van Hendriks als werkgever.

Bij de geïnterviewde personen heeft nimmer de behoefte bestaan om van werkgever te veranderen. Bepalend voor hen is de menselijke maat in het bedrijf.

Over de werksfeer en arbeidsvoorwaarden is men positief te spreken. De reactie op een vraag hierover is dan ook: 'anders was ik hier niet zo lang in dienst geweest'.

Het Hendriks-gevoel is er een van betrokkenheid bij het bedrijf, er bij horen.

Hendriks op zijn beurt faciliteert zijn medewerkers om optimaal te kunnen functioneren.

Sfeer op de bouwplaats

Het leven op de bouw zit vol van gebeurtenissen die alleen in zo'n omgeving

insmeren van de handvatten van een kruiwagen met vet of de fiets van een collega die hoog boven de grond in een bouwkraan hangt op het moment dat de eigenaar ervan naar huis wil. Ook de troffel van een metselaar moet het regelmatig ontgelden door deze met vet in te smeren. Met een half uurtje schaft in de middag werd er ook nog gevoetbald op de bouwplaats. 'We waren niet kapot te krijgen', zegt Piet Ketelaars, in een gesprek met het Brabants Dagblad in 2004. Hij is dan inmiddels gepensioneerd metselaar.

Oud-medewerkers die op de bouwplaatsen actief waren of aan het onderhoud van woningen werkten zitten vol met anekdotes. Herman Duys is een van die

De uitvoerder en de ambachtsman

Een ander beeld schetsen de mannen op de bouwplaats van de verstandhouding tussen uitvoerders en hoofduitvoerders. In het inleidende hoofdstuk kwam de ambivalente verhouding tussen ambachtsman en uitvoerder al ter sprake. De cultuur van de bouwwereld indachtig vormt Hendriks hierop geen uitzondering. Rayonleider Nol Govers – een man met grote verdienste voor Hendriks – is in hun beleving iemand die voldoet aan het stereotype beeld van de uitvoerder op een bouwplaats: kort en direct. Een man die in hun ogen communicatief niet uitblinkt en een manier van werken had die niet door iedereen gewaardeerd

Tarief

In vroeger jaren was het gebruik van het tariefstelsel een weinig voorkomend verschijnsel in de bouw. Het principe was eenvoudig: hoe meer stenen een metselaar verwerkt des te meer hij verdient. Over het tariefstelsel is Sjef Pastoor positief, ondanks dat het hard werken was. Maar als het tarief niet gehaald werd en de metselaars daarover met de directie in discussie gingen, dan daagde Lambert een ploeg metselaars uit om op zaterdagmorgen in de praktijk te bewijzen dat het tarief wel degelijk haalbaar was. Dan stond hij zelf te metselen en dan werd het tarief door hem wel gehaald. Pastoor hierover: ‘Dan zei ik tegen Lambert. Jij doet dit tarief nu in één morgen maar wij moeten dit elke dag halen’.

werd. Govers is hun ogen de man die er in eerste plaats is voor het bedrijf, dan kwam er een tijdlang niets en pas daarna de werknemers. Maar zij beseffen

tegelijktijd ook dat Govers de man is geweest die het bedrijf mee groot heeft gemaakt.

Viering van het 40-jarig jubileum van 'Broer' Damen. Hij kreeg die dag tevens een koninklijke onderscheiding.

HENDRIKS
Bouw en Ontwikkeling

DE DERDE GENERATIE: 1987- 2012

Als kind mocht hij in de schoolvakanties mee de bouwplaats op en allerlei klusjes doen.

In de jaren zeventig werd de specie nog met paard en wagen rondgebracht. Dan was het mennen van het paard voor hem een belevenis. Zijn eerste loonzakje kreeg hij toen hij dertien jaar was. Er zat tien gulden in.

De teleurstelling was zo groot dat hij zich voornam om nooit voor Hendriks te gaan werken.

Na een studie bouwtechnische bedrijfskunde aan de HTS komt Lambèr Hendriks als de derde generatie in augustus 1984 in het bedrijf van zijn vader.

Werken in een familiebedrijf

Om zich voor te bereiden op zijn toekomstige functie heeft Lambèr na zijn afstuderen getracht bij bouwbedrijven elders onderdak te vinden. Het idee hierachter is om als bedrijfsopvolger ervaring en kennis op te doen in de bouwwereld. Kennis die wellicht later in de eigen omgeving bruikbaar zou kunnen zijn.

Sollicitaties hebben echter geen succes omdat, zoals hij het zelf verwoordt, 'men liever geen Hendriks had die in de keuken meekeek hoe zo'n bedrijf functioneerde'. Met andere woorden, de concurrentie in de bouwwereld had het niet begrepen op 'pottenkijkers'. Bovendien was de conjunctuur dalende, waardoor er minder vraag naar personeel was. Voor Lambèr zat er weinig anders op dan te beginnen in het bedrijf van zijn vader.

De ambitie om in het familiebedrijf te gaan werken was er al in zijn jeugd. Hij raakte begaan met de bouwwereld doordat hij als kind al op bouwplaatsen kwam. Lambèr is vanaf zijn jeugd en studietijd met het bouwbedrijf van zijn vader vertrouwd geraakt. Hij kent de mensen die

Viering 80-jarig bestaan. Het bronzen beeld symboliseert de samenwerking tussen de verschillende werkmaatschappijen van Hendriks.

er werken en de specifieke bedrijfscultuur. Een opleidingsprogramma van zo'n twee en een halfjaar moet hem klaarstomen voor de opvolging van zijn vader Lambert. Als hij in 1984 officieel in dienst treedt krijgt hij Jos Walta, vestigingsdirecteur in Den Bosch, als mentor naast zich. Lambèr doet binnen het bedrijf ervaring op als planner, inkoper, calcula-

tor, uitvoerder en als bedrijfsleider. Zijn eerste 'klus' is de verantwoording als uitvoerder voor de bouw van 62 woningen in het plan LUO te Oss. Daarna is hij nog een tijd vervangend vestigingsdirecteur in Den Bosch.

Lambèr neemt in 1987 onder begeleiding van zijn vader het bedrijf over. Lambert sr. op zijn beurt blijft tot aan zijn terugtreden

in 1995 aan het bedrijf verbonden. Ook na zijn afscheid in 1995 blijft hij de onderneming van advies dienen.

Beginperiode

De eerste jaren als lid van de directie zijn voor Lambèr niet de gemakkelijkste geweest. Hij moet zijn vader Lambert, boegbeeld van het bedrijf, opvolgen. Lambert heeft de onderneming vanaf het begin met veel inzet, strak en met natuurlijk gezag geleid. Lambèr is jong, ambitieus en streeft zijn eigen doelen na. In organisaties stuit bijna elke verandering op ongewilde tegenzin van gevestigde 'koninkrijkjes' en belangen. Die weerstand moet eerst overwonnen worden, waarna nieuwe doelen kunnen worden verwezenlijkt. Een voorbeeld hiervan is een bouwteam-vergadering die door Lambert sr. wordt geleid waarbij alle voorstellen over een bepaald punt zonder discussie worden aangenomen. Enige tijd later komt hetzelfde onderwerp aan de orde als Lambèr de vergadering leidt zonder aanwezigheid van zijn vader. Hij moet allerlei argumenten en motieven

Lambèr tijdens zijn speech ter gelegenheid van 40 jaar betrokkenheid in 1995.

Harrie Beekx, bedrijfsleider van Onderhoud en Beheer.

aandragen om uiteindelijk voor het agendapunt een akkoord te bereiken. Een ander aspect in de eerste jaren van Lambèr is dat medewerkers en de nieuwe directeur aan elkaar moeten wennen. Na veertig jaar Lambert sr. is de inbreng van Lambèr als directeur, een man van de nieuwe generatie, anders dan men

gewend was. De opvolger heeft een ander karakter met een andere stijl van leidinggeven.

Organisatiestructuur

De jaren tachtig zijn voor Hendriks jaren van transitie. De veranderingen die in deze periode plaatsvinden zijn in de

Timmerfabriek de 'Elzenburg'.

Wethouder Jules Iding van Oss en Lambèr Hendriks in 2003 bij de starhandeling van de Zeeheldenwijk in Oss.

geschiedenis van het bouwbedrijf enigszins vergelijkbaar met de situatie in 1954. Ook destijds kwam er, weliswaar gedwongen en onverwacht, een jonge generatie naar voren die het bedrijf ging leiden. De kleinschaligheid van de aannemerij ging toen over in een schaalvergroting en bood het bedrijf nieuwe mogelijkheden.

Hendriks groeide uit tot een toonaangevende bouwer.

Een van de veranderingen in de jaren tachtig is de afsplitsing en verzelfstandiging van de vestigingen Oss/Den Bosch en Uden in 1984. De komst van Lambèr Hendriks, die in 1987 als nieuwe jonge generatie met een eigen visie op de

In 1984 worden de vestigingen Oss/Den Bosch en Uden gesplitst en verzelfstandigd.

toekomst van het bedrijf tot de directie toetreedt, is een volgende verandering. Niet onbelangrijk is de verandering in de bouwwereld zelf wanneer in de jaren tachtig de bouwhausse van de grote woningencontingenten voorgoed voorbij is. Woningen worden niet meer in series van soms honderdtallen tegelijk gebouwd. Het begrip woningwetwoning verdwijnt zelfs als in 1989 de rijksoverheid geen leningen meer uitgeeft voor sociale huurwoningen. De woningnood in Nederland gaat over in een woningbehoefte, waardoor de kwaliteit van wonen een nieuwe dimensie krijgt. Deze woningbehoefte vraagt van aannemers een andere aanpak dan alleen bouwen.

Als de grote contingenten uitblijven, is het voor Hendriks Bouwbedrijf van belang dat nieuwe wegen worden ingeslagen om de continuïteit van het bedrijf te waarborgen. Hierin ziet Lambèr als jong directielid de grote uitdaging. Hij komt in een onderneming terecht met een geschiedenis van vijftenzestig jaar. Lambèr ziet de kracht ervan, maar beseft

De gemeente Den Bosch ontvangt in 1990 van Hendriks Bedrijven, Oss 's-Hertogenbosch een cheque ter waarde van 12.500 gulden ter ondersteuning van een alternatieve vervoerdienst in de stad.

tegelijk dat er voor de toekomst het nodige dient te veranderen. Er zal een accentverschuiving moeten plaatsvinden van in hoofdzaak woningbouw naar projectontwikkeling, utiliteitsbouw en het vormen van bouwcombinaties met collega bouwondernemingen. Dat deze wijziging van beleid ook in bedrijfsorganisatorische zin een andere aanpak vereist is voor hem evident. Opnieuw wordt een veranderingsproces ingezet. In de jaren zeventig gebeurde dit ook zoals we in het vorige hoofdstuk konden lezen. Ook deze keer zal de aanpassing van de organisatie niet zonder slag of stoot verlopen en de nodige tijd vergen. Het veranderingsproces heeft twee doelen. Primair is het voor Lambèr als jonge opvolger van cruciaal belang om zijn zienswijze op de toekomst van het bedrijf door te voeren en daarmee de continuïteit te garanderen. In het verlengde hiervan is een andere bedrijfsstructuur noodzakelijk. Als woningbouwer heeft Hendriks vanaf het begin in de jaren vijftig een functionele organisatiestructuur gekend. Nu een andere koers wordt ingezet, staat het

Lambert Hendriks en Ton Prickarts met in hun midden wethouder Wim Hompe van Nijmegen bij de start van fase 1 van het plan Park Heijendaal in Nijmegen.

voor Lambèr vast dat een projectmatige organisatiestructuur gewenst is. Om voor deze gedachte ondersteuning te krijgen bij de directie en het hoger kaderpersoneel, zet hij zijn visie uiteen met behulp van een extern organisatiebureau. De aanpassing van de organisatiestructuur is een proces van enige jaren geweest dat in het begin van de jaren negentig zijn beslag krijgt. Dan is er voldoende draagvlak binnen het bedrijf. In 1998 is de organisatiestructuur nader geoptimaliseerd. Maar in een innovatief bedrijf dat steeds op zoek is naar nieuwe mogelijkhe-

den in de markt, zal de bedrijfsstructuur een regelmatig terugkerend onderwerp zijn op de directieagenda. Bij Hendriks is verandering en herstructurering bijna een vanzelfsprekendheid.

Hendriks Projectontwikkeling

Een van beoogde accentverschuivingen van bouwbedrijf Hendriks is de oprichting op 1 januari 1990 van Hendriks Projectontwikkeling als zelfstandige BV. Vanwege de afnemende woningbouwproductie gaat deze nieuwe werkmatschappij bouwprojecten ontwikkelen en

Een van de eerste
projecten van Hendriks
Projectontwikkeling is in
1989 de start van Brabantse
Poort te Nijmegen.

Brabantse Poort in Nijmegen.
Luchtfoto van de zuidelijke entree van de stad.

verwerven voor het eigen bouwbedrijf. Projectontwikkeling wordt gehuisvest in de vestiging Den Bosch, die met het oog hierop is vernieuwd en uitgebreid. Bij de opening van het vernieuwde kantoor zijn de Bossche wethouders Dona en Claessen aanwezig. Zij benadrukken nog maar eens de goede naam en betrokkenheid van de Osse bouwer bij de stad 's-Hertogenbosch. Om de samenwerking te onderstrepen schenkt Hendriks bij die gelegenheid de gemeente een cheque van 12.500 gulden (5672 euro) ten behoeve van een alternatieve vervoersdienst voor ouderen in Den Bosch. Vanaf 2009 wordt Hendriks Projectontwikkeling BV in het

hoofdkantoor te Oss gehuisvest. De vestiging Den Bosch wordt dan, na bijna vijfendertig jaar onderdeel van het bouwbedrijf te zijn geweest, uit efficiency-overwegingen gesloten.

Een van de eerste projecten van Hendriks Projectontwikkeling is in 1989 de start van Brabantse Poort te Nijmegen.

Hendriks gaat met Heijmans Projectontwikkeling uit Rosmalen een bouwcombinatie aan voor de ontwikkeling en uitvoering van een nieuwe stadsentree, die ligt tussen de wijken Dukenburg en Lindenholt in Nijmegen. De realisatie van het totale project zal tot ver in het eerste decennium van de nieuwe eeuw duren.

Binnen de combinatie zijn de taken zo verdeeld dat Heijmans het accent legt op de ontwikkeling en bouw van de utiliteitsprojecten. Hendriks concentreert zich op de woningbouw in dit plan, maar realiseert ook delen van utiliteitsprojecten zoals kantoorcomplexen en het Triavium, de ijsbaan van Nijmegen in Brabantse Poort. In het plan Park Heijendaal gaat Hendriks een bouwcombinatie aan met Heijmans Rosmalen onder de naam VOF Heijendaal.

Een andere bouwcombinatie wordt gevormd door de bedrijven Hendriks, Van Eijkelenburg en Heijmans onder de naam Hertogbouw. Deze combinatie bouwt

Lambert Hendriks en burgemeester Ed d'Hondt van Nijmegen ondertekenen in 1990 de samenwerkingsovereenkomst voor Brabantse Poort.

Woningen gebouwd in de stijl van de Bossche School aan de Johan van Bijnenstraat in Oss.

vanaf eind jaren tachtig in het plan Maaspoort te 's-Hertogenbosch. Projectontwikkeling is een bedrijfsonderdeel dat zich vanaf zijn start in 1990 ontwikkelt tot een volwassen werkmaatschappij. Het verwerft snel zijn plaats binnen Hendriks en vormt een fundamenteel deel van de bedrijfsactiviteiten. Projectontwikkeling initieert en realiseert woningbouwprojecten, vastgoed en gebiedsontwikkeling. Het voedt als het ware het Bouwbedrijf en het eveneens zelfstandige Installatietechniek. Projectontwikkeling is een volwaardig bedrijf met gestandaardiseerde procedures dat, samen met de andere bedrijfsonderdelen, in 1996 het ISO-9001 certificaat

verkiijgt. De omzetstijging die vanaf midden jaren negentig inzet, is voor een groot deel aan Projectontwikkeling toe te schrijven. De totale omzet van Hendriks Bedrijven overschrijdt in 2006 voor het eerst de grens van honderd miljoen euro. Tot 2009 zijn dit de jaren van steeds weer stijgende omzetten. De conjunctuurdaling, die al eerder inzet, wordt voor Hendriks vanaf 2010 in de omzet zichtbaar.

De Bossche School in Oss

In de vroegere bouwgeschiedenis van Hendriks speelt de architectuur van de Bossche School een rol van betekenis. Dit is een richting in de architectuur die vooral bekend is in Zuid-Nederland en

Juni 1996. Oud-hockeyer en radiopresentator Tom van 't Hek overhandigt Lambèr Hendriks tijdens een bedrijfsbijeenkomst in de Lievekamp het ISO-9001 certificaat voor alle bedrijfsonderdelen.

Certificaat van Goedkeuring voor alle bedrijfsonderdelen van Hendriks.

zijn oorsprong vindt in de kerkelijke bouwkunst. De bouwstijl, die gebaseerd is op theorieën van de benedictijn Dom Hans van der Laan, kenmerkt zich door een robuuste, gesloten stijl alsmede sober materiaalgebruik. Uitbundigheid in ornamenten is nauwelijks aan de orde. De bouwstijl wordt in Oss, Den Bosch en Breda in woning- en utiliteitsbouw veel toegepast. Architecten die de Bossche School in Oss hebben vertegenwoordigd zijn Jan de Reus (kerken en scholen), Jos Bijnen (woonwijken) en de bekende Jan de Jong uit Schaijk die in Oss woonhuizen en Huize Katwijk ontwierp. In de jaren zestig komen daar Jan Peterse en Piet van Lierop bij.

Kantoor en werkplaats van BrabantWonen aan de Venusstraat in Oss. Dit pand is door Gebr. Hendriks in 1981 gebouwd onder architectuur van de Bossche School.

De Combinatie Hendriks bouwt in 1956 in de nieuwe Schadewijk de eerste woningen onder architectuur van de Bossche School. Dit gebeurt in opdracht van de gemeente Oss.

De woningen staan deels aan de Singel 1940-1945 en de Johan van Bijnenstraat. Na deze eerste projecten volgen in de jaren vijftig en zestig meer opdrachten in deze architectuurstijl, zoals de bouw van het jeugdhuis Don Bosco en woningen voor Zwanenberg-Organon. De Bossche School is een bouwstijl die door zijn materiaalgebruik en soberheid relatief weinig onderhoud kent. Zo heeft bouwvereniging St. Willibrordus op onderhoudskosten kunnen besparen door in

**De Bossche School
kenmerkt zich door een
robuuste, gesloten stijl
alsmede sober
materiaalgebruik.**

Oss relatief veel voor deze stijl te kiezen. Ook buiten Oss wordt in Bossche Schoolstijl gebouwd door de Combinatie Hendriks. Gebroeders Hendriks zet deze bouwtraditie in de jaren zestig en zeventig voort. Tot in de jaren negentig

bouwt Hendriks nog steeds in deze bouwstijl. Het kantoor en de werkplaats van bouwvereniging St. Willibrordus, die in 1981 aan de Venusstraat door Hendriks worden gebouwd, zijn daar een voorbeeld van.

Viering van veertig jaar betrokkenheid

Een bijzonder moment in de geschiedenis van de onderneming is de viering van het veertigjarig jubileum van Lambert Hendriks. Donderdag 14 en vrijdag 15 september 1995 staan in het teken van 'Baas Lambert'. De festiviteiten staan voor drie mijlpalen. Lambert is dan vijftig jaar 'in de bouw' werkzaam. Hij begon in 1945 als vijftienjarige leerling-metse-

Veertig jaar betrokkenheid van Lambert bij Hendriks Bouwbedrijf levert de regionale afdeling Oss van De Zonnebloem een cheque van vijftienduizend gulden op.

laar in het bedrijf van zijn vader. In 1995 is Lambert daarnaast veertig jaar directeur van het bouwbedrijf en bereikt hij tevens de pensioengerechtigde leeftijd. Het organiserend comité pakt, na een maandenlange voorbereiding met een knappe regie, het jubileum groots aan en laat niets aan het toeval over. Het wordt een feest dat voor Lambert, zijn familie en voor het bedrijf een blijvende herinnering zal zijn.

Het bedrijfsterrein aan de Kanaalstraat is voor de gelegenheid omgebouwd tot een feestterrein met verschillende ruimten en podia waar in twee dagen tijd meer dan duizend genodigden van familie, relaties, medewerkers en directie hebben genoten van festiviteiten rond 'Veertig jaar betrokkenheid'.

Donderdag 14 september is de dag voor familie en relaties. De medewerkers krijgen de volgende dag een prachtig

evenement aangeboden. Presentator Koos Postema, bekend van radio en tv, zal beide dagen als gastheer voor de familie Hendriks optreden. Een keur van artiesten treedt hierbij op, waaronder de pianisten Jan Vayne en Louis van Dijk, zanger Lee Towers en de illusionist Hans Klok. Op de eerste dag komen sprekers aan het woord die jubilaris Lambert toespreken over zijn veertigjarige betrokkenheid. De laatste die het woord voert is Eppo van Veldhuizen, burgemeester van Oss. In zijn toespraak benadrukt hij de betekenis van bouwbedrijf Hendriks voor de gemeente Oss. Als arbeidsbesparend bouwer heeft Lambert in zijn tijd ruim zesduizend woningen en zevenhonderd flatwoningen in deze gemeente gebouwd. Zijn totale aantal gebouwde woningen in verschillende plaatsen in het zuiden van het land overtreft de vijftienduizend woningen. Zowaar een complete

stad, goed voor zo'n vijfenzeventigduizend inwoners. Evenals zijn voorganger oud-burgemeester Louis Jansen, prijst Van Veldhuizen Lambert voor zijn betrokkenheid bij Oss. De gemeente is hem grote dank verschuldigd. De burgemeester eindigt zijn speech met een verrassing. *'Is dat alles, denkt nu misschien een enkeling? (...) Voor hem, zijn vrouw, zijn gezin en zijn familie in het bedrijf en erbuiten heb ik inderdaad nog iets. Het is niet te koop, het moet verdiend worden: in werk en samenleving. Door wie zich onderscheidde. We weten dat Lambert Hendriks zich breed en duidelijk onderscheidde. We onderscheiden nu namens het hoogste gezag in ons koninkrijk hem. De bouwer, de vader, de grootvader, de sporter en ondernemer is vanaf heden ook Officier in de Orde van Oranje Nassau'.*

Een koninklijke onderscheiding waar iedereen het over eens is dat deze volkomen terecht is. In zijn reactie dankt Lambert alle sprekers en zegt hij verguld te zijn met zijn onderscheiding, zij het met de toevoeging dat hij zijn ridderorde ziet als iets dat hij samen met zijn mensen heeft verdiend. De tweede dag wordt een waar familiefeest samen met alle medewerkers waarin Lambert weer het middelpunt is. Het is een rol waarin hij zichzelf niet graag ziet. Gastheer Koos Postema interviewt verschillende medewerkers over hun ervaringen met 'Baas Lambert', waarin respect doorklinkt. Ze ervaren hem als 'iemand van hun'.

Met twee benen op de grond

Het vriendenboek dat ter gelegenheid van zijn veertigjarig jubileum is samengesteld, geeft een beeld van de mens Lambert Hendriks. In dit *liber amicorum* komen mensen aan het woord die in zijn leven een belangrijke rol spelen en in zijn werkzame leven een band met hem hebben gehad. Collega-aannemers, architecten, oud-werknemers, bestuurders en familieleden: een ieder is overtuigd van een geslaagd ondernemer die met beide benen op de grond is blijven staan. Een man met een scherp oog voor de medemens en die door zijn persoonlijkheid veel respect afdwingt. De een noemt hem met de nodige ironie een man van uitersten, de ander omschrijft hem als 'een man een man, een woord een woord'. Zoals in het eerste hoofdstuk beschreven is Lambert afkomstig uit een katholiek gezin en is hij opgegroeid in het Brabantse

Koos Postema wisselt anekdotes uit met een panel van medewerkers over hun ervaringen met Lambert tijdens het feest 40 jaar betrokkenheid in 1995. Van links naar rechts: Mari van den Brand, Piet van Heesch, Sjef Pastoor en Piet Kerkhof.

Lambert Hendriks ontvangt van burgemeester Eppo van Veldhuizen de koninklijke onderscheiding Officier in de Orde van Oranje Nassau.

Bij de toespraak van burgemeester Van Veldhuizen krijgt Berry Hendriks een T-shirt met daarop de vlag van Oss.

land in een tijd dat welvaart nog een onbekend begrip was. Een man die vanaf zijn vijftiende jaar op de steiger staat. Hij heeft in zijn werkzame leven hard, heel hard gewerkt om te bereiken wat er nu na negentig jaar staat: een toonaangevend bouwbedrijf in Zuid-Nederland dat drie generaties lang stevig in familiehanden is.

Lambert typeert zichzelf als iemand die niet graag op de voorgrond treedt, 'dat ligt me niet zo'. De maatschappelijke

betrokkenheid en het sociaal gevoel voor de medemens heeft hij van huis uit meegekregen. 'Als mijn vader hoorde dat een ander gezin het slecht had, dan hielp hij'. In zijn jeugd is er al zijn betrokkenheid bij de Osse samenleving: van kerk, jeugdwerk en verkennerij tot voetbalclub Oss '20. Als bouwondernemer is hij jarenlang bestuurslid en stuwende kracht van allerlei organisaties in de bouwsector en ijvert hij voor opleidingen van leerlingen in de bouw. Zijn bedrijf richt zelf

leerlingenbouwplaatsen op. In de jaren zeventig krijgt hij een bestuursfunctie in de Nederlandse Vereniging Ondernemers Bouwsector, afdeling Oss-Veghel (NVOB). In 1994 ontvangt hij van deze organisatie de zilveren legpenning van verdienste.

Begin jaren tachtig is hij medeoprichter van de Regionale Vakopleiding Bouwbedrijf (REVABO), een opleiding voor jongeren die willen werken en tegelijkertijd willen leren voor een vakdiploma in de bouw. De plaatselijke afdeling van het Rode Kruis vindt in Lambert een actief

De HB kapel tijdens het feest 40 jaar betrokkenheid. Deze gelegenheidskapel bestaat uit medewerkers van het bedrijf.

lid. Mede door zijn inbreng zit het Rode Kruis in Oss goed bij kas. De betaald voetbal-organisatie FC Oss, het vroegere TOP, trekt Lambert aan als adviseur en sponsor om betaald voetbal in deze gemeente mogelijk te maken.

Het zijn voorbeelden van een sociaal bewogen man die mensen en organisaties financieel en materieel ondersteunt. Hij is voor iedereen makkelijk toegankelijk en benaderbaar. Door zijn manier van

Dat de kapelaan in de maand augustus met vakantie gaat en de bouw daardoor nog meer vertraagt zint Lambert niet. Hij onderneemt actie en organiseert bouwmaterialen, twaalf metselaars en enige opperlieden.

Lambert ontvangt in 1994 de zilveren legpenning van verdiensten van het NVOB.

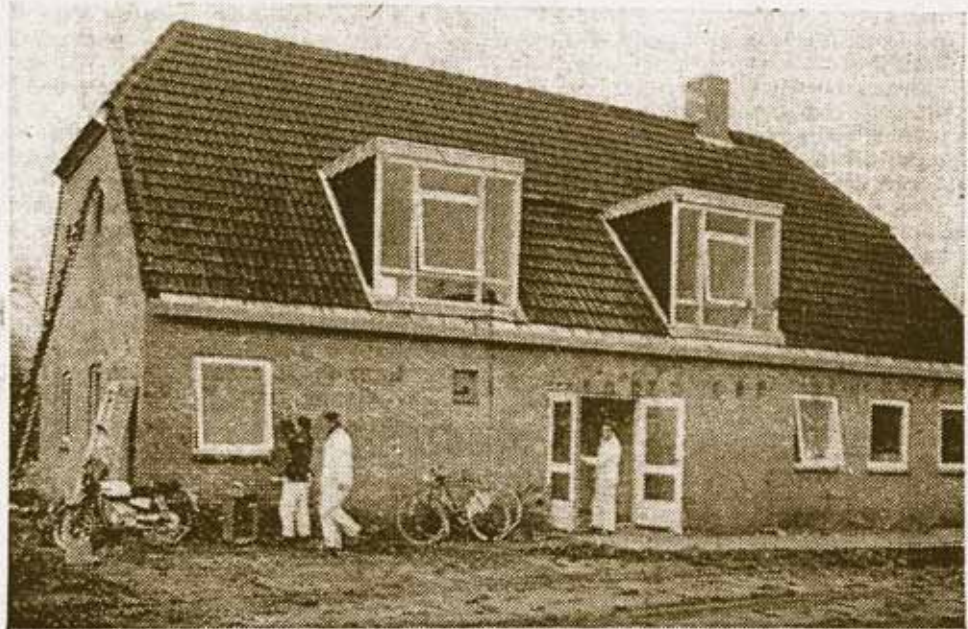
communiceren neemt hij snel mensen voor zich in. Hoe dit in de jaren zestig praktisch in zijn werk gaat, wordt geïllustreerd met een anekdote over de bouw van het jeugdhuis Doncki en de bejaardensoos.

De bouw van een jeugdhuis voor de verkennerij aan de Berghemseweg, in de

buurt waar Lambert is opgegroeid, is exemplarisch voor zijn maatschappelijke betrokkenheid. Op 11 december 1966 werd op officiële en plechtige wijze door burgemeester Louis Jansen het 'Tweede Jeugdhuis in de Don Bosco-parochie' in Oss geopend. Maar wat ging daar aan vooraf?

Lambert steunt de bouw van het jeugdhuis niet alleen financieel, maar zorgt ook voor de nodige bouwmaterialen. Collega-aannemers in Oss weet hij te bewegen hetzelfde te doen, zodat de bouw voortvarend aangepakt kan worden. Kapelaan Swalen is belast met de bouw van dit nieuwe jeugdhuis, maar het vlot niet omdat er te weinig mankracht beschikbaar is. Dat de kapelaan in de maand augustus met vakantie gaat en de bouw daardoor nog meer vertraagt zint Lambert niet. Hij onderneemt actie en organiseert bouwmaterialen, twaalf metselaars en enige opperlieden. Afsproken wordt om op een zaterdagochtend om zes uur te beginnen en door te werken tot 's avonds zes uur: de klok rond met slechts een korte middagschaft. Die dag legt de ploeg metselaars onder leiding van Lambert Hendriks vierentwintigduizend stenen waardoor het gebouw er nagenoeg staat. Lambert hanteert die dag ook zelf de troffel en daagt anderen uit tot een wedstrijd wie de meeste stenen 'weg kan leggen'. Een knap staaltje werk dat de pastoor van de parochie ertoe aanzet de actie van Lambert en zijn metselploeg in de geschiedschrijving van de parochie op te

Morgenmiddag officiële opening Tweede jeugdhuis in Don Boscoparochie

OSS, 10 dec. — Na een grondige verbouwing, die praktisch helemaal op nieuwbouw is neergekomen, zal deze voormalige boerderij aan de Berghemseweg te Oss morgenmiddag als tweede jeugdhuis van de Don Boscoparochie officieel in gebruik worden genomen en wel als

nemen. Het jeugdhuis, getooid met de naam Doncki, is nog steeds in gebruik. Het doet tegenwoordig dienst als buitenschoolse opvang. De 'bejaardensoos', zoals het verenigingsgebouw van de senioren destijds genoemd werd aan de Leeuwerikstraat in Oss en eveneens deel uitmakend van de oude buurt van Lambert, kan eveneens op zijn medewerking rekenen. De Roofvogelwijk en Vogelwijk zijn immers wijken waar vader Bijs Hendriks in de wederopbouwperiode zijn eerste woningen in Oss bouwde.

De gemeente Oss, bij monde van wethouder Van Xanten, is bij de heropening in april 1975 Lambert Hendriks zeer erkentelijk voor zijn 'fraai geleverd werkstuk'. Oorspronkelijk bestond de soos uit een houten barak. Dankzij de inspanning van Lambert is er een fraai stenen gebouw verrezen waar senioren uit de buurt hun vrije tijd zinvol kunnen besteden.

Niets menselijk is Hendriks vreemd

In zijn negentigjarig bestaan kan Hendriks als onderneming terugzien op een fraaie bedrijfsgeschiedenis. Het is een bouwbedrijf dat vooral veel 'ups' heeft gekend en relatief weinig 'downs'. Maar in zo'n tijdspanne ontkomt geen enkel

bedrijf aan omstandigheden die medewerkers en directie persoonlijk raken. In de eerste fase onder Bijs Hendriks gaat het bedrijf pas na de Tweede Wereldoorlog een betere toekomst tegemoet. Daarvoor is het veelal overleven onder moeilijke omstandigheden. In de tijd van de groei in de tweede fase van 1954 tot 1987, hebben crises in de bouw ongewild

geleid tot ontslag van personeel. Soms moet afscheid worden genomen van krachten met een lange staat van dienst of van medewerkers die onvoldoende functioneren. In een bedrijf waar de betrokkenheid van medewerkers en de zorg voor het personeel uitgangspunt van de organisatie vormt, kan men dan spreken van een duivels dilemma.

Tragische gebeurtenissen zijn het bedrijf evenmin bespaard gebleven. In de jaren die achter ons liggen is het driemaal voorgekomen dat een medewerker slachtoffer werd van een dodelijk ongeval. Bij collega's en directie laten dergelijke droevige gebeurtenissen diepe sporen na.

In de tijd van Lambèr moeten wederom medewerkers hun baan afstaan onder druk van een dalende economische conjunctuur of herstructurering van bedrijfsonderdelen. De sluiting van de betonfabriek in de jaren tachtig en de opheffing van timmerfabriek De Elzenburg in 2004 zijn moeilijke en kostbare beslissingen geweest, maar noodzakelijk in het belang van de continuïteit van het bedrijf.

In 2008 zet een nieuwe economische recessie in waarbij de bouwwereld hard wordt getroffen. De sluiting van de vestiging Den Bosch is daar een gevolg van. Hendriks ontkomt wederom niet aan verschillende ontslagronden. De moeilijke economische omstandigheden zorgen ervoor dat 2011 een uitzonderlijk jaar is in het bedrijfsresultaat van negentig jaar Hendriks. Het begrip 'verlies' doet zijn intrede.

Doorheen de geschiedenis van het bouwbedrijf zijn er ongetwijfeld projecten en innovaties geweest die niet het beoogde succes hadden en wellicht niet het gewenste (financiële) resultaat opleverden. 'Tegenvallers incasseren' heet dat bij Hendriks, zoals het in de jaarverslagen wordt opgetekend.

Heftruckcauffeur Tonnie van der Meer.

Bouwen toen en nu

Hendriks Bouwbedrijf is groot geworden in de woningbouw. Zo begon het in 1922 en ook nu is dit de kwaliteit en kernactiviteit van het bedrijf. Het bouwproces in de vorige eeuw is van een eenvoud die niet meer te vergelijken is met de huidige tijd. Als Bijs Hendriks zijn bedrijf begint, maakt hij zelf de schetstekeningen van de woningen die hij bouwt en verbouwt. Dit gebeurt in overleg met de opdrachtgever. Regels en voorschriften omtrent de bouw zijn er dan nog nauwelijks. Een woning, die constructief eenvoudig van opzet is, wordt door de aannemer zelf gebouwd met behulp van mensen die hij inhuurt. Een woning bouwen is voornamelijk handwerk.

Hout, baksteen, cement, dakpannen en ijzer zijn de basismaterialen van vroeger en van nu. De bouwstoffen van vroeger waren echter betrekkelijk eenvoudig en niet te vergelijken met de diversiteit aan materialen die tegenwoordig in een woning verwerkt worden. In de jaren twintig worden plaatmaterialen zoals hard- en zachtboard en stroplaten in de woningbouw verwerkt. In de huidige tijd komen deze materialen nog maar weinig voor. Installatietechniek, zoals stromend water en elektra, zijn begrippen die in de jaren voor de oorlog nog in de kinderschoenen staan, vooral op het Brabantse platteland. Een aantal jaren daarna, onder de tweede generatie van Henk en Lambert Hendriks,

Tweelingbroers Frank en Jack van Bergen in Timmerfabriek De Elzenburg.

heeft het bedrijf nog veel kenmerken van het oude traditionele aannemersbedrijf van hun vader – denk aan het gebruik van paard en wagen. Maar het kent ook een aantal innovaties waaronder het gebruik van de mobiele bouwkraan.

Het hoogtepunt van dit tijdperk is gelegen in de massabouw van woningwoningen, zowel wat koop- als huursector betreft. Het zijn de jaren van de grondgebonden woningen. De bouwwereld is dan nog tamelijk overzichtelijk.

Woningen worden met omvangrijke series van dezelfde typen in verschillende wijken en gemeenten gebouwd. Hoewel elke bouw anders is, en elke bouw zijn eigen specifieke kenmerken heeft, betekent seriebouw tot op zekere hoogte routine-

matig bouwen. Complexiteit is nog minder aan de orde. Zeker wanneer wet- en regelgeving met betrekking tot bouwvoorwaarden en allerlei randvoorwaarden op de bouwplaats nog niet zo ver zijn door-

In de huidige tijd is bouwen een bijzonder complex proces, dat een aantal fasen doorloopt waarin verschillende disciplines en externe partners bij elkaar komen.

Bouwen kan niet meer als een routine-

De filosofie van Hendriks is om zoveel mogelijk partners al in de voorbereidende fase bij een project te betrekken. Het is de klant die centraal staat.

gevoerd zoals tegenwoordig. In zekere zin is het bouwen in de tijd van Henk en Lambert een tamelijk eenzijdig proces waarbij architect en aannemer leidend zijn.

matig werk beschouwd worden. Het vraagt kortom een andere werkwijze. Er moet hierbij uiteraard wel onderscheid gemaakt worden tussen de bouw van tien eenge-

Kantoor Oss. V.l.n.r: Tonnie van Vliet, Ben Baars en Bert Pansier.

tief proces waarbij maatwerk geleverd kan worden. De klant vormt hierbij het uitgangspunt. Dit betreft de opdrachtgever, zoals een woningbouwcorporatie of een particuliere koper en huurder van een woning. Hendriks is geleidelijk veranderd van een meer aanbodgerichte onderneming naar een strategisch klantgericht bedrijf. Het is de klant die centraal staat.

Van bouwen naar ontwikkelen

Met de komst van Lambèr als directieopvolger, ontwikkelt Hendriks zich van een traditionele bouwer tot ontwikkelaar. De kernbedrijven bestaan uit Hendriks Projectontwikkeling, Hendriks Bouwbedrijven en Hendriks Installatietechniek. Tot de sluiting in 2004 hoort daar ook nog timmerfabriek De Elzenburg bij. In datzelfde jaar wordt de onderhoudsdienst verzelfstandigd tot de werkschappij Hendriks Onderhoud en Beheer. Dit bedrijfs onderdeel richt zich geheel op projectmatig en planmatig onderhoud. In 2002 wordt de naam Hendriks Bedrijven gewijzigd in Hendriks Bouw en Ontwikkeling, een naam die beter aansluit bij de kernactiviteiten. Ook het bedrijfslogo ondergaat een aanpassing die meer uitstraling geeft aan de nieuwe identiteit met behoud van herkenbaarheid. Het bekende blauw en een krachtig oranje worden erin verwerkt. De hoofd-

Timmerfabriek De Elzenburg. V.l.n.r:

Sjaak Janssen, Gert-Jan de Laak, Wim Verbeek, Theo Hoevenaars, Mari Megens en Jo van Dijk.

zinswoningen en een woon-zorgcomplex in verschillende lagen. Binnen Hendriks is een structuur ontstaan waarbij projectontwikkeling in zijn algemeenheid een eerste onontbeerlijke stap wordt in het totale proces. Pas daarna komen bouwbedrijf en installatietechniek in beeld. De bouwvoorbereiding bij Hendriks

geschiedt in teamverband. Voordat de bouw begint, komt een aantal belanghebbenden in beeld dat gezamenlijk invloed heeft op het uiteindelijke project. De filosofie van Hendriks is om zoveel mogelijk partners al in de voorbereidende fase bij een project te betrekken. Dit varieert van architect, opdrachtgever, aannemer tot eindgebruiker. Door alle partijen in het proces te betrekken, wordt het bouwproject een dynamisch en crea-

Maas en Waal Nijmegen.

activiteiten van Hendriks liggen in ontwikkelen en bouwen. Voor de uitvoering van bouwprojecten zorgen het bouwbedrijf en Hendriks Installatietechniek. Gezamenlijk vormen deze bedrijfsonderdelen Hendriks Bouw en Ontwikkeling. Met de naamswijziging wordt afscheid genomen van de naam Hendriks Bedrijven die op zijn beurt indertijd min of meer geruisloos de naam Hendriks Bouwbe-

drijven Oss, 's-Hertogenbosch overnam. Het bedrijfsprofiel richt zich op ontwikkeling, uitvoering en onderhoud gerelateerd aan de woningbouw. Dit laat onverlet dat ook utiliteitswerken onverminderd tot de bedrijfsactiviteiten behoren. Projecten worden steeds complexer en omvangrijker. Om deze plannen te kunnen realiseren wordt daarom vaker gekozen voor samenwerking met collega-bouwnedernemers. Dit gebeurt in de vorm van

zogenoemde bouwcombinaties waarbij de totale bouwcapaciteit wordt vergroot en eventuele risico's gespreid. De samenwerkingsverbanden met Heijmans en Van Eijkelenburg, aannemers uit Rosmalen, bouwbedrijf Berghege (Gelderse Poort) in Oss, de combinatie Hoessenbos (Hendriks, Wagemakers, Muller Bouw en Berghege) en Van Wanrooij, Bouw en Ontwikkeling uit Geffen, zijn hier voorbeelden van.

Op de voorgrond Bas Vermeulen, daarachter Ronald van Oort.

Het jubileumjaar 2002

Het jubileumjaar 'Tachtig jaar Hendriks' wordt tien jaar geleden groots gevierd.

In het jaarverslag van 2002 merkt Lambèr op dat Hendriks behoort tot de witte raven in de bouwbranche, de bedrijven die het 'zo slecht nog niet doen'.

Terugkijkend op tachtig jaar Hendriks mag dit een *understatement* genoemd worden. Er is enorm veel tot stand gebracht.

Als bedrijf heeft Hendriks generaties lang aan veel mensen werk geboden. In de jaren zestig en zeventig was de bouw meer gericht op het gebruik van mankracht en had het bedrijf tussen de zeven en achthonderd mensen in dienst. De lange dienstverbanden en de vele jubilarissen bevestigen het beeld van tevreden medewerkers. Het 'Hendriksgevoel' is een breed gedragen begrip binnen de

onderneming. Hendriks heeft in zijn geschiedenis een sterke marktpositie opgebouwd in de woningbouw. De seriebouw en wooncomplexen in nieuwbouwwijken heeft het aanzicht van gemeenten als Oss, 's-Hertogenbosch, Uden, Wijchen, Cuijk, Beuningen en ook andere gemeenten voorgoed bepaald. In zijn toespraak bij de viering van het jubileum spreekt Lambèr zijn vertrouwen uit in de toekomst van het familiebedrijf. Het zijn allemaal redenen geweest om op vrijdag 13 september 2002 de bereikte resultaten te vieren met een groots feest. 'Taxibusjes rijden af en aan met gasten. Er staat zelfs een rij buiten de deur bij Vivaldi in Oss. Binnen heeft de familie Hendriks het druk met het schudden van de vele handen van de medewerkers met hun partners', zo meldt het personeelsblad *Bedrijvigheid* opgewekt.

De Y-generatie

De UTA-medewerkers van Hendriks die nog geen 33 jaar zijn – Hendriks Jong Talent – rekenen we tot de Y-generatie. Zij zijn geboren tussen 1975 en 1990 en hun opvoeding kenmerkt zich over het algemeen door welvaart, overvloed en onbegrensde mogelijkheden. Dit in tegenstelling tot voorgaande generaties zoals de babyboomers en generatie X, die in een heel andere tijd zijn opgegroeid. Iedereen, ook de medewerkers van Hendriks Bouw en Ontwikkeling, is een product van zijn of haar tijd. Het is interessant en goed om hier eens bij stil te staan zodat we elkaar beter begrijpen en beter samen kunnen werken.

P&O

Hendriks Jong Talent

Vanuit een welbegrepen noodzaak is het initiatief gegroeid om het jonge talent dat bij Hendriks in dienst is, klaar te stomen voor een toekomst in het bedrijf. Jonge mensen met talent moeten zo lang mogelijk voor het bedrijf behouden blijven

Het initiatief Hendriks Jong Talent start eind 2006. Het is in eerste aanleg bedoeld voor alle UTA-medewerkers binnen de werkmaatschappijen die op 1 januari een dienstverband hebben van korter dan drie jaar en op die datum niet ouder zijn dan drieëndertig jaar. Later komen daar alle

werknemers en probeert die te behouden door ze kansrijke perspectieven te bieden. De bouwsector kampt veelal met een tekort aan gekwalificeerde medewerkers. De ervaring binnen de eigen geledingen van het bedrijf wordt dan ook ingezet om jonge mensen op te leiden. Jong talent heeft als bijkomend voordeel dat er een generatie instroomt met een eigen visie en hedendaagse kijk op het bedrijf. Dit kan verfrissend en vernieuwend werken voor een onderneming bij wie ‘verandering’ nagenoeg een continu-proces vormt. De Jonge Talenten komen meerdere keren per jaar bij elkaar om samen met de directie van gedachten te wisselen. Het is voor het management van belang te weten wat er leeft onder de jongeren en welke ideeën zij voor het bedrijf kunnen inbrengen. Dat de investering in Hendriks Jong Talent zijn vruchten begint af te werpen blijkt als in 2010 het beeld gekanteld is en bijna zeventig procent van het personeelsbestand jonger is dan veertig jaar.

Jonge mensen met talent moeten zo lang mogelijk voor het bedrijf behouden blijven door hen aan de onderneming te binden.

door hen aan de onderneming te binden, zo luidt de filosofie van de directie. Het heeft alles te maken met de vergrijzing en opvolging binnen het bedrijf. Instroom van jonge mensen is nodig voor allerlei functies. In 2006 is immers twintig procent van de medewerkers vijftig jaar of ouder. Dit proces zet zich verder door als daar geen actief personeelsbeleid op wordt gevoerd.

nieuwkomers bij die tot deze leeftijds-groep behoren. De Jonge Talenten krijgen een traject aangeboden waarin zij begeleid worden en ervaring op kunnen doen in verschillende afdelingen binnen het bedrijf, passend bij interesse en opleiding. Hendriks Jong Talent is ook bedoeld om jongeren het gevoel van betrokkenheid te geven en bij hen het ‘Hendriksgevoel’ te ontwikkelen. Het bedrijf zet in op jonge

Maaspport Den Bosch: 2001.

Lambèr met oorkonde, ondernemer van het jaar 2008 in Oss samen met burgemeester Herman Klitsie.

Ondernemer van het jaar 2008

Ondernemers in Oss kennen een traditie van de jaarlijkse keuze van een 'Ondernemer van het Jaar'. In 2008 valt Lambèr Hendriks deze eer te beurt. Tijdens het jaarlijkse business-gala in Oss wordt hij door de jury getypeerd 'als een sterke ondernemer die een bedrijf van allure heeft uitgebouwd en daarnaast een hoge mate van sociale en maatschappelijke betrokkenheid toont'. De Ondernemer van het Jaar krijgt hiervoor uit handen van juryvoorzitter burgemeester Herman Klitsie een kunstwerk en oorkonde overhandigd. Daarnaast mag de laureaat een

bedrag van vijfduizend euro doneren voor een goed doel. Lambèr begunstigt bij deze gelegenheid de Stichting Dichterbij, een organisatie die zich inzet voor mensen met een verstandelijke beperking. In het juryrapport wordt Lambèr voorts geprezen voor zijn sociale betrokkenheid. Na opa Bijs Hendriks en zijn vader Lambert, toont ook Lambèr zijn sociale gezicht. Het is niet alleen zijn ondernemerschap maar ongetwijfeld ook zijn maatschappelijk engagement dat Lambèr in Oss het predikaat oplevert van 'Ondernemer van het Jaar 2008'. Het culturele, maatschappelijke en sportieve leven in Oss wordt

jaarlijks door Hendriks met bedragen tussen zeventigduizend en vijfenzeventigduizend euro gesponsord, waaronder Fantastival, Winterland en de Maasdijk-marathon. Sinds 2006 is Lambèr bovendien bestuurslid van de Stichting Bouwtalent. Deze stichting ijvert er voor dat meer studenten met praktijkervaring beschikbaar komen voor de kaderfuncties in de bouw. Voor Lambèr is de uitverkiezing een erkenning van zijn jarenlange inzet als ondernemer van Hendriks Bouw en Ontwikkeling en zijn gevoel voor wat er in de samenleving gebeurt.

Lambèr Hendriks is het type ondernemer dat zich bewust is van zijn kwetsbaarheid als eigenaar/directeur van een onderneming met deze omvang.

De Gelderse Poort in het centrum van Oss.

Lambèr Hendriks is het type ondernemer dat zich bewust is van zijn kwetsbaarheid als eigenaar-directeur van een onderneming met deze omvang. Hij draagt een verantwoordelijkheid voor zijn medewerkers en de continuïteit van het bedrijf. Om die reden omringt hij zich als algemeen directeur met een managementteam van directieleden uit de verschillende werkmaatschappijen alsmede een brede kern van adviseurs. Daar ligt een deel van zijn kracht. Maar hij is ook de ondernemer die voor elke kracht in het bedrijf toegankelijk is en waarvan alle medewerkers zijn o6-telefoonnummer

hebben. Hij kent het overgrote deel van de mensen in het bedrijf. Zij weten dat ze te allen tijde een beroep op hem kunnen doen als dit nodig is.

Het Hendriksgevoel II

In het vorige hoofdstuk kwam een generatie aan het woord die in de jaren zestig en zeventig in dienst van Hendriks kwam. Welk beeld ontstaat er als een jonge generatie aan het woord komt? Anne Spanjers, Cyrille Pennavaire, Sabine Meeks, Stijn Lockefeer en Jeroen van Beers kunnen nog niet bogen op een dienstjubileum. Daarvoor hebben zij nog te weinig dienstjaren. Wat hen wel kenmerkt is dat zij allen jong zijn, hoog opgeleid met een technische achtergrond en pas na 2000 in dienst zijn gekomen. Uit gesprekken blijkt dat ook deze generatie het Hendriksgevoel onderschrijft. Hendriks wordt in zijn algemeenheid getypeerd als een no-nonsense onderneming met daadkracht. Een bedrijf met visie en lef dat voorsorteert op veranderingen in de markt. Het is geen organisatie van managers waar men zich kan verschuilen achter een bureaucratie. De lijnen zijn kort en direct.

Brabantse Poort.

Een traditionele bouwer heeft weinig behoefte aan een conceptontwikkelaar, een bouwende ontwikkelaar daarentegen wel.

WZC Sonnehove in Someren 2007.

Jeroen van Beers en Anne Spanjers spreken zich uit over de kansen die zij binnen het bedrijf krijgen en hebben het gevoel dat met hun competenties en capaciteiten rekening wordt gehouden. Cyrille Pennavaire heeft binnen Hendriks een leertraject gevolgd. Hij is als trainee begonnen en daarna projectleider voorbereiding geworden. Hij heeft nu zijn plek als informatiemanager gevonden. Sabine Meeks is vanaf 2011 in dienst en kan gelden als voorbeeld van de veranderingen binnen Hendriks. Een traditionele bouwer heeft weinig behoefte aan een conceptontwikkelaar, een bouwende ontwikkelaar daarentegen wel. Zij maakt onderdeel uit van de afdeling Onderzoek en Dialoog, een nieuwe loot aan de stam van Hendriks.

De onderneming wordt door de vijf geïnterviewden ervaren als informeel in de omgang met een professionele uitstraling. De grootte van het bedrijf vinden zij belangrijk omdat men elkaar kent en niet verdringt in de anonimiteit. De middelgrote omvang van het bedrijf is in die zin optimaal omdat dat het in staat is

Hinthamerpoort Den Bosch 2008.

grote complexe opdrachten aan te kunnen, hetgeen mensen met ambitie uitdaagt. De sfeer binnen het bedrijf wordt volgens de vijf jonge werknemers getekend door het gegeven dat Hendriks een familiebedrijf is dat gedreven wordt door het streven naar continuïteit. Bovendien is

Hendriks een financieel gezond bedrijf. Er heerst 'een hoge mate van correctheid in het bedrijf', zo stelt een van de jonge talenten.

De jonge generatie, die strikt genomen weinig band heeft met het verleden van de onderneming, toont zich tevreden met

Tienakker in Wijchen.

Gassedonkiaan in Den Bosch.

zijn werkomgeving en beoordeelt het bedrijf op zijn huidige merites. Was vroeger alles beter? Als oudere medewerker spreekt Bert Pansier nu over een andere gemoedelijkheid in het bedrijf dan in zijn jonge jaren. De wereld stond meer in het teken van werken dan tegen-

woordig. Zaken als 'stress' en 'werkdruk' werden nauwelijks als zodanig benoemd. De huidige generatie heeft ook een leven na werktijd dat veel aandacht vraagt. De samenleving is complexer en individueler geworden en dit weerspiegelt zich onherroepelijk in het werk. Werkdruk voelen

de huidige jonge medewerkers wel, maar zien dat niet direct als een bezwaar. In hun visie is gezonde druk nodig om beter te presteren.

De jonge generatie gaat anders met elkaar om dan voorheen. De benadering is wellicht zakelijker. Iedereen is tenslotte kind van zijn tijd. Dit neemt niet weg dat er een open sfeer heerst met een collegiale manier van werken. 'Het is een van de redenen waarom Hendriks Jong Talent is opgericht', zoals hoofd Personeel en Organisatie Ruud Beekman het formuleert. Jonge medewerkers worden begeleid om ervaring in hun werk op te doen en zich te ontplooiën. Ook attitude in het werk speelt een rol. In een op techniek georiënteerde onderneming moet nu eenmaal optimaal samengewerkt kunnen worden.

In 2008 wordt het Hendriks Studiefonds opgericht, dat het onderlinge 'Hendriksgevoel' versterkt. Ruud Beekman noemt dit 'bijna' uniek in Nederland en wijst erop dat maar weinig ondernemingen een studiefonds zoals hier kennen. Dit bedrijfsfonds heeft als doel de scholing

In aanbouw woonzorgcentrum De Catharinahof in Grave in opdracht van BrabantWonen.

Het komt maar zelden voor dat bouwvakarbeiders tweemaal in hun werkzame leven op dezelfde locatie een wooncomplex bouwen.

en studie voor kinderen van medewerkers te bevorderen. Onder voorzitterschap van Lambert Hendriks sr. wordt jaarlijks een studietoelage uitgekeerd voor studenten tussen zestien en tweeëntwintig jaar oud.

Hendriks bepaalt mede het aanzicht
Hendriks heeft in negentig jaar bouwen het aanzicht van Oss en andere gemeenten mede bepaald. Een tochtje door Oss laat zien dat het bedrijf zijn bouwsporen in de gemeente markant heeft nagelaten. Wijken als De Ruwaard, Ussen en Piekenhoef zijn voorbeelden waar Hendriks zijn 'bouwstempel' op heeft gezet. De binnenstad van Oss is rijkelijk voorzien van Hendriks' bouwwerken. In 2011 wordt het appartementencomplex De Posterije opgeleverd. Honderden woon-eenheden zijn in de jaren tachtig in de omgeving van de Boterstraat en de Boschpoort gebouwd, terreinen waar ooit de fabrieken van Jurgens en Philips stonden. Voor het Boschpoort-complex komt in 1980 de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening Beelaerts

Ontwikkelingskansen

Zolang ik me bij Hendriks kan ontplooiën en ontwikkelen zie ik geen reden om van werkgever te veranderen. Ik geloof niet dat het gras bij de burens groener is. Hendriks is voor mij geen tussenstation.

Anne Spanjers,
werkvoorbereider

Onthulling kunstwerk naar aanleiding van de oplevering van de nieuwe flats aan de Schaepmanlaan in Oss. V.l.n.r.: Burgemeester Herman Klitsie, Guus Huitink en Lambert Hendriks.

van Blokland speciaal naar Oss om er de eerste paal te slaan. Ook Ruwaard is zo'n wijk waar Hendriks in tien jaar duizenden woningen bouwt. Bijzonder is dat Hendriks daar in de jaren zestig aan de Schaepmanlaan flatwoningen bouwt die weliswaar beeldbepalend voor deze wijk zijn geweest, maar na dertig jaar dienst niet meer vol doen. In de jaren negentig worden ze gesloopt. Piet van Heesch, Teun Smits,

Rein van Hoorn en Piet Ketelaars zijn vier medewerkers van de 'lichting 1964' en elk goed voor veertig dienstjaren. Zij bouwen zowel de flats in de jaren zestig als de nieuwe, moderne flats in de jaren negentig. De een vanaf het kantoor, de anderen vanaf de steiger. Het komt maar zelden voor dat bouwvakarbeiders tweemaal in hun werkzame leven op dezelfde locatie een wooncomplex bouwen. In steden als Nijmegen en 's-Hertogen-

Metropolis in Den Bosch in aanbouw.

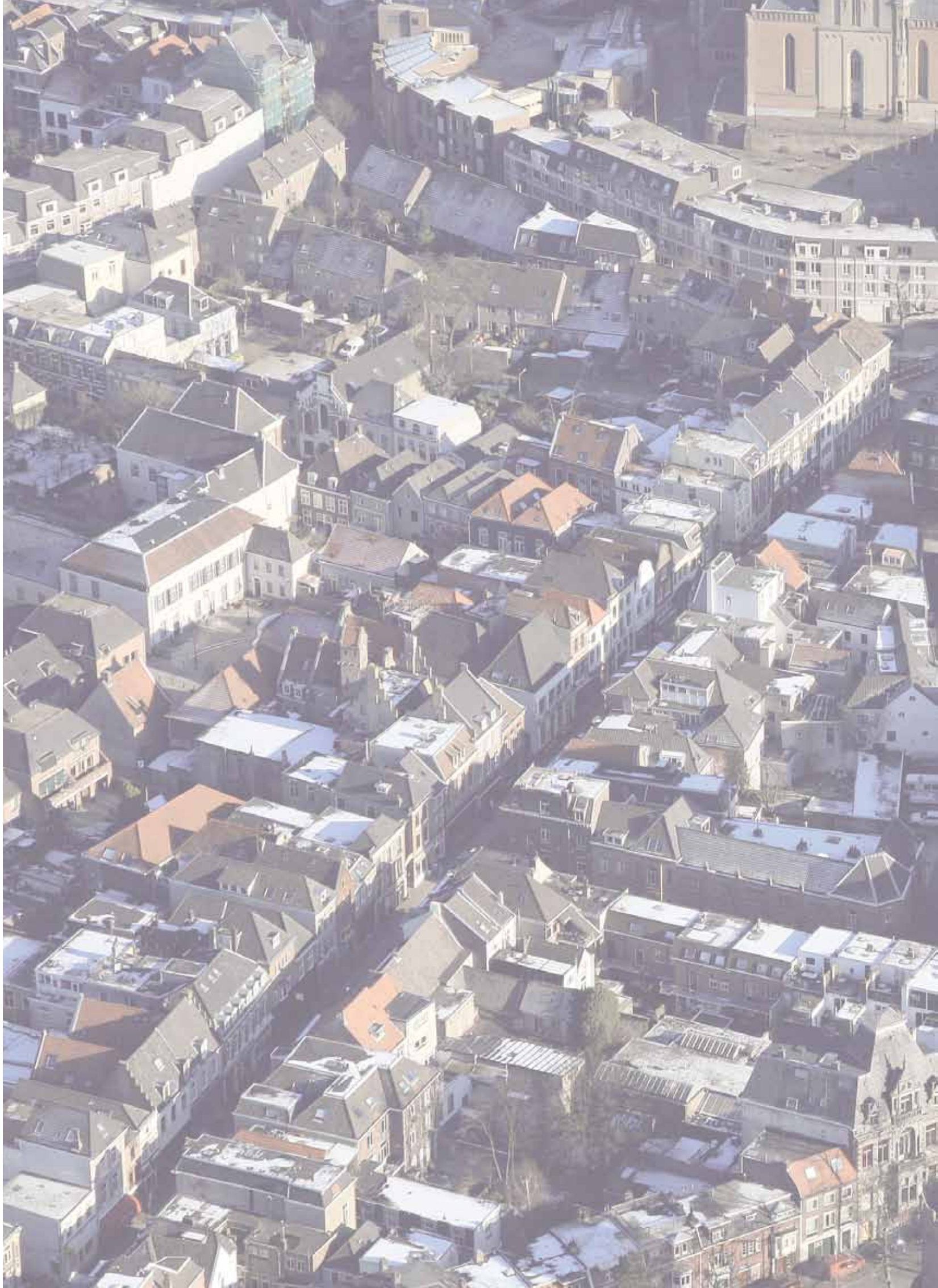
Den Bosch is Hendriks als ontwikkelaar en bouwer eveneens gezichtsbepalend geweest. In Nijmegen geldt dit met name voor De Brabantse Poort, de entree tot de stad en het stadsdeel Heijendaal. In de binnenstad is in 2008 het plan Hessenberg gestart met een markante mix van stadswoningen en appartementen. Ten aanzien van Den Bosch geldt dat Hendriks in die stad al meer dan een halve eeuw bouwprojecten onderhanden heeft. Daar spreken we over duizenden

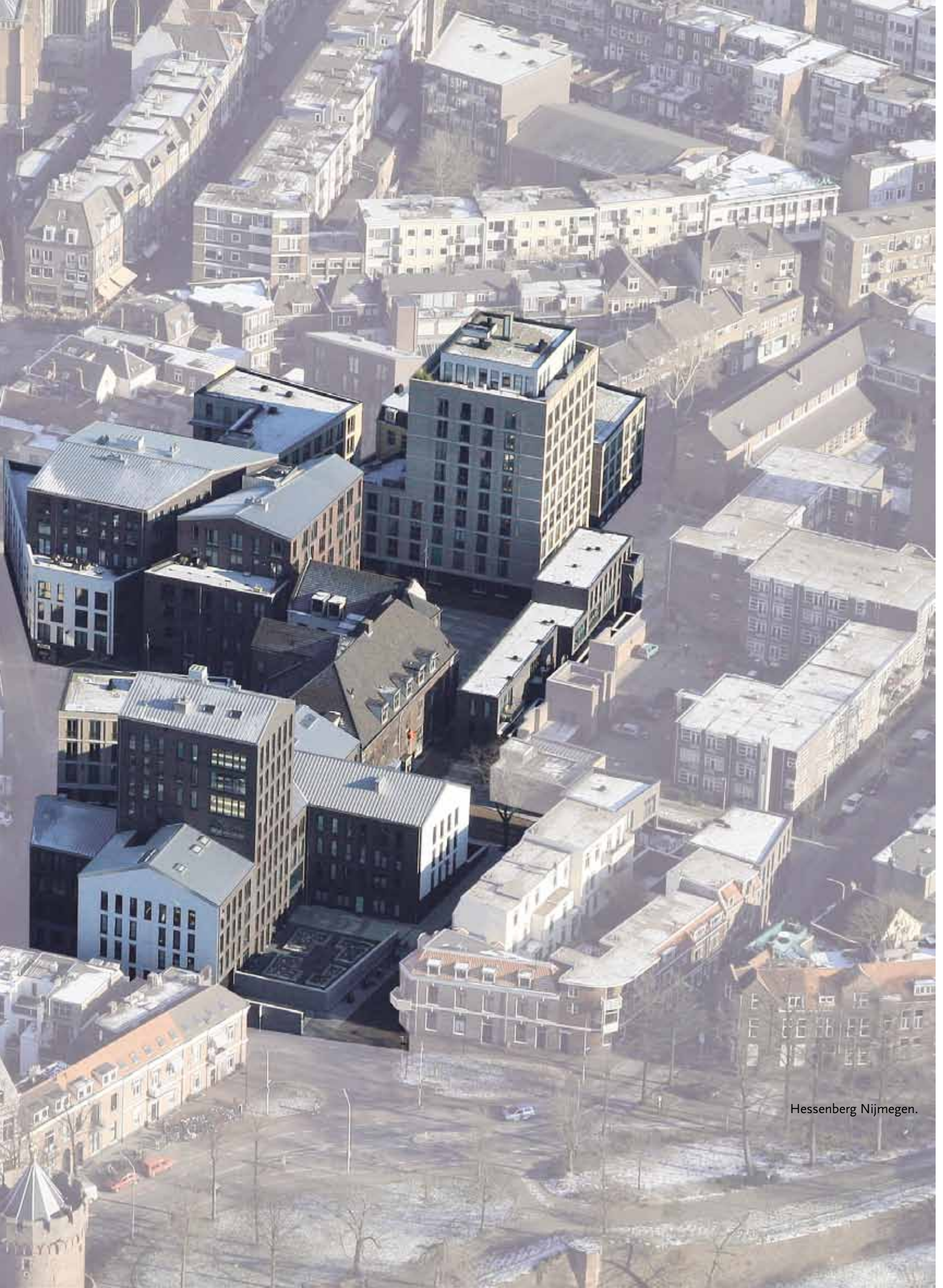
woningen in de uitbreidingswijken van de jaren zestig. In de jaren tachtig en negentig ontwikkelt en realiseert Hendriks onder de bouwcombinatie Hertogbouw de wijk Maaspoort waarvan de oplevering van Metropolis/Maaspoort in 2003 het sluitstuk vormt. Het betreft een in het oog springend gebouw met honderdvier appartementen in tien woonlagen. Hendriks bouwt met Hertogbouw vanaf 2002 in de Groote Wielen in Rosmalen. Hertogbouw is een combinatie van

Hendriks Projectontwikkeling, Delta Lloyd, Heijmans, Dura Vermeer en AM. In totaal bouwt de combinatie 1456 woningen waarvan er nu circa 700 gereed zijn.

(Oud) gedienden

De bijzondere band met het bedrijf maakt het voor medewerkers mogelijk om na hun pensionering nog (heel) lang door te gaan. In dit opzicht nemen 'Tante Leen' en 'De smid' in de historie van Hendriks een opmerkelijke plaats in.

Hessenberg Nijmegen.

Tante Leen kan het poetsen niet laten

Ze was zelfs nieuws voor *De Telegraaf* in maart 2008: Lenie van Dijk-Hendriks, zuster van Lambert en tante van Lambèr Hendriks. Lenie, binnen het bedrijf beter bekend als ‘tante Leen’, komt in 1958 in dienst bij de toen nog geheten Combinatie Hendriks. Het bedrijf was destijds gevestigd aan de Kardinaal de Jongstraat op het Industriepark-Oost. Tante Leen verhuist in 1970 mee naar de

nieuwbouw aan de Kanaalstraat, waar zij in 2008 haar vijftigjarig dienstverband viert. Zij is dan reeds tachtig jaar en vertelt in gesprekken met *De Telegraaf* en het *Brabants Dagblad* dat dagelijks tegen vijf uur in de middag ‘haar handen beginnen te jeuken en zij naar het kantoor móet’. Hoewel er geen enkele noodzaak voor is, krijgt tante Leen van haar neef Lambèr alle ruimte en mogelijkheden om het werk, dat zij nu meer dan een halve eeuw

Tante Leen met haar koffiekar. Dagelijks te vinden op het kantoor aan de Kanaalstraat.

geleden op haar eigen wijze begon, voort te zetten. In al die jaren dat zij zich voor het bedrijf inzet heeft zij nooit verzaakt en zij verzekert iedereen ‘de dokter slechts te kennen van de jaarlijkse griepspuit’. Van pensionering wil zij niets weten. ‘Ik stop er pas mee als ik echt niet meer kan’. Het is voor tante Leen een schier onbedwingbare drang die zich dagelijks

Herman van der Sanden alias 'de smid' aan het werk op de werf.

van haar meester maakt om naar het kantoor te gaan en daar haar werk te verrichten. Het is haar verbondenheid met het familiebedrijf die meer dan vijftig jaar teruggaat. De gemoedelijkheid van die tijd spreekt haar het meest aan, toen de medewerkers elkaar allemaal kenden en men als groep hechter was dan in deze tijd. Anno 2012 is tante Leen nog steeds dagelijks te vinden in het kantoorcom-

plex. Zij is inmiddels de vijfentachtig reeds gepasseerd en belichaamt vierenvijftig jaar 'Hendriksgevoel' in het bedrijf.

De smid

Officieel komt hij op 1 april 1964 in dienst, maar al voor de oorlog verricht hij werkzaamheden voor het bedrijf van Bijs Hendriks, een man die hij goed gekend heeft. Herman van der Sanden, die in het bedrijf eigenlijk alleen maar bekend

is als 'de smid', is tot in de jaren zestig zelfstandig smid met bouwbedrijf Hendriks als vaste klant. Hij stopt met zijn bedrijf als hij er geen brood meer in ziet. Lambert Hendriks haalt hem dan binnen. De als eigenzinnig bekend staande Van der Sanden werkt voortaan in loondienst. Voor het bedrijf maakt hij al het voorkomend ijzer- en staalwerk zoals trappen, hekwerk, stalen containers en steigermateriaal. Ook verricht hij allerlei reparatiewerk. Als het gietsysteem in gebruik komt, zorgt hij voor de stalen bekistingwanden. Hij is de voorman van de smederij waar in hoogtijdagen met zeven en soms acht mensen wordt gewerkt. Als de smid in 1988 in feite met pensioen kan, blijft hij op zijn post en krijgt hij alle ruimte om zijn werk te blijven doen. Al naargelang het werkaanbod, verschijnt hij een aantal dagen per week in de smederij aan de Kanaalstraat.

Eigenzinnig kan hij zeker genoemd worden. Aan bestaande conventies laat hij zich weinig gelegen liggen. Hij is een man die beweert 'nooit te schaften' en zijn boterham eet onder het werk.

Co-creatie

Als bouwbedrijf zijn we doorgegroeid naar een ontwikkelende bouwer en vandaar tot een bouwende ontwikkelaar. We zijn nu een bedrijf dat meer dan ooit inspeelt op de behoefte, dat de klant meer dan ooit voorop heeft staan. We denken over een jaar het proces onder de knie te hebben dat we co-creatie noemen. Dat is het samen met stakeholders, belanghouders, vanaf het begin van het proces bezig zijn aan een project. Dus samen investeren, realiseren en beheren. Daartoe hebben we het bedrijfsproces in vier delen opgesplitst: Onderzoek en Dialoog, Interactie, Realisatie en Service.

‘Zonde van de tijd’, vindt de smid. Van der Sanden zal jarenlang ’s morgens om zes uur op het werk verschijnen om de poort te openen en deze ’s avonds om tien uur weer sluiten als de middagploeg van de betonfabriek naar huis gaat. Over werktijden heeft hij een geheel eigen opvatting. Vakantie en vrije tijd zijn hem vreemd op twee dagen na, ooit in Duitsland. Hij is ook de man die bij zijn smederij aan de Kanaalstraat duiven houdt en ’s morgens, voordat hij met zijn werk begint, zijn duiven voert en verzorgt.

De smid begon zijn loopbaan bij Hendriks in 1964 als eerste smid en eindigde er in 2012 ook als laatste. Van der Sanden zegt ‘altijd met plezier bij het bouwbedrijf gewerkt te hebben. Anders was ik er niet zo lang gebleven’. Hij zegt op goede voet te staan met de directieleden, waarbij met name Henk Hendriks voor hem de

meest aanspreekbare was die altijd tijd voor hem nam. 'Er was wel eens wat, maar dat kwam altijd weer goed'.

Hij heeft er jarenlang zijn eigen weg kunnen gaan en die ruimte is hem door de directie steeds geboden. Hij bepaalde zijn eigen werktijden, verzorgde er zijn duiven en regisseerde zijn eigen werk. Het was zijn 'koninkrijk'. De eenzaamheid van de smederij speelde hem kennelijk geen parten want hij stierf bijna letterlijk in het harnas. Een gedachte die hij zeker wel eens uitgesproken zal hebben. Op 26 juni 2012 overleed Herman

van der Sanden alias de smid op negentachtigjarige leeftijd met bijna negenveertig dienstjaren. Een werknemer die nog voor Bijs Hendriks heeft gewerkt. Een markant en authentiek medewerker met een uniek dienstverband in de geschiedenis van negentig jaar Hendriks.

Waarom is het bedrijf zo succesvol
Succes komt niet aanwaaien. Het kent vele vaders. Vaststaat dat drie generaties in negentig jaar tijd erin zijn geslaagd het bedrijf een vooraanstaande en bestendige rol te laten spelen in bouwend Zuid-Nederland.

De verantwoording voor het werk ligt van hoog tot laag in de organisatie ingebed. Medewerkers krijgen alle kansen om zich te ontwikkelen en te ontplooien.

Het succes van Hendriks als bouwbedrijf komt voor een groot deel voort uit de beslissing om zich in de jaren zestig en zeventig volledig te concentreren op de seriebouw. De woningnood destijds bood ongekennde mogelijkheden en Hendriks heeft hierop ingespeeld met inventiviteit

Foto linker pagina:

Woonzorgcentrum Mirtehof in Zeist.

en pioniersgeest. De bouw van grote series woningen is mede mogelijk gemaakt door het ontwikkelen van het gietbouw-systeem en het gebruik van prefab beton-elementen.

Hendriks heeft in zijn geschiedenis altijd aandacht gehad voor de kwaliteit van het personeel. Door de juiste en bij het bedrijf

zijn daarom speerpunten van ons beleid'. De menselijke maat binnen het bedrijf, die binnen alle geledingen geldt, draagt bij aan het succes van de onderneming. Daar hoort bij dat Hendriks goed voor zijn mensen zorgt. Er wordt veel geïnvesteerd in medewerkers om het werken bij Hendriks aantrekkelijk te maken. In

Hendriks heeft in zijn geschiedenis altijd aandacht gehad voor de kwaliteit van het personeel.

passende medewerkers een gevoel van betrokkenheid te geven ontstaat, wat genoemd wordt, een Hendriksgevoel. 'Samen moet je het doen, alleen kun je niks', heeft Lambert Hendriks meerdere malen gezegd. De verantwoording voor het werk ligt van hoog tot laag in de organisatie ingebed. Medewerkers krijgen alle kansen om zich te ontwikkelen en te ontplooiën. Volgens Lambert zijn de medewerkers het grootste goed van het bedrijf. 'Arbeidsvreugde en betrokkenheid

jonge werknemers wordt veel tijd en geld gestoken voor opleiding en *coaching* om hen kansen te geven zich te ontplooiën binnen de onderneming. Het programma Hendriks Jong Talenten vormt hiervan een sprekend voorbeeld. De medewerkers op de bouwplaats worden begeleid in optimale werkomstandigheden. FNV Bouw & Infra roept in 2010 twee bouwprojecten van Hendriks in 's-Hertogenbosch uit tot 'beste bouwplaats van Brabant'. Het jaar daarvoor

Hendriks beste bouwplaats van 2010 uitgeroepen door de FNV.

verdiende Hendriks deze titel ook al, aldus *het Brabants Dagblad* van 21 april 2010 onder de kop: 'Bouwwakkers van Hendriks beste af'. Het betreft hier vooral voorzieningen waarbij de werknemers tegen winterse omstandigheden worden beschermd. Een ander voorbeeld is de fysiotherapeut die op de bouwplaats ver-

Gevelisolatie voor 247 woningen, Hambaken Den Bosch.

schijnt om het zware werk te begeleiden. Deze schenkt ook aandacht aan ergonomisch werken.

Een andere bijdrage aan het welslagen is dat veel medewerkers een lang dienstverband kennen. Hendriks kan daardoor bogen op veel ervaren mensen. Dit geldt voor zowel personeel op de bouwplaats als medewerkers in allerlei andere functies.

De kwaliteit van de opgeleverde projecten is uiteraard eveneens een belangrijk onderdeel van het succes. Referenties zijn de opmaat naar nieuwe opdrachten.

Kwaliteit van het werk is tezamen met betrokkenheid van het personeel de rode

draad die door negentig jaar Hendriks loopt. Succes is ook anticiperen op ontwikkelingen in de bouwwereld en breed inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Daar dient een onderneming die midden in de maatschappij staat immers oog voor te hebben.

Een ander belangrijk gegeven voor het succes van Hendriks is de omstandigheid dat de onderneming ook na negentig jaar nog een familiebedrijf is. Het betreft geen beursgenoteerde onderneming of onderdeel daarvan. In een familiebedrijf is de betrokkenheid van de directie / eigenaar bij alle facetten van de onderneming groot. De anonimiteit en afstand

die bijvoorbeeld beursgenoteerde bedrijven kenmerkt is hier nauwelijks aanwezig. De moderne manager, die een bedrijf vaak ziet als slechts een stap in zijn carrière, is nauwelijks bij Hendriks waar te nemen. En, als hij er al is, dan transformeert hij snel tot iemand die het Hendriksgevoel ontwikkelt. Zo niet, dan zet hij of zij snel de carrièrestap elders voort. De twee gaan niet samen.

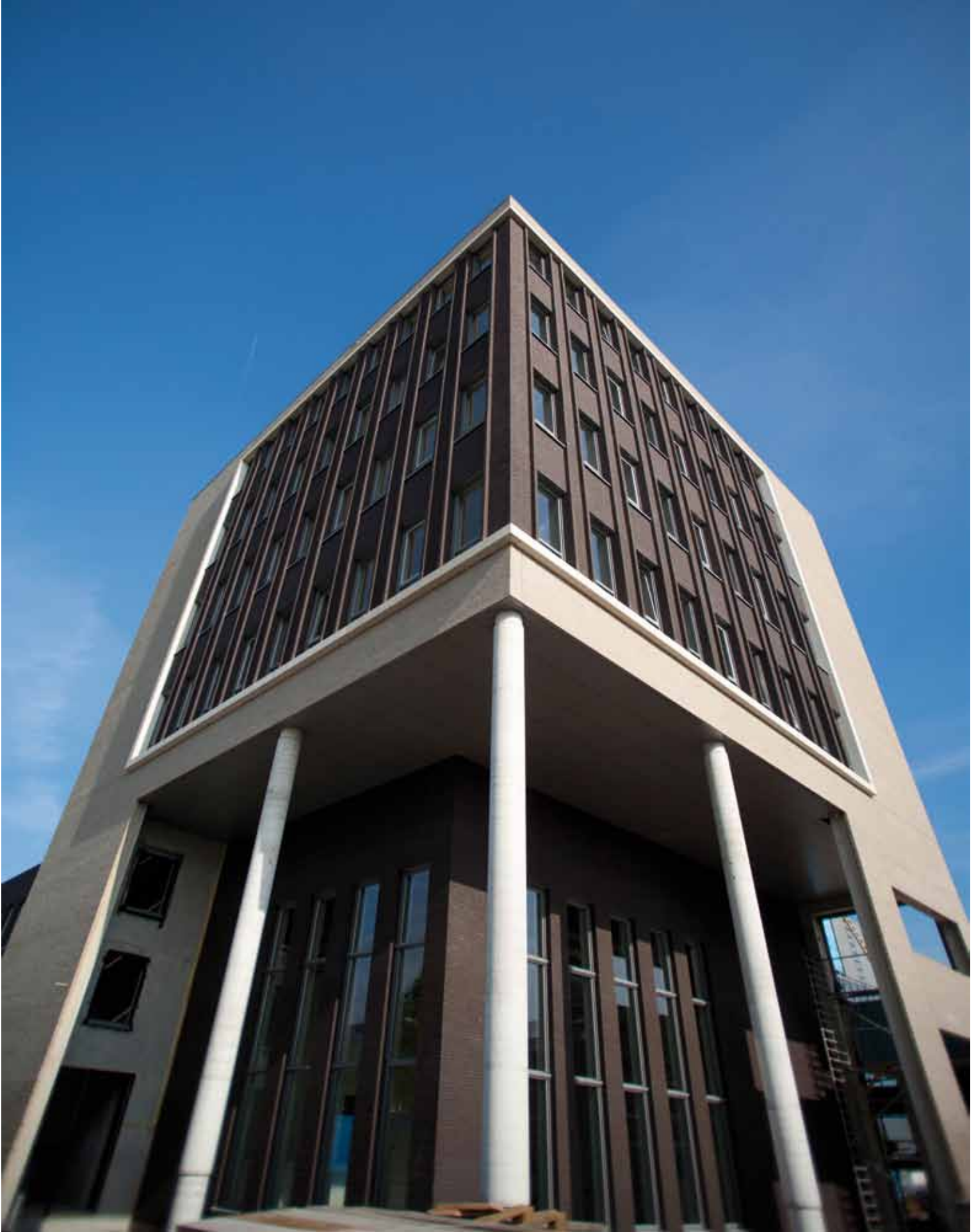
Een historisch verlies

Het is een novum in bijna negentig jaar Hendriks geschiedenis. 'Hendriks Bouw en Ontwikkeling uit Oss heeft in 2011 het eerste verlies geleden in het 90-jarig bestaan', roept een kop in het *Brabants Dagblad* van dinsdag 10 juli 2012.

Noch in de moeilijke jaren voor de oorlog, in de tijd van grondlegger Bijs Hendriks, noch in de jaren van Lambert Hendriks heeft het bedrijf verlies geleden. In negentig jaar bedrijfshistorie is met regelmaat sprake geweest van economische teruggang of zelfs langdurige recessie. We beleven ongekende tijden. Nooit heeft het crisisspook zo hard toegeslagen als in het nieuwe millennium. De totale bouwsector heeft zwaar te lijden van deze neergang die vanaf 2008 inzet. Hendriks deelt mee in die malaise. Het bedrijf lijdt een verlies van 4,7 miljoen euro. Over het boekjaar 2011 daalde de omzet van bijna 103 miljoen euro in 2010 naar 73 miljoen in 2011.

Foto rechts: Huize Swellengrebbel in Utrecht

Kennis- en Woonatelier Dome-X gelegen naast het hoofdkantoor aan de Kanaalstraat 12 in Oss.

Verbouwning basisschool de Korenaer 2006.

Steeds weer pionieren: Dome-X
 ‘Ondernemen blijft pionieren’, zei Lambert Hendriks. Het is steeds weer zoeken naar nieuwe dingen om je bedrijf te continu-

De bouwwereld en
 woningmarkt zijn dermate
 gewijzigd dat er geen weg
 terug meer mogelijk is.

eren of te laten groeien. Uit de achterliggende geschiedenis van Hendriks blijkt dat pionieren in de negentig jaar van zijn bestaan bij het bedrijf hoort. Er is steevast beweging geweest om zaken anders en beter te doen. Hendriks heeft er talent voor. Het eerste decennium van de nieuwe eeuw staat in het teken van verandering. De bouwwereld en woningmarkt zijn dermate gewijzigd dat er geen weg terug meer mogelijk is. Aan het

Dome-X

Dome-X is het antwoord op de nieuwe manier van ondernemen: een platform gericht op gezamenlijke business-development. Gericht op kennisvalorisatie en co-creatie. Waar de verbinding wordt gelegd tussen overheid, onderwijs, ondernemers en ondersteunende instellingen. Hier komen klant- en dialooggericht werken en conceptontwikkeling aan bod. Onder de noemer verbinden – inspireren – informeren wordt hier gewerkt aan thema’s volgens de innovatie-agenda, zoals 3D BIM, virtueel bouwen, energieconcepten, duurzaamheid, domotica, mobiliteit, communicatie en nieuwe media en financiering. Dit alles redenerend vanuit de toegevoegde waarde voor de klant.

Personeelsblad 2011

bouwbedrijf van weleer zijn allerlei nieuwe disciplines toegevoegd. Daarnaast heeft een sterke differentiatie in het bouwproces plaatsgevonden en is vergaande mechanisering en automatisering doorgevoerd. De woningmarkt op zijn beurt heeft zich van een aanbodmarkt tot een vraaggerichte markt ontwikkeld, waarbij de klant een centrale rol heeft gekregen. Zijn wensen staan voorop. Vanaf 2010 introduceert Hendriks een nieuwe methodiek en werkwijze, waarbij ingespeeld wordt op de levenscyclus van het project. Er worden respectievelijk diensten aangeboden voor het maken van een gebiedsvisie (omgeving), een duurzaamheidsvisie met daarnaast haalbaarheidsonderzoeken en oplossingen voor huisvestingsvraagstukken. Voorts is Hendriks werkzaam op het gebied van interactieve planvorming, de uitvoering van bouwplannen alsmede onderhoud en beheer. Het is een wezenlijk andere benadering dan

Hendriks open dag 2005.

voorheen. Een nieuwe manier van samenwerken is geïntroduceerd, waarbij veel spelers in het veld zijn betrokken en het delen van kennis centraal staat.

Om op die toekomst in te spelen is het idee ontstaan van het Kennis- en Woonatelier dat luistert naar de fraaie naam Dome-X. Dome betekent in de bouwkunde 'koepel'. Het is een verwijzing naar het platform dat Hendriks de verschillende partners biedt. De 'X' staat voor alle extra's, welke Dome-X te bieden heeft. Dome-X is gebouwd naast het hoofd-

kantoor aan de Kanaalstraat, precies op de plaats waar veertig jaar eerder timmerfabriek De Elzenburg werd gebouwd. Die fabriek ontstond destijds ook uit de pioniersgeest van Hendriks en heeft bijgedragen aan het succes. Moge Dome-X dit succes ver overtreffen.

De vierde generatie onderweg

In de geschiedenis van negentig jaar Hendriks beschrijven we drie generaties. Deze generaties markeren een drietal mijlpalen in het verhaal van dit familiebedrijf. Bijs Hendriks begint in 1922 zijn

Het kantoor van Hendriks aan de kanaalstraat in Oss.

bedrijf in alle eenvoud in een moeilijke economische periode. Lambert wordt in 1954 op jonge leeftijd noodgedwongen bedrijfsopvolger van zijn te vroeg overleden vader. Samen met zijn broer Henk bouwt hij de onderneming uit tot een toonaangevend bouwbedrijf op het gebied van (sociale) woningbouw. In 1984, het jaar van de opsplitsing van de het bedrijf, komt Lambèr als derde generatie in de onderneming. Enige jaren later, in 1987, neemt hij de onderneming over van zijn vader. Onder Lambèr zien we in die periode een nieuwe ontwikkeling ontstaan

binnen de bedrijfshistorie. Van een traditioneel bouwbedrijf met als specialisatie seriewoningbouw transformeert Hendriks zich tot een onderneming die projecten ontwikkelt waarbij de eigen werkmaatschappijen voor de uitvoering ervan zorg dragen. Het jaar 2012 markeert naast negen decennia bouwen en ontwikkelen nog een ander memorabel feit. Lambèr is in dat jaar vijfentwintig jaar eigenaar en algemeen directeur van Hendriks Bouw en Ontwikkeling. Het is een episode uit negentig jaar historie waarin het bedrijf

een dynamiek ontwikkelt die bij een eigentijdse onderneming hoort. Lambèr trouwt in 1984 met Yvonne Kok uit Nijmegen. Samen krijgen zij drie zoons: Berry (1987), Michael (1990) en Vincent (1992). De drie broers Hendriks raken al op jeugdige leeftijd bekend met het bedrijf van hun vader. Zoals ook Lambèr in zijn jeugd allerlei klussen mocht doen, leren ook zijn kinderen al vroeg hoe een onderneming functioneert. Zij raken op hun beurt vertrouwd met de cultuur van de bouwwereld. Hoe de toekomst van Hendriks Bouw en Ont-

De bouw van Metropolis in Den Bosch. Links Wim van de Veerdonk en rechts Ad Veld tijdens de middagschaft.

wikkeling er uit zal zien is afhankelijk van vele en soms ook onbeheersbare factoren. Het management voorziet in een lange termijnvisie. De organisatie anticipeert al vroeg op nieuwe ontwikkelingen en trends. Met het voor Nederland nieuwe Dome-X concept zet men de innovatieve koers vastberaden voort. Een bepalende factor hoe de toekomst van het bedrijf zich zal ontwikkelen is de toestand van de economie. Als deze zich gaat herstellen van de verschillende crises in de voorbije jaren is het de vraag hoe zich daarbinnen de woningmarkt zal hernemen. Het is een ontwikkeling waarover nog maar weinig zekerheid bestaat. Voor de continuïteit in de bouwwereld is economische groei een voorwaarde. De jaren 2011 en 2012 kennen dramatische ontwikkelingen in de bouwsector en het einde lijkt nog niet in zicht.

Daarnaast is het van belang te weten welke toekomst de jonge broers Hendriks voor zichzelf zien weggelegd in het bedrijf van hun vader. Een gesprek daarover toont in elk geval aan dat zij gedrieën een opleiding volgen die aan Hendriks Bouw en Ontwikkeling gerelateerd is. Berry Hendriks volgt een universitaire studie Construction Management & Engineering. Een theoretische opleiding die hij koppelt aan de praktijk. Hij combineert deze master-opleiding met een deeltijdbaan binnen het bedrijf van zijn vader. Michael Hendriks volgt een hbo-studie Bouwmanagement en Vastgoed. Deze opleiding heeft raakvlak

Drie generaties Hendriks: v.l.n.r. Lambert Sr., Lambert en zijn drie zonen: Michael, Vincent en Berry bij het borstbeeld van grondlegger Bijs Hendriks.

met projectontwikkeling zoals die binnen de werkmaatschappij van Hendriks gangbaar is. De jongste Hendriks, Vincent, volgt een opleiding mbo-Bouwkunde en wellicht daarna nog een hbo-opleiding. Hij heeft vanwege zijn leeftijd nog een lange weg te gaan en kan en wil zich daardoor niet over zijn toekomst uitspreken.

De drie generaties Hendriks hebben met hard werken en grote inzet bereikt

wat het bedrijf nu is. Geldt dit ook voor de vierde generatie? Aan inzet en hard werken zal het niet ontbreken. De drie broers Hendriks hebben dit in hun opvoeding meegekregen met als achterliggende gedachte dat zij zich daarmee later mogelijk een positie in het bedrijf zouden kunnen verwerven.

Deze vierde generatie heeft nog geen definitieve toekomstplannen. Berry en Michael geven evenwel aan perspectief

Helmen en petjes van Hendriks Bouw en Ontwikkeling.

binnen het bedrijf te zien. Zij willen het liefst eerst in andere bedrijven werkervaring opdoen vooraleer ze definitief in het familiebedrijf gaan werken. Het klinkt mooi om de familietraditie voort te zetten, maar ze zijn zich er goed van bewust dat daarvoor een lange weg te gaan is. Kijkend naar de toekomst zijn zij van mening dat het bedrijf moet inzetten op een brede waaier van activiteiten. Bouwprojecten voor zorginstellingen en

onderwijs alsook het nieuwe Dome-X concept zijn daar voorbeelden van. In de optiek van de vierde generatie Hendriks is met andere woorden woningbouw alleen te eenzijdig en wellicht te risicodragend. Unaniem hebben de drie broers Hendriks veel respect voor wat hun grootvader en vader bereikt hebben. Dat geeft hen een trots gevoel. Het succes van Hendriks Bouw en Ontwikkeling is volgens hen te

danken aan het feit dat het bedrijf zich in het verleden heeft onderscheiden van andere aannemers door zowel innovatie als goed ondernemerschap. Binnen het bedrijf is er een goede onderlinge sfeer en zijn er mogelijkheden voor wie vooruit wil, is hun overtuiging. Of er een 'Hendriks' na het tijdperk Lambèr aan het hoofd van dit familiebedrijf zal staan, zal de toekomst ons leren.

OP REIS MET DE KLANT

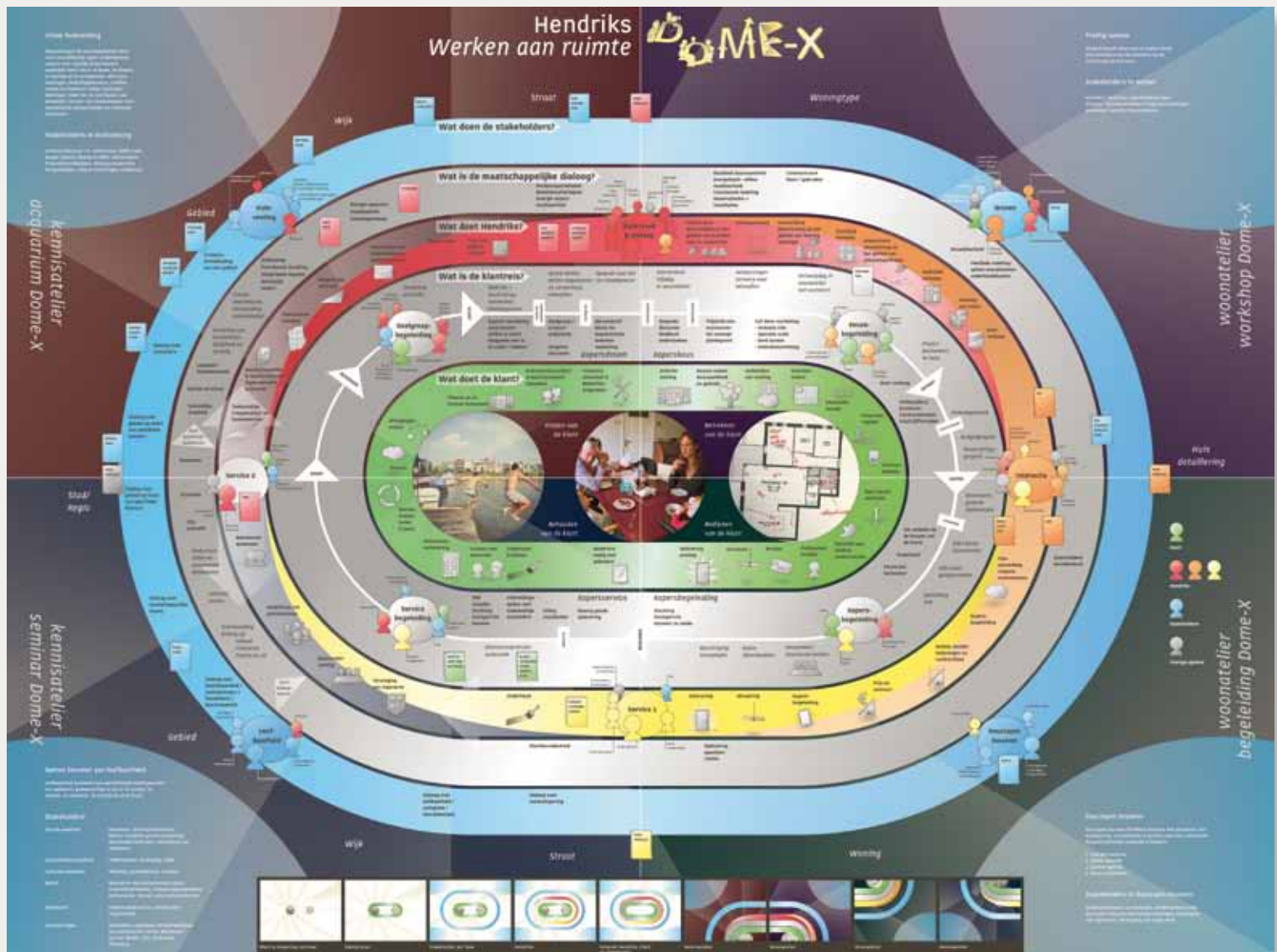
ONTZORGEN VIA CO-CREATIE

Als bouwbedrijf is Hendriks doorgegroeid naar een ontwikkelende bouwer en vandaar naar een bouwende ontwikkelaar. Het is nu een bedrijf dat meer dan ooit inspeelt op de veranderende uitdaging die de markt biedt. Co-creatie is hierbij het sleutelwoord.

Onder co-creatie wordt verstaan het samen met stakeholders, belanghouders, vanaf het eerste begin bezig zijn met een project. Dus ook samen investeren, realiseren en beheren. Daartoe is het bedrijfsproces

opgesplitst in vier delen: Onderzoek & Dialoog, Interactie, Realisatie en Service. Dome-X bestaat uit een kenniscentrum en een woonatelier. In het najaar 2009 heeft Hendriks een vijftal bijeenkomsten

gehouden om de nieuwe procesgang in het bedrijf te bespreken, in relatie tot Kennis- en Woonatelier Dome-X. Aan deze sessies hebben steeds ongeveer twintig medewerkers deelgenomen.

Procesgang

De structuur van de onderneming is in de loop van 2010 zodanig omgebouwd dat het bedrijfsproces, de procesgang de boventoon gaat voeren. Dat heeft geleid tot de indeling in vier segmenten: Onderzoek en Dialoog, Interactie, Realisatie en Service. De werkzaamheden zijn nu minder gekoppeld aan de werkmaatschappijen, die overigens om financiële en juridische redenen blijven bestaan.

Klantreis

De procesgang is in beeld gebracht in een schematisch overzicht, 'het schematic' genoemd. Dat is een integraal systeemdiagram. Het geeft de verhoudingen weer tussen de belangrijkste actoren, factoren, werkprocessen en relaties. In feite maakt men met het schematic een reis met de klant. Want het gaat om het vinden van de klant, het betrekken van de klant in het proces, het bedienen van de klant en het behouden van de klant.

Vinden

Het begint met het vinden van de klant, die zijn droom wil waarmaken. Dan komen onder meer de mensen van

23 april 2009, relatiedag Dome-X.

Onderzoek en Dialoog in beeld, zoals de marktonderzoeker, de conceptontwikkelaar, de verkoopmanager en eventueel het klantenpanel. In het woonatelier dat onderdeel is van Dome-X vindt deze dialoog plaats.

Keuzebegeleiding

De begeleiding van de keuze is de volgende stap. Een ontwerpdag met de architect in het woonatelier van Dome-X is daar een onderdeel van. Maar ook de gesprekken over budget, financiering en woonwensen. Uiteindelijk gaat de projectontwikkeling daadwerkelijk beginnen. Dan zart de Interactiefase.

Kopersbegeleiding

Het begeleiden van de klant is in het bouwtraject erg belangrijk. Op het schematic staan termen als bezichtiging van de bouwplaats, de website die de bouw volgt, de stichting klantgericht bouwen, nazorg goede oplevering, uitleg installaties. Deze activiteiten vallen onder de poot Realisatie.

Servicebegeleiding

Het behouden van de klant zit aan het eind van de klantreis. Zaken zoals onderhoud en beheer, onderzoek naar de klanttevredenheid, eventueel de vereniging van eigenaren, woonomgeving, leefbaarheid,

Startsein voor de bouw van Dome-X.

veiligheid en betrokkenheid. Kortom alles rond servicebegeleiding om een langdurige relatie met de klant op te bouwen.

Houvast

Deze beschrijving van de procesgang, de klantreis, is beknopt weergegeven. Nog los van het gegeven dat het om een project van een woningcorporatie kan gaan of een door Hendriks zelf ontwikkeld project. En dan is er nog niet gesproken over duurzaam bouwen, de rol van stakeholders en andere 'spelers'. Voor ieder die zich verdiept in de nieuwe procesgang bij Hendriks is het schematic de komende jaren een houvast.

Van ketenintegratie naar netwerksamenwerking

Tegenwoordig lijkt het wel of ketenintegratie in de bouwbranche wordt gezien als hét toverwoord en antwoord op alle vragen. Het is verstandig om deze hoge verwachtingen in de juiste context te plaatsen. Om te beginnen is het een middel en geen doel op zich. Maar nog belangrijker: het vraagt veel meer van organisaties en mensen dan in eerste instantie werd gedacht. Het is een structureel andere manier van samenwerken dan de traditionele werkwijze. Het heeft vergaande implicaties, zoals de bereidheid om oog te hebben voor ieders belangen,

kennis te delen en daarnaast te willen leren van elkaar.

Daarnaast bestaat er een begripsverwarring rondom de definitie, waarbij begrippen als ketenintegratie, ketensamenwerking, ketenoptimalisatie te pas en te onpas worden gebruikt. Veelal gebeurt dit in de context van het optimaliseren van ('back-office') werkprocessen en het aangaan van dichtgetimmerde allianties met toeleveranciers (de zogenaamde 'preferred suppliers'), terwijl onze partners/stakeholders steeds vaker juist op zoek zijn naar dialoog en het gezamenlijk optrekken in een proces.

Vanuit het startpunt van een ontwikkelaar kent ketenintegratie een mogelijke beweging in twee richtingen. Aan de achterkant dienen werkprocessen uiteraad optimaal georganiseerd te zijn, maar aan de voorkant dient er juist sprake te zijn van een open dialoog, gekenmerkt door onzekerheid, en een transparant proces dat bij aanvang vaak een nog onbekende richting en uitkomst kent. Dit proces is er op gericht om samen naar passende oplossingen en/of procesafspraken te zoeken.

Het 'modulair' optimaliseren van de werkprocessen

Partners die met Hendriks samenwerken vragen om snelheid, flexibiliteit, maatwerk, een scherpe prijs en betrokkenheid. In elk proces waarbij Hendriks de laatste jaren is betrokken komen deze elementen terug. Daarom heeft het bedrijf zijn eigen werkprocessen inmiddels 'lean & mean' geoptimaliseerd. Hierdoor is Hendriks koploper in de toepassing van 3D-BIM ontwerpen. Om optimale flexibiliteit te garanderen organiseert Hendriks de integratie met betrekking tot de uitvoering

op een zodanig abstract niveau, dat maatwerk mogelijk blijft in de verschillende procesfasen. Door dit project-overstijgend met strategische allianties in te vullen, worden faalkosten geminimaliseerd en het innovatief vermogen van betrokkenen ten volle benut.

Vroegtijdig samenwerken

Hendriks hoeft zijn partners echt niet te vertellen wat hen beweegt in termen van heldere doelstellingen. Dat weten ze zelf immers prima. Er is enorm veel kennis, kunde en mondigheid aanwezig in de markt. Wel ondersteunt Hendriks de

Dome-X open dag.

Partners Dome-X kenniscluster BIM.

partners bij het scherper in beeld brengen van hun eigen belangen met het vervolgens organiseren van het proces. Door inbreng van specifieke ervaring, know-how en door kennis samen te brengen worden gezamenlijke oplossingen of op-

lossingsrichtingen gecreëerd. Een open dialoog waarbij alle partijen gezamenlijk op zoek gaan naar een gewenste, maar ook haalbare, invulling staat hierbij centraal.

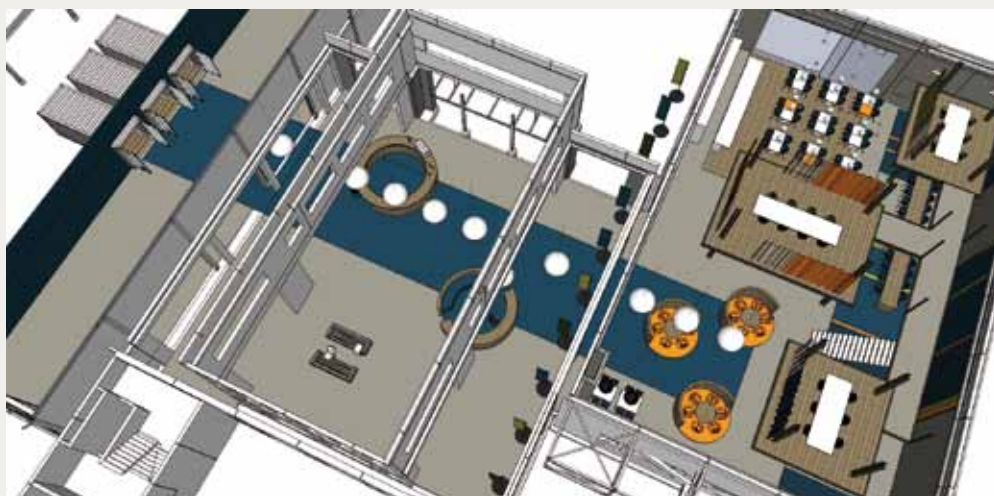
Hendriks is ervan overtuigd dat het samen met partners (of dat nu individuele

woonconsumenten, institutionele beleggers, toeleveranciers of corporaties zijn) maatwerk en uniciteit in ieder proces moet nastreven, waarbij de klant/vraagbehoefte centraal staat. Om dit op een optimale manier te bewerkstelligen, zijn de werkprocessen zo ingericht dat Hendriks flexibel iedere uitdaging moet aankunnen.

Daarnaast zijn enkele veel belangrijkere aanpassingen doorgevoerd. In de drie-eenheid van markt, organisatie en mensen zijn het de individuele personen die het verschil maken. Onze visie betekent nogal wat voor onze medewerkers; qua achtergrond, maar ook wat competenties betreft. Daarom heeft Hendriks een aantal collega's aan de organisatie toegevoegd, zoals marktonderzoekers, procesmanagers en conceptontwikkelaars.

De opleidingstrajecten focussen op het ontwikkelen van competenties inzake communicatie, empathie en LSD (luisteren, samenvatten, doorvragen), behorend bij deze nieuwe rol.

Het bedrijf is inmiddels georganiseerd aan de hand van vier onderscheiden procesdelen, te weten Onderzoek &

Dome-X schets begane grond.

Dialogo, Interactie, Realisatie en Service. Dit betekent dat Hendriks in elke fase van het proces de juiste personen kan toevoegen aan de dan voorliggende opgave, uiteraard altijd begeleid door één aanspreekpunt. De ervaring leert

dat deze diversiteit enorm bijdraagt aan een efficiënte samenwerking. Structureel en incidenteel samenwerken met strategische allianties van partners vraagt om een bedrijfsomgeving die dat ondersteunt en faciliteert. Daarom heeft Hendriks Dome-X ontwikkeld: een ge-

bouw waarin de visie op netwerk-samenwerking fysiek gestalte heeft gekregen. Op basis van het 'nieuwe werken' gaat Hendriks met zijn partners op structurele basis kennis delen en ontwikkelen rond thema's zoals energie-concepten, domotica, communicatie & social media, mobiliteit en financiering. Onderdeel van dit kennisatelier wordt een woonatelier, aangezien de brede woningmarkt – naast extramurale zorg en onderwijs – de core-business van Hendriks is en blijft.

Naast het laten functioneren van competente mensen in een inspirerende werkomgeving, ondersteund door een efficiënt organisatie-model, is de specifieke werkwijze van Hendriks cruciaal voor een succesvol proces. Daarom worden deze processen in alle fasen door één procesmanager oftewel pro-

Dome-X schets begane grond.

jectdirecteur begeleid. Vanuit de teams van Onderzoek & Dialoog en Interactie wordt alle gewenste expertise zowel intern als extern vanuit het netwerk georganiseerd. Doordat Hendriks al zijn processen en projecten evalueert is er sprake van een continue leercurve.

Liever netwerksamenwerking dan ketenintegratie

Hendriks ziet integratie als het betrekken van partners in een open ontwikkelproces, terwijl elders integratie vooral wordt opgevat als het optimaliseren van werkprocessen en het reduceren van faalkosten. Uiteraard zijn de processen bij Hendriks ook efficiënt ingericht om voorop in de markt te lopen. Het onderscheidende van de visie van Hendriks is echter de meerwaarde van de dialoog aan de voorkant van het proces.

Daarom spreekt Hendriks in deze context ook liever van netwerksamenwerking dan van ketenintegratie. Daarbij onderkent de onderneming dat het respecteren van wederzijdse belangen en onderling vertrouwen de sleutel is tot gezamenlijk succes.

De meerwaarde van BIM

Om een optimaal proces te bewerkstelligen heeft Hendriks sinds 2008 het principe van Building Information Modelling (BIM) ingezet. BIM biedt de mogelijkheid om een gebouw volledig integraal virtueel te bouwen voordat het fysiek wordt gerealiseerd. Aangezien alle betrokken partijen hun specifieke kennis in het BIM kunnen invoeren en (real-time) gebruiken, levert deze werkwijze grote meerwaarde op tijdens de onderzoek & dialoog-, interactie-, reali-

satie-, en servicefase. Door met de betrokken partijen via een integraal BIM samen te werken, is het mogelijk om de consequenties van varianten of opties in het Programma van Eisen (PVE) en ontwerp te toetsen op functionele, ruimtelijke, financiële en tijdsgebonden haalbaarheid. Het BIM dient daarbij als interactief (3D) communicatiemiddel om vroegtijdig te waarborgen dat wordt voldaan aan de wensen van de klant.

Het BIM fungeert binnen het project als centrale (en enige) informatiebron waarmee afgeleide zaken zoals visualisaties, tekenwerk, planning en calculatie direct worden gegenereerd. Hierdoor blijven uitvoeringstijd en risico's beperkt. BIM biedt zelfs mogelijkheden om de bouwlogistiek virtueel te optimaliseren. Uiteindelijk kan het integraal, met infor-

matie verrijkte, BIM ter beschikking worden gesteld aan de opdrachtgever ten behoeve van service, beheer en exploitatie van het gebouw.

Wanneer het wenselijk is om ook de eindgebruikers van een gebouw te betrekken in het proces, dan kan dit bijvoorbeeld door gebruik te maken van een online beschikbaar ruimteboek. Dit ruimteboek bevat het PVE en wordt op ruimteniveau gekoppeld aan het BIM van de betrokken partijen. Hierdoor worden wijzigingen in het PVE direct zichtbaar in het ontwerp en vice versa. Bij oplevering is dan gegarandeerd dat alle ruimten in het gebouw voldoen aan de unieke specificaties van individuele gebruikers.

Hendriks maakt met BIM een digitale slag

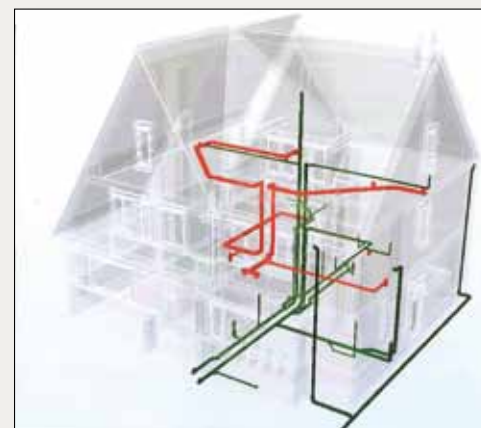
Alles op papier zetten, dus tweedimensionaal, is heel lang een prima manier van werken geweest. Deze tijd vraagt van ons meer efficiency en slim bezig zijn met de digitale mogelijkheden. Vroeger volstond een set tekeningen die rondgestuurd werd langs iedereen die ermee te maken had. De informatieoverdracht verandert. De ontwerpen worden nu virtueel uitgevoerd middels BIM.

BIM-brains

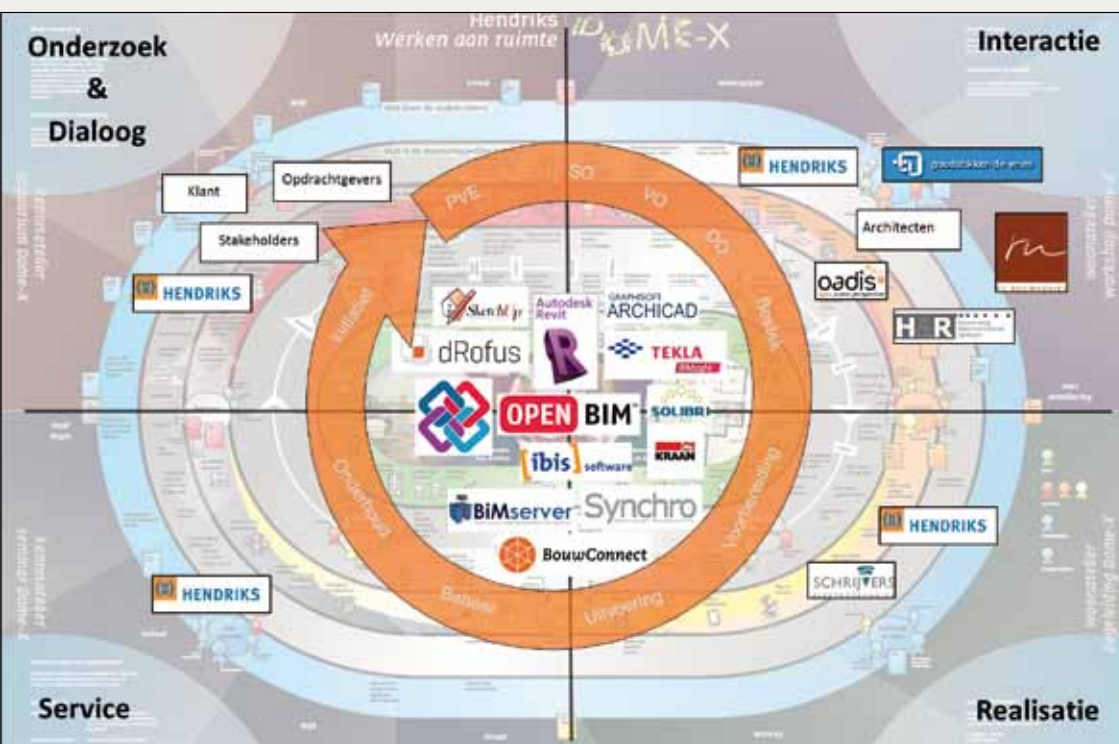
De werkgroep BIM-brains is zo breed van samenstelling dat ze inspeelt op het Dome-X concept. In de werkgroep wordt de visie bepaald, daarbuiten begeleiden de leden projecten, enthousiasmeren zij collega's en vormen zij voor hen een aanspreekpunt.

Het BIM levert legio voordelen op. De doorlooptijd van het totale proces verloopt sneller en beter. Dat is zowel in het voordeel van de klant, die zijn product eerder krijgt, als voor de bouwer. Denk maar aan de voorfinanciering. Verder worden de faalkosten veel kleiner, want

3D BIM.

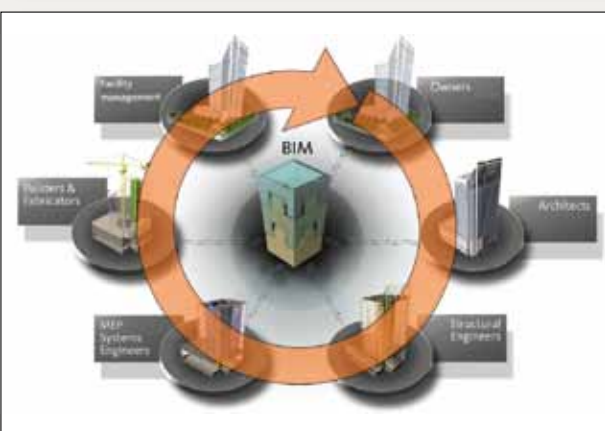
er is honderd procent integrale afstemming tussen de verschillende disciplines. In het BIM wordt alle informatie één keer opgenomen. Bij een wijziging

BIM is zodoende eigenlijk een sociaal-technologisch verschijnsel.

Ketendigitalisatie

Het BIM bevordert ketendigitalisatie. Ondaannemers maken deel uit van de keten van bedrijven die samen een project uitvoeren. Neem nu Xella, een producent van kalkzandsteen. Aan de hand van het BIM kan deze partner uitrekenen hoeveel hij nodig heeft, met welke druksterkte en met welke mate van brandwerendheid. In ketendigitalisatie met onderaannemers en leveranciers is veel winst te behalen.

3D BIM.

moesten vroeger alle tekeningen aangepast worden. Dat kan nu in één keer. En het is bijvoorbeeld ook niet meer nodig dat zowel de calculator, werk-

voorbereider als uitvoerder uitrekenen hoeveel kubm beton nodig is, omdat ieder voor zich zeker wil zijn van zijn zaak.

Betere communicatie

Je kunt met deze methode de klant straks in Dome-X laten zien wat de consequenties zijn van de keuze van een dakkapel voor bijvoorbeeld de lichtval. De architect, constructeur en installateur gaan nu anders met elkaar om. De partijen raken door het BIM met elkaar in dialoog. Zij krijgen meer inzicht hoe het bij de ander werkt en welke belangen er spelen. Die sociale component is belangrijk. Het

Strijp-R in 4D

Het BIM is zelfs in 4D denkbaar. Hendriks bouwt in plan Strijp-R in Eindhoven woningen voor ontwikkelingsmaatschappij Amvest. Deze opdrachtgever stelt hoge eisen aan de luchtdichtheid van de woningen. Dat vraagt om extra aandacht voor detailleringen. Daartoe is de component 'tijd' toegevoegd aan het BIM. Dat geeft een vierdimensionaal perspectief. Je kunt nu beter bepalen in welke volgorde er gewerkt moet worden om de gewenste luchtdichtheid te bereiken. In de directieket van Strijp-R is zelfs een flatscreen-tv geïnstalleerd waarop de 4D-filmpjes ter instructie kunnen worden afgespeeld.

Kloosterpark, Schijndel.

NAWOORD

De historie van negentig jaar Hendriks is een kleurrijke geschiedenis. Hoewel de beginjaren moeilijk zijn geweest en hard werken bittere noodzaak was, is het geen bedrijf dat in zijn lange bestaan zware stormen heeft moeten trotseren, wel zwaar weer. Dalende conjunctuur en economische recessie zijn in het verleden goed doorstaan. Het is ook geen bedrijf waarvan de kwaliteit van zijn producten ooit in het geding is geweest. Maar, wat is de bouwer uit Oss dan wel?

Hendriks Bouwbedrijf heeft zich in zijn geschiedenis ontwikkeld tot een solide onderneming waarvan de wortels liggen in het Brabantse land. Een modern bedrijf dat een zekere gemoedelijkheid uitstraalt, waar de mensen die er werkzaam zijn elkaar kennen. Tegelijkertijd is het een professionele onderneming die vooruitloopt op nieuwe ontwikkelingen in de markt en in de samenleving. Altijd op zoek hoe het beter kan, altijd op zoek naar innovaties. Continuïteit moet gewaarborgd zijn.

Het product is het referentiemateriaal van het bedrijf. Dat is een gegeven waar we niet omheen kunnen. Als we naar

het opgeleverde werk kijken dan zien we dat Hendriks in zijn bestaan het aantal woningen heeft gebouwd dat goed is voor een middelgrote stad. Deze stad is tot stand gekomen dankzij medewerkers die bereid waren en nu nog bereid zijn om het beste van zichzelf te geven. Zij moeten meer dan eens een gevoel van trots krijgen bij het aanschouwen van bouwprojecten van Hendriks die het aanzien van een stad of wijk hebben bepaald. Vaak zijn het gebouwen waarvan zij zelf (letterlijk) hun 'steentje' hebben bijgedragen.

De jaren die in dit boek zijn beschreven markeren drie tijdperken en drie generaties. Van een eenvoudig metselbedrijf in de jaren voor de oorlog naar een doorbraak in de wederopbouw. Het bedrijf kon toen groeien van een kleinschalig bouwbedrijf naar een middelgrote onderneming.

De snel veranderende bouwwereld stelt de derde generatie weer voor een uitdaging. Hendriks Bouw en Ontwikkeling slaat een nieuwe weg in met het Dome-X concept. Een andere en moderne benadering waar de vraagkant centraal staat.

Die werkwijze zal ondersteund worden door gebruik te maken van de modernste technieken in een omgeving die uniek in zijn soort genoemd mag worden. Deze uitdaging voegt een geheel nieuwe dimensie toe aan de geschiedenis van dit Brabantse familiebedrijf.

Een van de jonge werknemers noemde Hendriks 'een bedrijf waar een hoge mate van correctheid heerst'. Dat is de spijker op zijn kop om in bouwtermen te blijven. Het is een correctheid naar de klant en een correctheid naar de medewerkers die dit bedrijf kenmerkt.

De geschiedschrijving kijkt alleen naar het verleden. Uitspraken doen over de toekomst is speculeren en is bovendien het werkterrein van de futuroloog, niet van de historicus. Maar kijkend naar het verleden van dit bedrijf en de nieuwe uitdaging die voor ligt dan zit het vertrouwen juist in die toekomst. Het bestaansrecht van dit bedrijf is doorgaan op eigen kracht zoals het al negentig jaar doet.

AANPASSEN IS NOODZAKELIJK

De huidige markt, zoals bijvoorbeeld de woningmarkt, is van een aanbodmarkt een vraagmarkt geworden, waarbij de klant een centrale rol heeft gekregen. Vandaar ook dat wij vanaf 2010 een nieuwe methodiek en werkwijze hebben geïntroduceerd, waarbij sprake is van vier procesfasen. De wensen van de klant staan daarbij centraal. Wij spelen daarop in door in onze dienstverlening deze belangen als uitgangspunt te stellen. Zo verzorgen wij gebiedsvisies, duurzaamheidsvisies, haalbaarheidsonderzoeken en huisvestingsvraagstukken van inventarisatie tot programma van eisen. Een wezenlijk verschil met de bouwer van voorheen. In uiteenlopende fasen kunnen wij behulpzaam zijn bij interactieve planvorming, uitvoering en onderhoud en beheer.

Dit alles vraagt om een wezenlijk andere, nieuwe manier van ondernemen. Eén waarin samenwerken en kennis delen centraal staan. Om op die toekomst in te spelen is het idee ontstaan van het Kennis- en Woonatelier dat luistert naar de fraaie naam Dome-X. Dome-X is het antwoord op die nieuwe manier van ondernemen: een platform gericht op onder andere gezamenlijke business development en kennisvalorisatie met onze partners, zoals kennisinstellingen, overheden en andere ondernemers. Maar uiteraard ook met onze ultieme klant: de gebruiker, waar wij graag een proces van co-creatie mee aangaan. In Dome-X wordt de verbinding gelegd tussen overheid, onderwijs, ondernemers en ondersteunende instel-

lingen. Hier komen klant- en dialooggericht werken en conceptontwikkeling aan bod. Onder de noemer verbinden - inspireren - informeren wordt hier gewerkt aan thema's volgens de innovatieagenda, zoals bijvoorbeeld virtueel ontwerpen/BIM, energieconcepten, duurzaamheid, domotica, mobiliteit, communicatie en nieuwe media en financiering. Alles redenerend vanuit de toegevoegde waarde voor de klant.

Visie richting 2020

Vooruitkijken, anticiperen op veranderende markten zit in onze genen. Daarom hebben we onlangs onze visie 2020 opgesteld. Daarin hebben wij onszelf vanuit een sterk veranderende businessomgeving en de veranderende klantvraag de ambitie opgelegd om onze kunde en kennis de komende jaren om te zetten in winstgevende oplossingen voor haar partners en daar aanwezig te zijn waar de actie, het geld en de waarde creatie is. Dit vraagt om een herpositionering in de markt. Onze focus is gericht op integrale dienstverlening, renovatie- en zorgconcepten, sciencepark vastgoed en meerjarig onderhoud en beheer. En vanzelfsprekend op de innovatieagenda van Dome-X. Wij kunnen niet anders eindigen, dan dat wij uitkijken naar ons 100-jarig bestaan. We gaan de komende jaren vol vertrouwen tegemoet!

Lambèr Hendriks

OVERZICHT HENDRIKS BOUWPROJECTEN

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
1	142 woningen Plan Schadewijk	Oss	1954	48	69 woningen	Uden	1961
2	18 woningen Plan Schadewijk	Oss	1954	49	28 woningen Krinkelhoek	Oss	1962
3	10 woningen Plan Bloemstraat en 3 garages	Oss	1955	50	21 woningen Krinkelhoek	Oss	1962
4	10 woningen Plan Schadewijk	Oss	1955	51	106 woningen Krinkelhoek	Oss	1962
5	2 woningen Eikenboomgaard	Oss	1955	52	18 woningen	Uden	1962
6	3 woningen Verlengde Torenstraat	Oss	1955	53	92 woningen	Uden	1962
7	Woonhuis	Megen	1955	54	54 flats Krinkelhoek	Oss	1963
8	4 woningen Plan Schadewijk	Oss	1955	55	12 woningen Krinkelhoek	Oss	1963
9	24 duplexwoningen Plan Schadewijk	Oss	1956	56	18 garages	Uden	1963
10	13 woningen Plan Schadewijk	Oss	1956	57	22 woningen	Uden	1963
11	6 woningen Plan Schadewijk	Oss	1956	58	132 woningen Ruwaard	Oss	1964
12	42 woningen Plan Schadewijk	Oss	1956	59	147 woningen Ruwaard	Oss	1964
13	2 woningen Marijkelaan Oss	Oss	1956	60	75 woningen	Uden	1964
14	32 woningen Plan Schadewijk	Oss	1957	61	45 woningen	Uden	1964
15	6 woningen Plan Schadewijk	Oss	1957	62	96 flats Ruwaard	Oss	1965
16	Garage Suppers	Oss	1957	63	58 woningen	Oss	1965
17	Fabriekshal Kamphuis-Loosbroek	Oss	1957	64	34 woningen	Uden	1965
18	Bungalow	Heesch	1957	65	45 woningen	Uden	1965
19	16 woningen Plan Schadewijk	Oss	1958	66	56 woningen	Uden	1966
20	11 woningen Grave	Grave	1958	67	21 woningen	Uden	1966
21	Winkel/ woonhuis		1958	68	17 woningen	Uden	1966
22	40 woningen Slachthuislaan	Oss	1958	69	51 woningen	Uden	1966
23	8 woningen Margrietlaan	Oss	1959	70	70 woningen	Oss	1966
24	6 woningen R. van Baerlestraat	Oss	1959	71	120 flats Ruwaard	Oss	1966
25	Jeugdhuys Don Bosco	Oss	1959	72	48 bejaardenwoningen Ruwaard	Oss	1966
26	15 woningen	Berghem	1959	73	88 woningen	Uden	1967
27	40 woningen	Veghel	1959	74	36 garages	Uden	1967
28	23 woningen	Schijndel	1959	75	182 woningen (wo 72 verkoopwoningen)	Den Bosch	1967
29	Woonhuis	Nistelrode	1959	76	132 woningen	Den Bosch	1967
30	6 woningen	Nistelrode	1959	77	6 mindervalide woningen	Den Bosch	1967
31	4 woningen	Berghem	1959	78	8 woningen	Volkel	1967
32	2 woningen	Nistelrode	1959	79	6 woningen	Odiliapeel	1967
33	20 woningen Plan Schadewijk Oss	Oss	1959	80	166 woningen Ruwaard	Oss	1967
34	Woonhuis	Oss	1959	81	130 woningen Ruwaard	Oss	1967
35	Garage en verbouwing Dhr. Verwey	Oss	1959	82	60 woningen Ruwaard	Oss	1967
36	6 woningen	Grave	1960	83	2 bungalows Munlaan	Oss	1967
37	Woonwagenkamp Oss	Oss	1960	84	Babylux Oss	Oss	1967
38	Kleuterschool Oss	Oss	1960	85	Vissers Oss	Oss	1967
39	Kantoorarchief Bijnen	Oss	1960	86	Onderhoud 40 woningen Lindenlaan	Oss	1967
40	60 woningen Sijmensweg	Oss	1960	87	Garageboxen	Uden	1967
41	25 woningen	Uden	1960	88	Winkelcentrum	Oss	1968
42	31 woningen Singel 1940-1945	Oss	1961	89	Kleedkamer O.S.S.'20	Oss	1968
43	61 woningen Krinkelhoek	Oss	1961	90	Tribune Concordia Den Bosch	Den Bosch	1968
44	49 woningen Krinkelhoek	Oss	1961	91	Woonhuis dhr. De Luy	Oss	1968
45	12 woningen Kastanjelaan	Oss	1961	92	Kantoor/ woonhuis Gebr. Hendriks	Uden	1968
46	30 woningen	Volkel	1961	93	Verbouwing kantoor industriepark Oost	Oss	1968
47	20 woningen	Uden	1961	94	131 woningen Ruwaard	Oss	1968
				95	60 woningen Ruwaard	Oss	1968

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
96	32 woningen Ruwaard	Oss	1968	155	59 woningen Kruiskamp	Den Bosch	1971
97	101 woningen	Uden	1968	156	141 woningen Hambaken	Den Bosch	1971
98	66 woningen	Uden	1968	157	Kleedgelegenheid en kantine		
99	132 woningen	Oss	1968		Hambaken DB	Den Bosch	1971
100	3 en 9 mindervalide woningen	Den Bosch	1968	158	337 woningen Ruwaard	Oss	1971
101	98 woningen	Den Bosch	1968	159	66 en 20 woningen Padbroek	Cuijk	1972
102	25 woningen	Orthen	1968	160	87 woningen Raam	Uden	1972
103	16 woningen Organon Oss	Oss	1968	161	226 woningen Padbroek	Cuijk	1972
104	16 woningen Ruwaard	Oss	1968	162	Clubhuis O.S.S. '20	Oss	1972
105	28 verkoopwoningen		1969	163	246 woningen Hambaken	Den Bosch	1972
106	Kantoor en fabriek Gebr. Hendriks Oss	Oss	1969	164	173 woningen Hambaken	Den Bosch	1972
107	40 woningen Hartog Oss	Oss	1969	165	127 woningen Staringstraat	Oss	1972
108	28 verkoopwoningen Kaarderstraat	Oss	1969	166	22 patiowoningen Gezellehof	Oss	1972
109	29 woningen Bitswijk	Uden	1969	167	Verbouwing Don Boscokerk	Oss	1972
110	5 woningen	Herpen	1969	168	Influentemaal Lithoijen	Lithoijen	1972
111	16 woningen	Heesch	1969	169	385 woningen Het Woud	Oss	1972
112	6 woningen	Reek	1969	170	18 flats Karel Doormanstraat	Oss	1972
113	17 woningen	Berghem	1970	171	20 bejaardenwoningen Kornetstraat	Uden	1973
114	60 woningen Bitswijk	Uden	1970	172	Verbouwing tennispaviljoen	Uden	1973
115	Clubhuis UDI'19	Uden	1970	173	9 woningen	Volkel	1973
116	24 woningen	Cuijk	1970	174	106 woningen Plan Melle	Uden	1973
117	36 bejaardenwoningen Bitswijk	Uden	1970	175	Verbouwing bungalow Sportpark	Uden	1973
118	3 woningen	Reek	1970	176	Verbouwing invalidewoning de Braven	Uden	1973
119	11 woningen	Heesch	1970	177	8 bejaardenwoningen Kerkakkerstraat	Uden	1973
120	18 woningen	Berghem	1970	178	Verbouwing gemeentehuis	Uden	1973
121	20 woningen	Herpen	1970	179	Verbouwing boerderij		
122	Kantoor Exters	Uden	1970		Slabroek (gemeente)	Uden	1973
123	10 woningen	Empel	1970	180	1 woning Ringbaan voor gemeente	Uden	1973
124	94 woningen	Oss	1970	181	Vendet Uden	Uden	1973
125	Sportgebouw	Den Bosch	1970	182	Inkoopstation Den Bosch	Den Bosch	1973
126	14 patiowoningen	Oss	1970	183	Provietfabriek	Boxtel	1973
127	2 woningen Lindenstraat	Oss	1970	184	Vendet Eindhoven	Eindhoven	1973
128	12 verkoopwoningen	Oss	1970	185	32 drive-in woningen	Oudenbosch	1974
129	95 woningen Ruwaard	Oss	1970	186	Verbouwing kantoor	Uden	1974
130	14 klassige school Verdijkstraat	Oss	1970	187	Woonhuis A. Hendriks	Berghem	1974
131	Kinderboerderij	Oss	1970	188	174 woningen Plan Melle	Uden	1974
132	9 woningen Kruiskamp	Den Bosch	1970	189	Verbouwing De Pul	Uden	1974
133	388 woningen De Slagen	Den Bosch	1970	190	94 woningen Pensioenfonds	Oss	1974
134	60 woningen Kruiskamp	Den Bosch	1970	191	56 woningen Schadewijk	Oss	1974
135	43 woningen Kruiskamp	Den Bosch	1970	192	207 woningen Schadewijk	Oss	1974
136	17 bejaardenwoningen	Den Bosch	1970	193	8 bejaardenwoningen	Maren	1974
137	Concordia Den Bosch	Den Bosch	1970	194	494 woningen De Haren Zuid	Den Bosch	1974
138	12 bejaardenwoningen	Liempde	1970	195	48 renovatiewoningen	Den Bosch	1974
139	14 klassige school Orthen	Den Bosch	1970	196	Automotive	Tilburg	1974
140	202 woningen Hambaken	Den Bosch	1970	197	Kantoor S.H.W.	Den Bosch	1974
141	41 woningen	Vught	1970	198	Verbouwing fa. Bras	Oss	1974
142	42 woningen Plan Raam	Uden	1971	199	Dakkapellen en goten vervangen		
143	30 galerijwoningen	Cuijk	1971		Karel Doormanstraat	Oss	1974
144	34 woningen Padbroek	Cuijk	1971	200	Verbouwing Babylux Oss	Oss	1974
145	15 woningen	Volkel	1971	201	Woonhuis van den Broek Berkenlaan	Oss	1974
146	8 woningen	Odiliapeel	1971	202	20 koopwoningen	Deurne	1975
147	Sauna Uden	Uden	1971	203	20 gemeentewoningen	Uden	1975
148	101 woningen Raam	Uden	1971	204	40 verkoopwoningen	Uden	1975
149	Woonhuis dhr. v.d. Lökkant Triangelstraat	Uden	1971	205	Winkelcentrum	Cuijk	1975
150	68 bejaardenwoningen Raam	Uden	1971	206	Verbouwing De Pul	Uden	1975
151	100 woningen Ruwaard	Oss	1971	207	51 woningen Lage Weidjes	Cuijk	1975
152	Las- Pers Oss	Oss	1971	208	Lagere school Staringstraat	Oss	1975
153	47 woningen	Oss	1971	209	Grasso Oss	Oss	1975
154	234 woningen Hambaken	Den Bosch	1971	210	50 flats Nieuwe Hescheweg	Oss	1975

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
211	32 flats Singel 1940-1945	Oss	1975	268	46 beschutte sfeerwoningen Maaspoort	Den Bosch	1978
212	690 woningen	Den Bosch	1975	269	Onderhoud 86 woningen Deutereren II	Den Bosch	1978
213	Renovatie proefwoningen	Den Bosch	1975	270	4 woningen Zusters van Orthenpoort	Den Bosch	1978
214	Grasso Den Bosch	Den Bosch	1975	271	Onderhoud 24 woningen Demenstraat	Den Bosch	1978
215	89 woningen Sieberg	Uden	1976	272	14 woningen Dongen	Dongen	1978
216	School en gymzaal	Cuijk	1976	273	Kantoor SSW	Den Bosch	1978
217	54 woningen Padbroek II	Cuijk	1976	274	Uitbreiding timmerfabriek		
218	36 woningen Voor alleenstaanden Sieberg	Uden	1976		Gebr. Hendriks	Oss	1978
219	Kantoor	Cuijk	1976	275	Verbouwing bungalow Cortjens	Oss	1978
220	Ontmoetingscentrum	Cuijk	1976	276	121 woningen Zomerhof	Oss	1978
221	Gymzaal	Boxmeer	1976	277	115 woningen Tinnegieter I	Beuningen	1978
222	18 verkoopwoningen	Uden	1976	278	Varkensmesterij en 2 woningen	Heesch	1978
223	2 verkoopwoningen	Uden	1976	279	50 woningen en dienstcentrum Esterveld	Grave	1978
224	Kantoor Gebr. Hendriks Den Bosch	Den Bosch	1976	280	15 woningen Boreelstraat	Grave	1978
225	18 flats Vierhoeksingel	Oss	1976	281	Woonhuis Dhr. Buyzer	Zwijndrecht	1978
226	107 woningen	Rosmalen	1976	282	Gymzaal Ussen	Oss	1978
227	118 woningen Heihoek	Oss	1976	283	41 woningen onderhoud	Oss	1978
228	Lagere school Ussen	Oss	1976	284	Winkelcentrum en woningen		
229	Kantoor Akzo Oss	Oss	1976		Eikenboomgaard	Oss	1978
230	Verbouwing Ennia Oss	Oss	1976	285	127 woningen Klein Ussen	Oss	1978
231	80 woningen Vierhoek	Oss	1976	286	149 woningen en 19 verkoopwoningen		
232	520 woningen De Haren Oost	Den Bosch	1976		Amsteleind	Oss	1978
233	302 woningen Deutereren	Den Bosch	1976	287	96 renovatiewoningen Kampstraat	Den Bosch	1979
234	16 woningen De Haren Noord	Den Bosch	1976	288	118 terrasflats Maaspoort	Den Bosch	1979
235	Woonhuis dhr. A. Walta	Den Bosch	1976	289	117 woningen	Den Bosch	1979
236	7 renovatiewoningen Van Paeschenstraat	Den Bosch	1976	290	Winkelcentrum en woningen		
237	18 garages Nieuwe Hescheweg	Oss	1976		Gemertscheut Oss	Oss	1979
238	Peuterspeelzaal	Oss	1976	291	52 woningen en medisch sociaal centrum	Oss	Oss 1979
239	Woonhuis dhr. Albers	Oss	1976	292	Woonhuis Dhr. van Zuylen	Oss	1979
240	48 woningen	Boxmeer	1977	293	6 renovatiewoningen Graafsewijk	Den Bosch	1980
241	12 woningen	Odiliapeel	1977	294	49 premie A woningen Maaspoort G-10	Den Bosch	1980
242	10 bejaardenwoningen Lauweren	Uden	1977	295	95 woningen dakpannen vernieuwen		
243	20 woningen en 8 bejaardenwoningen	Volkel	1977		Kampstraat	Den Bosch	1980
244	88 woningen Boxmeer plan Hollesteeg	Boxmeer	1977	296	170 woningen Maaspoort	Den Bosch	1980
245	Kantoor	Boxmeer	1977	297	Dakpannen vernieuwen 154 woningen		
246	Kantoor	Mierlo-Hout	1977		Eikendonkplein	Den Bosch	1980
247	school	Uden	1977	298	160 woningen Loovelt Oss	oss	1980
248	8 woningen Kromstraat	Oss	1977	299	212 woningen Boschpoort	Oss	1980
249	20 woningen Brabantstraat	Oss	1977	300	157 woningen Gemertscheut	Oss	1980
250	47 woningen	Vlijmen	1977	301	145 woningen Tinnegieter II	Beuningen	1980
251	21 woningen Busschietersstraat	Den Bosch	1977	302	211 woningen Maaspoort	Den Bosch	1981
252	21 woningen riolering vervangen			303	168 woningen Kortfoort fase X en X	Oss	1981
	P. Borgstraat	Den Bosch	1977	304	56 woningen Kortfoort fase III en IV	Oss	1981
253	45 woningen, riolering P. de Hoogstraat	Den Bosch	1977	305	Kantoor bouwvereniging St. Willibrordus	Oss	1981
254	108 renovatiewoningen		1977	306	223 e.g. woningen en 40 HAT eenheden	Den Bosch	1982
255	Open loods	Den Bosch	1977	307	35 renovatiewoningen Kampstraat	den Bosch	1982
256	16 renovatiewoningen Vlietstraat	Oss	1977	308	481 woningen kolommen vervangen	Den Bosch	1982
257	118 woningen Hoefeind West	Oss	1977	309	89 flatwoningen		1982
258	Woonhuis Dhr. Muller Toermalijn	Oss	1977	310	SWH verbouwing kantoor	Den Bosch	1982
259	Woonhuis Vamos	Boxmeer	1978	311	98 woningen kozijnen vervangen	Den Bosch	1982
260	110 woningen	Uden	1978	312	27 terrasflats Klein Ussen	Oss	1982
261	woonhuis dhr. W.F.J. Hendriks	Uden	1978	313	136 flats Lockaert Oss	Oss	1982
262	Woonhuis dhr. P. Kerkhof		1978	314	42 HAT eenheden en 34 e.g. woningen		
263	Kantoor en magazijn De Wit	Oss	1978		Olden Tempel	Olden Tempel	1982
264	22 bejaardenwoningen	Heusden	1978	315	44 renovatiewoningen St. Jacobshof	Den Bosch	1983
265	22 woningen Voorm. Rijksweg Orthen	Den Bosch	1978	316	Keerwand bij 89 flats		1983
266	9 bejaardenwoningen	Engelen	1978	317	78 woningen kozijnen vervangen AA-wijk	Den Bosch	1983
267	42 woningen (30 Premiekoop en 12 vs)			318	95 woningen kozijnen vervangen zuid	Den Bosch	1983
	Maaspoort	Den Bosch	1978	319	36 bejaardenwoningen Maaspoort	Den Bosch	1983

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
320	109 woningen Maaspoort	Den Bosch	1983	373	13 patiobungalows de Weertjes	Wijchen	1987
321	Lunettekazerne gebouw D groot onderhoud	Den Bosch	1983	374	85 woningen Maaspoort	Den Bosch	1988
322	Verbouwing Mgr. Bekkerschool	Den Bosch	1983	375	19 woningen Aqua Ducis fase I Maaspoort	Den Bosch	1988
323	32 woningen kozijnen vervangen	Den Bosch	1983	376	247 woningen gevelisolatie Hambaken	Den Bosch	1988
324	19 woningen Vughtse Hoeve II	Vught	1983	377	193 woningen onderhoud De Slagen	Den Bosch	1988
325	64 en 78 woningen Lockaert, Ussenstelt en Oude Wei	Oss	1983	378	36 woningen Maaspoort	Den Bosch	1988
326	12 woningen	Beuningen	1983	379	40 woningen Maaspoort	Den Bosch	1988
327	83 en 62 woningen Lockaert, Ussenstelt en Oude Wei	Oude Wei	1983	380	16 woningen Maaspoort	Den Bosch	1988
328	26 HAT eenheden Olden Tempel	Beuningen	1983	381	72 flatwoningen Maaspoort	Den Bosch	1988
329	109 woningen Olden tempel Beuningen	Beuningen	1983	382	11 woningen St Janssingel	Den Bosch	1988
330	116 premieverhuurwoningen Diepvoorde	Wijchen	1983	383	70 woningen Zilverpark	Den Bosch	1988
331	Verbouwing Hotel van Alem	Oss	1983	384	22 premie A- woningen Reuverterrein	Oss	1988
332	74 woningen Aalsterveld	Beuningen	1983	385	24 woningen Reuverterrein	Oss	1988
333	32 woningen Onderhoud Krinkelhoek	Oss	1983	386	14 woningen en winkels Heschepad	Oss	1988
334	10 woningen Ploossche Hof	Den Bosch	1984	387	36 woningen	Wijchen	1988
335	4 woningen Bokhoven	Den Bosch	1984	388	16 premieA en 8 vrije sector woningen De Heuve	Beuningen	1988
336	Woonvorm	Tilburg	1984	389	16 woningen De Heuve	Beuningen	1988
337	78 woningen Emmaplein	Den Bosch	1984	390	8 verkoopwoningen	Berghem	1988
338	150 woningen kozijnen vervangen Boschmeersingel	Den Bosch	1984	391	93 woningen groot onderhoud PC Hooftstraat	Den Bosch	1989
339	M.O.B. complex	Schaijk	1984	392	41 bejaardenwoningen en bejaarden steunpunt Simon Stevinweg	Den Bosch	1989
340	42 woningen Onderhoud Zeeheldenwijk	Oss	1984	393	Taxandriapark	Waalwijk	1989
341	8 premieverkoopwoningen	Beuningen	1984	394	40 woningen en GVT Waalstraat	Den Bosch	1989
342	33 woningen Boschveldweg	Den Bosch	1985	395	56 woningen Heerenvelden	Tilburg	1989
343	112 woningen kozijnen vervangen	Den Bosch	1985	396	34 woningen Zilverpark	Den Bosch	1989
344	93 flats Singel 1940-1945	Oss	1985	397	16 woningen Aqua Ducis Maaspoort	Den Bosch	1989
345	50 woningen Sintstraten fase I	Den Bosch	1986	398	Afbouw 230 appartementen	Tilburg	1989
346	234 woningen deuren vervangen 10e Hambaken	Den Bosch	1986	399	48 woningen groot onderhoud	Den Bosch	1989
347	234 woningen gevelbekleding Hambaken	Den Bosch	1986	400	42 woningen	Wijk bij Duurstede	1989
348	96 woningen Kelvinstraat		1986	401	481 woningen schoorstenen vervangen		1989
349	79 woningen Maaspoort	Den Bosch	1986	402	20 vrije sector woningen De Heuve	Beuningen	1989
350	35 woningen Geurdenhof	Oss	1986	403	17 woningen 't Rull	Heesch	1989
351	4 sociowoningen Kortfoort	Oss	1986	404	4 premie A en 2 premie C- woningen	Berghem	1989
352	34 woningen Groot onderhoud Vogelwijk	Oss	1986	405	48 bejaardenwoningen en steunpunt Vierhoeksingel	Oss	1989
353	142 woningen Bossche Pad	Den Bosch	1987	406	12 woningen aan de Parklaan	Oss	1989
354	112 woningen Sintstraten fase II	Den Bosch	1987	407	12 premie C- woningen Kraaiennest	Oss	1989
355	32 verkoopwoningen	Rosmalen	1987	408	71 woningen plan Westerveld	Oss	1989
356	Willem I Kazerne	Den Bosch	1987	409	Verbouwing pand AJL Hendriks BV	Berghem	1989
357	Verbouwing handelonderneming Jacobs	Den Bosch	1987	410	Kantoorpand G.A.K. Oss	Oss	1989
358	Onderhoud 141 woningen Hambaken	Den Bosch	1987	411	10 premie A- woningen plan Westerveld	Oss	1989
359	Ketelhuis Carolusziekenhuis	Den Bosch	1987	412	a premie A- woningen	Berghem	1989
360	98 woningen Abersland	Wijchen	1987	413	51 woningen onderhoud Singel 1940-1945	Oss	1989
361	29 woningen Viermorgen	Beuningen	1987	414	102 woningen Stadspolder Dordrecht	Dordrecht	1989
362	30 verkoop woningen Viermoregn	Beuningen	1987	415	48 woningen Boterstraat	Oss	1989
363	30 verkoopwoningen Tulpstraat	Oss	1987	416	Bedrijfspand van de Schoot	Oss	1989
364	Kantoor en bedrijfshal WBV	Beuningen	1987	417	35 VS woningen	Den Bosch	1990
365	23 woningen Leijgraaf	Beuningen	1987	418	Verbouwing kantoor Hendriks Den Bosch	Den Bosch	1990
366	16 verkoopwoningen Viermorgen	Beuningen	1987	419	Verbouwing Centrale Ziekhuis Apotheek Carolus	Den Bosch	1990
367	11 verkoopwoningen Ussenstelt	Oss	1987	420	9 woningen Zilverpark	Den Bosch	1990
368	32 woningen Abersland	Wijchen	1987	421	28 woningen Lucaskerk	Den Bosch	1990
369	25 woningen Wilhelminalaan	Beuningen	1987	422	23 woningen Rogier v/d Weijdenstraat	Den Bosch	1990
370	12 verkoopwoningen	Berghem	1987	423	55 woningen Maaspoort	Den Bosch	1990
371	34 en 40 woningen Plan de Heuve	Beuningen	1987	424	40 woningen onderhoud VVT	Tilburg	1990
372	28 woningen Groot onderhoud Zeeheldenwijk	Oss	1987	425	494 woningen groot onderhoud De Haren	Den Bosch	1990

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
426	49 woningen	Oosterhout	1990	475	111 woningen	Hatert	1993
427	24 woningen	Oosterhout	1990	476	357 woningen groot onderhoud	Oss	1993
428	Kantoor Timmerfabriek	Oss	1990	477	Bedrijfshal Nedloyd	Oss	1993
429	5 woningen voormalige Marechaussekazerne	Oss	1990	478	42 premie C- woningen	Wijchen	1993
430	VZT en 54 woningen	Utrecht	1990	479	16 sociowoningen	Oss	1993
431	32 flats groot onderhoud	Oss	1990	480	Centrumplan Oude Werf	Oss	1993
432	18 flats groot onderhoud Vierhoeksingel	Oss	1990	481	Stelwerk Hogeschool	Den Bosch	1994
433	164 woningen groot onderhoud	Oss	1990	482	9 woningen Maaspoort Hertogbouw	Den Bosch	1994
434	38 twee in één woningen onderhoud	Oss	1990	483	39 woningen De Muntel	Den Bosch	1994
435	Verbouwing Hotel van Alem	Oss	1990	484	Sportgebouw Trajanus	Nijmegen	1994
436	Brabantse Poort TRN- gebouw	Nijmegen	1990	485	Hogeschool 2e fase (stelwerk en diverse)	Den Bosch	1994
437	Brabantse Poort, Nijmegen 53.000 m ² kantoorruimte voor KPN Telecom, Bovemij, Matrix, Deloitte en Touche, SFB, BVG, SVB, SPV en Detam. 300 appartementen en 6700 m ² winkelvoorzieningen.	Nijmegen	1990-2010	486	72 woningen Goulmy & Baarplein	Den Bosch	1994
438	48 bejaardenwoningen en bedrijfsruimte	Den Bosch	1991	487	43 woningen Zaltbommelseweg	Oss	1994
439	31 woningen	Engelen	1991	488	6 woningen Saltshof	Wijchen	1994
440	verbouwing Klooster	Den Bosch	1991	489	326 woningen groot onderhoud	Oss	1994
441	31 woningen Voordorp	Voordorp	1991	490	Verzorgingtehuis	Zaltbommel	1994
442	66 woningen Voordorp	Voordorp	1991	491	32 woningen Narcishof	Oss	1994
443	Kantoor Heesen Shipyards B.V.	Oss	1991	492	8 woningen Saltshof	Wijchen	1994
444	Woonhuis L.J.M. Hendriks	Oss	1991	493	36 cirkelwoningen Saltshof	Wijchen	1994
445	Kantoorgebouw Deloitte en Touche (onderdeel van Brabantse Poort)	Nijmegen	1992	494	54-89 woningen Saltshof	Wijchen	1994
446	Verbouwing bejaardencentrum t Slot Gameren	Gameren	1992	495	240 Nudeco flats	Oss	1994
447	verbouwing SWH Kantoor	Den Bosch	1992	496	14 woningen Saltshof	Wijchen	1994
448	42 woningen AZL Maaspoort	Den Bosch	1992	497	72 woningen Kuipers Rietbergstraat	Oss	1994
449	32 woningen Detam Maaspoort	Den Bosch	1992	498	Betonwerk 36 woningen en garage A5/A6	Nijmegen	1994
450	42 woningen Hinthamerbolwerk	Den Bosch	1992	499	Betonwerk Oude Werf	Oss	1994
451	15 woningen Waterkantwoningen	Den Bosch	1992	500	6 patiowoningen	Oss	1994
452	4 parkwoningen	Den Bosch	1992	501	90 woningen groot onderhoud	Nijmegen	1994
453	28 woningen Maaspoort	Den Bosch	1992	502	40 woningen Industriepark West	Oss	1994
454	5 en 8 woningen Anjervallei	Den Bosch	1992	503	Betonwerk A8/A9 Brabantse Poort	Nijmegen	1994
455	2 woningen Maaspoort	Den Bosch	1992	504	77 vs woningen Park Heijendaal	Nijmegen	1994
456	10 woningen Maaspoort	Den Bosch	1992	505	Winkelcentrum Dukenburg	Nijmegen	1995
457	47 appartementen GAK	Den Bosch	1993	506	2e fase Hogeschool bouwdeel A	Den Bosch	1995
458	15 en 17 woningen Maaspoort	Den Bosch	1993	507	60 appartementen en 14 woningen Les Deux Terrains Lisman	Den Bosch	1995
459	46 woningen en winkel De Muntel	Den Bosch	1993	508	2 stadsvilla's		1995
460	55 woningen Klokkenlaan	Den Bosch	1993	509	42 appartementen Hertoghuizen	Den Bosch	1995
461	9 en 2 woningen Maaspoort	Den Bosch	1993	510	37 woningen Maasboulevard	Den Bosch	1995
462	400 tuinpoorten de Haren	Den Bosch	1993	511	Kinderafdeling Carolus ziekenhuis	Den Bosch	1995
463	92 woningen onderhoud Hambaken	Den Bosch	1993	512	Verzorgingstehuis De Steffenberg en 17 aanleunwoningen	Vught	1996
464	Uitbreiding pand Besam	Ede	1993	513	Vliesgevel Simon Stevinweg	Den Bosch	1996
465	14 woningen renovatie Rietpolderplein	Den Bosch	1993	514	Betonwerk 115 woningen Heijendaal	Nijmegen	1996
466	37 woningen Maaspoort Hertogbouw	Den Bosch	1993	515	Metselwerk A8/A9 Brabantse Poort	Nijmegen	1996
467	13 milieuwoningen	Oss	1993	516	Timmerwerk A8/A9 Brabantse Poort	Nijmegen	1996
468	28 premie A- woningen Bevrijdingshof	Oss	1993	517	Ijsbaan Triavium	Nijmegen	1996
469	18 woningen Kamerik	Kamerik	1993	518	HEAO en centrumgebouw	Arnhem	1996
470	45 woningen Huis ter Leede	Leerdam	1993	519	Onderbouw betonwerk 55 woningen Heijendaal	Nijmegen	1996
471	Mondriaancollege en sporthal	Oss	1993	520	Stelwerk 115 woningen Heijendaal	Nijmegen	1996
472	Verbouwing kantoor Oss	Oss	1993	521	Swellingrebel kozijnen	Utrecht	1996
473	13 milieuwoningen	Oss	1993	522	54 woningen Mettegeupel	Oss	1996
474	66 bejaardenwoningen Utrecht Huize Swellingrebel	Utrecht	1993	523	Swellingrebel Luifels	Utrecht	1996
				524	Uitbreiding Naaldhof	Oss	1996
				525	Veiligheidsvoorzieningen 115 woningen Heijendaal	Nijmegen	1996
				526	Centrumplan Ewijk	Ewijk	1996
				527	Geveltimmerwerk 115 woningen Heijendaal	Nijmegen	1996
				528	18 woningen Hertog Jan 1 straat	Oss	1996

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
529	Verbouwing kelder Naaldhof	Oss	1996	579	12 woningen Oyenseweg	Oss	2000
530	Akoestische aanpassingen			580	18 woningen Mathildastraat	Oosterhout	2000
531	77 woningen Heijendaal	Nijmegen	1996	581	Artsenpraktijk Bilderdijkstraat	Oss	2000
532	119 woningen Kerkeveld	Wijchen	1996	582	179 woningen Plan Schaepmanlaan	Oss	2000
533	Tijdelijke noodvoorziening Kolping	Nijmegen	1996	583	51 woningen Plan Schaepmanlaan	Oss	2000
534	Verbouwing kantoor Kolpling	Nijmegen	1996	584	28 appartementen Plan Schaepmanlaan	Oss	2000
535	135 woningen groot onderhoud	Nijmegen	1996	585	Verbouwing Maaslandcollege	Oss	2000
536	9 appartementen Koornstraat/ Monsterstraat	Oss	1996	586	40 woningen Heeswijkse Kampen	Cuijk	2000
537	Geldersche Poort 54 appartementen en 4000 m ² winkels	Oss	1996	587	Corridor Maasland Oss	Oss	2000
538	39 appartementen en kerkruimte Bartjeskerk	Den Bosch	1997	588	Kantoor Talis	Nijmegen	2000
539	2 G.V.T.'s De Steffenberg	Vught	1997	589	Verbouwing horecapand tot partybar Sasquatch	Oss	2000
540	10 woningen en winkelruimte Hinthamereinde	Den Bosch	1997	590	Uitbreiding restaurant/zaal t Putje	Oss	2000
541	Verzorgingshuis De Doelen	Oosterhout	1997	591	Café de Skihut	Oss	2000
542	Uitbreiding woonvorm	Tilburg	1997	592	Huis ter Leede	Leerdam	2001
543	Hogeschool Utrecht	Utrecht	1997	593	25 appartementen en 24 woningen	Boxmeer	2001
544	Röntgenstraat 65	Den Bosch	1997	594	Verbouwing kantoor BrabantWonen	Oss	2001
545	47 appartementen 't Wielsem	Den Bosch	1997	595	35 appartementen Schaepmanlaan	Oss	2001
546	30 appartementen en 12 woningen	Waalwijk	1997	596	18 woningen	Druuten	2001
547	42 woningen Arendstraat en 12 woningen	Oss	1997	597	4 woningen Heeswijkse Kampen	Cuijk	2001
548	Pax Christi College	Druuten	1997	598	Hal Acket Oss	Oss	2001
549	Betonwerk 44 appartementen A7a/A7b Brabantse Poort	Nijmegen	1997	599	2e fase BrabantWonen	Oss	2001
550	Woningen en winkels Oostwal	Oss	1997	600	Uitbreiding Naaldhof	Oss	2001
551	49 appartementen Den Dries Boxtel	Boxtel	1998	601	Boerman Zalencentrum	Nijmegen	2001
552	Verbouwing ABN-AMRO Zaltbommel	Zaltbommel	1998	602	Diverse werkzaamheden kantoor C2	Nijmegen	2001
553	Kluster 3 Hertoghuizen (onderhoud)	Den Bosch	1998	603	122 woningen renovatie Loovelt	Oss	2001
554	Kluster 7 Hertoghuizen (onderhoud)	Den Bosch	1998	604	35 appartementen Plan Schaepmanlaan	Oss	2001
555	Verbouwing ABN-AMRO Oss	Oss	1998	605	32 appartementen Plan Schaepmanlaan	Oss	2001
556	Uitbreiding SWH kantoor	Den Bosch	1998	606	36 appartementen Schaarhuispad	Den Bosch	2001
557	Uitbreiding kantoor Hendriks BB Oss	Oss	1998	607	27 appartementen Plan Tienakker	Wijchen	2001
558	Renovatie galerij 18 woningen Kamerik	Kamerik	1998	608	Verbouwing kantoor t Witte Paard	Wijchen	2001
559	Nieuwbouw HEAO	Arnhem	1998	609	Verbouwing Van Boxtel Autogarage	Den Bosch	2001
560	Verzorgingstehuis De Vlasborch	Vught	1998	610	6 woningen Plan Tienakker	Wijchen	2002
561	44 woningen Wielsem	Den Bosch	1998	611	44 en 13 appartementen Reitselijn	Den Bosch	2002
562	44 appartementen A7a/A7b	Nijmegen	1998	612	25 appartementen Ijpenbroekweg	Nijmegen	2002
563	58 woningen Maaspoort	Den Bosch	1999	613	Muziekschool, Oss realisatie 3-tal horecabedrijven	Oss	2002
564	20 en 40 appartementen Gassedonklaan	Den Bosch	1999	614	17 appartementen Prins Frederikstraat	Vught	2002
565	Uitbreiding School De Spelwert	Zaltbommel	1999	615	Golfbad Oss verbouwen en uitbreiding en renovatie instructiebad	Oss	2002
566	Verbouwing en uitbreiding ABN-AMRO Vught	Vught	1999	616	42 woningen Plan Kerkeveld	Wijchen	2002
567	Mirthehof	Zeist	1999	617	87 woningen Plan Kerkeveld	Wijchen	2002
568	112 woningen Plantage Melkweide	Heteren	1999	618	21 woningen Plan Kerkeveld	Wijchen	2002
569	81 woningen Kerkeveld	Wijchen	1999	619	61 woningen betonwerk Plan Kerkeveld	Wijchen	2002
570	Uitbreiding Vivaldi	Oss	1999	620	104 appartementen Metropolis/ Maaspoort	Den Bosch	2003
571	Hal van de Wetering	Oss	1999	621	32 woningen en 61 appartementen Graafsewijk fase 3	Den Bosch	2003
572	104 woningen groot onderhoud	Oss	1999	622	14 patiowoningen Maaspoort	Den Bosch	2003
573	Kantoor C1	Nijmegen	1999	623	2 winkels en 8 woningen Gouden Engel	Wijchen	2003
574	Mindervalidelift winkelcentrum Dukenburg	Nijmegen	1999	624	18 appartementen Hazenkampseweg	Nijmegen	2003
575	Uitbreiding SWH kantoor Den Bosch	Den Bosch	2000	625	Verzorgingstehuis De Lisse	Asten	2003
576	Verbouwing ABN AMRO	Zaltbommel	2000	626	42 maisonnettes Oss (renovatie)	Oss	2004
577	Uitbreiding SSW kantoor Den Bosch	Den Bosch	2000	627	50 zorgwoningen Oosterhof	Den Bosch	2004
578	Verbouwing Toyota garage Den Bosch	Den Bosch	2000	628	Renovatie flat Rijzertlaan	Den Bosch	2004
	74 woningen Concordia	Den Bosch	2000	629	Uitbreiding en verbouwing Maaslandcollege	Oss	2004
				630	54 huurappartementen Zeeheldenwijk	Oss	2004
				631	42 koopwoningen Zeeheldenwijk	Oss	2004

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering	Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
632	Woonzorgcomplex Koningsvoorde	Tilburg	2004	680	Hinthamerpoort, fase 1 huur blok BE/BA/BB/D	Den Bosch	2008
633	Overblijflokaal Maasland College	Oss	2004	681	49 appartementen Kloosterdreef	Eindhoven	2008
634	Afd. 5-6-7 Huis Ter Leede	Leerdam	2004	682	Verbouwing Huis ter Leede	Leerdam	2008
635	Docentenkamer Maaslandcollege	Oss	2004	683	Hinthamerpoort, (koop) blok BC/BD/A	Den Bosch	2008
636	9 zorgappartementen	Someren	2004	684	82 woningen fase 2 Piekenhoef	Berghem	2008
637	85 appartementen Parkhof	Oss	2004	685	54 huurappartementen Blok C, fase 2 Hinthamerpoort	Den Bosch	2008
638	Verbouwing voormalig Klooster Piushoven	Nijmegen	2004	686	Nieuwbouw kantoor HOB/HIT	Oss	2008
639	Renovatie 140 woningen Ringlaan	Wijchen	2004	687	6 woonblokken 91 appartementen locatie 1	Nijmegen	2008
640	Café t Hart	Oss	2004	688	20 woningen Beuningse Plas	Beuningen	2008
641	Renovatie Rijzertlaan	Den Bosch	2004	689	30 koopappartementen Centrumplan	Hedel	2008
642	Verbouwing St. Jozefkerk	Oss	2005	690	54 appartementen en 8 woningen Op den Berg	Vlijmen	2008
643	Renovatie 240 appartementen Van Veldekestraat	Oss	2005	691	20 appartementen Piekenhoef, Parc du Bois	Berghem	2008
644	61 woningen Geerstraat	Druten	2005	692	Verbouwing kantoor Nagtzaam Accountants	Oss	2008
645	Maaslandcollege, sporthal	Oss	2005	693	Renovatie 66 woningen Begijnenhof	Oss	2008
646	Renovatie Vlasmeeer	Vught	2005	694	Verbouwing showroom Toyota garage Jos van Bortel	Den Bosch	2008
647	30 appartementen Piekenhoef	Berghem	2005	695	Vervangen poorten	Boxtel	2008
648	11 woningen en 27 appartementen Fruithof	Beneden-Leeuwen	2005	696	Bouw woonhuis Willibrordusweg	Oss	2008
649	101 woningen Herwendaal	Groesbeek	2005	697	Schoolwoningen Piekenhoef	Berghem	2008
650	Maaslandcollege Oss, verbouwing sportzaal	Oss	2005	698	20 woningen groot onderhoud	Wijchen	2008
651	16 woningen Beuningse Plas	Beuningen	2005	699	Renovatie 37 appartementen en 20 woningen	Tilburg	2008
652	82 appartementen Rentmeester	Boxtel	2005	700	Renovatie 74 woningen Boschpoort	Oss	2009
653	Renovatie 93 woningen De Slagen	Den Bosch	2005	701	Rooise Zoom, Sint-Oedenrode, koop- en huurwoningen	Sint-Oedenrode	2009
654	Verbouwing woonhuis Wittenberg	Oss	2005	702	21 eilandwoningen Beuningse Plas	Beuningen	2009
655	Nieuwbouw clubhuis	Elst	2005	703	Metselwerk de Borders	Veghel	2009
656	16 woningen Beuningse Plas	Beuningen	2005-2007	704	Metselwerk Bospark (Piekenhoef)	Berghem	2009
657	Verzorgingstehuis Sonnehove Someren	Someren	2006	705	Hooghuis Lyceum, Talentencampus	Oss	2009
658	30 en 29 woningen Piekenhoef	Berghem	2006	706	Kantoren en walwoningen Rooise Zoom	Sint-Oedenrode	2009
659	25 woningen Heikant	Sint-Oedenrode	2006	707	De Rooi Pannen, Tilburg	Tilburg	2009
660	24 appartementen Moleneinde	Oss	2006	708	30 woningen en 114 appartementen 't Geerke	Den Bosch	2009
661	31 huurappartementen Karel Doormanstraat	Oss	2006	709	Brandwerende voorzieningen Mondriaan College	Oss	2009
662	49 appartementen Kloosterpark	Schijndel	2006	710	44 woningen Diepvoorde	Nijmegen	2009
663	4 appartementen	Asten	2006	711	Renovatie woningen Standvast	Nijmegen	2010
664	Woonzorgcomplex Someren Sonnehove	Someren	2006	712	Herstelwerk bergingen Hoogheemflat	Boxtel	2010
665	Verbouwing woonhuis	Laren	2006	713	161 woningen HuurlingseDam	Wijchen	2010
666	Aanbouw basisschool De Korenaer	Oss	2006	714	De Donk, 43 woningen	Boekel	2010
667	286 woningen Groot onderhoud Gaarden-Oost	Boxtel	2006	715	Dierenverblijf Prins Hendrikpark	Den Bosch	2011
668	Renovatie 130 woningen Zwanensingel	Wijchen	2006	716	Renovatie badkamers	Tilburg	2011
669	Loopbrug en renovatie westgevel Maaslandcollege	Oss	2006	717	28 appartementen Marius (Riemersma)	Oss	2011
670	23 woningen Beuningse Plas	Beuningen	2007	718	Betonwerk MFA	Leerdam	2011
671	108 appartementen en commerciële ruimten De Heeren van Nijmegen	Nijmegen	2007	719	16 verandawoningen De Donk	Boekel	2011
672	104 woningen Broekland Groote Wielen	Rosmalen	2007	720	Fase 2C 24 woningen, Piekenhoef	Berghem	2011
673	40 appartementen Oostende	Helmond	2007	721	14 woningen Piekenhoef fase 3	Berghem	2011
674	27 woningen Beuningse Plas	Beuningen	2007	722	115 appartementen Maas-Waal	Nijmegen	2011
675	80 woningen groot onderhoud Havikstraat	Wijchen	2007	723	21 woningen en 8 appartementen Hollestraat	Nederasselt	2011
676	6 woningen Burg. Hustinxstraat	Nijmegen	2007	724	69 appartementen, 6 stadswoningen en 2 commerciële ruimtes, De Posterije (TPG)	Oss	2011
677	Binnenrenovatie Roerdompstraat	Wijchen	2007				
678	46 woningen Zuid Pettelaarseweg voegwerk	Den Bosch	2007				
679	Renovatie 128 en 12 woningen Abersland-Elsland	Wijchen	2008				

Nr	Naam project	Plaats	Oplevering
725	188 appartementen De Hessenberg	Nijmegen	2011
726	142 huur- en koopwoningen Boschveld	Den Bosch	2011
727	137 koopappartementen Blok C, 1 commerciële ruimte, Hinthammerpoort	Den Bosch	2011
728	Renovatie 128 woningen St. Joseph	Boxtel	2011
729	Renovatie flats Nieuwe Hescheweg/ Julianasingel	Oss	2011
730	Renovatie kantoorpand Raadhuislaan, Paspert	Oss	2011
731	Nieuwbouw De postBode	Bergthem	2011
732	Renovatie Talis 39 woningen	Nijmegen	2012
733	42 appartementen Slotshof	Gameren	2012
734	Zorgkruispunt Elsthof	Wijchen	2012
735	30 appartementen De Nielt	Cuijk	2012
736	28 woningen Wolterborgh	Boven Leeuwen	2012
737	28 appartementen Arcis Vidère	Cuijk	2012
738	Huisvestingsonderzoek OBC Scholen Over- en Midden Betuwe	Bemmel	2012
739	Dome-X Kennis- en Woonatelier	Oss	nmb
740	WoZoCo Maaszicht	Grave	nmb
741	33 eenheden Paleis op de Heuvel, Heselbergherweg	Arnhem	nmb
742	86 woningen Strijp R	Eindhoven	nmb
743	12 woningen Jan van Cuijk	Cuijk	nmb
744	27 appartementen betonwerk	Dodewaard	nmb
745	Strijp S deelplan E betonwerk	Eindhoven	nmb
746	74 woningen de Cavalier	Den Bosch	nmb
747	39 appartementen groepswonen Kienehoef	Sint-Oedenrode	nmb
748	HAS locatie, drie woontorens De Amazones	Den Bosch	nmb
749	d'Oultemontcollege	Drunen	nmb
750	Novio Tech Center	Nijmegen	nmb
751	Sportpark Amstelhof	Oss	nmb
752	14 woningen Fase I Klingelbeek	Arnhem	nmb
753	40 huur- en koopappartementen Noordstaat	Waalwijk	nmb
754	Onderhoud 142 woningen Appelhof en Distelweg Complex 45 en 46	Oss	nmb
755	Groot onderhoud 96 Neduco flats	Tilburg	nmb

nmb= nog niet bekend

OMZETTEN HENDRIKS BEDRIJVEN VANAF 1972

Jaar	Omzet in miljoenen guldens	Omzet in miljoenen euros
1972	32.000.000,-	14.521.000,-
1973	29.000.000,-	13.159.000,-
1974	30.000.000,-	13.613.000,-
1975	42.000.000,-	19.059.000,-
1976	45.000.000,-	20.420.000,-
1977	36.000.000,-	16.336.000,-
1978	40.000.000,-	18.151.000,-
1979	39.000.000,-	17.697.000,-
1980	48.000.000,-	21.781.000,-
1981	87.000.000,-	39.479.000,-
1982	95.000.000,-	43.109.000,-
1983	91.000.000,-	41.294.000,-
1984*	66.000.000,-	29.949.000,-
1985	42.000.000,-	19.059.000,-
1986	46.000.000,-	20.874.000,-
1987	48.000.000,-	21.781.000,-
1988	55.000.000,-	24.958.000,-
1989	66.000.000,-	29.949.000,-
1990	65.000.000,-	29.496.000,-
1991	59.000.000,-	26.773.000,-
1992	78.000.000,-	35.395.000,-
1993	78.000.000,-	35.395.000,-
1994	91.000.000,-	41.294.000,-
1995	119.300.000,-	54.136.000,-
1996	93.600.000,-	42.474.000,-
1997	101.264.000,-	45.951.000,-
1998	128.741.000,-	58.420.000,-
1999	166.865.000,-	75.720.000,-
2000	171.519.000,-	77.832.000,-
2001		77.560.000,-
2002		80.206.000,-
2003		97.508.000,-
2004		79.145.000,-
2005		97.349.000,-
2006		103.592.000,-
2007		112.171.000,-
2008		121.845.000,-
2009		125.396.000,-
2010		102.931.000,-
2011		73.354.000,-
2012		

*Na ontvlechting van vestiging Uden. Omzet vestiging Oss en Den Bosch

LIJST VAN JUBILARISSEN

De jaartallen in de grijze balkjes geven het jaar van viering aan.

Vanaf 1997 worden de jubilarissen vermeld in het jaar van hun jubileum.

Naam	functie	Jubileum jaren	Naam	functie	Jubileum jaren
1970			1977		
F. van Erp	Opperman	25	H. Tonies	Vm. metselaar	30
J. Knipping	Vm. timmerman	12,5	Mevr. H. Megens	Schoonmaakster	12,5
J. van Hoek	Vm. metselaar	12,5	M. den Brok	Timmerman	12,5
G. van Bergen	Vm. timmerman	12,5	G. Aarts	IJzervlechter	12,5
P. Schuurmans	Opperman	12,5	H. Bogaerts	Vm. metselaar	12,5
H. Pacqué	Monteur	12,5	J. van Griensven	Timmerman	12,5
A. Brands	Vm. timmerman	12,5	A. van Haaren	Vm. metselaar	12,5
F. van Dijk	Opperman	12,5	W. Heesakkers	Kraanmachinist	12,5
J. Strik	Sjouwer	12,5	P. Hendriks	Vm. timmerman	12,5
P. de Vries	Vm. timmerman	12,5	P. Maas	Vm. metselaar	12,5
M. de Bie	Vm. timmerman	12,5	B. Ouwens	Timmerman	12,5
A. van Gaal	Sjouwer	12,5	H. Pleunis	Vm. metselaar	12,5
1972			M. van de Sanden	Vm. kraanmachinist	12,5
G. Bayens	Timmerman	12,5	Th. van de Sangen	Opperman	12,5
A. Markus	Metselaar	12,5	J. Strik	Metselaar	12,5
A. van den Broek	Metselaar	12,5	P. Tonies	Timmerman	12,5
M. Bongers	Timmerman	12,5	A. Vos	Vm. kraanmachinist	12,5
1975			J. Weyenburg	Opperman	12,5
C. Wagemakers	IJzervlechter	25	J. de Jong	Uitvoerder	12,5
B. van den Besselaar	Opperman	12,5	A. van Buel	Administratief medewerker	12,5
A. Brands	Timmerman	12,5	H. Jansen	Uitvoerder	12,5
J. van Hal	Metselaar	12,5	J. van den Berg	Timmerman	12,5
P. van den Hurk	Timmerman	12,5	M. Tiebosch	Vm. Magazijn	12,5
J. Netten	Opperman	12,5	J. Schuurmans	Magazijnbediende	12,5
L. Pansier	Kraanmachinist	12,5	1979		
J. Raaymakers	Metselaar	12,5	Tonny van de Sanden	Smid	12,5
C. de Reuver	Opperman	12,5	Wim van de Leest	Voerman	12,5
H.G. Vos	Administratief medewerker	12,5	Jan van Kessel	Magazijnbediende	12,5
			Adriaan Kappen	Uitvoerder	12,5
			Herman van Leuken	Metselaar	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
Tiny van Griensven	Opperman	12,5
Hans Welts	Metselaar	12,5
Ad van de Vondevoort	Metselaar	12,5
Marinus van den Heuvel	Metselaar	12,5
Jo van Erp	Opperman	12,5
Harry van Dinther	Betonfabriek	12,5
Harry Kuypers	Metselaar	12,5
Henk Lacet	Timmerman	12,5
Jan van de Wielen	Opperman/steigermaker	12,5
Wim de Deugd	Metselaar	12,5
Henk van de Loop	Chauffeur	12,5
Willy van de Loop	Bedrijfsleider	12,5

1981

L. Megens	Vm. metselaar	35
Arie Ceelen	Chef werkplaats Uden	25
Harrie Smits	Vm. timmerman Den Bosch	25
Theo Boeijen	Metselaar/tegelzetter	12,5
Johan ter Braak	Bedrijfsleider Timmerfabriek	12,5
Cor Smits	Lasser/bankwerker smid	12,5
Antonette Vos	Loonadministratie	12,5
Theo Wonders	Timmerman	12,5
Jan Wijnen	Metselaar	12,5
Wim van Schaijk	Onderhoudsmonteur	12,5
Toon van Asseldonk	Hoofduitvoerder (Uden)	12,5

1983

Nol Govers	Bedrijfsleider	35
Gerrit Siebers	Timmerman	30
Piet de Vries	Uitvoerder	25
Peter van de Gracht	Kraanmachinist	12,5
Harrie van de Wetering	Timmerman	12,5
Toon van Alphen	Uitvoerder	12,5
Henk ter Braak	Medewerker Timmerfabriek	12,5
Willie Pansier	Administratief medewerker	12,5
Adriaan Richters	Opperman	12,5
Henk Kuppen	Vrachtwagenchauffeur	12,5
Wim van Nistelrooy	Stratenmaker	12,5
Wim Vos	Bedrijfsleider Timmerfabriek	12,5
Sjef Gijsbers	Bedrijfsleider Installatietechniek	12,5
Gradje van Eggelen	Betontimmerman	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
Piet Raaimakers	*	12,5
Frans van Bergen	Opperman	12,5
Gerrit Nelissen	Timmerman	12,5
Ad van de Loo	Metselaar	12,5
Piet van der Steen	Projectbegeleider (Uden)	12,5
Nol Hendriks	*	12,5
Toon Verkuylen	Timmerman	12,5
Adriaan van de Heyen	*	12,5
Mies van de Ven	*	12,5
Haske Verstegen	*	12,5
Willie Berger	Timmerman	12,5

1985

J. Bouwmans	Inkoper (Uden)	25
M. van Asseldonk	Assistent bedrijfsleider Timmerfabriek	12,5
J. van den Berk	Directiechauffeur	12,5
A. van Bommel	Metselaar (Uden)	12,5
Mevr. G. van Dijk	Huishoudelijke dienst (Uden)	12,5
B. van Geffen	Tariefcalculator	12,5
M. Hesem	Opperman/steigermaker	12,5
J. van Hintum	Loodgieter	12,5
J. Poels	Metselaar (Uden)	12,5
Mevr. Schaap	Huishoudelijke dienst (Cuyk)	12,5
J. Walk	Projectleider (Cuyk)	12,5
L. van Wijchen	Timmerman	12,5

1987

Paul Koot	Loonadministrateur	25
Jan Olyslager	Metselaar	25
Wim Bouwman	Calculator	12,5
Bert van Delst	Timmerman	12,5
Frans Fressen	Acquisiteur	12,5
Piet Kerkhof	Hoofd bedrijfsbureau	12,5
Jan Posch	Chef Timmerfabriek	12,5
Willy Rieppe	Timmerman	12,5
Paul van Run	Administrateur	12,5
Keer Schuurmans	Uitvoerder	12,5
Jan Siebers	Hulpuitvoerder	12,5
Kees Snoeren	Hoofd Calculatie	12,5
Martien van Moorsel	Opperman/steigermaker	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
1989		
W.F.J. Hendriks	Directeur (Uden)	40
J. M. Tonies	Uitvoerder (Cuyk)	40
A.W.B. Vos	Timmerman (Uden)	30
J.M. Vos	Comm. adjunct directeur	30
M. den Brok	Timmerman	25
J.M. Janssen	*	25
J. Kuypers	Opperman	25
J. Pastoor	Metselaar	25
L.M.M. Tiebosch	Uitvoerder	25
P.R.P. de Vries	Calculator	25
C.A. van Balkum	*	12,5
N.M. van Beek	*	12,5
Mevr. D. Beekmans	Keetjuffrouw	12,5
Mevr. D. Buvelot	*	12,5
M.M. van de Graaf	*	12,5
Chr. Jacops	Loodgieter	12,5
J.W.E. Jaspers	Timmerman	12,5
F. Krol	Opperman	12,5
J.D. van de Lockband	*	12,5
M.L.W. Peters	*	12,5
P.G. Peters	Timmerman	12,5
M.A.J. van Raaij	*	12,5
Mevr. D. van Schaijk	Directiesecretaresse	12,5
P. Smits	Timmerman	12,5
W.M. Wennekers	*	12,5
M. van de Wijst	Timmerman	12,5
1991		
L. Nederkoorn	Kraanmachinist	25
J.W. Verstegen	Kraanmachinist	12,5
A.J.M. Hellings	Medewerker Bedrijfsbureau	12,5
A.W.G.M. Gremmen	Machinaal houtbewerker	12,5
T.F.J. van de Velden	Timmerman	12,5
1993		
J.T.J. Olyslagers	Metselaar	30
B.H.A. Baars	Hoofd Personeelszaken	25
A.A. van de Wetering	Projectleider	25
J.J.G.M. van den Broek	Calculator	12,5
A.J. van de Meer	Administratief medewerker	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
A.P.J.M. Prickarts	Acquisiteur Projectontwikkeling	12,5
A.J.M. Verkuylen	Timmerman	12,5
W. de Vries	Spuiter	12,5
A.A. Zijlmans	Onderhoudsman	12,5
1995		
R.M.M. Damen	Timmerman	40
L.W. van de Leest	Kraanmachinist	30
C.A. Maas	Metselaar	30
J. Walta	Directeur 's-Hertogenbosch	25
J.J. van Bergen	Timmerman	12,5
G.J.M. Fleuren	Timmerman	12,5
M.P.M. Megens	Calculator Timmerfabriek	12,5
H.W. Pijnenburg	Metselaar	12,5
1997		
P. Brands	Opsluiter	12,5
J. Vorstenbosch	Timmerman	12,5
H. van Schijndel	Metselaar	12,5
J. van de Ven	Installatiemonteur	12,5
P. Pruysen	Kraanmachinist	12,5
J. van Venrooy	Timmerman	12,5
H. Schouten	Uitvoerder	12,5
E. Coolen	Timmerman	12,5
1998		
Jan Olyslagers	Metselaar	35
André van de Wetering	Projectleider	30
Huub Vincken	Hoofd Calculatie	30
Piet van Amstel	Kraanmachinist	12,5
Thijs van Els	Timmerman	12,5
Kees van Mook	Timmerman	12,5
Peter van de Brand	Timmerman	12,5
Jo van Dijk	Chef Timmerfabriek	12,5
Cor van de Laar	Timmerman	12,5
Leen Nijssen	Timmerman	12,5
Wim Verbeek	Bedrijfsleider Timmerfabriek	12,5
Henk Bosch	Verkoopleider Timmerfabriek	12,5
Roel Verwoert	Timmerman	12,5
Rien van Ingen	Timmerman	12,5
Bertus van Eck	Timmerman	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
Willem van Voorst	Timmerman	12,5
Bert van Grunsven	Calculator	12,5
Herman Duys	Metselaar	12,5
Jan Roefs	Metselaar	12,5
Theo Remmits	Uitvoerder	12,5

1999

Hans Boerakker	Timmerman	25
Karel Schmidt	Timmerman	25
Jan Derks	Timmerman	25
Frans van de Doelen	Timmerman	12,5
André Engelen	Metselaar	12,5
Piet van Berlicum	Timmerman	12,5
Carel van Melis	Timmerman	12,5
Rob van Rooy	Installatiemonteur	12,5
Leon van Breugel	Timmerman	12,5
Harold Heesters	Timmerman	12,5

2000

Nico Pashouwers	Timmerman	35
Piet de Leeuw	Hoofduitvoerder	30
John van Geel	Chef Dakenfabriek	30
Nico van Lieverloo	Uitvoerder	25
Tonnie van Heumen	Timmerman	25
Willy Smits	Timmerman	25
Henk Kuypers	Timmerman	12,5
Pons van Lent	Timmerman	12,5
Frank Coolen	Timmerman	12,5
Riny Mulders	Timmerman	12,5
Harrie van Tienen	Calculator	12,5

2001

Ad van de Langenberg	Hoofd Werkvoorbereider	35
Piet Exters	Timmerman	30
Lambert Ceelen	Timmerman	30
Jan Verbeten	Timmerman	25
Wim vd Dobbelsesteen	Kraanmachinist	12,5
Rien van Hoek	Timmerman	12,5
Francis Theunisse- vd Wielen	Administratief medewerker	12,5
Theo Vos	Uitvoerder	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
Leo Schippers	Timmerman	12,5
Piet Jansen	Timmerman	12,5
Hans Lusing	Timmerman	12,5
Frank Bruinsma	Werkvoorbereider	
	Installatietechniek	12,5
Peter Brands	Afkorter machinaal	12,5

2002

Geert Siebers	Calculator Installatietechniek	12,5
Gerrit Koelen	Installatiemonteur	12,5
Alex Pansier	Medewerker Materieeldienst	12,5
Henk Dominicus	Timmerman	12,5
Doranda van Bergen- Gijsbers	Directiesecretaresse	12,5
Wendy Leemhuis	Receptioniste	12,5
Ans Lodewikus	Inkoper	12,5
Daan Cornelissen	Installatiemonteur	12,5
Frans Frederix	KAM-coördinator	12,5

2003

Gerrit den Brok	Metselaar	40
Tiny Stoots	Timmerman	30
Frans van Lieshout	Timmerman	25
Frank Pluk	Timmerman	12,5
Ruud Verbruggen	Werkvoorbereider	12,5
Ton van Dinther	Meet- en Regeltechnicus	12,5

2004

Rein van Hoorn	Timmerman	40
Teun Smits	Timmerman	40
Piet Ketelaars	Metselaar	40
Jo Romme	Installatiemonteur	30
Jozef van Bragt	Timmerman	30
Henk van de Sloot	Timmerman	30
Jorg van Dinther	Werkvoorbereider	
	Installatietechniek	12,5
Peter Janssen	Procesbewaker	12,5
Anton Janssen	Werkvoorbereider	12,5
Theo van Bakel	Medewerker Materieeldienst	12,5
Willy Daverveld	Timmerman	12,5
Paul van Hinthum	Uitvoerder	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
2005		
Hans Nelissen	Timmerman	45
Wim van de Veerdonk	Timmerman	40
Gerrit Richters	Kraanmachinist	35
Riny van den Broek	Medewerker Onderhoud en Beheer	30
Bert Kastelijn	Uitvoerder	25
Netty Tiemissen	Interieurverzorgster	12,5
John van Wouw	Administratief medewerker	12,5
Wilfred van Leur	Timmerman	12,5
Gerrie Arts	Projectcoördinator Onderhoud en Beheer	12,5
2006		
Jan van Beek	Uitvoerder Installatietechniek	35
Cor Remmers	Timmerman	30
Chris Schreven	Timmerman	30
Peter de Mol	Installatiemonteur	12,5
Dave Strijbosch	Installatiemonteur	12,5
Andres van Breugel	Timmerman	12,5
2007		
Tonnie van Vliet	Hoofd Administratie	35
Frank van Bergen	Timmerman	25
Paul van Lier	Hoofd Materieeldienst	12,5
Theo Bakker	Sr. Werkorganisator	12,5
Mart van der Wijst	Timmerman	12,5
Patrick van der Doelen	Timmerman	12,5
Pieter Koelen	Medewerker magazijn	12,5
2008		
Lenie van Dijk-Hendriks	Hoofd huishoudelijke dienst	50
Bert Pansier	Hoofd automatisering	40
Math van Berlicum	Coördinator Projectleider Installatietechniek	35
Gerrit van den Broek	Projectleider Installatietechniek	35
Johan van de Veerdonk	Timmerman	35
Jan van Berlicum	Uitvoerder Installatietechniek	35
Cees Loeffen	Hoofduitvoerder	35
Jan Middellink	Inkoper	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
Boy Stekhuizen	Timmerman	12,5
Jos Seuntiens	Timmerman	12,5
2009		
Piet van Heesch	Inkoper	45
Herman van der Sanden	Smid	45
Willy van de Wetering	Metselaar	30
Carl Vos	Technisch administrateur	30
Hans Tiemissen	Timmerman	25
Toon Klosters	Metselaar	25
Hans van Lieshout	Medewerker Materieeldienst	12,5
Geert Lange	Timmerman	12,5
Arie van Venrooij	Timmerman	12,5
Bert de Haan	Metselaar	12,5
2010		
Frans van Erp	Timmerman	40
Ad van Schaijk	Uitvoerder Installatietechniek	35
Geert Vossenbergh	Timmerman	30
Hans Vos	Kraanmachinist	25
Tonnie van Berkomp	Uitvoerder	12,5
Ilse van der Pas	Medewerkster PR&Communicatie	12,5
Jos Strik	Timmerman	12,5
2011		
Gerrit Reynders	Uitvoerder installatietechniek	40
Theo Hoevenaars	Administratief medewerker	35
Hans van Kemenade	Medewerker Materieeldienst	35
Marios van den Broek	Magazijnbeheerder	30
Jos Hymans	Metselaar	25
Willem Schuurmans	Timmerman	25
Geert van Galen	Montageleider	25
Peter Kersten	Montageleider	25
Toon Looman	Opperman	25
Sjaak Winkels	Metselaar	25
Bart Adriaans	Timmerman	12,5
Frank Sweep	Medewerker Materieeldienst	12,5
Wijnand van Hees	Timmerman	12,5

Naam	functie	Jubileum jaren
------	---------	----------------

2012

Frank Pijnenburg	Hoofduitvoerder	45
Mari van den Brand	Administrateur	35
Erni Salim Tjahjana	Repromedewerkster	12,5
Nordin Aynaou	Timmerman	12,5
Jolanda van Oort	Receptioniste	12,5
Carina van Lith	Salarisadministrateur	12,5
Wendy van den Bogaart	Administratief medewerker	12,5
Tinie Timmermans	Timmerman	12,5
Christian Schoones	Timmerman	12,5
Albert van den Boogaard	Uitvoerder	12,5

*functie niet meer kunnen achterhalen.

VERANTWOORDING

In dit boek wordt een beeld geschetst van een familiebedrijf dat in negentig jaar uitgroeit tot een toonaangevende bouwonderneming in het zuiden van Nederland. Het is geen boek dat gaat over een familie maar over een onderneming. De familie komt alleen daar ter sprake waar dit een functie heeft in de beschrijving van het bedrijf.

Het verhaal bestaat uit drie fasen met drie generaties: Bijs Hendriks, de grondlegger, zijn zonen Lambert en Henk en zijn kleinzoon Lambèr Hendriks. De drie fasen lopen min of meer in elkaar over, maar hebben elk hun eigen dynamiek en specifieke kenmerken waarbij de nadruk uiteraard ligt op het verleden van het bouwbedrijf. Het verhaal begint met een inleiding waarna elke generatie in een afzonderlijk hoofdstuk wordt beschreven. Het is een bewuste keuze geweest om de geschiedenis zoveel mogelijk chronologisch-thematisch in te delen om de tijdlijn van het verleden te kunnen blijven volgen.

De geschiedenis van Hendriks Bouwbedrijf is geplaatst tegen de sociaal-economische achtergrond van Nederland en het oostelijk deel van de provincie Noord-Brabant in die jaren. Van elke fase wordt een beeld geschetst aan de hand van bijzondere gebeurtenissen en ontwikkelingen die het wezen van de onderneming hebben bepaald. Het is een beschrijving van wat er gebeurd is zonder daaraan een waardeoordeel te

koppelen. Het verleden laten spreken is immers de taak van de geschiedschrijving.

Het gebruikte materiaal voor dit boek is sterk afgebakend. De sociaal-economische achtergrond van deze geschiedenis is grotendeels gebaseerd op algemene literatuur alsmede studies die betrekking hebben op de Nederlandse volkshuisvesting en het verleden van Oss. Voor het verhaal van het bouwbedrijf Hendriks is geput uit het familie- en bedrijfsarchief, dat tevens rijk voorzien is van beeldmateriaal. Er zijn gesprekken gevoerd met medewerkers, oud-medewerkers en personen die het bedrijf van nabij hebben gekend. De grote hoeveelheid materiaal dwingt echter wel tot het maken van keuzen. Dat betekent niet dat er een onvolledig beeld ontstaat: in tegendeel. Wel is het van belang te vermelden dat van de eerste fase (1922-1954) beduidend minder archiefmateriaal bewaard is gebleven dan van de tweede en derde fase. Het is een lacune die helaas niet opgevuld kan worden.

Omwille van de leesbaarheid en de plaatsing van het vele beeldmateriaal in dit boek is er niet voor gekozen om de tekst te voorzien van een notenapparaat. Het betreft hier immers geen wetenschappelijke studie maar een historisch verantwoorde beschrijving op basis van archiefmateriaal, literatuur en gesprekken met betrokkenen.

LIJST VAN GEÏNTERVIEWDEN

**Met dank aan medewerkers, oud-medewerkers en anderen
die hun medewerking hebben verleend:**

Ruud Beekman
Jeroen van Beers
Hans van den Broek
Joop van den Broek
Lenie van Dijk- Hendriks
Herman Duys
Piet van Heesch
Berry Hendriks
Lambèr Hendriks
Lambert Hendriks sr.
Michael Hendriks
Vincent Hendriks
Stijn Lockefeer
Sabine Meeks
Bert Pansier
Sjef Pastoor
Cyrille Pennavaire
Anne Spanjers
Peter Vossen
Harry van de Wetering
Herman van der Sanden †

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

P. **Bot**, *Vademecum historische bouwmaterialen, installaties en infrastructuur* (Alphen a/d Maas 2009)

C. **Bovy** & L. **van Hoof**, *Oss in ruimtelijk perspectief* (Nijmegen 1981)

H. **Buijks** e.a., *Oss een stad, beelden van een geschiedenis* (Oss 1998)

J. **van Dieten** e.a. *Wonen. Woning. Wet. Wij wonen - 100 jaar woningwet* (Amsterdam 2000)

P. **Heijboer** & H. **Horsten**, *De ABP-affaire* (Amsterdam 1988)

L. **Hendriks** (red.) *40 Jaar Hendriks Betrokkenheid* (Oss 1995)

B. **van Herpen** & P. **van der Sluijs**, *Werk en werkloosheid in Oss, 1918-1940* (Nijmegen 1980)

M. **Kuijpers**, *Bouwen in beton. Experimenten in de volkshuisvesting voor 1940* (Den Haag 1987)

J. **Neomagus**, *Honderd Jaar Brabant Wonen* (Oss 2011)

Oss 1963-1980. *Herinneringen in foto's aan Oss tussen 16 september 1963 en 1 september 1980, de ambtsperiode van burgemeester L.F.W. Jansen* (gemeente Oss 1980)

A. **Oosterman**, *Voorbeeldige architectuur in de jaren negentig in de jaren negentig* (Rotterdam 1996)

H. **Peterse** & K. **Peterse**, *Bossche School in Oss* (Oss 2011)

N.L. **Prak**, *Het Nederlandse woonhuis van 1800 tot 1940* (Delft 1991)

J. **van der Schaar**, *Volkshuisvesting: een zaak van beleid* (Utrecht 1981)

M. **Schrover**, *Het vette, het zoete en het wederzijds profijt* (Hilversum 1991)

K. **Schuyt** e.a., *1950, Welvaart in zwart-wit* (Den Haag 2000)

M. **Snellen** & G. **Snellen**, *Floraliastraat 1921-1998* (Oss 1998)

J. **van Zuijlen**, *Burgemeesters schrijven geschiedenis* (Oss 1980)

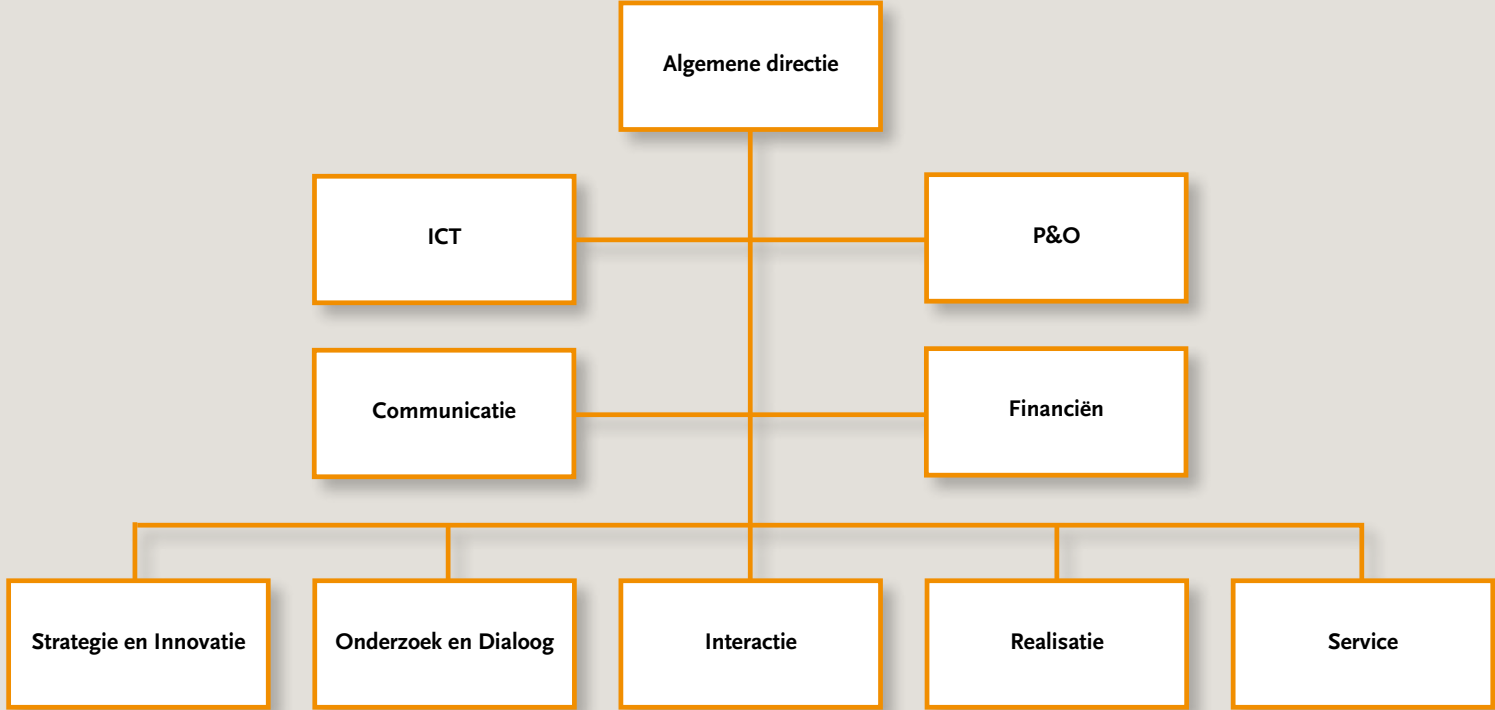
OVER DE AUTEUR

Leo Hoeks (Berghem 1954) studeerde geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Thans is hij mede-eigenaar van Maturitas, dat is gespecialiseerd in historische projecten (www.maturitas.eu). Hij publiceerde in 2011 bij gelegenheid van de speelfilm, waarin hij ook figureerde, het boek *De Bende van Oss, sabel tegen mes*. In opdracht van Hendriks Bouw en Ontwikkeling stelde hij de geschiedenis van dit bedrijf te boek.

Het directieteam Lambèr Hendriks, Rob Haarmans en Paul Jansen.

Organogram Hendriks Bouw en Ontwikkeling.

COLOFON

Leo Hoeks, Ruimte om te leven. De historie van een familiebedrijf uit Oss. Negentig jaar Hendriks Bouw en Ontwikkeling, 1922-2012.

Uitgeverij Veerhuis, Alphen aan de Maas

Beeldredactie:

Leo Hoeks

Fotografen:

Cover: Jan Zandee

René van Grunsven

Stefan Prinssen

Wim Roefs

Rob Sas

Marcel Willems

Beeldtechniek:

Eddy van Dijk

Illustraties:

Eddy van Dijk

Vormgeving:

Grafisch Ontwerpbureau Storm, Someren

(Eddy van Dijk, Mark van den Eijnden)

Druk- en bindwerk:

Drukkerij Wilco

© 2012 voor deze uitgave; Uitgeverij Veerhuis

Uitgeverij Veerhuis

Nieuwe Schans 4

6626 BC Alphen aan de Maas

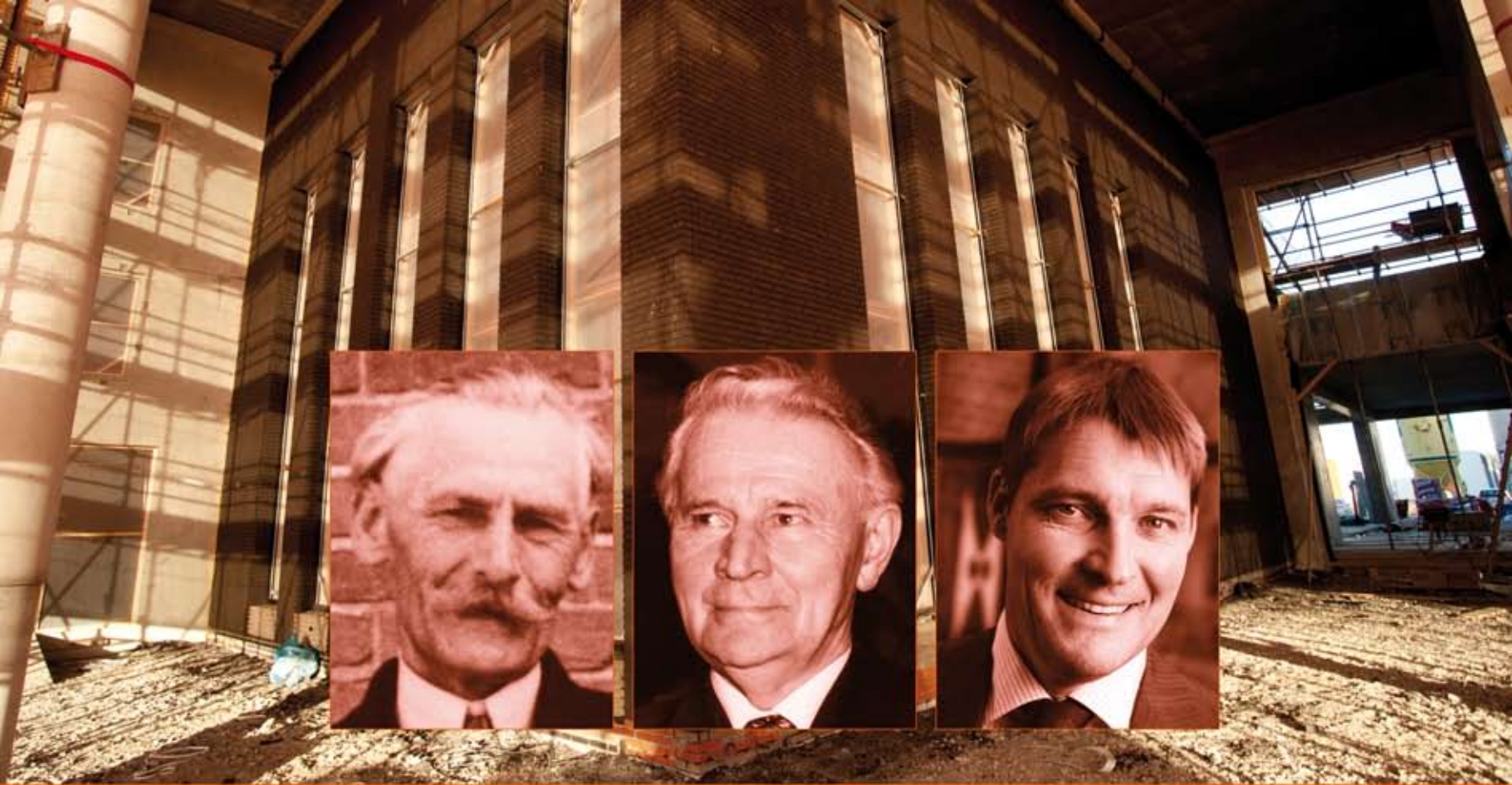
www.uitgeverijveerhuis.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft ernaar gestreefd de rechten van de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

ISBN: 978-90-8730-000-5

NUR: 696

RUIMTE OM TE LEVEN

DE HISTORIE VAN EEN FAMILIEBEDRIJF UIT OSS

NEGENTIG JAAR IN BEWEGING

Hendriks Bouw en Ontwikkeling heeft zich in zijn negentigjarige geschiedenis ontwikkeld tot een solide onderneming waarvan de wortels liggen in het Brabantse land. Een modern bedrijf dat een zekere gemoedelijkheid uitstraalt, waar de mensen die er werkzaam zijn elkaar kennen. Tegelijkertijd is het een professionele onderneming die vooruitloopt op nieuwe ontwikkelingen in de markt en de samenleving. Steeds op zoek hoe het beter kan, altijd strevend naar innovaties. Door voortdurend in te spelen op veranderende omstandigheden wordt de continuïteit gewaarborgd.

De jaren die in dit boek zijn beschreven markeren drie tijdperken en drie generaties. Begonnen als een kleinschalig bouwbedrijf beleeft Hendriks een doorbraak tot een middelgrote onderneming ten tijde van de wederopbouw na de Tweede Wereldoorlog. De snel veranderende bouwwereld stelt de derde generatie weer voor nieuwe uitdagingen. Een volgende transformatie volgt: 'van bouwende ontwikkelaar naar integrale dienstverlener.'